

**ÖĞRENCİLERİN HAYAT BİLGİSİ DERSİNDE
EDİNDİKLERİ DEMOKRASİ VE
DEMOKRATİK YAŞAMLA İLGİLİ KAVRAMLARA
İLİŞKİN OLUŞTURDUKLARI METAFORLARIN
HERMENEUTİK YAKLAŞIMLA İNCELENMESİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Seda SOYDAŞ

2010

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

ÖĞRENCİLERİN HAYAT BİLGİSİ DERSİNDE EDİNDİKLERİ
DEMOKRASİ VE DEMOKRATİK YAŞAMLA İLGİLİ KAVRAMLARA
İLİŞKİN OLUŞTURDUKLARI METAFORLARIN HERMENEUTİK
YAKLAŞIMLA İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Seda SOYDAŞ

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Bülent GÜVEN

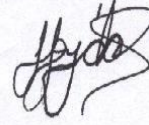
Çanakkale – 2010

TAAHHÜTNAME

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “ÖĞRENCİLERİN HAYAT BİLGİSİ DERSİNDE EDİNDİKLERİ DEMOKRASİ VE DEMOKRATİK YAŞAMLA İLGİLİ KAVRAMLARA İLİŞKİN OLUŞTURDUKLARI METAFORLARIN HERMENEUTİK YAKLAŞIMLA İNCELENMESİ” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

02/10/2010

Seda SOYDAŞ

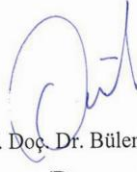
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Seda SOYDAŞ'a ait " Öğrencilerin Hayat Bilgisi Dersinde Edindikleri Demokrasi ve Demokratik Yaşamla İlgili Kavramlara İlişkin Oluşturdıkları Metaforların Hermeneutic Yaklaşımla İncelenmesi " adlı çalışma, jürimiz tarafından İlköğretim

Anabilim Dalı,

Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalında

YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Bülent GÜVEN
(Danışman)

Yrd. Doç. Dr. M. Yunus ERYAMAN

Yrd. Doç. Dr. M. Aydın BAŞAR

Tez No : 389090
Tez Savunma Tarihi : 02/10/2010

O N A Y

Doç. Dr. Yücel ACER
Enstitü Müdürü
23.11.2010

**ÖĞRENCİLERİN HAYAT BİLGİSİ DERSİNDE EDİNDİKLERİ DEMOKRASİ VE
DEMOKRATİK YAŞAMLA İLGİLİ KAVRAMLARA İLİŞKİN
OLUŞTURDUKLARI METAFORLARIN HERMENEUTİK YAKLAŞIMLA
İNCELENMESİ**

ÖZET

Bu araştırmada, öğrencilerin Hayat Bilgisi dersi programında yer alan demokrasi kavramını yaşamlarıyla ilişkilendirme biçimleri ve bu ilişkiyi yaşamlarının hangi alanlarında kullandıkları incelenmiştir. Bu ilişkilendirmenin belirlenmesi için öğrencilerin demokrasi kavramı ile ilgili oluşturdukları metaforlar ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın verileri Çanakkale il merkezi ve Kepez Beldesi'nde bulunan 17 ilköğretim okulunun 3. sınıfında öğrenim gören 1090 öğrenciden toplanmıştır.

Öğrencilere öncelikle, demokrasi ve demokratik yaşam ile ilgili 7 kavramdan oluşan anket formu uygulanmıştır. Toplanan veriler içerik analizi tekniği ile kategorilere ayrılmış; oluşturulan kategoriler, yapılan gözlem ve görüşmelerle birlikte irdelenmiştir. Bu aşamada hermeneutik yaklaşımdan faydalanılmıştır. Hermeneutik yaklaşım ile, sınıf ortamının metafor oluşturmayı etkileme durumu, yapılan gözlem ve görüşmelerle desteklenmiştir.

Verilerin analizinden elde edilen bulgular, öğrencilerin metafor oluşturmada sorun yaşadıklarını göstermektedir. Öğrenciler genellikle yakın çevrelerindeki varlıklar üzerinden metafor oluşturmuştur.

Oluşturulan metaforlar cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde, kız ve erkek öğrenciler arasında farklılık görülmemiştir. Tüm kavramlarda kız ve erkek öğrenciler

birbirine yakın oranlarda metafor oluşturmuştur. Diğer taraftan, anne-baba mesleklerine göre incelendiğinde, annesi çalışan öğrenciler 'farklılık', 'özgürlük' ve 'adalet' kavramlarında daha fazla metafor oluşturmuştur.

Sonuç olarak, hayat bilgisi dersi programında yer alan bu kavramların, öğrenciler tarafından yeterince anlaşılmadığı görülmüştür. Öğrencilerin büyük kısmı, demokrasi ve demokratik yaşam ile ilgili kavramları somutlaştırmada sorun yaşamaktadır. Kavram karmaşası ve tanımlama sorunu, metafor oluşturma oranını da düşürmektedir.

Öğrencilerin demokrasi bilinci kazanmasında, öğretmenlerin, eğitim programlarının ve anne-babaların rolü büyüktür. Bu nedenle öğretmenlere verilecek eğitimler, eğitim programlarında yapılacak destekleme çalışmaları ve anne-babalara verilecek bilinçlendirme çalışmaları artırılarak demokrasi bilinci kazandırılabilir.

**THE RESEARCH OF THE METAPHORES, RELATED WITH THE
DEMOCRACY AND DEMOCRATIC LIFE, CREATED BY THE STUDENTS
THAT WERE GAINED IN THE SOCIAL STUDIES LESSON**

ABSTRACT

In this research, the way of students interrelating the concept of democracy (which take part in social studies lesson programme) with their lives and in which phase of their lives they use this relation is observed. In order to determine this association, student's metaphors about the concept of democracy was tried to be revealed. The data of the research was gathered from 17 different primary school's ,third class primary school students of Çanakkale city center and Kepez country. Totally 1090 students participated in this research.

A questionnaire including 7 concepts on democracy and democratic life was applied on students. The data collected was categorized by using utilizing content analysis techniques. The categories generated have been interpreted together with the observations and interviews conducted. With the hermeneutic approach, the state of influencing creation of metaphors in the class has been supported through class observations and interviews.

The study shows that the students have difficulty in creating metaphors. It is seen that the students have created metaphors generally on entities within their immediate surroundings.

It is clear that the rewieving of the created metaphors by gender variable did not reveal any differences between male and female students as they have both created the

same number of metaphors.

On the other hand, it is seen that the students, who have “working mothers” created more metaphors on the “difference”, “freedom”, and “justice” concepts than the others.

It is shown in this research that the concepts in the social studies programme are not completely understood by the students that took place in the study. The main reason of this problem could be seen as the complication of the concept and the problem of identification. And it is obvious that these problems decreases the number of students who created metaphors dramatically.

Teachers, educational programs and parents have an important role in the students’ developing awareness on democracy. Thus, awareness on democracy can be developed by providing training to teachers, supporting activities for educational programs and awareness-raising activities toward parents.

ÖNSÖZ

Demokrasi, toplumların sahip olması gereken en temel özelliklerden biridir. Bu özellik ancak demokrasi bilincine sahip bireylerle mümkün olabilir. Eğitim programları, insanların demokratik birer vatandaş olarak yetişmelerini sağlamakla yükümlüdür. Türkiye’de demokrasi bilincinin temelleri Hayat Bilgisi öğretim programları ile atılır. Öğrenciler kendilerini ve çevrelerini tanımayı, toplum içinde yaşamayı ve çevresine uyum sağlamayı bu ders sayesinde öğrenirler. Bu amaçla araştırmada, öğrencilerin Hayat Bilgisi dersinde demokrasi ve demokratik yaşama ilişkin düşünceleri incelenmiştir. Bu inceleme ise öğrencilerin oluşturdukları metaforlar aracılığı ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada, ilköğretim I. kademe üçüncü sınıf öğrencilerine uygulanan anket, yapılan sınıf içi gözlem ve görüşmeler ile öğrencilerin demokrasi ve demokratik yaşam ile ilgili oluşturdukları metaforlar belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırma altı bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, araştırmada yer alan demokrasi, eğitim, hayat bilgisi ve metafor temel konuları altında, alt konu ve kavramlar tartışılmış; araştırmanın amacı, önemi, varsayım, sınırlılık ve tanımları açıklanmıştır. Yöntem bölümünde, araştırma modeli; örnekleme oluşturan 1090 öğrencinin cinsiyet, okul ve anne-baba mesleklerine göre dağılımları; araştırmanın verilerinin toplanmasında kullanılan anket, gözlem ve görüşme teknikleri; bu tekniklerin kullanım amaçları; verilerin analizinde kullanılan içerik analizi tekniği ve hermeneutik yaklaşım; verilerin çözümü ve yorumlanması aşamasında takip edilen basamaklar belirtilmiştir. Bulgular ve yorumlar bölümünde, araştırmada elde edilen bulgular farklı değişkenlere göre yorumlanmıştır. Sonuç ve öneriler bölümünde, elde edilen bulgular değerlendirilip sonuca ulaşılmış; farklı kurum ve bireylere yönelik öneriler sıralanmıştır. Kaynakça ve ekler bölümleri ile araştırma tamamlanmıştır.

Araştırmamın her aşamasında yardımlarını esirgemeyen, bana her zaman destek olup farklı bakış açısıyla yol gösteren değerli danışmanım Yrd. Doç. Dr. Bülent GÜVEN'e, araştırmam ve öğrenim hayatım boyunca bana destek olup sabır gösteren tüm hocalarıma, tüm hayatım boyunca bana her türlü desteği veren ve her zaman yanımda olan sevgili aileme, araştırmam boyunca bana her zaman güç veren ve destek olan tüm dostlarıma, araştırma sırasında verilerin toplanmasına katkıda bulunan tüm ilköğretim birinci sınıf öğrencilerine ve öğretmenlerine ve burada adını sayamadığım herkese çok teşekkür ederim.

Araştırmamın ilgili alana katkı sağlaması dileğiyle.

Seda SOYDAŞ

Ekim 2010

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	ix
TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x

1. GİRİŞ

1.1. Demokrasi Kavramı.....	1
1.1.1. Demokrasinin Özellikleri.....	2
1.1.2. Siyasi Boyutta: Yönetim Açısından Demokrasi... ..	3
1.1.3. Sosyal Açıdan: Yaşam Biçimi Olarak Demokrasi.....	6
1.1.4. Demokrasinin Koşulları.....	7
1.1.5. Değerler ve Demokrasi.....	10
1.1.6. Demokrasi ve Eğitim.....	14
1.1.7. Okullar ve Demokrasi Eğitimi.....	20
1.1.8. Öğretmenler ve Demokrasi Eğitimi.....	22
1.2. Hayat Bilgisi Dersi ve İçeriği.....	24
1.2.1. Dünya’da Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Dersi Anlayışı.....	26
1.2.2. Türkiye’de Hayat Bilgisi Programının Vizyonu.....	30
1.2.3. Programın Temel Yaklaşımı ve Yapısı.....	32
1.2.3.1. Temalar.....	32
1.2.3.2. Beceriler.....	33
1.2.3.3. Kişisel Nitelikler.....	35
1.2.3.4. Ara Disiplinler.....	37
1.2.4. Kavramlar.....	38

1.3.	Metafor.....	38
1.3.1.	Metaforların Özellikleri.....	42
1.4.	İlgili Araştırmalar.....	43
1.5.	Araştırmanın Amacı.....	45
1.6.	Araştırmanın Önemi.....	45
1.7.	Varsayımlar.....	47
1.8.	Sınırlılıklar.....	47
1.9.	Tanımlar.....	47
2.	YÖNTEM	
2.1.	Araştırma Modeli.....	49
2.2.	Evren ve Örneklem.....	52
2.3.	Verilerin Toplanması.....	54
2.4.	Verilerin Çözümü ve Yorumlanması.....	56
3.	BULGULAR VE YORUMLAR	59
4.	SONUÇ VE ÖNERİLER	190
5.	KAYNAKÇA	195
6.	EKLER	204

EK 1 – Çanakkale İl Milli Eğitim Müdürlüğü İzin Yazısı

EK 2 – Anket Formu

EK 3 – 172 Numaralı Anket Formu

EK 4 – 702 Numaralı Anket Formu

EK 5 – 703 Numaralı Anket Formu

EK 6 – 850 Numaralı Anket Formu

KISALTMALAR

Akt: Aktaran

çev: Çeviren

Ed: Editör

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

National Council for The Social Studies (NCSS): Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi

YÖK: Yükseköğretim Kurulu

TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ

Tablo 2.1. Katılımcı özellikleri	53
Tablo 2.2. Katılımcıların anne-baba meslek bilgileri.....	54
Tablo 3.1. <i>Farklılık</i> kavramı ile ilgili oluşturulan metaforların 2 temel kategoriye dağılımları.....	60
Tablo 3.2. Canlılar temel kategorisinin alt kategorilere dağılımı.....	62
Tablo 3.3. İnsanlar alt kategorisinde yer alan metaforların kategori içerisindeki dağılımı	63
Tablo 3.4. Hayvanlar alt kategorisini oluşturan metaforların kategori içerisindeki dağılımı	65
Tablo 3.5. Bitkiler alt kategorisindeki metaforların kategori içerisindeki dağılımı	67
Tablo 3.6. Cansızlar temel kategorisinin alt kategorilere dağılımı	69
Tablo 3.7. Okul araç gereçleri alt kategorisini oluşturan metaforların kategori içerisindeki dağılımları.....	69
Tablo 3.8. Günlük araç gereçler alt kategorisini oluşturan metaforların kategori içerisindeki dağılımları	72
Tablo 3.9. Giyecekler alt kategorisini oluşturan metaforların kategori içerisindeki dağılımları	74
Tablo 3.10. Yaşam alanları-Varlıklar alt kategorisini oluşturan metaforların kategori içerisindeki dağılımları	75
Tablo 3.11. Cinsiyet değişkenine göre oluşturulan metaforların dağılımı	78
Tablo 3.12. Okul değişkenine göre metaforların dağılımı	79
Tablo 3.13. Anne mesleklerine göre oluşturulan metaforların 2 temel kategoriye dağılımları	80
Tablo 3.14. Baba mesleklerine göre oluşturulan metaforların 2 temel kategoriye dağılımları	81

Tablo 3.15. <i>Saygı</i> kavramı ile ilgili oluşturulan metaforların 3 temel kategoriye dağılımları	82
Tablo 3.16. Canlılar temel kategorisinin alt kategorilere dağılımı	83
Tablo 3.17. İnsanlar alt kategorisini oluşturan metaforların kategori içerisindeki dağılımları	84
Tablo 3.18. Hayvanlar alt kategorisini oluşturan metaforların kategori içerisindeki dağılımı	89
Tablo 3.19. Bitki alt kategorisini oluşturan metaforların kategori içerisindeki dağılımı	90
Tablo 3.20. Cansızlar temel kategorisini oluşturan metaforların kategori içerisindeki dağılımı	92
Tablo 3.21. Duygu ve davranışlar temel kategorisini oluşturan metaforların kategori içerisindeki dağılımı	93
Tablo 2.22. Cinsiyet değişkenine göre oluşturulan metaforların dağılımı	95
Tablo 3.23. Okul değişkenine göre metaforların dağılımı	96
Tablo 3.24. Anne mesleklerine göre oluşturulan metaforların dağılımı	97
Tablo 3.25. Baba mesleklerine göre oluşturulan metaforların dağılımı	98
Tablo 3.26. <i>Hoşgörü</i> kavramı ile ilgili oluşturulan metaforların 3 temel kategoriye dağılımları	99
Tablo 3.27. Canlılar temel kategorisinin alt kategorilerine dağılımı	100
Tablo 3.28. İnsanlar alt kategorisinde yer alan metaforlar	101
Tablo 3.29. Hayvanlar alt kategorisinde yer alan metaforlar	107
Tablo 3.30. Cansızlar temel kategorisinde yer alan metaforlar	109
Tablo 3.31. İfade biçimleri-Sosyal davranışlar temel kategorisinde yer alan metaforlar	110
Tablo 3.32. Cinsiyet değişkenine göre oluşturulan metaforların dağılımı	114
Tablo 3.33. Okul değişkenine göre metaforların dağılımı	115
Tablo 3.34. Anne mesleklerine göre oluşturulan metaforların 3 temel kategoriye dağılımları	116
Tablo 3.35. Baba mesleklerine göre oluşturulan metaforların 3 temel kategoriye dağılımları	117
Tablo 3.36. <i>Özgürlük</i> kavramı ile ilgili oluşturulan metaforların 4 temel kategoriye dağılımları	119

Tablo 3.37. Canlılar temel kategorisinin alt kategorilere dağılımı	120
Tablo 3.38. İnsanlar alt kategorisinde yer alan metaforların kategori içerisindeki dağılımı	120
Tablo 3.39. Hayvanlar alt kategorisini oluşturan metaforların kategori içerisindeki dağılımı	124
Tablo 3.40. Yer-mekân temel kategorisini oluşturan metaforların kategori içerisindeki dağılımları	127
Tablo 3.41. Eylemler temel kategorisinin alt kategorilere dağılımı	131
Tablo 3.42. Siyasi/toplumsal eylemler alt kategorisini oluşturan metaforların kategori içerisindeki dağılımı	132
Tablo 3.43. Bireysel eylemler alt kategorisini oluşturan metaforların kategori içerisindeki dağılımı	134
Tablo 3.44. Simgeler temel kategorisini oluşturan metaforların kategori içerisindeki dağılımı	136
Tablo 3.45. Cinsiyet değişkenine göre oluşturulan metaforların dağılımı	138
Tablo 3.46. Okul değişkenine göre metaforların dağılımı	139
Tablo 3.47. Anne mesleklerine göre oluşturulan metaforların dağılımı	140
Tablo 3.48. Baba mesleklerine göre oluşturulan metaforların dağılımı	141
Tablo 3.49. <i>Adalet</i> kavramı ile ilgili oluşturulan metaforların 4 temel kategoriye dağılımı	142
Tablo 3.50. Adaletin işleyişi kategorisinde yer alan metaforların kategori içerisindeki dağılımı	143
Tablo 3.51. Hukuk-Yasa kategorisinde yer alan metaforların kategori içerisindeki dağılımı	146
Tablo 3.52. Günlük yaşam kategorisinde yer alan metaforların kategori içerisindeki dağılımı	149
Tablo 3.53. Okul-Sınıf kategorisinde yer alan metaforların kategori içerisindeki dağılımı	152
Tablo 3.54. Cinsiyet değişkenine göre oluşturulan metaforların dağılımı	157
Tablo 3.55. Okul değişkenine göre metaforların dağılımı	158
Tablo 3.56. Anne mesleklerine göre oluşturulan metaforların dağılımı	159
Tablo 3.57. Baba mesleklerine göre oluşturulan metaforların dağılımı	160

Tablo 3.58. <i>Hak</i> kavramı ile ilgili oluşturulan metaforların 4 temel kategoriye dağılımları	162
Tablo 3.59. Genel haklar temel kategorisinde yer alan metaforların kategori içerisindeki dağılımı	163
Tablo 3.60. Eğitim-Okul-Sınıf temel kategorisinde yer alan metaforların kategori içerisindeki dağılımı	166
Tablo 3.61. Günlük haklar temel kategorisinde yer alan metaforların kategori içerisindeki dağılımı	168
Tablo 3.62. Ev-Aile temel kategorisinde yer alan metaforların kategori içerisindeki dağılımı	170
Tablo 3.63. Cinsiyet değişkenine göre oluşturulan metaforların dağılımı	171
Tablo 3.64. Okul değişkenine göre metaforların dağılımı	173
Tablo 3.65. Anne mesleklerine göre oluşturulan metaforların dağılımı	174
Tablo 3.66. Baba mesleklerine göre oluşturulan metaforların dağılımı	175
Tablo 3.67. <i>Demokrasi</i> kavramı ile ilgili oluşturulan metaforların 4 temel kategoriye dağılımları	176
Tablo 3.68. Sosyal Faaliyet temel kategorisinde yer alan metaforlar	177
Tablo 3.69. Sosyal çevre kategorisinde yer alan metaforların kategori içerisindeki dağılımı	178
Tablo 3.70. Yönetim/yönetici kategorisinde yer alan metaforların kategori içerisindeki dağılımı	180
Tablo 3.71. Evrensel Değerler kategorisinde yer alan metaforların kategori içerisindeki dağılımı	183
Tablo 3.72. Cinsiyet değişkenine göre oluşturulan metaforların dağılımı	185
Tablo 3.73. Okul değişkenine göre metaforların dağılımı	186
Tablo 3.74. Anne mesleklerine göre oluşturulan metaforların kategorilere dağılımları	188
Tablo 3.75. Baba mesleklerine göre oluşturulan metaforların 4 temel kategoriye dağılımları	189
Şekil 3.1. <i>Farklılık</i> kavramında belirlenen 2 temel kategori ve alt kategoriler	60
Şekil 3.2. <i>Saygı</i> kavramında belirlenen 2 temel kategori ve alt kategoriler	83
Şekil 3.3. <i>Hoşgörü</i> kavramında belirlenen 3 temel kategori ve alt kategoriler	100
Şekil 3.4. <i>Özgürlük</i> kavramında belirlenen 4 temel kategori ve alt kategoriler	119

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırma ile ilgili literatür incelemesi yapılarak, araştırmanın amacı ve önemi belirtilmiştir.

1.1. Demokrasi Kavramı

Demokrasi, antik Yunan uygarlığından başlayarak yaklaşık 2500 yıllık tarihinden bu yana henüz kesin ve herkesçe kabul gören bir tanıma ulaşmamıştır (Güvel 1999: 67). Demokrasi, içerisinde barındırdığı değerlerle her dönem üzerinde çok tartışılmış ancak tek bir tanıma sahip olamamıştır. “Çünkü demokrasi şimdiye kadar genellikle bir uygarlığın, daha yerinde bir söyleyişle, Batı Uygarlığının (bugüne değin) meydana getirdiği siyasal bir yapının adıdır” (Sartori 1993: 3 Çev: Karamustafaoğlu ve Turhan).

Günümüzde devletlerin tümünde, yönetimin, halkın çıkarları ve mutluluğu için çabalamakta olması ve bunun için de yürürlükteki düzenin demokrasi olması görüşü hakimdir (Ateş 1994: 115). Ranciere (2006: 52)'e göre demokrasi kavramı, tam anlamıyla ne bir toplum şekli ne de bir yönetim şekli olarak adlandırılmaz. ‘Demokratik toplum’ asla sıradan bir şey değildir fakat iyi yönetim ilkesini desteklemek için tasarlanmış hayali bir temsildir.

Demokrasi, en geniş anlamda, halkın, halk için ve halk tarafından yönetimi demektir. Demokrasi, ortak çıkarların gerçekleştirilmesine ilişkin temel kamusal ve siyasal kararların, halkın katılımı ile çoğunluk tarafından alındığı; devlet yönetiminde, egemenlik haklarının halka ait olduğu düşüncesine dayanan siyasal bir sistemdir. Demokrasilerde

vatandaşlar karar alma sürecine katılımda; yasaları yapma, uygulama ve yargılama hak ve görevlerine anayasal olarak yetkilidir (Güvel 1999: 69; Caniklioğlu 2007: 48).

1.1.1. Demokrasinin Özellikleri

Demokrasi kavramsal olarak tek bir tanıma sahip olmasa da, özünde barındırdığı çok yönlü yapılar sayesinde bir takım özelliklere sahiptir. Tezcan (1994: 35)'a göre:

“Demokrasi ilkesi, egemenliği kullanan aracı kim olursa olsun, temelde ulusun egemenliğine sahip olmasını gerektirir. Demokrasi, temelde siyasal niteliklidir. Amacı, ulusun, yönetenler üzerindeki denetimiyle, siyasal özgürlüğü sağlamaktır. Demokrasi düşünceye dayanır; bir kafa sorunudur. Demokrasi, temelde bireycidir; bu nitelik, yurttaşın egemenliğe, insan sıfatıyla katılması yoluyla gerçekleşir. Son olarak demokrasi, eşitlikçidir; bu nitelik, demokrasinin bireyci olma özelliğinin zorunlu bir sonucudur.”

Ateş (1994: 118)'e göre demokrasinin özellikleri:

1. Egemenlik halka ait olmalıdır. Bu, hangi yolla kullanılırsa kullanılsın; doğrudan ya da dolaylı, parlamenter bir yolla ya da plebisit yoluyla; sonuç fark etmez. Temsilcilere yetki sınırlı bir şekilde verilmiş olmalı ve her an geri alınabilmelidir.
2. Halkın katılımının yanı sıra farklı seçenekler arasından bir seçim yapma olanağının da verilmesidir.
3. Önderlik, demokrasinin bir başka önemli parçasıdır.
4. Demokrasi ancak bir hukuk devletinde yaşar. Bu nedenle, demokratik bir devlette yasaların üstünlüğü sağlanmalıdır.
5. Siyasal partilerin temel görevlerinden birisi, halka vatandaş olma bilinci kazandırmak olmalıdır.
6. Demokrasi salt seçimden seçime varlığını hatırlatan bir rejim değildir.
7. Demokrasinin işlemi, siyasal kurumlarla sosyal güçler arasında bir denge sağlamaktan ibaret değildir. Bu ideal, bireylerin yaşantılarının her aşamasında bir ana ilke olarak göz önüne alınmalıdır.
8. Kişisel özgürlükler ve girişim zedelenmeden, güvenlik sağlanmalıdır.
9. Demokrasi kişiye dayanan bir rejim olduğuna göre her şeyden önce kişiler rasyonel olmalıdır.

Demokratik toplumlarda bireylerin belirli görevleri vardır. Bireyler öncelikle herkesin dâhil olduğu ortak miras ve kültürel mozaïği oluşturan bireysel kimlikleri arasında bir denge oluşturabilmek zorundadır. Bireyler aynı zamanda, hükümetin nasıl görev yapacağını belirleyen yurttaşlık sorumluluklarını kabul edip, ailelerinin ve toplumun güvenliğini sağlamak için sorumluluklarını bilmek zorundadır (Welton and Mallan 1996: 30).

Redford (1969: 8)'a göre demokrasi bilinci, katılım süreçlerinde rahat olmayı gerektirir. Bunun gerçekleşebilmesi için birçok zorunluluk vardır. Bu zorunluluklar arasında;

1. Bilgiye ulaşım, temel eğitim, şeffaf yönetim, serbest iletişim ve açık tartışma,
2. Doğrudan ya da dolaylı olarak karar alma sürecine katılım,
3. Halk tartışmalarında konuşabilme yeteneği,
4. Baskı korkusu olmaksızın kendini gösterme yeteneği,
5. Tüm savunulan düşüncelere saygı duyma bulunmaktadır.

1.1.2. Siyasi Boyutta: Yönetim Açısından Demokrasi

Demokrasi, farklı kişiler ve farklı düşünce sistemleri tarafından ele alınarak çok farklı tanımlar ve farklı anlamlar kazandırılmış bir kavramdır. Demokrasiyi bir yaşam biçimi olarak ya da siyasal bir sistem olarak algılayanlar, ideoloji olarak değerlendirenler, özgürlüklerle eş anlamlı sayanlar ya da yalnızca değerler sistemi olarak algılayanlar olmuştur (Duman ve diğeri 2003: 109). Bu bakış açıları arasında, “sadece hükümet biçimi olarak düşünüldüğünde demokrasi, evrensel oylamaya ve azınlık haklarını gözetme şartına bağlı çoğunluk yönetimidir” (Ertürk 1985: 169).

Demokrasilerde toplumun büyüklüğü, uygulama alanlarına göre değişkenlik gösterebilir. “Demokrasi kimine göre makro seviyede bir yönetimdir, kimine göre demokrasinin ana konusu yerel yönetimlerdir, kimine göre de demokrasi evde, ailede başlar” (Ateş 1994: 127). Bu nedenle demokrasi, en küçük sosyal topluluk olan aileden, en

büyük sosyal topluluk olan devlete kadar toplumun her parçasını etkileyen bir yönetim biçimi olarak değerlendirilebilir.

Rozental (2006: 24)'a göre demokrasi “olumlu bir yapıya sahiptir ve olumsuz bir şekilde tanımlanamaz. Demokrasi güç, gücün kullanımı ve dağılımıyla alakalıdır.” Ancak burada sözü edilen güç, salt çoğunluğun elde ettiği güç değildir. Çoğunluğun önderliğinde azınlıkların da söz sahibi olduğu, azınlık ve çoğunluğun zamana ve şartlara bağlı olarak toplumsal kararlar doğrultusunda değişebilen, ortak bir düşünce ve uygulama gücüdür. Bu nedenle;

“çoğunluğa, azınlık, veya azınlıklara iradesini zorla kabul ettirecek nitelikte sınırsız bir hakkın tanınması, zamanla, çoğunluğun yücelttiği ilkenin tam karşıtı bir kuralın işlemesine neden olur. Eğer demokratik bir yarışmanın birincisi, sınırsız (salt) iktidar elde ederse, o zaman bu birinci gelen kendini sürekli birinci olarak kabul ettirebilir. Bu takdirde, demokrasinin geleceği artık demokrasi olamaz ve demokrasi daha başında bir demokrasi olmaktan çıkar. Çünkü bir demokrasinin geleceğinin demokratik olması çoğunlukların azınlıklara ve tersi, azınlıkların çoğunluklara dönüşebilmesine bağlıdır” (Sartori 1993: 26 Çev: Karamustafaoğlu ve Turhan).

Bu bağlamda “demokrasinin temel işlevi, iktidardakilerin, kan dökmeksizin ve şiddet kullanmaksızın yönetimden uzaklaştırılmasını güvence altına almaktır” (Güvel 1999: 69). Böylece gücün değişken kullanımı, toplumda farklı düşünce sistemlerine sahip bireylerin yönetime katılmasını sağlamak ve bu sayede yönetimin tek elde toplanması engellenmektedir.

Halkın ve hükümetin işbirliği içerisinde, toplumun çıkarları doğrultusunda çalışması, demokrasinin siyasal boyutta uygulanabilmesinin ön koşuludur. Demokrasilerde, halk yönetenler için değil, yönetenler halk için çalışır; halk hükümet için değil, hükümet halk için vardır düşüncesi hakimdir. Bu nedenle, kurumsal gücün kullanımında halkın istekleri ve çıkarları göz önünde bulundurularak kararlar alınır ve kurumların işlevsel hale getirilmesi sağlanır (Sartori 1993: 36 Çev: Karamustafaoğlu ve Turhan; Ay 1999: 56).

Demokrasi öncelikle insanın bireysel, daha sonra toplumun ulusal ve aynı zamanda evrensel çıkarları doğrultusunda refah seviyesini yükseltmeyi amaçlayan bir sistemdir. Bu sistemde birey ve toplum en önemli unsurlardır. Bu doğrultuda bireysel gelişimi sağlayarak toplumsal gelişimi artırmayı hedefleyen, “bunun için karar alma sürecine katılımı yaygın hale getirmek amacıyla tasarlanmış demokrasi anlayışı olması gerekir” (Safty 2003: 95).

İnsan düşünen, düşünceleriyle varlığını sürdürebilen ve bu sayede toplumdaki yerini belirleyen bir varlıktır. Gelişim için tüm bireylerin düşünceleri doğrultusunda yönetime katılmaları, demokrasinin en temel gerekliliğidir. Bu katılımın adaletli ve sosyal yaşamı olumlu yönde etkileyebilecek biçimde düzenlenmesi, başka bir ifadeyle tüm bireylerin eşit şekilde yönetime katılması, toplumsal gelişime katkı sağlamaktadır. Bu katılımı sağlarken;

“tüm yönetimlerin aksine, demokrasinin ilerlemek için ezici amaçları yoktur. Yalnızca bireylerin, bireysel ya da toplumsal, konuları ya da amaçları vardır. Demokratik sistem, sadece toplumu bir arada tutar; bireyler ve toplumlar kendi yollarını bulup izlerken yalnızdır. Kısaca, demokrasi hiçbir amaca bağlı olmayan siyasi sistemdir ancak bireylere kendi kişisel yollarını izlemeleri için fırsat sağlar” (Mayo 1977: 248).

Demokrasiler, insanı temel alan, insanın bireysel ve toplumsal gelişimi ve özgürlüğü için oluşturulmuş sistemlerdir. Demokrasilerde, bireyin değerine vurgu yapılırken, bu değeri özgür bir biçimde toplumsal yapıyla bütünleştirmek hedeflenir. Bireyin özgürlüğü, ancak içinde yaşadığı toplumun huzuru ile var olabilir. Bu nedenle birey, toplumsal huzuru ve bütünlüğü sağlamak adına diğer insanların özgürlüklerine saygı duyarak, kişisel ve toplumsal uyum ve bütünlük için çaba harcamak durumundadır. Çünkü demokrasi, bireyin özgürlüğünden yola çıkarak tüm insanların özgür, mutlu, huzurlu ve uyum içinde yaşamasına imkan tanıyan tek ve en önemli siyasal sistem olarak kabul edilmektedir.

1.1.3. Sosyal Açıdan: Yaşam Biçimi Olarak Demokrasi

Siyasi açıdan yönetsel ve temsili özellikleri ön plana çıkan demokrasi, sosyal açıdan geniş bir uygulama alanına sahiptir. Sosyal yaşamın her alanında var olan demokrasi, Dewey'e göre öncelikle ortak yaşam biçimidir. Belli bir şeye ilgi duyan bireylerin çoğalması, herkesin kendi faaliyetini başkasınınki ile ilişkilendirmesi, aynı zamanda da başkalarının faaliyetlerini kendi faaliyetleri için değerlendirmesi, böylece içinde yaşadıkları mekanın büyümesi, bireysellikten toplumsallaşmaya geçişin kolaylaşması, yapılan faaliyetlerin önemini insanların kavramalarını olanaksız kılan sınıflar, ırklar ve uluslar arasındaki engellerin ortadan kalkmasıdır (Çev: Yılmaz 1996: 97). Demokrasi, toplumu ilgilendiren dayanışma hissi, anlayış, anlaşma ve işbirliğini kuvvetlendiren sosyal bir bağdır (Bode 1940, Akt: Bullough 1981: 136). Ertürk (1985: 170)'e göre;

“demokratik yönetim biçiminin, belli bir yaşayış biçimini yansıtan sosyo-ekonomik, kültürel temeller ve siyasal bir felsefeyle birlikte düşünülmesi gerekir. Ancak, bu felsefe, farklı kültürlerden kopya edilemez. Bu felsefenin, topluma hakim kültüre ve yaşam biçimine uygun bir felsefe olması gerekir. Demokratik yaşama uygun davranışları gösteremeyen insanlarla kurulmak istenen demokrasi aksar. Bu nedenle, demokrasiyi uygulayabilmek için, halkın yaşayış biçiminde, demokratikleşme yönünde değişimlerin olması gerekmektedir. Çünkü demokrasi, sadece bir hükümet biçimi değil, aynı zamanda bir yaşam felsefesi ve yaşayış biçimidir. Demokrasi, hükümet biçimi, yaşam felsefesi ve yaşayış biçimi arasındaki etkileşimler neticesinde oluşur.”

Demokrasilerde insanlar, davranışlarına, toplumdaki konumlarına ve yaşam biçimlerine kişisel tercihleri doğrultusunda yön vermektedirler. Bu amaçla insanlar kendi sorunlarını çözmek için uğraşırlar, siyaset yaparlar ve toplumda var olan çeşitliliği korumak adına ilgi çekmeyen görüşleri bile ifade ederken insanlara özgürlük sağlarlar. Bireysel gücün önemini her zaman vurgulayan demokrasi, din, ırk, ahlak, sosyal sınıf ve ulusal köken bakımından heterojen olan ve bu heterojen yapıya saygı gösterip koruyan toplumlar için oluşturulmuş bir sistemdir. Demokrasi, siyasi bir sistemden çok daha fazlasıdır; her yerde ve her durumda bir arada olma yoludur (Parker 2005: 4).

Taşkesen (2005: 100)'e göre toplumda demokrasinin gerçekleştirilebilmesi için bazı asgari şartların bulunması gerekir. Bunlar;

- Halkın yönetime geniş çapta katılması,
- Farklı düşüncelerin serbestçe ifade edilmesine ve düşüncelerin örgütlenebilmesine imkân tanınması,
- Çoğunluğun kararlarına toplumun uyması ve bunun yanında azınlık haklarının korunması,
- Temel hak ve özgürlüklerin güven altında bulunması şeklinde sıralanmaktadır.

Sosyal açıdan huzurlu bir toplum, ancak üyelerine sağladığı hak ve özgürlüklerle varlığını sürdürebilir. Bireysel hak ve özgürlükler, toplumsal çıkarlar doğrultusunda, devlet tarafından güvence altına alındığı sürece demokratik bir toplumdan bahsedilebilir. Çavdar (1995: 9)'a göre;

“demokrasi diye betimlediğimiz kurum, düşünce, inanç, mülk sahibi olma, basın ve yayın, örgütlenme, eşit olarak yönetime katılma, sendika kurma, grev ve toplu sözleşme yapma, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, bilimsel çalışma vb. daha nice özgürlükten oluşan bir bütündür. Başta can ve mal güvenliği olmak üzere, demokratik bir toplumun bireyi olarak sahip olunan güvenceler, demokrasi denilen kurumun vazgeçilmez, devredilemez kurallarıdır”.

Bu kurallar, sosyal boyutta toplumun tüm kesimlerine eşit imkânlarla sağlandığı takdirde, amaçlanan demokrasi ülküsü gerçekleştirilmiş olacaktır. Devleti yönetenlere, bu konuda önemli görev düşmektedir. Bireylerin eşit sosyal haklara sahip olması, eşit imkânlar sağlanması; can ve mal güvenliğinde, sağlık hizmetlerinden faydalanmada, eğitimde ve daha birçok konuda ayrımcılığa taviz vermeyen adaletli bir dağılımın yapılması devletin görev ve sorumlulukları arasındadır.

1.1.4. Demokrasinin Koşulları

Bir toplumda demokrasinin var olabilmesi bazı koşullara bağlıdır. Caniklioğlu (2007: 51)'na göre “çoğulculuk ve çoğulsu yapının kendini özgürce yaşama aksettireceği bir özgürlük ortamı, çağdaş demokratik anlayışın olmazsa olmaz koşuludur.”

Ertürk (1985: 171)'e göre toplumun belli amaçlara yönelik olarak düzenlenmesi gerekir. Bu amaçlar, demokratikleşme sürecinin geçerli modern ilkelerine uygun olarak: her bireye yetenekleri ve ilgileri doğrultusunda gelişme imkânı sağlamak, buna uygun iş olanakları ve yaşam şartları hazırlamak, yaptığı işin karşılığını adaletli bir şekilde almasını sağlamak ve her bireyin kendi kaderini çizerken söz sahibi olmasına fırsat verecek düzen oluşturmak şeklinde sıralanabilir.

Duman ve diğerlerine (2003: 110) göre bir toplumda demokrasinin gerçekleştirilebilmesi için, bazı asgarî koşulların bulunması gerekir. Bunlar;

“halkın yönetime geniş çapta katılması, farklı düşüncelerin serbestçe ifade edilmesi ve bu düşüncelerin örgütlenebilmesine imkân tanınması, çoğunluğun kararlarına toplumun uyması ve bunun yanında azınlık haklarının korunması, temel hak ve özgürlüklerin güvence altında bulunmasıdır”.

Nas (2006: 305)'a göre ise demokrasinin koşulları:

1. Egemenlik halkındır.
2. Demokrasi, ancak hukuk devletinde işler (Neuman, Alıntılıyan Demirbolat, 1997: 144).
3. Demokratik kurallar, ancak laik devlette işlerlik kazanır. Laiklik demokrasinin önkoşuludur.
4. Halk tebaa değil, birey (yurttaş) olmalıdır.
5. Seçim, demokrasinin önemli bir göstergesidir, ama tek gösterge değildir. Ayrıca seçim yasasının da demokratik olması gerekir.
6. Demokrasi, güçlü bir ekonomiyi, hakça gelir dağılımını gerektirir.
7. Demokrasi laik ve bilimsel eğitimi gerektirir.
8. Demokratik bir düzende, temel hak ve özgürlükler vazgeçilmezdir.

Bireyselleşmenin önemi ve yurttaşlık bilinci kazanmanın gerekliliğine değinen Caniklioğlu (2007: 53)'na göre demokratik zeminin oluşabilmesi iki koşula bağlıdır.

“Bu koşullardan ilki laikleşmedir. Burada sözü edilen laik devlet anlamında bir laikleşmeden değil, onunla birlikte fakat ondan daha önce oluşması beklenen “bireysel bilincin özgürleşmesi” anlamındaki toplumsal bir laikleşmedir. Laikleşme, bireysel özgürlüğün ilk ve en önemli adımıdır. Demokratik zeminin ortaya çıkmasındaki ikinci önemli koşul; yurttaşın belirlenmesidir. Birey kimliğinin gelişmesi ve insanın özgürleşmesi, insanın yurttaş statüsünü kazanmasıyla başlayan bir süreçtir. Bu süreçte bireyler, yurttaş kimliklerinin gereklerini ve sorumluluklarını yerine getirmek durumundadır. Bu ise, ancak laik bir devlet anlayışında, zgr ve sorumluluk sahibi yurttaşlar yetiştirmekle mümkün olmaktadır”.

Demokraside devamlılık sağlamak, devlet ve toplum arasındaki ilişkinin işlemesine bağlıdır. Bu bağlılık;

- a) oğunluğun siyasi sürece katılımını,
- b) Hukuk kuralları ve bireysel özgürlüğe saygıyı,
- c) Siyasi güce adil ve düzenli katılımı,
- d) Sivil toplum bilinci geliştirmeyi,
- e) Ekonomik ve siyasi işlemlerin ve devlet dairelerinin Őeffaflıęını gerektirir (Safty 2003: 96-97).

Demokrasi, birbirini destekleyen bir takım Şartların oluşturulmasıyla hayata geçirilebilir. Eşitlik, eşit hak, özgürlük, bireysel özerklik, demokratik devlet yapısı, yurttaşlık bilinci ve laik düzen bu Őartlardan bazılarıdır. Devletin bireylere sağladığı bu düzen içerisinde demokrasinin varlığından söz etmek mümkün olmaktadır. Toplumda, bireylere eşit yaşam Şansı tanıma; eşit oy hakkı sağlama; düşünceleri özgürce ifade edebilme ve bunu toplum düzenini bozmayacak Şekilde yaşama geçirme Şansı tanıma; laik düzen; bağımsız, gerçek kimliğini tanıyan, görev ve sorumluluklarını bilen ve yerine getirmek için çalışan bilinçli yurttaşlar yetiştirme, bir devletin demokrasiyi hayata geçirmek için bireylere sağlaması gereken uygulamalardır.

1.1.5. Değerler ve Demokrasi

Demokrasi içinde barındırdığı birçok değerle anlamlı hale gelmektedir. Bu değerlerden bir ya da birkaçı eksik olduğunda demokratik bir benlik kazanıldığı söylenemez. Demokrasinin dayandığı temel değerler, eşitlik, adalet, özgürlük, hoşgörü, saygı, hak ve aklın egemenliğidir. Bu temel değerler göz önünde bulundurulduğunda, insanı ilk hatırlayan, ona en üstün değeri veren, onu yücelten siyasî rejimin demokrasi olduğu görülmektedir. Demokrasinin asıl amacı, insanın özgürce gelişmesini ve yaşamasını sağlamaktır. Bunu ise dil, din ve ırk ayrımı gözetmeksizin herkes için ister ve bu değerleri, toplumsal gelişimi, dayanışma hissini kuvvetlendirecek biçimde ilişkilendirerek gerçekleştirir (Tezcan 1997: 86; Duman ve diğerleri 2003: 110). Büyükkaragöz (1990: 7)'e göre demokrasinin temelinde; “ferdin niteliklerini geliştirmek, fırsat eşitliği ve hürriyetleri sağlamak ve bu ilkelere göre düzenlemeler yapabilmek vardır”. Örneğin, özgürlüğün mümkün olabilen en üst düzeye çıkarılması yurttaşlar arasındaki eşitliğin de yine mümkün olabilen en üst düzeyde sağlanması ile paralellik gösterir. Böylece, toplumda bireylere sağlanan özgürlük, tüm vatandaşlara eşit bir şekilde uygulanıp ortaya çıkacak dayanışma hissi kuvvetlenir (Çavdar 1995: 9; Caniklioğlu 2007: 48).

Janda-Berry-Goldman (tarihsiz: 10)'a göre demokraside bazı önemli yapılar vardır. Bu yapılar: özgürlük, düzen ve eşitliktir. Özgürlük; davranışların sınırlandırılmamasıdır. Düzen, toplumda otorite kurma ve geleneksel davranış durumlarıyla ilişkilidir. Eşitlik, özgürlük ve düzenle birlikte farklı durumlara göre farklı anlamlarda kullanılır. Örneğin, seçimlerdeki siyasi eşitlik, her vatandaşın sadece bir oy hakkına sahip olmasıdır. Bu temel yapı, demokrasi teorisinin merkezidir. Sosyal eşitlik ise iki şekilde gerçekleştirilir. Bunlar, her insanın yaşamında eşit başarı şansına sahip olması amacıyla eşit fırsatlar sunmak ve eşit sonuçlar sağlamaktır.

Demokratik toplumda katılım, bireysel özgürlüklerin belirlenerek uygulanmasıdır. Bu nedenle bireyin demokratik özgürlüğü, eşitliğe bağlıdır ve onun üzerine temellenmiştir. Eşitlik, insanların iyiliği ve çıkarları için uygulanması gereken bir özelliktir ve varlığı demokratik özgürlüğü mümkün hale getirmektedir (Safty 2003: 99).

Demokrasi, insanlar ve toplumların rahat bir yaşam sürmesi amacıyla kurulmuş bir sistemdir. Bireyler arasındaki ilişkilerin, sosyal bağlantıların ve karşılıklı anlayış hissini gücü, demokrasinin varlığına bağlıdır. Demokrasi, insanın sadece insan olmasından kaynaklanan hak ve hürriyetlerini kullanmasını sağlar. Bu hak ve hürriyetlerin başkalarına zarar vermeden kullanılması, ancak demokrasinin yarattığı sosyal bir ortamda yaşama ve gelişme imkânı bulur (Doğan 2001: 137). “Demokrasi, toplumun her üyesinin değerini ve işlevini sürekli arttırır. Bu nedenle demokraside, en kaba insanın bile hayatta bir değeri vardır düşüncesi hâkimdir” (Adams 1964: 178). Bu değer insanların herhangi bir nedenle ayrımcılık ile karşı karşıya kalmama haklarını da beraberinde getirir. Çünkü demokrasinin temelinde insanların cinsiyetinden, statüsünden, inancından ve etnik kökeninden bağımsız ve saygı değer olduğu düşüncesi vardır (Ay 1999: 60). “Herkes” ne düşünürse düşünsün, “biri” başka türlü düşünebilir ve bunu savunabilir” (Ateş 1994: 120).

Toplumdaki bu farklılık ve çeşitliliğin korunması, demokrasinin temel özellikleri arasındadır. İnsanların düşünce ve fikir özgürlükleri, karar verme serbestlikleri demokrasinin güvencesi altındadır. Her insan tektir ve farklı bir düşünce sistemine sahiptir. Bu farklılık onun bireysel davranışlarını ve topluma uyum sağlama biçimini etkiler. Toplumda hiç kimse farklı düşüncelerinden ötürü dışlanamaz. Demokrasi, insanlara bu güvenceyi sağlamakla yükümlüdür. Sartori (1993: 35 Çev:Karamustafaoğlu ve Turhan)’ye göre;

“yurttaşın fikrini değiştirmesine izin verilmesi, yalnızca onun özgürlüğünün sürmesini ve kökleşmesini sağlamakla kalmaz, demokrasinin de açık, kendi kendini yönlendiren bir siyasal sistem olarak varlığını sürdürmesini sağlar. Birimizin özgürlüğü hepimizin özgürlüğüdür; ve bu da en doğru ve somut anlamına azınlık olduğumuz zaman kavuşur. Demokrasi sloganı çoğunluk egemenliği olarak değerlendirilse bile, demokrasiyi dinamik ve düzeneğini ayakta tutacak olan şey, azınlık haklarına saygı ve güvencedir”.

Azınlığın bir gün çoğunluk, çoğunluğun ise bir gün azınlık olma ihtimali, demokrasi sayesinde gerçekleşebilir. Bu ihtimalin yok olması ise çoğunluğun baskıcı ve değişmez yönetimine neden olmakta ve farklı düşünce sistemlerine sahip grupların, saygı ve hoşgörü içerisinde bir arada yaşamasına engel olmaktadır.

Toplumlar, demokrasinin genel kuralları çerçevesinde oluşturacakları demokrasi kültürü ile barışı ve huzuru sağlayabilirler. “Demokrasiyi oluşturmak sabır, hoşgörü ve ileri görüşlülüğe ihtiyaç duyan karmaşık bir süreçtir ve tüm durumlara uygun tek bir çözümün olmadığı anlayıştır” (Rozental 2006: 23). Her toplumun kendine özgü bir demokrasi anlayışı ve kültürü vardır. Bu kültür, “demokrasinin yaşayabilmesi açısından en az kanunlar kadar gereklidir” (Taşkesen 2005: 111).

Toplumda bütünlük sağlamak ve toplum kimliği kazanmak amacıyla demokrasi, birlik ve aidiyet duygusu yaratmalı, kendini bir hiç gibi hissedeni bütünleştirmeli ve olayların merkezinden uzaklaşanları ulusal bir tasarı oluşturarak birleştirmelidir (Insula 2006: 12). Demokrasilerde herkes kendi düşünceleri ışığında farklı görüşlere saygı göstermek ve gerektiğinde ulusal çıkarlar doğrultusunda ortak hareket etmek durumundadır. Ulusal bütünlüğü bozacak baskıcı düşünce sistemleri, bu nedenle demokratik toplumun dışındadır.

“Demokrasi hoşgörü rejimidir. Farklılıklar, birbirlerine tahammül etmeyi demokraside öğrenirler. Hoşgörünün olmadığı bir ortamda demokrasi üretilemez” (Doğan 2001: 141). Buerque (2006: 110)’e göre “diğer ülkelere hoşgörülü olmak ve farklılığa saygı duymak, dünya küresel demokrasi anlayışını oluşturmak için en önemli yardımcıdır”. Bunun için birey öncelikle kendi ailesinden ve toplumundan başlayarak yaşadığı çevrede mevcut olan farklı görüşlere, farklı insanlara saygılı ve hoşgörülü davranarak, tüm insanlara bu düşünceyle yaklaşmalıdır. Çünkü demokrasi idealinin temelinde insan vardır. Dili, dini, ırkı, cinsiyeti ne olursa olsun bu değer değişmez.

Hoşgörü, uzlaşma, demokrasi ve rasyonelliğin birlikte varlığı:

- Savaş ve kavgayı gereksiz kılarak toplumsal barışa,
- Üst bir otoriteye bağımlılığı ve onun zorlamasını gereksiz kılarak özgürlüğe,
- Çatışma, kavga ve kaba kuvveti önleyerek güvenliğe,
- Toplumsal haksızlığı ve eşitsizliği önleyerek adalete,
- Kaynak israfı ve kaybını önleyerek toplumsal refaha hizmet etmektedir (Kıncal 2004: 79).

Demokrasiyi ve demokrasi bilincini yerleştirmek, demokratik bir kimlik kazanmak ancak kültürel ve ahlaki bilinç kazanıldığında gerçekleşebilir. Demokrasiyi ahlâki boyutta değerlendirip, demokratik bir toplumda var olması gereken özellikleri inceleyen Redford (1969: 6)'a göre demokratik ahlak 3 ülküden meydana gelmektedir. Temel ülkü, tüm insanlar, toplum içerisinde bireysel olarak belli bir değere sahiptir. Bu düşünce, tüm insani değerlerin temel ölçüsü olmakla birlikte, demokratik ahlakın bireysel temelidir. İkinci ülkü, tüm insanlar sosyal açıdan onaylanacak bir değere sahiptir. Toplumda eşitlik vardır; hiçbir durum, diğer insanların ihtiyaçlarına dikkat etmemeyi haklı çıkarabilir. Üçüncü ülkü, kişisel değerdir. Her insan görüşleriyle, düşünceleriyle, mevcut siyasal yapıya katılım biçimiyle bireysel özgürlüğe sahiptir. Tercihlerini oluşturmak ve uygulamaya geçirmek konusunda özgür olan tüm insanlar, hiçbir kurum, kuruluş ya da birey bunu değiştiremez.

Demokrasi, birçok değişkenin bir arada bulunduğu ve etkileşim halinde çalıştığı dinamik bir sistemdir. Mayo (1977: 218-241)'ya göre bu sistemin dokuz özel değeri vardır. Bu değerler:

1. Anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesidir. Herhangi bir toplumda, insanların ilgi ve görüşleri her zaman çelişki içerisindedir. Demokrasi yasal olarak böyle çelişkilerin siyasi tanımlamasını yaparken ve siyasal görüşmeler yoluyla barışçıl çözümler üretirken kullanılan tek yoldur. Demokrasi anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi için tek şarttır.
2. Değişen toplumda, değişimin barışçıl bir şekilde gerçekleşmesidir.
3. Yöneticilerin sistemli bir şekilde seçilmeleridir. Demokrasi modern düşünce dünyasında hiçbir alternatif sistemin ikna edici biçimde yanıtlayamayacağı bu sorunun en iyi cevabıdır: yöneticiler barışçıl ve yasal bir şekilde nasıl seçilir ve değiştirilir.
4. En az zorlamadır. Dördüncü değer demokrasi ile gereken baskının niteliği ve kapsamıyla ilgili oluşturulmuştur.
5. Çeşitliliktir. Her toplumda her zaman çeşitlilik vardır. Demokrasi sadece bunun var olduğunu kabul eder ve yasalaştırır. Çeşitlilik bir toplumda asla sınırlandırılmaz, daima birlik beraberlik, bütünleşme, anlaşma, toplumsallık için çeşitliliğe ihtiyaç vardır.
6. Adaletin kazanılmasıdır. Bunun kazanılması siyasi ahlakın temelidir. Bu temel uygulamada, demokrasi tüm insanlar için hükümeti yönetir.
7. Demokrasi adına sıklıkla ileri sürülen bir değer, bilimin gelişmesine en çok yardım eden siyasal sistem olmasıdır.
8. Demokraside bulunan diğer bir değer özgürlüklerin olmasıdır.
9. Son olarak, alternatif sistemlerin yetersizliklerinden dolayı, demokrasi için bir değer oluşturulabilir.

İnsan yaşamı için çok önemli bir yere sahip olan demokrasinin, bir toplumda iyi işleminde etkisi olan üç önemli kurum bulunmaktadır. Bunlar; “devlet, okul ve ailedir. Demokrasinin bir yaşam biçimi olabilmesi ve yerleşebilmesi için bu üç kurumun değerlerinin birbirini desteklemesi gerekir” (Karakütük, 2001: 20). Bu ise ancak toplumun da demokratikleşmiş olmasıyla mümkün hale gelmektedir. Toplumun demokratikleşmesi, “topluma hâkim kültürün, demokratik olması; sevgiyi, hoşgörüyü, adaleti, eşitliği savunan bir anlayış ve davranış biçiminin, toplumun her ünitesinde yaşanması ve uygulanması” demektir (Duman ve diğerleri 2003:115).

Devletin demokratik bir yapıya sahip olması, siyasi yönetimden sosyal yaşama kadar toplu yaşamın her alanını etkilemektedir. Devletler, demokratik bir yapıya sahip olmak için belli görevleri yerine getirmek durumundadır. Bunun için öncelikle demokrasinin temel özelliklerini bilen, bunu yaşamın her alanında kullanabilen, sorumluluk sahibi, vatanını seven ve koruyan, toplu yaşamın gereklerini yerine getiren, demokrasi bilincine sahip, farklılıklara saygı duyabilen, hoşgörülü olabilen, ortak çıkarlar doğrultusunda işbirliği içerisinde çalışabilen, karar alma sürecine etkin bir şekilde katılabilen bireyler yetiştirmek vardır. Bu amaçla devletlerin, eğitim felsefesinden eğitim programlarına, öğretmen yetiştirmeden okul yönetimlerine kadar demokrasi bilincini yeni nesillere kazandırabilecek eğitim sistemlerine sahip olmaları gerekmektedir.

1.1.6. Demokrasi ve Eğitim

Eğitim, insanı insanlaştırırken aynı zamanda insani değer ve düşünceleri yerleştirmek için çalışır. Bunun yanı sıra insanların düşünmeden kabullenmelerini ve yönelmelerini engelleyerek sürekli olarak hayatlarının yönünü yeniden yapılandırmaları için teşvik eder (Bullough 1981: 138)

Eğitim bireysel olarak insanın gelişimine odaklanırken aynı zamanda toplumun gelişimini de sağlar. Bu nedenle, eğitim ve toplum arasında yakın bir ilişki vardır. Her toplum kendine özgü bir eğitim anlayışına sahiptir ve bu anlayış bir ihtiyaçtan

doğmaktadır. Toplumun varlığını ve devamlılığını sağlarken gelişimi de sürdürebilmek için eğitim hem bir ön şart hem de doğal bir gerekliliktir. Eğitim, toplumun sahip olduğu değer ve özellikleri, kültürel birikimi yeni nesillere aktararak toplum bilinci oluşturmaya amaçlar (Taşkesen 2005: 174).

“Eğitim üyelerini sosyalleştirme eğilimindedir fakat sosyalleşmenin kalitesi ve değeri grubun alışkanlıkları ve hedeflerine bağlıdır” (Dewey 1997: 83). Toplumsal yaşam, siyasal, ideolojik ve ekonomik olarak biçimlenmiş farklı gruplardan oluşmuştur. O halde bu farklı gruplarda yer alan insanlar farklı çıkarlara sahiptirler ve bu yüzden bir araya gelirler. Bu gruplar aynı zamanda farklı değerler yaratırlar ve geliştirirler. İşte demokratik rejim farklı değerlerin yaşamasına onların kendilerini ifade etmelerine olanak tanıyan bir sistemdir (Tezcan 2003: 373). Demokrasi ancak eğitim süreci içerisinde kazandırılabilir. “Öğrenilebilmesi için, demokrasinin eğitime gereksinmesi vardır ve bu anlamda eğitim, demokrasinin ön koşuludur” (Gülmez 2001: 65).

Demokrasi, toplumsal olarak bir arada ve aynı zamanda özgürce yaşamak, sorunları mantıklı bir şekilde çözmek için oluşturulmuş iyi bir sistemdir. Bu sistem ancak vatandaşların ihtiyaç duyduğu bilgi, karakter, değerler ve beceriler kazandırılarak ortaya çıkar, eğitim olmadan ortaya çıkmaz (Parker 2005: 69). “Eğitilmiş beyinler, demokratik davranışların vücut bulmalarına neden olurlar. Eğitimde amaç, demokratik bilgi ve beceriyi kazandırarak davranışa dönüştürmektir” (Taşkesen 2005: 113-114). Bunun nedeni, eğitimde kalıcılığı sağlama, demokrasiyi sağlam temeller üzerine oturtma ve demokrasiyi benimsemiş aydın vatandaşlar yetiştirme isteğidir.

Demokratik vatandaşlar olmadan demokrasi olamaz. Ancak insanlar, özgürlük, hoşgörü, eşitlik, insan haklarına ve farklılıklara saygı, tarafsız yargı ya da çoğunluk gücünü sınırlandırmak ve azınlıklara düşüncelerini söyleme imkanı tanımak gibi demokrasinin temel ilkelerini kavramış olarak doğmazlar. Bu özellikler, her yerde kolay anlaşılır şekilde, sahip olabileceğimiz özellikler olmayıp; siyasi, sosyal, ahlaki ve zihinsel kazanımlardır ve zor kazanılırlar. Ancak davranışa dönüştürüldüğünde kalıcı olan kazanımlardır (Parker 2005: 22).

“Eğitim insanların topluma katılımları yoluyla gelişmelerine yön veren sosyal bir işleve sahiptir. Eğitim, bir toplumda etkili olan yaşamın kalitesiyle çeşitlenmektedir” (Dewey 1997: 81). Yaşam kalitesi ve eğitim toplumsal gelişimi sağlayan vazgeçilmez iki unsurdur. Bu unsurlardan birinin gelişimi diğerini etkilemektedir. Örneğin, yaşam kalitesinin yükselmesi eğitim olanaklarını arttırırken, aynı şekilde eğitimin niteliğinin gelişmesi toplumun yaşam kalitesini arttırmaktadır.

“Demokrasinin işleme için eğitim düzeyi yüksek yurttaşlar gereklidir. Diğer bir ifadeyle, eğitim düzeyinin düşük olması demokrasinin önündeki en önemli engellerden biridir. Demokrasi için gerekli olan katılım, eğitilmiş bireylerce sağlanır. Aynı zamanda eğitim, hem iyi yurttaş olmanın, hem de haklarını savunabilmenin ön koşuludur. Demokratik eğitim, demokrasinin ilke ve kurallarının, insan haklarının yaşatılarak öğretildiği eğitimidir. Demokratik olmayan bir eğitim sisteminde demokrasi eğitimi vermek, amacına çok zor ulaşır (Karakütük 2001: 9-15).

Demokratik bir eğitimde, değişme ve tartışmalara barışçı yollarla çözüm getirme, demokratik kurallara uyma, zorlama yapmama, düşünce tartışmalarını olağan karşılama, adaleti sağlama, temel insan hak ve özgürlüklerini, eşitlik ve halk egemenliği gibi demokratik değerleri üretme ve yaşatma beklenir. Bu nedenle amaçların belirlenmesi ve örgütlenme şarttır. Demokrasi eğitilmiş insana gereksinim duyar. Temel hak ve özgürlükleri sağlamakta bireylere sorumluluk yükler (Tezcan 2003: 374). Ateş (1994: 121)’e göre yurttaşa böyle ağır sorumluluklar yüklemiş olan bir rejimde devletin de ağır sorumlulukları vardır. Bunların başında da “yüksek sorumluluk duygusunu taşıyan özgür kişileri yetiştirmek, bu kişilerin yetişebileceği ortamın koşullarını hazırlamak vardır.” Bu nedenle “günümüzde yönetimlerin en büyük özelliği eğitimidir” (Redford 1969: 12).

Gülmez (2001: 65)’e göre insan hakları ve demokrasi eğitimi; “çoğulcu ve katılımcı demokratik toplumu, yurttaşların özümseyerek içine sindirdiği bir “yaşam biçimi” olarak yerleştirep yaşatmanın temel araçlarından biridir”.

Demokrasi eğitimini birçok farklı anlamda düzenleyebiliriz. Bazılarına göre anlamı, vatandaşlar olarak yurttaşlık sorumluluğumuzu kazanmaktır. Bazılarına göre ise demokrasi

eğitiminde öğrencilere toplumsal sorumluluk, bireysel sorumluluk, özgürlükle uğraşma ve özgürlüğün ne anlama geldiği öğretilmeli; üstün yargılarda bulunmanın ve kişinin inançları uğruna tartışmasının önemi kazandırılmalıdır (Michelli 2005: 4-8).

Tezcan (1997: 86-88)'a göre demokratik bir toplumda eğitimin yönetimi, kabul edilmiş bazı ilkelere bağlıdır. Bunlardan en önemlileri aşağıda sıralanmıştır:

- a) Halk kendilerini yönetecek kişileri seçtiği için bu konuda sorumlu olarak eğitilmelidirler.
- b) Eğitim yoluyla herkes, kendi yeteneklerini sonuna kadar geliştirmeyi beklemelidir.
- c) İnsanlar özgür olmak için eğitilmelidir.
- d) Eğitim, açık fikirliliği geliştirmelidir.
- e) Demokrasilerde eğitim, sağlıklı bir yarışma kadar, verimli bir işbirliği alışkanlığı geliştirmelidir.
- f) Okul, demokratik uğraşların yaşandığı bir ortam olmalıdır.
- g) Eğitim üzerindeki siyasal denetim asgarî düzeyde olmalıdır.

Demokratik benlik kazanılması için çocukların, demokrasinin idealleriyle eğitilmesi gerekir. Bu idealler çocukların mükemmel karakterli birer yurttaş olmalarını sağlarken aynı zamanda belirli ilkeleri anlamayı gerektirir. Örneğin, özgürlük, iyilik, yargı ve eşitlik gibi demokratik değerler hakkında bilgi sahibi olmak; eleştirel düşünmek; sorunları şiddete başvurmadan tartışarak çözmek; başkalarının doğrularını savunmak; kendi hak ve özgürlükleri kadar başkalarının da hak ve özgürlüklerine de saygı göstermek; işbirliği yapmak istenmeyen insanlarla işbirliği yapmak; farklı dini ve siyasi görüşleri hoş görmek ve gerçekten bu görüşleri serbestçe ifade edebilmeye ısrar etmektir (Parker 2005: 69).

Demokrasi, özel bir eğitimi, kültürü, üstün bir mantıksal felsefeyi gerektirir. Montesquieu'nün dediği gibi, demokrasi için "erdemli insanlar" gereklidir; ama bu yeterli değildir, aynı zamanda "eğitilmiş ve yetiştirilmiş insanlar" da gereklidir. Demokrasinin, sorunları duygusal, anlık ve yüzeysel tepkilerin ötesinde, akla ve bilgiye dayalı olarak irdeleyip çözümler önerme, kişisel düşüncesini kanıtlarıyla sunma ve savunma yeteneği

bulunan aydınlanmış yurttaşlara gereksinimi vardır (Mougniotte 1994: 83-89; Akt: Gülmez 2001: 64).

Demokratik insan aklını kullanan, düşünen, soran, sorgulayan, kuşkucu olan insandır (Nas 2006: 307). Sahip olduklarını doğru biçimde kullanan, kaynaklara ulaşma ve kullanma becerisi gelişmiş, yaratıcı insanlar yaşadıkları toplumu her zaman ileriye taşıyacak, mevcut durumu geliştirecek güce sahiptir. Hedeflenen demokrasi ülküsünü gerçekleştirmek, öğrencileri demokrasiye hazırlamak, problemi görmeleri ve harekete geçmeleri anlamına gelir. Eğitim, öğrencilerin sıradan değil yaratıcı; pasif değil aktif; sıkılmış değil meşgul; sorun yaratan değil sorun çözen bireyler olmalarını sağlamalıdır (Michelli 2005: 7).

Bireysel hak ve sorumlulukları ile temel evrensel hak ve özgürlükleri bilen, eşitlik, hukukun üstünlüğü, çoğulculuk gibi kavramların farkında olan sorumluluk sahibi yurttaşlar yetiştirmek, demokratik eğitiminin odağında yer alır. Bu sosyal görevlerin yanı sıra özerk, eleştirel, katılımcı, insan hakları, barış, özgürlük ve eşitlik ilkelerine saygılı bir toplum oluşturmak eğitimin görevleri arasındadır (Duerr ve diğerleri 2000: 16, Akt: Gülmez 2001: 53). Yaşam boyu süren, demokratik yurttaşlık eğitimi;

“öğrencilerin, gençlerin ve yetişkinlerin, toplumun karar süreçlerine etkin ve sorumlu biçimde katılmalarına yardımcı olmak, insan hakları ve temel özgürlükler, farklı grupların eşitliği ve hukukun üstünlüğü gibi temel değerlerin bilincine varılmasına ve bu değerlerin sahiplenilmesine dayalı, demokratik kültürü geliştirmek ve güçlendirmek amacıyla tasarlanmış, çok sayıda ve değişik uygulama ve etkinlikler bütünüdür. Demokratik yurttaşlık eğitiminin temel amacı, (yurttaşların etkili ve sürekli bir katılımının temeli olarak) hak ve sorumluluklar konusunda demokratik kültürü güçlendirmek, geliştirmek ve korumaktır. Demokratik yurttaşlık eğitimi, yaşamın tüm aşamalarında, örgün ve yaygın eğitim sistemlerinde bilgi, değerler, yetenekler ve uygun pratikler kazanma, uygulamaya koyma ve yayma olanakları sunmayı amaçlar” (Duerr ve diğerleri 2000: 13-61, Akt: Gülmez 2001: 54).

Demokratik yurttaşlık eğitiminde önemli olan husus, eğitimin demokratik olmasıdır. Tezcan (2003: 374-375)’a göre demokratik bir eğitimin, siyasal denetimin asgari düzeyde

olduğu, yeniliklere açık, esnek ve merkezi olmayan sisteme sahip olması gerekmektedir. Bunun yanında, eğitim olanaklarından yararlanmada din, dil, ırk, cinsiyet gibi özelliklerin rol oynamadığı, herkese açık ve şeffaf bir yapıya sahip olunmalıdır. Eğitimde, bireylerin yetenek ve açık fikirliliklerinin geliştirilmesi esasına dayanan, yaratıcı, etken ve eleştirel düşünebilme yeteneğine sahip, söz sahibi olmak adına okul yönetimine katılma ve işbirliği yapma gibi hak ve sorumlulukları olan bireyler yetiştirmek amaçlanmalıdır. Bu amaçları gerçekleştirebilmek adına, demokratik uğraşların merkezi durumundaki okulların, sosyal gelişim için öğrenci-öğretmen-yönetici ve çevre ilişkilerinin de demokratik olması gerekmektedir.

Eğitimin, demokrasilerde, bireylerin etkin, katılımcı ve sorumlu vatandaşlar olarak yetiştirilmesinde çok önemli bir rolü vardır (Lador 1997: 12; Akt: Gülmez 2001: 65). Eğitimde demokratik uygulamanın yol gösterdiği ikna edici, uzlaştırıcı ve sorun çözmeye odaklı liderlik; kapsamlı, geçerli ve problem çözme yeteneğini geliştirmek için düzenlenmiş bilgi; devredilemez öğrenci ve öğretmen hakları; insanların yaşamlarını etkileyen kararlara genel katılım; ideal öğrenme koşullarının gelişimi; eşit teşvik gibi demokratik konu ve tutumlar olmalıdır. Bu konuların ve tutumların öngörüsü, okullardaki demokratik uygulamaların anlaşılmasını sağlamak için uygun bir yoldur (Laguardia and Pearl 2005: 9).

Cochran-Smith (1999)'e göre demokrasi bilinci için gerekli olan adalet kavramını öğretmek için uygulanması gereken 6 ilke vardır. Bu ilkeler:

1. Öğrenen toplumlarda tüm öğrencilere önemli çalışmalar sağlamak,
2. Öğrencilerin okula getirdiklerinin üzerine yeni şeyler inşa etmek,
3. Beceriler öğretmek,
4. Bireylerle, aileyle ve toplumla ortak bir şekilde çalışmak,
5. Değerlendirme şekillerini çeşitlendirmek,
6. Etkin bir şekilde, eğitim programının adaletsizliklerini ve gücünü analiz etmektir (Akt: Rubin and Justice 2005).

Bireylere, farklı insanlarla birlikte sağlanacak zengin eğitim ortamları, kazandırılacak farklı deneyimler ve etkinlikler, demokrasinin yaşayarak öğrenilebildiği sosyal bir topluluk olan okullarda gerçekleştirilir. Demokrasi bilinci oluşturarak bunu davranışa dönüştürmek ve yerleştirmek eğitimin temel amaçlarından biridir. Eğitim sürecinde bu görevi okullar üstlenmektedir. Bu nedenle demokratik bireylerin yetiştirildiği ve demokrasi eğitiminin uygulamalı olarak yaşandığı en önemli yer okullardır.

1.1.7. Okullar ve Demokrasi Eğitimi

Yaşam biçimi olarak kabul edilen demokratik değerlerin kazandırılmasında, okul önemli bir toplumsal kurumdur. Demokrasinin genç kuşaklara öğretilmesi, geliştirilmesi ve davranışa dönüştürülmesi okulun görevleri arasındadır. Okullar, bireyleri toplumsallaştırmayı, topluma kazandırmayı, etkin vatandaşlar haline getirmeyi, onlarda toplumsal bilinç oluşturmaya, yurttaşlık bilinci geliştirmeyi amaçlayan temel eğitim kurumlarıdır. Demokrasinin yalnızca bilgi düzeyinde öğrencilere kazandırılmasından ziyade bu bilgilerin davranışa dönüşmesi önemlidir. Bu nedenle, okuldaki yapılanma ve ilişki biçimleri, demokratik ilkeler çerçevesinde gerçekleştirilerek öğrencilere somut uygulama alanları yaratılmalıdır. Okul bu görevlerini yerine getirdiği zaman, bireyler bilinçlenecek, toplum gelişecek ve demokratik tutumlu insanlar çoğalacaktır. Bu nedenle okullar, demokratik toplumun oluşmasında etkin olabilecek, hatta etkin olması gereken eğitim kurumlarıdır (Doğan 2001: 94; Kıncal 2004: 94; Taşkesen 2005: 177).

Adams (1964: 180)'a göre, eğitimciler insanların bireysel ve aile yaşamlarında başarılı olabilmeleri için gerekli eğitim ve öğretimi sağlamalıdır. Bu eğitim ve öğretimi sağlayacak okullar, çocuğa kendi sosyal değer bilincini verecek; kendi davranışlarını doğrudan öğretecek, bu davranışların sonuçlarını göstererek sorumluluk bilinci kazandıracak ve onların diğer insanlarla uyum içerisinde yaşamasını sağlayacak demokratik kurumlardır. Karakaya ve Yavuz (1996: 105)'a göre;

“demokratik toplum düzeninin devamı her şeyden önce topluma dâhil olan bireylerin demokrasi bilincine sahip olmasına bağlıdır. Güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzenini gerçekleştirmek ve devamını sağlamak için, devlet yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlerin her türlü eğitim faaliyetlerinde öğrencilere kazandırılıp, geliştirilmesine çalışılır. Demokratik toplum düzenini kurmak ve yaşatmak için okullarda bilgi öğretiminin yanı sıra, kişisel anlayışı, zekayı, ilgileri geliştirici bir eğitim anlayışının oturtulmasına çalışılır. Rejimin ayakta durabilmesi için temellerinin demokratik kurallar üzerine oturtulması gereklidir. Okullarda demokrasi öğretiminin yanında demokratik yaşamın uygulamalı olarak gerçekleştirilmesi gereklidir. Demokrasinin esaslarından olan katılımcılık, seçim, temsil gibi ilkeler sınıf ve okul çalışmalarında yerleştirilebilir. Eğitici kol çalışmalarında, sınıf başkanı seçiminde, sınıfta sorumluluk almada yukarıda saydığımız demokratik esaslar uygulanabilir. Öğrenci-öğretmen ve öğrencilerin birbirleriyle olan ilişkilerinde karşılıklı saygı ve anlayış çerçevesi içinde davranışlar geliştirilir.”

“Okul, demokratik yaşam şeklinin gelişiminde tek başına sorumlu değildir ancak süreçte çok büyük bir rol oynar. Bunun neden bu şekilde olduğuna dair çeşitli görüşler vardır. Birincisi, bir kurum olarak devlet okulları, görünüşte demokratik birer toplumdur ve demokratik yaşam şeklini yansıtırlar. İkincisi, devlet okulları bireysel ve işbirlikçi öğrenme ile ilgili demokratik amaçlara sahiptir. Üçüncüsü, devlet okulları hemen hemen tüm insanların deneyim yaşadığı yaygın bir temeldir ve bu nedenle demokratik yaşam şeklini göstermek ve geliştirmek için en iyi fırsatı sunar. Dördüncüsü, devlet okulları sık sık demokrasinin temelinde yer alan tam katılıma imkan sağlar. Son olarak, devlet okulları, yerel olarak yönetilir ve böylece ilgili partilerin sesinin doğrudan duyulabildiği yerlerden biridir” (Beane 1990: 54).

Bode (1940)’ye göre, bir yaşam biçimi olarak demokrasinin anlamını kavramak, okullar için demokrasiyi amaç haline getirme görevidir. Bu gerçekten anlaşılmazsa, eğitim ilerlemenin önünde bir engel olacaktır (Akt: Bullough 1981: 140). Bu sebepten dolayı “demokratik okullar, demokratik bir ulus için önemlidir ve okullar bu amaç doğrultusunda çocuklar için en iyi eğitimi sağlamalıdır” (Beane 1990: 112). İyi eğitim veren okullar, insanların ortak ideali olan barış ve hoşgörü kültürünün gerçekleşmesinde önemli bir basamaktır. Okulların demokratik bir yaşam oluşturma ve toplumsal uyum yakalamadaki önemi yadsınamaz. Bilgili ve becerili insanların okulda yarattığı barış ortamı, okul yönetimleri ve öğretmenlerin yönlendirmeleri ile geleceğin yetişkinleri olarak onların nasıl bir topluma yöneldiklerini ve nasıl bir toplumda yaşamak isteklerini gösterir (Doğan 2001: 97).

Okullarda demokratik bir ortamın oluşturulabilmesi için dikkat edilmesi gereken başlıca hususlar şunlardır:

1. Öğretmen, sınıfta öğrencilerin kendilerini rahatlıkla ifade edebilecekleri bir ortam oluşturmalıdır,
2. Okuldaki farklı ortamlar, mümkün olduğu kadar öğrencilerin beklenti ve gereksinimlerine cevap verecek tarzda düzenlenmelidir,
3. Öğrencilerin, mümkün olduğu kadar yönetim sürecine katılmaları sağlanmalıdır,
4. Öğrencilerin, okul içindeki ve dışındaki ders dışı etkinliklere katılmaları teşvik edilmelidir,
5. Şiddetin, okulda disiplini sağlamak için uygun bir yöntem olmadığı unutulmamalıdır (Kıncal 2004: 101).

Sonuçta, okullar hem ortak bir hayatın yaşandığı sosyal ortamlar, hem de yönetim basamaklarının işleyişinin sağlandığı, seçme ve seçilmenin uygulandığı en önemli siyasi ortamlardır. Grup faaliyetleri, sosyal kulüpler, eğitsel oyunlar, ders içi tartışmalar, proje oluşturma ve uygulamalar, demokrasinin sosyal boyutta uygulama örnekleri olurken; sınıf başkanı seçimleri, başkanın görev ve yetkileri, okul yönetimi ve görevleri siyasi boyutta demokrasinin uygulama örnekleridir.

Okullarda demokrasi bilincinin oluşturulmasında, yönetim ve yakın çevrenin dışında sınıf ortamı da çok önemlidir. Sınıf ortamı her türlü düşünce ve inancın paylaşıldığı hareketli bir ortamdır. Farklı özelliklere sahip bireylerin bir arada yaşayabilmesi, en somut şekilde sınıf ortamında gerçekleşir. Sınıftaki bu düşünce farklılığı, kültürel bir zenginlik olarak algılandığında, birlikte yaşamaya engel değildir. Aksine saygı, hoşgörü, adalet gibi erdemlerin kazanılmasına imkân tanıyan önemli bir ayrıcalıktır.

1.1.8. Öğretmenler ve Demokrasi Eğitimi

Eğitim, kültürel aktarımı sağlamanın yanı sıra, içinde barındırdığı tüm değerleriyle birlikte demokrasi kültürünü de kazandırmalıdır. Demokrasi kültürü, bireylerin eğitim ihtiyaçlarını dikkate alarak geliştirilen demokratik eğitim programlarından, eğitim

sürecinin yürütücüsü olan demokratik değer ve tutumlarla donanmış öğretmenlere kadar eğitim sisteminin tüm basamaklarında var olduğu sürece demokratik bireyler yetiştirilebilir (Hotaman 2009: 474).

Okullarda demokrasinin en önemli uygulayıcıları öğretmenlerdir. Öğretmenler sahip oldukları demokrasi bilgisi ve kültürü ile sınıflarındaki demokratik ortamı oluştururlar. Okulun daha ilk gününden itibaren her öğretmen öğrenme-öğretme sürecinde sergileyeceği tutumu belli eder. Sınıfta oluşturmak istediği, otokratik veya demokratik tutumlar arasında bir tavır sergileyerek, kendisinin sınıf yönetimi konusundaki yaklaşımını belirler. Bu yaklaşım, eğitimin öğretmen merkezli mi yoksa öğrenci merkezli mi olacağı konusunda öğrencilerine önemli bir mesaj yollar (Saban 2004: 71). Bu mesaj, sınıftaki demokrasi bilincinin temellerini atar. Öğretmenlere, demokrasinin temellerini oluşturmada, demokratik bireyler yetiştirmede ve öğrencilerde vatandaşlık sorumluluklarını geliştirmede önemli görevler düşmektedir. “Öğretmenler, toplumda var olan temel hakları öğrencilerine açıklayabilmelidir. Bu nedenle bütün öğretmenler, demokrasinin yapısında bulunan kişisel hakları bilmeli ve zorunluluklarını anlamalıdır” (Michelli 2005: 6).

Türk eğitim tarihi ile ilgili kaynaklar incelendiğinde, (Akyüz 2010; YÖK 2007), gelişmiş ülkelerde özel ve üstün görevler yüklenmiş olan öğretmenlerin yetiştirilmesinde dikkat edilmesi gereken en önemli hususların başında demokratik eğitim özelliklerine sahip olma gelmektedir. Türkiye’de öğretmen yetiştirme programları incelendiğinde, demokrasi eğitimi ile ilgili herhangi bir dersin okutulmadığı görülmektedir. Milli eğitimin temel amaçları doğrultusunda, demokratik bireyler yetiştirme hedefine sahip olması beklenen öğretmenler, eğitilmeleri sürecinde ancak ve ancak yetiştirildikleri eğitim kurumlarında gerekli eğitimi aldıklarında bu hedeflere ulaşabilirler. Bu konunun göz ardı edilmesi başka sakıncaları beraberinde getirmiştir. Yıllarca öğretmenin merkezde olduğu ve tek hâkimiyet sağlayıcı olarak görüldüğü bir eğitim anlayışının sürdürüle gelmesi bunun en tipik örneğidir.

1.2. Hayat Bilgisi Dersi ve İçeriği

İlköğretimin temel amacı, çocukları sosyal, kültürel ve bilişsel olarak hayata ve bir üst öğrenime hazırlamaktır. Bu amacı gerçekleştirmede, ilköğretimin ilk üç sınıfında hayat bilgisi dersi en önemli ve temel ders olarak tasarlanarak *mihver ders* adıyla kabul edilmiştir (Akınoğlu 2005: 2). “Hayat bilgisi, doğal ve toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bir bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen dirik bilgiler olarak tanımlanabilir” (Sönmez 2005: 4).

“İlköğretimde 1., 2., 3. sınıflarda okutulan hayat bilgisi dersi doğal, toplumsal, sanatsal, çağdaş düşünce ve değerlerin bileşkesinden oluşmaktadır” (Sönmez 2005: 4). İlköğretimin bu döneminde çocuklar, yaşadıkları ortamdaki olgu ve olayları bir bütün olarak algırlar. Onlar için genelde tek tek olgu ve olaylar yoktur. Hayat bilgisi dersi, bu gelişimsel özelliklere uygun olarak, öğrencilerin bilgidan çok beceri, davranış, iyi tutum ve değerlerin kazandırılmasına özen gösterilerek hazırlanmıştır. Somut yaşantılara dönük, bütüncül yapısı nedeniyle, bu sınıflarda dersler sosyal ve fen bilgisi olarak ayrılmamış, hem bunların hem de sanat, çağdaş düşünce ve değerlerin bir bileşkesi olan hayat bilgisi dersi düzenlenip işe koşulmuştur (Özdemir 1998: 1; Sönmez 1998: 2).

“Çocukların hem kendilerini hem de içinde yaşadıkları toplumu ve dünyayı tanımaları için tasarlanan bu ders, 1924, 1936, 1948, 1968 ve 1998 ilköğretim programlarında yer almıştır. 2004 yılı programında da aynı adla yer almaktadır” (MEB 2005: 6).

Hayat bilgisi dersi; bilgi temelini genel olarak sosyal bilimlerle doğa bilimlerinden alan; çocuk gelişimine uygun bir şekilde oluşturulmuş; çağın gerektirdiği en temel bilgi, beceri, tutum, düşünce ve değerlerin seçilip, örgütlenmesiyle “çocukları yaşama hazırlama ve yaşam bilinci oluşturma” işlevini üstlenen bir derstir. Yaşama dönük ve somut bir şekilde işlenen bu ders, öğrencilerin daha başarılı, olumlu, etkin, iyi bireyler ve vatandaşlar olarak, çevreleriyle uyum içerisinde yaşam sürmelerine zemin hazırlayan ve aynı zamanda ikinci devre derslerine temel oluşturan bir öğretim programıdır. Hayat bilgisi dersinde çocuğa çevresi, çevresindeki kültürel, tarihi, toplumsal, ekonomik olgu ve olaylar

tanıtılarak, bu uyum sürecinin hızlandırılması amaçlanır (Akınoğlu 2005: 2; Baysal 2006: 3; Binbaşıoğlu 2003: 36; Nas 2006: 155).

Sosyal bir varlık olan çocuk, çevresinde olup biten olaylara, varlıklara ve insanlara karşı bir merak duyar. Olayların oluşumu, neden-sonuç ilişkileri, insan davranışları ve daha birçok konu ile ilgili olarak, çocuğun merakının giderilmesi hayat bilgisi dersi sayesinde gerçekleşir. Bu dersin, yakından uzağa ilkesine göre bir sırayı takip etmesi bu amacın gerçekleşmesini kolaylaştırmaktır (Güngördü 2002:1). Bu nedenle;

“hayat bilgisi dersindeki konular, çocukların deneyim dünyasına uygun olarak ev, aile ve okul ile yakın çevre gibi konulardan seçilir ve ders konu merkezlidir. Bu konular hem somut durum ve olguları içermekte hem de çocuğun yakınında olandan başlamaktadır. Bu konular ilk üç yıl boyunca konu kapsamı yoğunlaşarak devam etmektedir. Konular yapı itibarıyla çocuğu geliştiricidir; çünkü konular, çocuğun hem psikolojik hem de fizyolojik olarak kendini tanımasına ve çevresini anlamlandırmasına yardımcı olur. Bu bağlamda hayat bilgisi dersi, çocuğun doğumundan itibaren geçen 6-7 yıldan bu yana dünyayı nasıl anlamlandırıdığına ilişkin deneyimleri merkeze alarak, bundan sonraki yaşamına ilişkin bilgi, beceri ve değerleri kazandırmaya, çevresini sosyal ve fiziki boyutta anlamasına katkıda bulunmaya çalışan bir derstir” (Kabapınar 2007: 1).

Hayat bilgisi dersinde, psikososyal özellikleri dikkate alınarak, küçük yaşlardan itibaren çocuğa, çevre ve çevre sorunları hakkında doğru bilgiler ile kendini geliştirerek çevreye uyum sağlamada iyi alışkanlık ve gerekli beceriler öğretmek; kendisini ve çevresini tanımasını sağlamak; geçim yeteneği kazandırmak; çocuğu hayata hazırlamak; zayıf ve kuvvetli yönlerini tanıtarak kendisi ve çevresiyle barışık, özerk, çok yönlü ve yaratıcı düşünebilen, problem çözebilen, demokratik tutumlara sahip bir insan olarak yetiştirmek amaçlanır (Çilenti 1988: 28. Akt: Baysal 2006: 2; Binbaşıoğlu 2003: 36; Özdemir 1998: 5). Bu ders aracılığıyla çocuğun, insan topluluğu ve ilişkileri hakkında ilk esasları edinmesine ve içinde yaşadığı dünya hakkında bir anlayış sahibi olmasına yardım edilir (Parker. Akt: Binbaşıoğlu 2003: 36). Çocuğun çeşitli açılardan gelişmesine katkı sağlanarak mevcut bilgilerinin tamamlanmasına ve sistemleştirmesine, yeni bilgi, beceri ve tutumlar kazanmasına zemin hazırlanır (Akınoğlu 2005: 9, Güngördü 2002: 2).

Hayat bilgisi dersinde, bireylerin yaşamında karşılaşılabilecekleri çeşitli sorunlara karşı çözüm üretebilmesi için hayatın içinden güncel olaylar ele alınır. Bireyler, bu olaylardan hangi sonuçları çıkarması gerektiğini, vatandaş olarak haklarını, görevlerini ve sorumluluklarını; karşılaştıkları bir sorunda, demokratik davranışlara ve inanışlara sahip bir birey olarak nasıl davranmaları gerektiğini hayat bilgisi dersi ile öğrenirler. Aynı zamanda, evde, okulda ve çevrede beraber yaşadıkları insanlara karşı sevgi ve saygı duyarak, dayanışma, işbirliği, ve sorumluluk duygularına sahip olurlar (Akınoğlu 2005: 2; Güngördü 2002: 3).

Bu açıklamalardan görüldüğü üzere, çocuklar için son derece önemli işlevleri yerine getiren hayat bilgisi dersine Dünya’da bakış, hayat bilgisi dersinin genel yapısı, amaçları ve içeriğinin ne şekilde olduğu bundan sonraki başlıkta irdelenecektir.

1.2.1. Dünya’da Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Dersi Anlayışı

“Hayat bilgisi dersinin varlığını, Gestalt psikolojisi olarak adlandırılan yaklaşım temellendirmektedir. Buna göre ilköğretimin ilk üç yılındaki çocuklar, dünyayı bir bütün olarak görür ve yorumlar. Olguları sosyal ya da fen olarak ayırtamazlar. Bu çerçevede, bir konu verilirken bir bütün olarak verilmelidir. Bu yaklaşıma göre oluşturulmuş hayat bilgisi dersi çok sayıda ülkenin ders programında yer almamaktadır. Türkiye ve Almanya, hayat bilgisi dersi gibi bir kapsama sahip ülkelerden ikisidir. Diğer ülkeler, bu yaş kuşağı çocukları için farklı yaklaşımları tercih etmektedir. Söz gelimi Amerika, ilk yıllardan itibaren “Social Studies” adı altında sosyal bilgiler temelli bir dersi tercih etmiş, fen bilgisi de ayrı bir ders olarak okul programlarında yer almıştır. Buna karşılık İngiltere ise, tarih, coğrafya ve vatandaşlık gibi dersler ile ilkökul çocuğuna “okula hoş geldin” demektedir” (Kabapınar 2007: 2).

“Almanya’da hayat bilgisi dersinin temel konusu, öğrencilerin dünyasıdır. Amacı, öğrencilerin aktif bir şekilde eğitime katılarak hayatı tanımasını, şimdiki ve gelecekteki yaşam gerçeklerini aşmasını, gelişime açık bir temel oluşturmasını sağlamak ve onları çoklu bağlantılar kurmaya teşvik etmektir. Almanya’da okutulan hayat bilgisi dersinin içeriği, canlı ve keşfedici öğrenme süreçleriyle donatılmıştır. Öğrenciler çevrelerindeki sosyal, doğal ve teknik görüşleri öğrenir ve bunları inceleyebilir. Yaşamdaki çeşitliliği keşfeder, ülkelere, sosyal çevrelere ve doğaya karşı sorumluluk duygusu geliştirirler. Aynı zamanda değer yargıları ve toplumsal normları da öğrenmiş olurlar” (Baysal 2006: 9).

“Sosyal bilgiler insanın varoluş çalışmasıdır. Sosyal bilgiler özellikle geçmişte, günümüzde ve gelecekte ortaya çıkacak insan faaliyetlerine odaklanır. Zamana ve mekâna karşı diğer insanların, yerlerin ve olayların bilimidir. Aynı zamanda, bir vatandaşın, bir katılımcının ve kendini değerlendirebilen bir bireyin kendini anlamasını sağlayan gerçek yaşam tecrübeleridir. Sadece öğrenilen bilgiyi değil yaşayan bilgiyi gerektirir” (Ellis 2007: 4).

Sosyal Bilgiler Ulusal Meclisi (NCSS)’nde, sosyal bilgiler eğitimi şöyle tanımlanmaktadır:

“Sosyal bilgiler vatandaşlık yeterliğini geliştirmek için sosyal bilimler ve insan bilimlerinin birleşiminden oluşur. Sosyal bilgilerin ilk amacı, genç insanlarda dünyadaki farklı kültürlerle birlikte; demokratik bir toplumun vatandaşları olarak iyi bir toplum için eğitici ve mantıklı tartışmalar yapma becerisini geliştirmeye yardım etmektir” (Parker 2005: 4).

Türkiye’de uygulanmakta olan hayat bilgisi dersi programı ile benzer oluşum ve amaçlara sahip olan sosyal bilgiler eğitiminin temel konuları, beş farklı bakış açısıyla açıklanmıştır. Bunlar:

- Vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler.
- Kişisel gelişim olarak sosyal bilgiler.
- Yansıtıcı sorgulama olarak sosyal bilgiler.
- Sosyal bilimler eğitimi olarak sosyal bilgiler.
- Mantıklı karar alma ve sosyal davranış (Woolever and Scott 1988: 14).

Bütünsel yapısıyla öğrencilerin çok boyutlu bir şekilde gelişmesini sağlayan sosyal bilgiler programıyla mantıklı yurttaşlar yetiştirmek amaçlanır. Bu amaçla, eğitim programının bir bölümü olarak tanımlanan sosyal bilgiler dersinin öğrencilere sağladığı katkılar şöyle sıralanmaktadır:

- Kültürel mirasın temel özelliklerini aktarır.
- Tarih, sosyal bilimler ve diğer disiplinlerden oluşturulmuş çalışma yöntemleri ve içeriği vardır.
- Sosyal sorunlarda başvurulan düşünme ve karar alma becerilerinin öğretimini sağlar.
- Sosyal eleştiri ve eylemler için gerekli olan yeterlikleri geliştirir.
- Grup etkinliklerine öz-denetimli bir şekilde katılmaları amacıyla öğrencilerin potansiyellerini geliştirir (Michelis ve Garcia 1996: 2).

Türkiye’de var olan hayat bilgisi dersi ile benzer şekilde, sosyal bilgiler eğitiminin amacı, öğrencilerin coğrafya ve tarih eğitimiyle sosyal olayları anlamalarını ve toplumda demokratik birer vatandaş olarak düşünme ve davranma yeteneği gibi yurttaşlık yeterliği kazanmalarını sağlamaktır (Parker 2005: 2).

1979 “Yenilenen NCSS Sosyal Bilgiler Eğitim Programı Rehberi” ne göre sosyal bilgiler eğitiminin temel amacı, “genç insanları, gittikçe büyüyen dünyaya insancıl, mantıklı ve katılımcı vatandaşlar olarak hazırlamaktır”. Bunun sonucunda öğrencilerin aşağıda belirtilen özellikleri içeren bilgi, beceri ve değerleri kazanmış olmaları beklenir:

1. “Yaşlarına uygun olgunluk ve ilgilerle donatılırlar.
  2. Gerçek sosyal sorunlarla ilgilenirler.
  3. Sosyal bilimler ve diğer bağlantılı disiplinlerden doğru bilgiler alırlar.
  4. Dikkatlice seçilmiş ve yerleşmiş eğitici nesnel bakış açılarını temel alırlar.
  5. Aktif öğrenmeyle ilgilenirler.
  6. Geniş çapta öğretim stratejilerini kullanırlar.
  7. Yaşantılarını düzenlemeyi öğrenirler (nasıl öğreneceklerini öğrenirler, vb.).
  8. Çok boyutlu ve doğru bir şekilde değerlendirilirler.
  9. Okuldaki tüm eğitim programlarının önemli bir parçası haline gelirler”
- (Woolever and Scott 1988: 15).

NCSS’nin 1981’de yayınladığı “Sosyal Bilgilerin Temelleri” adlı bildiri ise sosyal bilgiler eğitiminin amaçları:

1. “Tüm sosyal bilimler disiplinlerinden bilgi elde etme, kavramları ve genellemeleri öğrenme.
  2. Düşünme becerilerini öğrenmenin önemi.
  3. Topluma katılım becerilerine giriş.
  4. Vatandaşlık davranışını cesaretlendirmek.
  5. Tartışma ve temel demokratik inançların öğretimi” şekilde sıralanmıştır
- (Woolever and Scott 1988: 15).

Welton ve Mallan (1996: 4-30)’a göre ise sosyal bilgiler öğretiminin Amerika’daki temel amaçları: kültürel mirası öğrencilere aktarmak; üstün düşünme yeteneklerine sahip, yeterli, iyi-yetişmiş ve sorumlu vatandaşlar yetiştirmek; insan davranışları hakkında bilgi vermek, bu doğrultuda ahlaki ve törel davranmayı öğretmektir.

“Demokratik vatandaşlar olmadan demokrasi olamaz. Bu nedenle, sosyal bilgiler programının temel görevi, demokratik vatandaşlar yetiştirmektir. Demokratik vatandaşlık eğitiminin amacı, çocukları, birbirleriyle ve siyasi toplumla ilişki kurmaya hazırlamaktır. Öğrenciler farklı kültürel ve etnik toplumlar, dini inançlar ve aile geçmişleriyle kimlik kazanmalarına rağmen tek bir siyasi kimliği paylaşırlar: demokratik vatandaş. Bu yaygın siyasi kimlik, çok yönlü kültürel kimlikler yoluyla var olur” (Parker 2005: 66).

“Sosyal bilgiler, eğitimin amaçlarını çeşitli şekillerde destekler. Öğrenciler her bireyin bilgi, beceri ve değerler açısından gelişimini besleyen deneyimler yoluyla *kişiliklerini* geliştirebilirler. Öğrenciler *insan ilişkilerini* çok boyutlu etnik bilgiler, farklı kültürel bilgiler, insanlar arası beceriler ve toplumlar arası sorunların analiz edilmesi yoluyla daha iyi anlarlar. Öğrenciler okul içinde ve dışında yurttaşlık etkinlikleri yoluyla *yurttaşlık sorumluluğu* geliştirirler; yönetimin temel kavramlarını, düşüncelerini ve bireylerin yasal haklarını öğrenirler. Derslerde işlenen konular ve yapılan tartışmalar sayesinde düşünce ve değer sistemlerini geliştirirler. Öğrenciler *ekonomik yeterliklerini* kazanırlar; işçilik, kariyer bilinci, diğer çalışanlara katkı sağlamak ve kaynakların kullanımını öğrenirler. Sosyal bilgiler, öğrencilerin eleştirel ve yaratıcı düşünme ve karar-verme etkinliklerini içeren öğrenme etkinlikleri yoluyla *düşünme yeteneklerini* geliştirir. Öğrenciler okuma, çalışma ve diğer becerileri uygulayarak; öz-yönetim ve öz-gelişimi vurgulayan bağımsız öğrenme etkinlikleriyle uğraşarak, eğitim modellerini ve düşünme süreçlerini kullanma yeteneğini geliştirerek *nasıl öğreneceklerini öğrenirler*” (Michelis ve Garcia 1996: 3,4).

Sosyal bilgiler, hayat bilgisi programlarında olduğu gibi, vatandaşlık bilincinin geliştirilmesi amacıyla sosyal bilimlerin ve insan bilimlerinin etkileşimiyle oluşturulmuş bir çalışmadır. Sosyal bilgiler antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyoloji gibi farklı disiplinleri algılamada işbirlikçi, bütüncül, düzenli ve sistematik bir çalışma sağlar (NCSS. Akt: Ellis 2007: 4).

“Çocuklar ilkokul yılları boyunca birinci elden demokrasi deneyimine ihtiyaç duyarlar ve sosyal bilgiler bu deneyimin temelini sağlar. Dünya keşfedilen büyüleyici benzerliklerin ve farklılıkların olduğu bir yerdir. Sosyal bilgiler hoşgörülü, saygılı, nazik bir toplumda deneyim kazanmak ve diğerlerinin içinde kendimizin farkında olmak için fevkalade fırsatlar sunar. Sorunları çözmek, tartışmalar yapmak, birlikte çalışmak ve oynamak, toplumu yaratmak, takip etmek kadar liderliği de öğrenmek, etkin girişkenliğe sahip olmak ve toplumun çıkarları ile ilgilenmek genç vatandaşları eğitiminin temel amaçlarıdır. Okul programındaki tüm konulardan sadece sosyal bilgiler, demokrasi eğitimine doğrudan odaklanır” (Ellis 2007).

Amerika'daki sosyal bilgiler programında Türkiye'de olduğu gibi, genişleyen çevre yaklaşımı benimsenmiştir. Genişleyen çevre yaklaşımının oluşum ilkesi, fiziksel ve kavramsal mesafenin harmanlanmasıdır. Bu ardışıklık ev, okul ve komşu gibi çocuğa fiziksel olarak yakın çevrelerle başlar. Daha sonra genişleyerek yerel toplum, şehir, ulus ve son olarak dünya şeklinde sıralanır. Bunun nedeni tüm insanların bu çevrelerde yaşıyor olmasıdır. Bu çevrelerin belirli sınıf seviyelerine göre ayrılması, eğitsel açıdan öğrencilere kolaylık ve rahatlık sağlamaktadır (Welton and Mallan 1996: 86).

Amerika'da kullanılan sosyal bilgiler programındaki konuların, sınıflara göre dağılımı şu şekildedir:

1. Sınıf: Aile&Okul
2. Sınıf: Komşular (mahalle)
3. Sınıf: Toplumlar-yerel ve yöresel (Welton and Mallan 1996:86).

Konuların sınıflara göre dağılımında, Türkiye'de kullanılan hayat bilgisi programı ile benzer bir yapı görülmektedir. Hayat bilgisi programlarındaki genişleyen çevre yaklaşımı-yakından uzağa ilkesi, sosyal bilgiler programlarında da yer almaktadır. Her iki programda da ilköğretimin ilk üç sınıfında öğrenciler, aileden başlayarak kademeli biçimde genişleyen bir yapıda çevrelerini öğrenmektedir. Hayat bilgisi dersi programında aynı adlandırmayla üç yıl boyunca yer alan temalar da benzer şekilde, öğrencilerin öncelikle kendilerini, daha sonra ailelerini, okullarını, yakın çevrelerini ve yakın tarihlerini tanımalarını sağlamaktadır.

1.2.2. Türkiye'de Hayat Bilgisi Programının Vizyonu

İlköğretim okullarının ilk üç sınıfında yer alan hayat bilgisi derslerinde öğrencilerin kişisel girişimleriyle gerçekleştirecekleri ve öğretmenlerin öğrencilere doğrudan bilgi

aktarmak yerine, sadece ve sadece yol göstereceği, araştırma ve incelemeye dayalı, öğrenci merkezli etkinlikler aracılığıyla,

- Öğrenmekten keyif alan,
- Kendisiyle, toplumsal çevresiyle ve doğa ile barışık,
- Kendini, toplumu ve doğayı tanıyan, koruyan ve geliştiren,
- Gündelik yaşamda gereksinim duyulan temel bilgilere ve yaşam becerilerine sahip,
- Çağın gerektirdiği donanıma sahip,
- Değişikliklere dinamik bir biçimde uyum sağlayabilecek kadar esnek,
- Mutlu bireyler yetiştirmek amaçlanır (MEB 2005: 10).

Bu amaçlar doğrultusunda, hayat bilgisi dersinde öğretmen, çocukların sosyal gelişimine katkı sağlamak, mutlu olan, mutlu edebilen, sorunlarını çözebilen, doğru kararlar verebilen, çok boyutlu düşünebilen, eleştirel bakabilen, işbirlikçi, sosyal bireyler yetiştirmek yönünden kendilerini sorumlu hissetmek durumundadır. Ayrıca öğretmenler sınıflarında demokratik bir ortam oluşturmalıdır (Baysal 2006: 16). Öğretmenler demokratik bir sınıf ortamını, farklı bakış açıları, farklı yöntem ve teknikler, farklı etkinlikler yardımıyla oluşturabilir.

Türkiye’de hayat bilgisi programları, tüm eğitim programlarında olduğu gibi çağın ihtiyaçları doğrultusunda, belirli dönemlerde yenilenmiştir. 2004-2005 yıllarında yapılan köklü değişikliklerle hayat bilgisi dersi öğretim programı yeni bir boyut kazanmıştır.

“Eski hayat bilgisi programı bireye çok az vurgu yapmakta ve birbiriyle benzeşen ortak paydalarda buluşmayı amaçlayan bir toplumsal örüntüyü amaçlarken, yeni program bireylerin duygu, düşünüş ve yaşayışındaki farklılıklara vurgu yapmakta, bireyin güçlü ve zayıf yanları ile hesaplaşmasının yolunu açmakta, hatanın doğallığı ve hoşgörüle yaklaşılması görüşünü desteklemektedir. Öğrenciye başarıya, kendini sevme ve duyarlı olma, istemediği şeylere nazikçe hayır diyebilme düşüncelerini kazandırmaya çalışmaktadır” (Kabapınar 2007: 20).

2005 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında;

- Çocuğun merkeze alındığı,
- Çocuğun öğrenme sürecinde aktif olduğu,

- Ezbercilikten uzak/yapılandırmacı,
- Eğlenceli/keyifli,
- Hayatın içinden, kullanılabilir bilgi ve becerilere öncelik veren,
- Bütüncül/tematik,
- Bireyi her yönüyle geliştiren bir program anlayışı benimsenmiştir (Karabağ 2006: 53).

1.2.3. Programın Temel Yaklaşımı ve Yapısı

Türkiye’de 2004 yılında pilot uygulamaları yapılarak, 2005-2006 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulamaya konan hayat bilgisi dersi programı incelendiğinde, 4 temel yapı görülmektedir. Bu yapılar:

1. Temalar
2. Beceriler
3. Kişisel nitelikler
4. Ara disiplinlerdir (MEB 2005:17).

Hayat Bilgisi Dersi Programı’nda yer alan bu yapılar, diğer derslerle bütünleştirilerek çocuğun dünyasındaki olgu ve olayları yansıtmaktadır (MEB 2005: 52).

1.2.3.1. Temalar:

“Programda insan, biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel yönleriyle bir bütün olarak ve değişimin hem öznesi hem de nesnesi olarak ele alınmıştır” (MEB 2005: 12). Bu noktadan hareketle, 2005-2006 öğretim yılından itibaren uygulamaya konan yeni ilköğretim programlarında, ünite yaklaşımı yerine daha kapsamlı bir yapı olan tematik anlayış benimsenmiş ve tematik anlayışa uygun şekilde öğrenme alanları belirlenmiştir (Güven, 2007).

Programda “birey”, “toplum” ve “doğa” olmak üzere üç ana öğrenme alanı belirlenmiş, değişim de bütün bu öğrenme alanlarını kuşatan daha genel bir boyut olarak düşünülmüştür. Gerçek yaşamda da bu öğrenme alanlarının içerikleri ve değişim iç içedir; bunlar sadece eğitim-öğretim amacıyla yapay olarak birbirinden ayrılabilir. Hayat bilgisi dersi için özellikle benimsenen toplu öğretim yaklaşımının da bir gereği olarak, bu öğrenme alanlarını aynı anda kuşatabilen üç tema belirlenmiştir. Programda tema adları; “Okul Heyecanım”, “Benim Eşsiz Yuvam” ve “Dün, Bugün, Yarın” olarak kararlaştırılmıştır (MEB 2005: 12).

Sarmal bir yapıyla, üç yıl boyunca aynı isimlerle devam eden temalar; kazanımların pekiştirilmesini, önceki bilgilerin üzerine yenilerinin inşa edilmesini ve bilginin yeniden yapılandırılmasını, mevcut eksiklerin tamamlanmasını ve çocuğun ilgi, ihtiyaç, yetenek ve gelişim düzeyine uygun etkinliklerin yapılmasını sağlamaktadır.

1.2.3.2. Beceriler

“Beceri, öğrencilerde öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetlerdir” (<http://www.sosyalbilgilerciyiz.com>). Öğrenciler, becerileri karşılaştıkları olaylar, durumlar, kişiler ve nesnelere ile ilgili bilgileri oluşturmada kullanırlar. Öğrencilerde beklenen beceriler geliştirilmedikçe, anlamlı öğrenme sağlanamaz ve bilgiler uygulamaya dönüştürülmez. Hayat bilgisi eğitimi, öğrencilerin bu becerileri kazanmalarına yardımcı olmaktadır (MEB 2005: 18).

“2005 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda, öğrencinin bir bütün olarak gelişmesini, okul dışındaki gerçek dünya ile uyum içinde olmasını sağlayacak yaşam becerilerine öncelik verilmiştir. Beceriler bu programın omurgası olarak nitelendirilebilir. Çünkü beceriler, öğrencinin temaları ve temaların birbiriyle ilişkisini bir bütün olarak anlamlandırmasını sağlamaktadır” (Karabağ 2006: 60).

“2005 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda yer alan beceriler: eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, araştırma, iletişim, problem çözme, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik, Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma, karar verme, kaynakları etkili kullanma, güvenlik ve korunmayı sağlama, öz yönetim, bilimin temel kavramları tanıma ve temalarla ilgili kavramları tanımadır” (MEB 2005: 15).

Yenilenen Hayat Bilgisi programında demokrasi ve demokratik kavramlar ile ilgili beceriler şu şekildedir;

Öz Yönetim temel becerisi başlığı altında:

Etik davranma becerileri:

- Başkalarının kişisel haklarına saygı gösterme
- Yaş, cinsiyet, ırk gibi yanlı davranışlara neden olan eğilimleri fark etme ve bu tür yanlılıklar içermeyen davranışlar sergileme
- Farklı sosyal, kültürel ve dinî gruplara ait kişilerle etkileşimde bulunma ve bu kişileri yargılamadan kabul etme
- Bedensel veya zihinsel engelli bireylerle etkileşimde bulunma, bu kişileri yargılamadan kabul etme (MEB 2005: 23).

Kendini Tanıma Becerileri:

- Diğer bireylerle benzerlik ve farklılıklarını bilme
- Kendi değerlerini tanıma (MEB 2005: 24).

Sorumluluk Becerisi:

- Başkalarının haklarını çiğnemenen kendi ihtiyaçlarını karşılama (MEB 2005 :23).

Katılım, Paylaşım, İş Birliği ve Takım Çalışması Yapma Becerileri:

- Başkalarıyla iş birliği yaparak çalışma ve plan yapma
- Grupla problem ve çatışma çözme becerilerini uygulama
- Konuşmaları ve davranışlarıyla başkalarına saygı gösterme (MEB 2005: 25).

Farklılıklara Saygı Duyma Becerileri:

- Tüm insanların benzer ve farklı özellikleri olabileceğini fark etme
- Farklılıkların yaşamı zenginleştirdiğini kavrama
- Farklılığın göreceli bir kavram olduğunu fark etme (MEB 2005: 26).

Bilimin Temel Kavramlarını Tanıma temel becerisi başlığı altında:

Değişkenlik/Benzerlik Becerileri:

- Benzerliklerine, aynı özelliklerine veya karakteristiklere sahip oluşlarına göre sınıflandırılabilirler bile, her şeyin birbirinden farklı olduğunu kavrama (Örneğin; hiçbir insan başka bir insana benzemez, yani türün bireyleri arasında değişkenlik söz konusudur. Bununla birlikte “insan” olmaktan dolayı da hepimizin ortak özellikleri vardır.) (MEB 2005: 26)

1.2.3.3. Kişisel Nitelikler

“Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda yer alan kişisel nitelikler: öz saygı, öz güven, toplumsallık, sabır, hoşgörü, sevgi, saygı, barış, yardımseverlik, yeniliğe açıklık, doğruluk, dürüstlük, adalet, vatanseverlik, kültürel değerleri koruma ve geliştirme olarak belirlenmiştir” (MEB 2005: 17).

Yenilenen hayat bilgisi programında, demokrasi ve demokratik yaşam ile ilgili kişisel nitelikler şu şekildedir;

Öz Saygı:

- Kendi farklılığını fark etme
- Etik değerleri bilme ve hayatında bunlara önem verme
- Hata yapabileceğini kabul etme
- Kendisi ve arkadaşlarının değerli olduğunu kabul etme (MEB 2005: 43).

Öz Güven:

- Ailede alınan kararlara katılma
- Etik davranışların güven artırıcı olduğunu bilme
- Kendisini ve ailesini ilgilendiren konularda görüşünü bildirme
- Haksızlığa uğradığında bunu sorgulama (MEB 2005: 43).

Sabır:

- Hata yapmanın doğal olduğunu kabul etme (MEB 2005: 43).

Hoşgörü:

- Arkadaşlarıyla iyi ilişkiler geliştirme
- Arkadaşlarıyla oynarken uygun davranışlarda bulunma
- Bireysel ve grup çalışmalarında olumlu değerleri gözetme
- Konuşanı dinleme
- Hataları doğal karşılama
- Farklılıkları kabul etme
- Herkesin değerli olduğunu kabul etme
- Sorunlara farklı çözümler önerme (MEB 2005: 44).

Sevgi:

- Başkalarıyla farklılıklarının doğal olduğunu kabul etme (MEB 2005: 44).

Saygı:

- Kendine saygı duyma
- Arkadaşlarına saygı duyma

- Öğretmenine karşı saygılı olma
- Çevresindeki insanlara karşı saygılı olma
- Ailesine saygılı olma
- Kişisel eşyalarına ve başkalarının eşyalarına saygı gösterme
- Doğaya saygı duyma
- Dünyadaki insanlara saygı duyma
- Türk Bayrağı'na, İstiklâl Marşı'na, Atatürk'e ve Türk büyüklerine saygı duyma (MEB 2005: 44).

Barış:

- Toplumsal paylaşımlarla yaşama
- Dayanışma içerisinde olma
- Benzerlik ve farklılıkların doğal olduğunu bilme (MEB 2005: 45).

Doğruluk:

- Etik davranışların farkında olma
- Yanlı davranışların farkında olma
- Yanlılık içermeyen davranışlar sergileme
- Ön yargısız davranma (MEB 2005: 45).

Dürüstlük:

- Arkadaşlarının sergilediği davranışların etik olup olmadığını fark etme
- Ailesinde ve akrabaları arasında sergilenen etik değerleri fark etme
- Kendisinin ve arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark etme
- Arkadaşlarıyla ilişkilerin olumlu değerleri gözetme
- Başkalarına ön yargısız davranma
- Başkalarının duyarlılıklarına saygı gösterme (MEB 2005: 45).

Adalet:

- Kurallara katılma
- Kurallara uyma
- Etik değerleri ve davranışları fark etme
- Görev paylaşımına katılma ve üzerine düşen görevi yapma
- Türk milletinin sahip olduğu hak ve hürriyetleri araştırma
- Başkalarının duyarlılıklarına saygı gösterme
- Kendi ihtiyaçlarını, isteklerini ve görüşlerini ifade etme
- Kazanma ve kaybetmenin doğal olduğunu kabul etme
- Görev dağılımının adil olup olmadığını sorgulama (MEB 2005: 45).

Yeniliğe Açıklık:

- İş birliği yapma
- Karar alırken görüş bildirme ve karar sürecine katılma (MEB 2005: 46).

1.2.3.4. Ara Disiplinler

“Ara disiplinler, programda tek başına bir ders olarak yer almayan ancak derslerin içerisinde kendisine yer bulan özelliklerdir” (Güven: 2007). “Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda yer alan ara disiplinler: afetten korunma ve güvenli yaşam, girişimcilik, insan hakları ve vatandaşlık, kariyer bilinci geliştirme, özel eğitim, rehberlik ve psikolojik danışma, sağlık kültürü ve spor kültürü ve olimpik eğitim olarak belirlenmiştir” (MEB 2005: 16).

Hayat Bilgisi Dersi 3. Sınıf Programı’nda demokrasi ve demokratik yaşam ile ilgili ara disiplin kazanımları:

Girişimcilik Kazanımları:

- Kişiler arasındaki farklılıkları tanır (MEB 2005a: 27).

İnsan Hakları ve Vatandaşlık Kazanımları:

- Haklarını korumanın önemini açıklar.
- Her insanın saygıyı hak ettiği bilincini taşır.
- Ön yargı, ayrımcılık ve çatışmanın olumsuzluklarını bilir.
- Okulda karşılaştığı sorunlara yönelik demokratik çözüm yolları üretir.
- Çatışmaları şiddete başvurmadan çözebilme becerisi gösterir.
- Çevre haklarının varlığını bilir.
- BM’in Çocuk Haklarına Dair sözleşmesinin varlığından haberdar olur.
- Aile içinde demokratik bir ortamın oluşmasının önemli olduğunu bilir.
- Uzlaşmanın etik bir değer olduğunu bilir.
- İnsanların inançlarına saygı duyar.
- Vatandaş olmanın anlamını kavrar.
- Özgür ve özerk birey olmanın önemini kavrar (MEB 2005a: 28-29).

Kariyer Bilinci Geliştirme Kazanımları:

- İnsanların tek ve kendine özgü olduğunu fark eder.
- İnsanlar arasında değişik kültürlerin, yaşam tarzlarının, eğilimlerin ve alışkanlıklarının olduğunu fark eder.
- Kendisi hakkında olumlu bir tutum sergiler (MEB 2005a: 30).

Özel Eğitim Kazanımları:

- Farklılıklara karşı anlayış ve hoşgörü gösterir.
- Kişilerin yetenek, beceri ve güçlerinin değişik olabileceğinin farkına varır (MEB 2005a: 31).

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Kazanımları:

- Her insanın farklı olduğunu, farklı yetenek ve becerilere sahip olduğunu bilir.

- Kendinin ve başkalarının hata yapabileceğini kabul eder, bunu hoşgörüyle karşılar (MEB 2005a: 32).

1.2.4. Kavramlar

“Hayat bilgisi dersinin temel amacı, öğrencilerin günlük yaşamda ihtiyaç duydukları ve kullanabilecekleri yaşam becerilerini kazanmalarına yardımcı olmaktır. Bunun yanı sıra çocukların ileride alacakları “Fen Bilgisi” ve “Sosyal Bilgiler” derslerine temel oluşturabilmeleri için bazı kavramlar da tanıtılarak, çocukların temel bilgi ve becerilerle donanmış, istenen kişisel niteliklere sahip birer yurttaş olarak yetişmeleri sağlanacaktır” (MEB 2005: 99).

Hayat Bilgisi Programı’nda demokrasi ve demokratik yaşam ile ilgili kavramların sınıflara göre dağılımı aşağıda gösterilmiştir.

- 1.Sınıf: Farklılık, hoşgörü ve adalet.
- 2.Sınıf: Saygı ve hak.
- 3.Sınıf: Hak ve adalet (MEB 2005: 100-101).

1.3. Metafor

“Dilimize Fransızcadan geçmiş olan metafor kelimesi, istiare (benzetme) demektir ve bir edebiyat sanatıdır. Filozoflar (ve bazı büyük bilginler), felsefe ve ilim meselelerinin kolaylıkla anlaşılmasını sağlamak üzere, bu sanattan faydalanmışlardır. Nitekim, anlaşılması ve anlatılması oldukça güç olan bir meseleyi kolaylaştırmak amacıyla, birçok filozof, bazen o konuda bir teşbih (benzetme, istiâre, metafor) yapmak suretiyle, bu usulden faydalanmıştır” (Keklik 1984: 132).

“Metafor (mecaz), sözcükleri gerçek anlamı dışında kullanma sanatıdır. Ad değişimi de denen metafor kelimesi Antik Yunanca’da taşıma (bir anlamı ötekine gönderme) demektir” (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Mecaz>).

“Metaforlar bir ifadeyi bir alandan alır ve onu başka bir alandaki deneyim için kullanır” (Burns 2001: 29).

“Bu anlamda kendisi de içinde metaforik bir ifade barındıran “metafor gerçeğin köprüsüdür” sözü metaforun taşıyıcı ve bağlayıcı anlamına vurgu yapmaktadır. Bir metafor kolaylıkla bir köprü olarak görülebilir. Çünkü kelime bilgisi olarak metafor, bir şeyi bir yerden başka bir yere taşımak anlamındadır” (Cortazzi and Jin 1999: 149).

“Metafor, bilişsel örgütlerimizin temel aracı olarak tanımlanabilir. Dilin, düşüncenin ve konuşmanın nasıl yapılandığını anlamamızı sağlar” (Long and Richards 1999). Aynı zamanda metafor “dilini, düşüncenin ya da her ikisinin olağanüstü özellikleri olarak düşünülür” (Cameron 1999: 8). “Aristotle’ya göre metafor dilin normal çalışma durumundan sapmasıdır” (Akt: Mahon 1999: 77). Farklı anlamlar kazandırılarak dilin anlaşılmasıdır.

Klasik dil teorilerinde metaforlar, düşünce ürünü olarak değil sadece dilin bir malzemesi olarak görülmüştür. Ancak metaforik ifadeler ile günlük kullanım dili birbirinden ayrılmış: günlük dilin metafora sahip olmadığı ve metaforun günlük konuşma dilinin dışındaki durumlarda kullanıldığı düşüncesi savunulmuştur. Metafor romansal ya da şiirsel bir ifade olarak tanımlanmıştır (Lakoff 1993). Günümüz metafor anlayışına baktığımızda, metaforun günlük yaşamın içinde, dilin bir parçası haline geldiği ve metaforların insanların kavramları, olayları algılayış biçimlerinin farklı birer yansımaları olarak kullanıldığı görülmektedir.

Lakoff ve diğerleri, metafor ve düşünme arasındaki bağlantıyı şöyle tanımlamışlardır: kavramsal süreç sadece metafor oluşturma süreci değildir, aynı zamanda düşüncenin kendini metaforik olarak yapılandırmasıdır. Dildeki metaforun sistematığı sadece (bir şeyler anlaşıldığında, depolandığında ve işlendiğinde) kavramsal yapının önemini belirtir (Lakoff 1987. Akt: Cameron 1999: 11). Bunun anlamı kullandığımız dilin, düşünme sistemimizde bireysel ve kültürel geçmişimizle bağlantılı bir şekilde, doğrudan metaforik olarak şekillenmesidir. Varlıkları anlamlandırılmamız ve kavramsal sistemimize

yerleştirmemiz, kullandığımız dilin ve kültürün düşünce sistemimize metaforik yansıması yoluyla gerçekleşir.

Metaforik kavram sistematiktir, konuşma dilimiz de sistematiktir. Örneğin “Tartışma savaştır” metaforunda savaş sözcüğünden çıkan anlamlar: bir duruma saldırmak, savunmasız olmak, strateji, yeni saldırı türü, kazanmak, yer kazanmak, vb şeklinde sıralanabilir. Bu sıralama, tartışmanın savaş boyutu ile ilgili sistematik bir konuşma şeklinin olduğunu gösterir. Bu ifadelerin anlamları, tartışma için kullandığı zaman tesadüfi olmaz (Lakoff and Johnson 1980: 7).

Bu ifadeler daha önce kullanılmış ve zihinde belirli bir sistematik içerisinde anlam kazanmıştır. Bir başka örnek vermek gerekirse,

“zaman paradır, zaman kısıtlı bir kaynaktır ve zaman değerli bir maldır. Bunların hepsi metaforik kavramlardır. Bunlar metaforik ifadelerdir çünkü biz zamanı, günlük yaşantımızda parayla, kısıtlı kaynaklarla, değerli mallarla kavramsallaştırıyoruz. Bu kavramsallaştırma tüm insanlar için geçerli değildir, bu kültüre bağlıdır. Bazı kültürlerde bunların hiçbir anlamı yoktur” (Lakoff and Johnson 1980: 8).

Kültürel geçmiş, toplum yapısı, bireysel gelişim ve dilin yapısı metaforlarla iletişim kurmayı etkiler. “Metaforlar hızlı ve etkili bir şekilde, iletişimin anlamlarını vurgular” (Burns 2001: 31). Bu nedenle “metaforlarla iletişim kurma becerisi, anlık bir öğrenme değildir. Bu, her zaman yapılan ve günlük kullanıma sahip bir şeydir” (Burns 2001: 13).

Metafor normal kavramsal sistemimizi kaplar. Çünkü bizim için önemli olan çoğu kavram ya soyut ya da deneyimlerimizde (duygular, düşünceler, zaman, vb) açıkça tasvir edilmemiştir. Biz onları daha açık terimlerle, nesnelere ve bildiğimiz diğer kavramların anlamlarıyla kavrarız (Lakoff and Johnson 1980: 115). Metaforlar ile anlamını netleştiremediğimiz kavramlar, yaşanmış ya da yaşanması muhtemel somut ifadeler yoluyla zihnimiz tarafından daha kolay anlaşılır hale getirilir. Bu sayede kavram bir şey ifade etmese de kullanılan metafor anlamayı sağlar.

“Metafor, bireye iki olay, olgu, konu ya da kavram arasında karşılaştırma yapmayı ve bunlar arasındaki benzerlikleri mecazlı bir anlatımla sunmayı sağlar. Böylece iki şey ile ilgili benzerliklere dikkat çeker ya da birini diğerinin yerine geçirerek açıklama olanağı sunar” (Coşkun 2010).

Saban (2004) metaforların olayların oluşumu ve işleyişi hakkında düşüncelerimizi yapılandıran, yönlendiren ve kontrol eden en güçlü zihinsel araçlardan biri olduğunu savunmaktadır. Lui ve Lieberman ise metafor kavramını, oluşturulan kodlar aracılığıyla incelemişlerdir. Onlara göre;

“Metafor, bir insanın etkileşim sonucu oluşan farklı hikâyelerini kodlar halinde biçimlendirmesidir. Bir insan bir hikâyeyi metaforla biçimlendirdiğinde, bu sistem kişinin anlatım biçimini kodlar halinde güncelleştirir. Bu kod doğrudan anlamlı olmayabilir, fakat kişiye düşüncelerini somutlaştırmada yardım eder” (Liu ve Lieberman 2005).

Samples, çocuk gelişimi açısından metaforu incelemiştir. Samples'e göre özelleştirilmiş bir metaforik zekayla dünyaya gelen çocuk doğaldır. Zaman değişir, evren sınırsızdır, her şey birbiriyle bağlantılı, bütünsel ve birleşiktir. Fakat doğumdan sonra kültürlenme başlar. Bu aşamada dil en baskın kültürel etkidir ve çocuğu ilk kültürel keşfine sokar. Kelimeler nesnelere, olaylara ve yaşanılanlara bağlıdır. Çocuk dünyayı gördüğünde, dünya önce parçalara ayrılmamış, dönüştürülmemişken, bütünlere ayrılmış ve bölünmüş hale gelir. Anne burada, baba burada, bu sıcak, bu soğuk. Yiyecek, basit, ağla, gül, uyu ve oyun gibi kavramların hepsi dünyanın özgün parçaları haline gelir. Zihin öncelikle kişisel metaforik bir evrende hepsini birleştirir. Bu nedenle bebeklerde metaforik zeka, kişisel zekadır. Kişisel zeka genele gitmeye başladığında mantık zekası şekillenmeye başlar (Samples 1976: 24).

Metafor kavramıyla ilgili çok farklı düşünceler de vardır. Bunlardan biri, metaforları sadece dünyaya bakışımızı betimleme işinin merkezi olarak ele alır. Bu düşünceye göre; metaforlar, varlıklar hakkındaki düşüncelerimiz, gerçeklik hissini oluşturmamız ve daha sonra çözmeyi deneyeceğimiz problemler oluşturmaktır. Diğer bir düşünce, metaforu hem bir ürün (olaylara yaklaşma yolumuz, bakış açısı ya da çatısı), hem de süreç (dünyada yeni

bakış açılarının oluşum süreci) olarak ele alır. Bu düşünceye göre, metaforun iki özelliği vardır. Bu özelliklerden ilki, metafor, dünyaya bakış açımızı betimleme görevini üstlenen bir süreçtir. İkincisi, metafor bir üründür. Burada metafor uzmanlar tarafından üretilen dilsel bir eşya olarak algılanır. Çünkü metaforlar, tanımlayabildiğimiz, tartışabildiğimiz, analiz edebildiğimiz ve geliştirebildiğimiz günlük davranışların anlamını oluşturmaya çalışırlar (Schön 1979. Akt: Block 1999: 135-136).

1.3.1. Metaforların Özellikleri

Metaforlar doğasında kavramsaldır. Dünyayı anlamak için kullandığımız temel araçlar arasındadırlar. Sosyal ve siyasi gerçekliğin oluşturulmasında önemli bir rol oynayan metaforlar, soyut kavramların anlamını açıklamaya ve resimler oluşturmaya yardım ederler. Bu bazen dilde, bazen jest ve mimiklerde, bazen de grafik şeklinde gerçekleşir (Lakoff and Johnson 1980: 159; Cherry and Spiegel 2006: 82; Cameron 1999: 8).

Metaforlar, kolay anlaşılır, hoş giden ve garip olduğu gibi, aynı zamanda söylenişi, anlamı güzel kelimelerden veya göz ya da diğer duyularla ilişkili olarak oluşturulmalıdır (Aristotle, Akt: Mahon 1999: 75).

“Metaforik kavramlar, sıradan edebi düşünme ve konuşma yollarının ötesinde mecazi, şiirsel, renkli ve düşsel düşünceler ve dil gibi bir anlama sahip olabilir. Bu yüzden, fikirler nesneyse, onları düşsel olarak yapılandırır, değiştirebilir, güzel ve düzenli bir şekilde sıralayabiliriz. Bu yüzden metaforik olarak yapılandırılmış bir kavram söylediğimizde, onun kısmen yapılandırıldığını ve farklı şekillerde de ifade edileceğini söyleriz” (Lakoff and Johnson 1980: 13).

Metaforlar gelenekseldir, kültürümüzün özelliklerini yansıtır. Geleneksel algılamamız dışındaki metaforlar, düşsel ve yaratıcıdır. Böyle metaforlar davranışlarımıza yeni bir anlayış katarak, geçmişimize, günlük davranışlarımıza, bildiklerimize ve inandıklarımıza yeni anlamlar katabilirler (Lakoff and Johnson 1980: 138). Böylece

metaforik imgeleri açıklayarak insan ilişkilerini ve davranışları tanımlarız. Mevcut metaforlar, kısa yoldan bilgi elde edilmesini yardımcı olarak, bir davranış örüntüsünün anlaşılmasında, bir grubun ya da kurumun tanımlanmasında bütünlük sağlarlar (Cherry and Spiegel 2006: 81-82).

“Metaforlar özgündür ve canlıdır. Bireyselleşme sürecinde önemli rol oynayan düşüncelerin yansımasıdır” (Jung 1953. Akt:Cherry and Spiegel 2006: 82-83). Her insan, her toplum farklı metaforlara farklı anlamlar yükleyebilir. Bu, bireyselliğin, özgünlüğün ve kültürün yansıması olarak düşünülebilir.

Son olarak metaforun en zengin kaynağı doğadır. Doğa insanları içerdiği gibi metaforun oluşmasını da sağlar. İnsanlar biyolojik ve kültürel geçmişleriyle metaforları yaşarlar. Dahası sevdiğimiz son insan gibi, en sonuncusu hafızamızda en taze kalır. Bu nedenle metaforun en büyük rezervi son kaynaklardır (Samples 1976: 108-113-122).

1.4. İlgili Araştırmalar

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın konusu ile ilgili olduğu düşünülen çalışmalar aktarılmıştır.

Demokratik bir toplumda yaşayan tüm bireylerin, demokratik ilke ve değerleri bir yaşam biçimi olarak benimsemeleri ve davranışlarına yansıtmaları gerekir. Bu nedenle, bireylerin demokrasiyle ilgili bilgiler edinmeleri yeterli değildir. Demokratik değerlere, tutumlara sahip olmaları ve bunları kişiliklerinin bir parçası haline getirmeleri gerekir (Oğuz 2004).

Formal eğitimin ilk basamağı olan ilköğretim okullarına gelen öğrencilere yaşadıkları toplumda demokrasinin yaşatılması, daha iyiye götürülmesi amacıyla

demokratik davranışların kazandırılması, kurallara uymanın önemi, birlikte çalıştığı, yaşadığı arkadaşlarına karşı anlayışlı davranma, karşı görüşte olanlara tolerans gösterme gibi özelliklerin kazandırılması gerekmektedir. Bu görevi ilköğretim I. basamakta üstlenmiş olan hayat bilgisi dersi programlarının amaçları, demokratik davranışlar kazandırma özelliği açısından incelendiğinde, 2004 yılı hayat bilgisi programında daha önceki programlardan farklı olarak demokratik davranış için gereken niteliklerin sayısının artırıldığı ifade edilmektedir (Güven, Timur ve Işık 2006).

Gürbüz (2006)'ün nicel araştırma modellerinden tekil tarama modeli kullanarak 100 öğrenci üzerinde yaptığı "İlköğretim 7. ve 8. sınıflarda vatandaşlık bilgisi dersinde demokrasi eğitimi" başlıklı çalışmasında, ilköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin demokrasinin unsurları içerisinde en fazla özgürlük kavramına ilişkin ifadeler katıldıkları ortaya çıkmıştır. Ayrıca demokrasinin unsurlarından eşitlik, özgürlük ve hoşgörü kavramlarına ilişkin ilköğretim 7. ve 8. sınıf kız ve erkek öğrencileri arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür.

Bal (2009)'ın "Türkiye'de demokrasi ve demokrasi ile ilgili kavramların imajı ilköğretim 6. ve 7. sınıf öğrencileri arasında bir araştırma" başlıklı nitel çalışmasında, 40 öğrenciye 15 açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış anket uygulanmıştır. Çalışmada, demokrasi ve demokrasi ile ilgili kavramların öğretilmesinde kavram imajının önemli olduğu savunulmuştur. Çünkü öğrenciler, karşılarına çıkan sorunlarda kendilerine öğretilen kavram tanımlarından çok zihinlerinde oluşturdukları kavram imajları doğrultusunda hareket etmektedirler. Demokrasi kavramının öğrenci zihninde oluşturduğu imaj özgürlük, adalet-eşitlik, hak ve halkın kendi kendini yönetmesi olarak ortaya çıkmıştır. Aynı çalışmada, demokrasinin gelişimi konusunda ise Atatürk'ün önemli bir insan olduğunu düşünen öğrenciler, başbakan ve cumhurbaşkanını da ikinci sırada değerlendirmişlerdir.

Güven ve Güven'in 2005-2006 eğitim-öğretim yılında yaptığı, "İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde metafor oluşturma becerilerine ilişkin nicel bir inceleme" başlıklı betimsel çalışmada, ilköğretim birinci basamak 4. ve 5. sınıfta öğrenim

görmekte olan 564 öğrenciden görüş alınmıştır. Çalışmada elde edilen verilere göre, ilköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde metafor oluşturmalarında, cinsiyetin, sınıf düzeyinin ve dersi sevme-sevmeme durumlarının farklılık gösterdiği; öğrenim görülen ilköğretim okulunun metafor oluşturmada anlamlı bir farklılık göstermediği ortaya çıkmıştır (Güven ve Güven 2009).

1.5. Araştırmanın Amacı

İlköğretim hayat bilgisi dersinde demokrasi ve demokratik yaşamla ilgili konulara ilişkin öğrencilerin oluşturdukları metaforların hermeneutik yaklaşımla incelenmesi araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Bu temel amaca bağlı olarak oluşturulan aşağıdaki soruların yanıtları aranmıştır:

- İlköğretim hayat bilgisi dersi programındaki demokrasi ve demokratik yaşamla ilgili kavramlara ilişkin oluşturulan metaforlar nelerdir?
- Sınıf içi performans, sınıf ortamı ve öğretmen görüşleri oluşturulan metaforları destekleyici nitelikte midir?
- Katılımcıların kişisel bilgilerine göre oluşturulan metaforlar nasıl bir dağılım göstermektedir?

1.6. Araştırmanın Önemi

Hayat bilgisi dersi, eğitimin temel amaçlarından biri olan çocuğun topluma uyum sağlayabilmesi düşüncesini destekleyen temel derstir. Çocuğun bir bütün olarak gelişmesi, toplum içinde nasıl davranması gerektiğinin bilincine varması öncelikle hayat bilgisi dersi kapsamında ele alınmaktadır.

“Hayat bilgisi dersi, çocuğa, küme çalışmaları içinde, demokratik yaşamla ilgili yaşantılar da kazandırır. Çevrenin özellikle toplumsal ve ekonomik sorunları,

öğrencinin zihin düzeyine göre, yaparak ve yaşayarak çocuğa bu derste öğretilir” (Binbaşıoğlu 2003: 36).

Hayat bilgisi dersi, öğrencilerin sosyal ve bilişsel yönden toplu olarak gelişmesini, insan haklarına saygılı, demokratik ve iyi birer vatandaş olmalarını amaçlamaktadır. Hayat bilgisi dersinde öğrencilerin insan hakları, demokrasi ve vatandaşlık konularını zihinlerinde nasıl yapılandırdıkları eğitim-öğretim programları bakımından önemli bir konudur. Öğrencilerin bu önemli kavramları nasıl algıladıklarının öğrenilmesi, onlara sunulacak öğretim tekniklerinin belirlenmesini de sağlayacaktır.

Bu araştırmada, İlköğretim I. Kademedeki uygulanmakta olan hayat bilgisi dersinde öğrencilerin demokrasi ve demokratik yaşamla ilgili oluşturduğu metaforlar incelenecektir. Öğrencilerin demokrasi, insan hakları ve vatandaşlık ile ilgili zihinlerinde oluşturdukları metaforların, düşünce sistemlerini anlamaya ve bu düşünceler ışığında eğitimin düzenlenmesine fayda sağlayacağına inanılmaktadır. Türkiye’de metafor kavramının oldukça yeni olması ve metaforik çalışmaların azlığı, yapılan her araştırmaya ayrı bir değer kazandırmaktadır.

“Nitel araştırma stratejileri, neyin nasıl araştırılacağı konusunda kesin bir kararlılık taşımak yerine, açık ve yapılanmamış bir forma sahiptirler” (Kuş, 2003: 114). Bu yapılandırılmamış form nedeniyle nitel araştırma teknikleri, Türkiye’de pek yaygın kullanıma sahip olmayan tekniklerdir. Nitel araştırma tekniklerinin sayısında, son yıllarda bir artış görülmesine karşın araştırmada kullanılan hermeneutik yaklaşımın literatürde uygulama örneklerinin azlığı, araştırmaya ayrı bir önem katmaktadır.

Öğrencilerin oluşturduğu metaforları incelemeyi amaçlayan bu çalışmanın, alanda yapılan araştırmaların azlığı nedeniyle bir boşluk dolduracağı ve gelecekteki çalışmalara rehberlik edeceği umulmaktadır.

1.7. Varsayımlar

- Araştırmada kullanılan veri toplama araçları, araştırmanın amaçlarına uygun verilerin elde edilmesinde aranan şartları taşımaktadır.
- Araştırmada görüşlerine başvurulmuş öğrencilerin verdikleri yanıtlar, gerçek görüşlerini yansıtmaktadır.
- Araştırma sırasında yapılan uyarı ve açıklamalar sayesinde öğrenciler ve öğretmenler kavramlar ile ilgili sorun yaşamadan içten cevaplar vermişlerdir.

1.8. Sınırlılıklar

Araştırma,

- İlköğretim okullarında okutulmakta olan 2004 Hayat Bilgisi Programı ile,
- Çanakkale ili merkezinde ve Kepez Beldesi'nde bulunan tüm resmi ilköğretim okullarında öğrenim görmekte olan tüm 3. sınıf öğrencileri ile,
- Veri toplama araçları, anket formu, gözlemler ve görüşmeler ile sınırlıdır.

1.9. Tanımlar

Araştırmada yer alan temel tanımlar aşağıda açıklanmıştır.

İlköğretim: “İlköğretim 6-14 yaşları arasındaki çocukların eğitim ve öğrenimini kapsayan, sekiz yıllık eğitim hizmeti sunan ve bütün yurttaşlar için zorunlu olan bir eğitim kademesi” (Öztürk 2002: 204).

Ders programı: “Öğretim programında yer alan bir dersin amaçlarının öğrenci davranışına dönüştürülmesini, bunların gerçekleşmesi için içeriğin konulara ve alt başlıklara ayrıştırılmasını, buna bağlı öğrenim ortamının düzenlenmesini ve değerlendirme araçlarını kapsayan ayrıntılı bir plan” (Külahçı 1995. Akt: Güven 2007: 18).

Hayat Bilgisi: “Doğal ve toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bir bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen dirik bilgiler” (Sönmez 1998: 2).

Demokrasi: Demokrasi en genel tanımıyla halkın egemenliğine dayalı bir yönetim şekli.

Metafor: Bir şeyi başka bir şeye göre anlamak ve yaşamak (Lakoff and Johnson 1980: 5). Bir şeyi başka bir şeye benzetmeye, kıyaslamaya, anlatmaya yarayan mecazlar. Bir kavramın anlatılmasında benzer özelliklerinden dolayı başka kavramların kullanılması (<http://tr.wiktionary.org/wiki/metafor>).

Hermeneutik: “Sözel yorum ya da yazılı kelimelerden anlam çıkarma” (Bryne 2001).

2. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmada kullanılan model, veri toplama araçlarının hazırlanması, veri toplanması ve çözümlenmesi açıklanmaktadır.

2.1. Araştırma Modeli

Araştırma modelinin belirlenmesinde araştırmacının amaçları önemli rol oynamaktadır. Bu araştırmada, belirlenen amaçlara uygun olarak genel tarama modeli kullanılmıştır. “Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır” (Karasar 2006: 77). Genel tarama modelleri ise, “çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile, evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir” (Karasar 2006: 79).

Bu araştırmada, öğrencilerin hayat bilgisi dersinde demokrasi ve demokratik yaşamla ilgili oluşturdukları metaforların hermeneutik yaklaşımla belirlenmesi amaçlandığından karma yöntem kullanılmıştır. Oluşturulan metaforlar, nicel boyutta frekans ve yüzdelik hesaplamaları ile incelenmiştir. Belirlenen dağılımların derinlemesine incelenebilmesi için nitel araştırma teknikleri kullanılmıştır. Nitel araştırmalar, “durumları ve olayları katılımcıların bakış açılarından anlamaya çalışırlar; dolayısıyla, katılımcıların çoğunlukla doğrudan araştırmacının içinde yer alması söz konusudur” (Büyüköztürk ve diğerleri 2008: 22). “Süreçte, olgu ve olayların nasıl ve neden gerçekleştiğine odaklanılır” (Büyüköztürk ve diğerleri 2008: 201). “Nitel araştırmalar, ilişkilerin anlamını ve türünü keşfetmek için gözlemlerin sayısal olmayan bir biçimde incelenmesi ve yorumlanmasıdır” (Gürsakal 2001: 119). Böylece araştırmacının gerçekleştirildiği ortamda derinlemesine veri elde etme olanağı doğar.

Araştırmada elde edilen veriler, gruplama yapılarak ortak görüşlerin belirlenmesi amacıyla içerik analizi tekniği ile irdelenmiştir.

İçerik analizi; dokümanların, mülakat dökümlerinin ya da kayıtlarının karakterize edilmesi ve karşılaştırılması için kullanılan bir tekniktir. Amacı, katılımcıların görüşlerinin içeriklerini, dokümanların ve diğer iletişim formlarının anlamlarını sistematik olarak tanımlamaktır. İçerik analizindeki temel düşünce, bir araştırma metnindeki birçok kelimelerin (ünitelerin) daha az sayıda içerik kategorisine indirgenmesi; dokümanların bir veya birkaç özellikleri açısından kategorilere ayrılmasıdır (Altunışık ve diğerleri 2005:259; Gürsakal 2001:125).

“İçerik analizi tekniği, insan davranışlarında doğrudan olmayan yollarla çalışmaya imkân tanıyan bir tekniktir. İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir teknik olarak tanımlanır. İçerik analizi metin veya metinlerden oluşan bir kümenin içindeki belli kelimelerin veya kavramların varlığını belirlemeye yönelik yapılır” (Büyüköztürk ve diğerleri 2008:253).

Araştırmada, öğrencilerin demokrasi ve demokratik yaşam ile ilgili oluşturdukları metaforlar hem genel çerçevede hem de özel sınıf boyutunda incelenmiştir. Öğrencilerin düşünceleri ve bu düşüncelerin metaforlar yoluyla aktarımı incelendiği için elde edilen verilerin analizi nitel boyutta daha anlamlı hale gelmektedir. Buradan hareketle nicel boyutta elde edilen veriler, nitel boyutta hermeneutik yaklaşım ile derinlemesine incelenerek yorumlanmıştır. Verilerin yorumlanmasında sınıf içi gözlem ve görüşme tekniklerinden yararlanılmıştır.

Hermeneutik yaklaşımın temelleri çok uzun bir tarihe dayanmaktadır. Esasen bu yaklaşım eski ve incile ait sözlerin yorumlanması için kullanılmıştır. Dini liderler dini sözlerin gerçek ve güvenilir anlamlarına ulaşmak amacıyla bu yaklaşımı kullanmışlardır. Hermeneutik, insan doğasını anlamak için kullanılan bir yöntemdir ve dini sözlerin analiz edilmesinden gelişmiştir. Şimdi ise insan bilimlerindeki tüm davranışları yorumlama amacıyla kullanılır (Kinsella 2006).

“Hermeneutik teriminin kökü, 2 kelimedenden gelmektedir. Bu kelimeler Yunanca hermeneuein fiili, (yorumlama anlamındadır) ve hermeneia ismidir (yorum anlamındadır)” (Byrne 2001).

Gadamer (1975)’e göre hermeneutik, “bir insan metodolojisi değildir; insan bilimlerinin metodolojik olarak kendi kendileri hakkındaki bilinçlerinin ötesinde gerçekte ne olduklarını anlama teşebbüsüdür” (Akt: Hekman 1999: 127). Habermas (1984)’a göre hermeneutik, “evrensel ve sınırsız diyalog ütopyasını, ortaklaşa ikamet edilen bir hayal dünyasına yerleştirir” (Akt: Hekman 1999: 178). Schleiermacher’e göre hermeneutiğin görevi “bir metnin özgün anlamını anlamak, söylemi yaratıcısının anladığından daha iyi ve daha fazla anlamaktır” (Ormitson ve Schrift 1990. Akt: Arslan 2002:19).

“Hermeneutik araştırma süreci yazılı metinlerin yorumlanarak alt anlamlarının çıkarılması prensibine dayanan felsefi bir yaklaşımdır” (Remenyi, Williams, Money ve Swartz 2002. Akt: Mil 2007;85).

Hermeneutiğin sosyal bilimlerdeki esas dayanak noktası: sorunların çözülürken insanların içinde buldukları yaşam koşullarının da dikkate alınmasıdır. Bu süreçte, yorumcunun konuya bakış açısı önemli bir rol oynamaktadır. Hermeneutiğin yorumsal bir teknik olarak ele alınmasının nedeni, açıklama sürecinde yorumcunun öngörülerinin karar verici rolde olmasıdır. Anlama, hermeneutik bağlam esas alınarak oluşturulur. Araştırmacının günlük bakışları, bilimsel kuramları ve öznel-biyografik deneyimleri incelenen konuya taşınır ve yorumlama sürecinde sırasıyla değiştirilir. Son olarak, incelenen konu açıklığa kavuşturulur. Buna yorumcunun öznel bakışı yoluyla ulaşılır (Mayring 2000. Akt: Atay 2007: 77).

Gardiner (1999), hermeneutik yorumlamada yorumcunun aktif rolünü şu şekilde özetler:

“Hermeneutik yaklaşım, kelimelerin ve söylemlerin yaratıcı yorumunu vurgular. Başarı, nesnel açıklama ya da tarafsız betimleme değildir; bir söz, ifade ya da

hareketin sahibiyle gerçekleşen sempatik bir randevudur. Bu sayede yaygın sosyo-kültürel bağlam içinde bu olağanüstülük meydana gelir” (Akt:Kinsella 2006).

Hermeneutik analizler, veri kaynağı olarak öncelikle sözler üzerine odaklanır. Bu sözler hikayeler, görüşmeler, katılımcı gözlemleri, literatür, mektuplar ya da diğer konuyla ilgili dokümanlardan oluşturulabilir (Bryne 2001).

Bu araştırmada, öğretmen ve öğrencilerle yapılan görüşmeler nicel verilerin yorumlanmasında birincil veri kaynakları olurken; sınıf içi gözlemler, yapılan görüşmeleri destekleyici ikincil veri kaynakları olarak kullanılmıştır. Görüşmeler sayesinde öğrencilerin oluşturdukları metaforlar daha ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Öğretmenlerle yapılan görüşmeler, öğretmenlerin demokratik kavramlara olan bakış açılarını anlamaya yardımcı olmuştur. Sınıf içi gözlemler ise hem sınıf ortamının hem de öğretmen ve öğrenci tutumlarının nasıl bir ortamda şekillendiğini, sınıf ortamının demokratik özellikler taşıyıp taşımadığını, oluşturulan metaforları destekleyici bir yapıda olup olmadığını anlamaya yardımcı olmuştur.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın amaçları doğrultusunda, ilköğretim birinci kademedeki demokrasi ve demokratik yaşamla ilgili 3 yıllık hayat bilgisi dersini aldıkları için en fazla bilgi birikimine sahip olduğu düşünülen üçüncü sınıf öğrencileriyle çalışılmıştır. İlköğretimin ilk üç yılında hayat bilgisi programında yer alan demokrasi ve demokratik yaşam ile ilgili kavramların, üçüncü sınıfta tam olarak yerleştiği düşünülmektedir. Bu nedenle araştırmanın evrenini ilköğretim üçüncü sınıf öğrencileri oluşturmaktadır.

Araştırmanın çalışma grubu, Çanakkale ili merkezi ve Kepez Beldesi'nde bulunan 17 ilköğretim okulunda öğrenim görmekte olan 1090 öğrenciden oluşmaktadır. Öğrencilerin okullara göre dağılımı Tablo 2.1.'de gösterilmiştir.

Tablo 2.1. Katılımcı Özellikleri

Okul	Kız	Erkek	<i>tf</i>	%
Kepez Mehmet Akif Ersoy İ.Ö.O	13	16	29	2,6
Kepez Atatürk İ.Ö.O.	33	40	73	6,6
Gazi İ.Ö.O.	35	50	85	7,7
Şemsettin Fatma Çamoğlu İ.Ö.O.	20	29	49	4,4
Atatürk İ.Ö.O.	19	18	37	3,3
Vali Fahrettin Akutlu İ.Ö.O.	36	26	62	5,6
Barbaros Hayrettin Paşa İ.Ö.O.	39	50	89	8,1
Ömer Mart İ.Ö.O.	75	65	140	12,8
Mustafa Kemal İ.Ö.O.	30	31	61	5,5
Turgut Reis İ.Ö.O.	20	19	39	3,5
Arıburun İ.Ö.O.	11	8	19	1,7
İstiklâl İ.Ö.O.	21	23	44	4
Cumhuriyet	23	26	49	4,4
Merkez İ.Ö.O.	37	45	82	7,5
Özlem Kayalı İ.Ö.O.	49	59	108	9,9
Anafartalar İ.Ö.O.	15	13	28	2,5
18 Mart İ.Ö.O.	65	59	124	11,3
Toplam	526	564	1090	100

Araştırmaya katılan 1090 öğrencinin 526 (% 48,2)'sı kız, 564 (% 51,7)'ü erkektir. Araştırmada cinsiyete göre genel bir değerlendirme yapılmıştır. Oluşturulan metaforlar, okul bazında cinsiyet değişkenine göre değerlendirmeye alınmamıştır.

“Ailenin çocuğa değişik uyarıcılar sunabilmesi sosyo-ekonomik düzeyi ile ilişkilidir. Örneğin, sosyo-ekonomik düzeyi yüksek bir ailenin çocuğu değişik yerlere götürerek değişik uyarıcılarla karşılaştırma olasılığı sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan aileye göre daha çoktur. Bununla birlikte, sosyo-ekonomik düzeyin yüksek olması her zaman çocuğun daha iyi geliştirilebileceği anlamına gelmez. Bazı aileler sosyo-ekonomik düzeyleri yüksek olmasına karşın çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda yeterinde bilgi sahibi olmadıkları için bu sosyo-ekonomik olanaklarını çocuğun gelişimini sağlamada kullanamayabilir” (Ünver 2002:10).

Araştırmaya katılan öğrencilerin anne-baba meslekleri Tablo 2.2’de frekans ve yüzdelik dağılımları ile birlikte verilmiştir.

Tablo 2.2. Katılımcıların Anne Baba Meslek Bilgileri

	Meslek	Frekans(f)	Yüzde(%)
Anne	Memur	156	14,3
	İşçi	86	7,8
	Serbest meslek	89	8,1
	Ev hanımı/emekli	726	66,6
	Boş	33	3
	Toplam	1090	100
Baba	Memur	312	28,6
	İşçi	255	23,3
	Serbest meslek	449	41,1
	İşsiz/emekli	34	3,1
	Boş	40	3,6
	Toplam	1090	100

Çalışma grubu anne mesleklerine göre incelendiğinde, annelerin % 66,6'sı ev hanımı/emekli, % 14,3'ü memur, % 8,1'i serbest meslek ile uğraşmakta ve % 7,8'i işçidir. Çalışma grubu baba mesleklerine göre incelendiğinde, babaların % 41,1'i serbest meslek ile uğraşmakta, % 28,6'sı memur, % 23,3'ü işçi ve % 3,1'i işsiz/emeklidir. Çalışma grubunun genel dağılımı, orta ve alt düzey sayılabilecek gelir seviyelerinde ailelerden oluşmaktadır.

2.3. Verilerin Toplanması

Çanakkale Valiliği, İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan 11.11.2008 tarihli ve 19634 sayılı izin doğrultusunda, belirlenen süreler içerisinde araştırmanın verileri toplanmıştır. Araştırmada, açık uçlu sorulardan oluşan anket formu, sınıf içi gözlem ve görüşmeler olmak üzere üç farklı veri toplama aracı kullanılmıştır.

Araştırmada öncelikle, araştırmaya katılan öğrencilerin demokrasi kavramına ilişkin oluşturdukları metaforları belirleyebilmek amacıyla öğrencilere 2 bölümden oluşan anket formu dağıtılmıştır. İlk bölümde cinsiyet, okul adı, anne mesleği ve baba mesleği bölümlerinin yer aldığı genel bilgiler; ikinci bölümde ise ayrı ayrı hazırlanmış, 7 soru

bulunmaktadır. Uygulamaya geçmeden önce, öğrencilere kavram yanılgılarını önlemek amacıyla, ankette yer alan demokrasi ve demokratik yaşam ile ilgili kavramların neler olduğu sözel olarak sorulmuş ve daha sonra gerekli ön bilgiler tamamlanıp yanıtlamaları istenmiştir. Demokrasi ve demokratik yaşam ile ilgili kavramları algılayış biçimlerindeki metaforik ifadeleri belirlemek amacıyla öğrencilerden, öncelikle bir benzetim yapmaları istenmiş; ardından algılayış biçimlerine özgünlük katmak amacıyla yaptıkları benzetimin nedenini yazmaları istenmiştir. Böylece yaptıkları eş benzetimlerdeki farklılığı da gözlemlemek olanaklı hale gelmiştir.

Araştırmada ikinci olarak gözlem ve görüşmeleri gerçekleştirmek için, sosyo-ekonomik düzeyi düşük ve sosyo-ekonomik düzeyi yüksek iki okul belirlenmiştir. Okulların belirlenmesinde, anketin uygulama aşamasında elde edilen veli bilgileri ve sınıf ortamı etkili olmuştur. Okul müdürlerinden gerekli izinler alındıktan sonra, öğretmen ve öğrenciler için uygun zamanlar belirlenip gözlem ve görüşmeler yapılmıştır.

Gözlem, “araştırmada ihtiyaç duyulan verilerin insan, toplum ya da doğa gibi belli hedeflere odaklanılarak çıplak gözle ya da bir araç kullanılarak izlenmesi suretiyle toplanması sürecini” tanımlar (Büyüköztürk ve diğerleri 2008: 215). “Gözlem tekniğinin kullanılması duyuşsal niteliklerin ölçülmesinde kullanılan temel tekniklerden biridir” (Nartgün 2008: 166). “Gözlem tekniğinde araştırmacı, insanların davranışlarını sistematik bir şekilde gözler, bunları kaydeder, analiz eder ve yorumlar” (Altunışık ve diğerleri 2005: 91). Araştırmada demokrasi ve demokratik yaşam ile ilgili metaforların hangi ortamda oluştuğunu incelemek amacıyla sınıf içi gözlemlere ihtiyaç duyulmuştur. Gözlemler, doğal akışı değiştirmeden ve sınıf ortamına müdahale etmeden yapılmıştır. Bu nedenle veriler, katılımsız gözlem yoluyla toplanmıştır. Gözlemler, her iki sınıf için birer haftalık dönemlerde yapılmıştır.

Araştırmada son olarak öğretmen ve öğrencilerle görüşmeler yapılmıştır. “Görüşme, belli bir konuda bilgi sahibi olan veya amaca uygun olarak seçilen kişilerle karşılıklı diyalog yoluyla öğrenmeyi sağlayan bir tekniktir” (Tan 2005: 113). “Nitel araştırmalarda kullanılan görüşme tekniğinin belirleyici özelliği, görüşülen kişilerin bakış açılarını ortaya

çıkarmaktır (Kuş 2003: 87). Araştırmada görüşme yapılacak öğrenciler, gözlem yapılan sınıflarda metafor oluşturma becerisi yüksek öğrencilerden seçilmiştir. Gözlem yapılan sınıfların her birinden 2 kız, 2 erkek olmak üzere toplam 8 öğrenci ile görüşme yapılmıştır. Araştırmada diğer görüşmeler gözlem yapılan sınıfların sınıf öğretmenleriyle gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlere kod isimler verilerek, görüşleri bu kodlar aracılığıyla aktarılmıştır. Sosyo-ekonomik düzeyi yüksek okulda görev yapan öğretmene A, sosyo-ekonomik düzeyi düşük okulda görev yapan öğretmene ise B kodu verilmiştir. Araştırmada, öğretmenlerle görüşme yapılmasının amacı, oluşturulan metaforların sınıf ortamıyla ilişkisini öğretmen gözüyle değerlendirmek ve öğretmenlerin oluşturulan metaforlara ilişkin düşüncelerini almaktır.

Görüşmeler yarı yapılandırılmış biçimde gerçekleştirilmiştir. “Yarı yapılandırılmış görüşmede, sorular belli olmakla birlikte görüşmenin akışına göre ek sorular ilave edilebilir” (Nartgün 2008: 168). Araştırmada görüşmeler, öğrencilerin oluşturdukları metaforları ve genel dağılım hakkında düşüncelerini içeren yarı yapılandırılmış sorular eşliğinde yapılmıştır.

Görüşmeler, görüşülen öğrenci ve öğretmenlerin izni doğrultusunda, görüşme akışının bozulmaması amacıyla ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. Ayrıca görüşmecilere, görüşmelerin başka bir amaç için kullanılmayacağı, yalnızca araştırmacı tarafından dinlenip analiz edildikten sonra silineceğine dair gerekli açıklamalar yapılmıştır.

2.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Araştırmanın anket formundan elde edilen verilerinin analiz edilmesi ve yorumlanması, aşağıda belirtilen aşamalarda gerçekleştirilmiştir (Saban ve diğerleri, 2005).

- ***Kâğıtların okunması ve numaralandırma aşaması:*** Araştırmanın ilk basamağında öğrencilerin kâğıtları okunmuş ve her kâğıda sırayla birer numara

verilmiştir. Numara verilen kâğıtlar, öğrenci cinsiyeti ve metaforlarla birlikte tablo biçiminde sıralanmıştır.

• **Eleme aşaması:** Numaralama-sıralama işlemi sonucunda bazı öğrencilerin cevapları, her bir soru için ayrı ayrı düşünülerek değerlendirmeye alınmamıştır. Bunun nedenleri:

• Boş bırakılan kâğıtlar: Araştırmaya katılan öğrencilerden bir kısmı sorulan kavramlar ile ilgili hiçbir yorumda bulunmadığından dolayı değerlendirme dışı bırakılmıştır.

• Sadece metafor bulunan kâğıtlar: Değerlendirmeye alınmayan öğrencilerin bir kısmı yanıt olarak sadece bir benzetim yapmış fakat metaforuna özgünlük katacak olan açıklama kısmını boş bırakmıştır.

• Konu ile ilgili olmayan metaforların bulunduğu ya da doğru ve anlaşılır açıklamaların bulunmadığı kâğıtlar: Demokrasi kavramını bir şeye benzetmiş ve de bu benzetimi neden yaptığını açıklamış olmasına rağmen değerlendirmeye alınmayan cevaplar da vardır. Örneğin 153 numaralı erkek öğrenci “*Demokrasi kavramını ben kâğıda benzetirim. Çünkü kâğıt ağaçla yapılır.*” yanıtı ile değerlendirmeye alınmamıştır. Çünkü yapmış olduğu benzetim, demokrasi kavramıyla bağdaştırılamamış ve açıklaması da bu benzetimi aydınlatmaya yetmemiştir.

• Metafor bulunmayan kâğıtlar: Demokrasi kavramı ile ilgili yorum yapmış fakat belirgin bir benzetimde bulunmayan öğrenci cevapları değerlendirmeye alınmamıştır.

• **Gruplama aşaması:** Bu aşamada öğrencilerin oluşturdukları metaforlar, ortak özellikleri ve ortak alanlarının belirlenmesi amacıyla içerik analizi tekniği kullanılarak daha küçük gruplara ayrılmıştır.

• **Kategori oluşturma aşaması:** Değerlendirmeye alınan ve sıralanan metaforlar, araştırmacılar tarafından ortak özellikleri incelenerek temel kategoriler altında toplanmıştır.

Araştırmada içerik analizi tekniği ile oluşturulan temel kategoriler, seçilen sınıflarda yapılan gözlem ve görüşmeler ile desteklenip hermeneutik yaklaşımla yorumlanmıştır.

3. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde hayat bilgisi dersinde, demokrasi ve demokratik yaşam ile ilgili kavramlara ilişkin oluşturulan metaforlar, öğrencilere uygulanan anket, öğretmen ve öğrencilerle yapılan görüşmeler ve sınıf içi gözlemlerden elde edilen veriler analiz edilmiştir. Bulgular, anket formunda yer alan farklılık, saygı, hoşgörü, özgürlük, adalet, hak ve demokrasi olmak üzere 7 kavrama göre ayrı ayrı incelenmiştir. İncelemede bütünsellik ve ortaklığı sağlamak amacıyla, her kavrama ilişkin belirli kategoriler ve bu kategorilere uygun alt kategoriler oluşturulmuş, yorumlama bu kategoriler üzerinden yapılmıştır.

3.1. Farklılık Kavramına İlişkin Bulgular

Anketin birinci kavramı olan *farklılık* kavramında, öğrencilerin 448'i değerlendirmeye alınırken, 642'si değerlendirme dışı bırakılmıştır. Örneklemin genel dağılımında, öncelikle öğrencilerin kâğıtları incelenmiş, 642 öğrencinin (% 58,8) verdikleri yanıtlar, 4 temel nedenle değerlendirmeye alınmamıştır. Değerlendirmeye alınmama nedenleri kâğıtlara göre 21 (% 1,9) soruyu boş bırakma, 71 (% 6,5) sadece metafor oluşturma, 513 (% 47) metafor oluşturup açıklamasını yeterince anlamlı yapmama ve 37 (% 3,3) sadece açıklama yapma şeklinde oluşmuştur.

Öğrencilerin *farklılık* kavramına verdikleri cevaplar incelendiğinde 448 öğrencinin, metafor oluşturduğu ve oluşturdukları bu metaforun açıklamasını anlaşılır bir şekilde yaptıkları belirlenmiştir. Değerlendirmeye alınan 448 cevap, *farklılık* kavramı ile bağlantılı 2 temel kategori altında incelenmiştir. Bu temel kategoriler: canlılar ve cansızlardır. Tablo

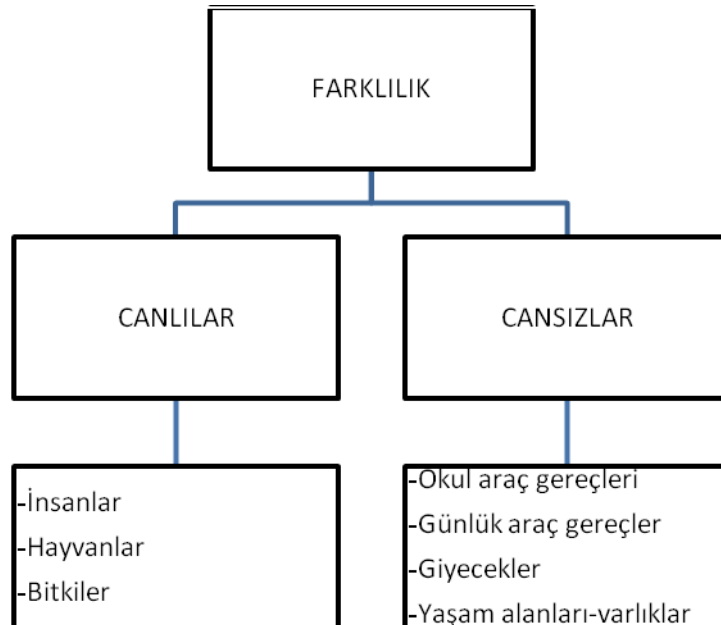
3.1.'de metaforların 2 temel kategoriye dağılımları, frekans ve yüzelik hesapları ile birlikte verilmiştir.

Tablo 3.1. Farklılık kavramı ile ilgili oluşturulan metaforların 2 temel kategoriye dağılımları

<i>Kategoriler</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Canlılar	327	72,9
Cansızlar	121	27
Toplam	448	100

Değerlendirmeye alınan 448 metaforun 327 (% 72,9)'si canlılar kategorisinde ve 121 (% 27)'i cansızlar kategorisinde yer almaktadır. Belirlenen 2 temel kategori ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde, canlılar temel kategorisini oluşturan 3 alt kategori ve cansızlar temel kategorisini oluşturan 4 alt kategori ortaya çıkmıştır. Bu alt kategoriler şekilsel olarak aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 3.1. Farklılık kavramında belirlenen 2 temel kategori ve alt kategoriler

3.1.1. Canlılar Temel Kategorisi

Canlılar temel kategorisi insanlar, hayvanlar ve bitki alt kategorilerinden oluşmaktadır. Bu alt kategorilerin frekans ve yüzdelik dağılımları Tablo 3.2.'de ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 3.2. Canlılar temel kategorisinin alt kategorilere dağılımı

<i>Canlılar Temel Kategorisinin Alt Kategorileri</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
İnsanlar	229	70
Hayvanlar	37	11,3
Bitkiler	61	18,6
Toplam	327	100

Canlılar temel kategorisinde bulunan öğrencilerin 229 (% 70)'u insanlar, 37 (% 11,3)'si hayvanlar ve 61 (% 18,6)'i bitkiler alt kategorisinde metafor oluşturmuştur. Öğrenci cevapları ve belirlenen oranlar incelendiğinde oluşturulan metaforların yüksek oranda, insanlar, insanların fiziksel ve duygusal özelliklerinin birbirinden farklı olduğu düşüncelerinde yoğunlaştığı çıkarılabilir. Metafor örnekleri, ileride ayrıntılı bir şekilde irdelenen alt kategoriler içerisinde verilmiştir.

Öğretmen A ile yapılan görüşmede *farklılık* kavramında insanlar metaforunun üzerinde yoğunlaşılmasının nedeni çocukların gelişim özellikleriyle açıklanmıştır. A sınıfının öğretmeni, öğrenci cevapları ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

“İnsanın bütün özellikleri farklıdır. 2-3 ders anlattık. İnsanın en yakın çevresi insandır. Bu yüzden bunu örnek vermişlerdir. Yanındaki arkadaşına bakarak. Beyin mutlaka yakından uzağa doğru işler.”

Sınıf içi gözlemlerde, *farklılık* kavramının doğal ve önemli bir kavram olduğunun öğrencilere aktarılması, küçük bir olayda görülmüştür.

Örnek Olay:

“ A sınıfında evler konusu işleniyordu. Öğretmen öğrencilere sorular sorarak konu hakkında konuşmalarını istedi. Beyin fırtınası şeklinde konu işlendi. Öğretmenin sorduğu farklı sorularla karşıt 2 görüş ortaya çıktı. Öğretmen, öğrencilerden görüşlerini savunmalarını istedi. Tartışmanın sonunda ortak görüş bulunup cevapları farklı ve mantıklı olan öğrenciler alkışlandı.”

Öğretmen A'nın bu tutumu ve yaptığı yorumlar birbiriyle örtüşmektedir. Sınıf içerisinde, konu ne olursa olsun farklı görüşlerin savunulmasını desteklemiştir. Bu durumun demokratik yaşam ile ilgili bir kavram olan *farklılık* kavramının A sınıfında uygulandığının küçük bir göstergesi olarak düşünülebilir.

İnsanlar alt kategorisi: insanlar, fiziksel özellik-kişisel özellik, vücut, boy, kilo, saç, göz, ten rengi, yüz, yaş, cinsiyet, huy-hobi, duygu-düşünce, ses, yazı, resim, gelenek, canlı, arkadaş, aile, kardeş, anne, abi ve kendim metaforlarından oluşmaktadır. Bu metaforların alt kategori içerisindeki dağılımları Tablo 3.3'te verilmiştir.

Tablo 3.3. İnsanlar alt kategorisinde yer alan metaforların kategori içerisindeki dağılımı

<i>İnsanlar alt kategorisindeki metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
İnsanlar	69	30,1
Fiziksel özellik-Kişisel Özellik	8	3,4
Vücut	2	0,8
Boy	15	6,5
Kilo	2	0,8
Saç	50	21,8
Göz	23	10
Ten rengi	3	1,3
Yüz	3	1,3
Yaş	4	1,7
Cinsiyet	10	4,3
Zevk-Huy-Hobi	18	7,8
Duygu-Düşünce	3	1,3
Ses	5	2,1
Yazı-Resim	5	2,1
Gelenek	1	0,4
Arkadaş-Abi-Kardeş-Anne-Aile-Kendim	8	3,4
Toplam	229	100

Tablo 3.3.'e göre, insanlar alt kategorisinde, öğrencilerin en fazla (% 30,1) insan kavramı üzerinden metafor oluşturdukları; bunu % 21,8'lik oran ile saç metaforunun takip ettiği görülmektedir. Diğer metaforlar, kategori içerisinde birbirlerine yakın oranda dağılım göstermektedir. Buradan hareketle öğrencilerin *farklılık* kavramı ile ilgili insanlar metaforu altında daha genel düşündükleri söylenebilir. İnsanlar alt kategorisinde yer alan metaforlara ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir:

İNSAN

“ İnsan. İnsanların, cinsiyetleri, duyguları, fiziksel özellikleri ve davranışları aynı değildir. ”

17, Kız.

“ İnsana benzetiyorum. Çünkü diğer canlılardan farklı. Zekası var. Düşünebilir. ”

255, Erkek.

“ Ben Farklılığı insana benzetirim. Çünkü hiç aynı insan yoktur. Bazı insanlar ikiz olsa bile görünüşü aynı olsa bile duyguları düşünceleri ayrıdır. ”

284, Kız.

FİZİKSEL ÖZELLİK-KİŞİSEL ÖZELLİK

“ Farklılık diyince aklıma fiziksel özellik denir neden? Çünkü göz rengi farklı saç rengi farklıdır. ”

16, Kız.

VÜCUT

“ Ben farklılığı vücutların değişik olmasına benzetiyorum çünkü her vücut farklı şekildedir. ”

738, Erkek.

BOY

“ Boyumuza benzetiyorum. Çünkü her boy aynı değildir. ”

211, Erkek.

KİLO

“ Kiloya benzetirim. Çünkü. Herkes değişik kiloda olabilir. ”

610, Kız.

SAÇ

“ Saçımız farklı. Çünkü bazılarının saçları kısa bazılarının da uzun. Saç renkleri değişik. ”

15, Kız.

“ Saç: İnsanların saçları farklıdır. Kimi sarı kimi siyah kimi kıvrıkcık kimi düzdür. ”

76, Kız.

GÖZ

“ Farklılığı göze benzetiyorum. Çünkü bazı gözler mavi, siyah yada yeşil olur yani farklı. ”

519, Erkek.

TEN RENGİ

“ Ten rengine benzetiyorum. Çünkü bazı arkadaşlarımızın ten rengi beyaz bazıları ise siyah olabilir.”

207, Erkek.

YÜZ

“ Yüzlere benzetiyorum. Çünkü herkesin başka yüzü vardır.”

404, Erkek.

“ Benim yüzüm farklı ablamın babamın ve annemin yüzleri farklı çünkü herkesin yüzü aynı olursa oğlumuzu bulamayız.”

712, Erkek.

YAŞ

“ Yaş. Herkesin yaşları farklıdır. Çünkü herkes aynı yaşta olamaz.”

680, Kız.

CİNSİYET

“ Bir insanın cinsiyeti farklıdır. Çünkü birisi kız olur birisi erkek olur. Ondan herkesin cinsiyeti farklıdır.”

304, Erkek.

ZEVK-HUY-HOBİ

“ Zevke benzetiyorum. Çünkü herkes farklı zevklere sahiptir. Farklı şeylere, özelliklere ilgi alanlarına özen gösterebilir buda onu diğer arkadaşlarından ayırır.”

363, Kız.

“ Herkesin huyu farklıdır. Çünkü bazıları yaramaz bazıları uslu, bazıları çalışkandır.”

843, Erkek.

DUYGU-DÜŞÜNCE

“ Farklılığı ben duygulara benzetiyorum. Çünkü: her canlının duyguları farklıdır.”

381, Kız.

SES

“ Sese benzetiyorum. Çünkü insanların ve başka canlıların sesleri değişik.”

342, Kız.

“ Ses herkesin sesi farklıdır. İnsanların sesi hayvanların sesi de farklıdır. Herkesin sesi aynı olamaz herkesin sesi aynı olursa dünya her şey belli olmaz.”

361, Erkek.

YAZI-RESİM

“ Yazıya çünkü: Herkes aynı yazmaz.”

115, Kız.

“ Ben Farklılık kavramını resime benzetiyorum. Çünkü her resim birbirinden farklıdır ve herkesin fikri değişik olduğu için de herkez ayrı boya kullanır.”

864, Erkek.

GELENEK

“ Gelenekler çünkü her bölgenin ayrı gelenekleri var.”

371, Erkek.

ARKADAŞ-ABİ-KARDEŞ-ANNE-AİLE-KENDİM

“ Kardeşime benzetiyorum. Nedeni: çünkü benim kardeşim çok yaramaz ben ise yardımseverim.”

684, Erkek.

“ Kardeşime benzetiyorum. Çünkü kardeşim oyun oynamayı sever, ben ise sevmem. “

695, Kız.

“ Anneme benzetiyorum çünkü: Annemin düşüncesi ile başkasının düşüncesi aynı değil.”

984, Kız.

“ Ben Farklılık kelimesini ailelere benzetiyorum. Çünkü Her aile Farklıdır. Kimi aile Kavgacı, Kimi aile sevgi dolu ve Kimi aile ise mutsuz olan aileler vardır.”

727, Kız.

“ Ben kendimim. Çünkü benim adımdan çok var ve benim düşüncem tektir.”

1084, Erkek.

Hayvanlar alt kategorisi; hayvanlar, kuş, kelebek, kartal, balık, kedi, köpek, at, böcek ve kaplumbağa metaforlarından olmaktadır. Bu alt kategorideki metaforların, frekans ve yüzdelik dağılımları Tablo 3.4.’te gösterilmiştir.

Tablo 3.4. Hayvanlar alt kategorisini oluşturan metaforların kategori içerisindeki dağılımı

<i>Hayvanlar alt kategorisindeki metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Hayvanlar	15	40
Kuş	5	13,5
Kelebek	1	2,7
Kartal	1	2,7
Balık	1	2,7
Kedi	4	10,8
Köpek	4	10,8
At	2	5,4
Böcek	3	8,1
Kaplumbağa	1	2,7
Toplam	37	100

Hayvanlar alt kategorisinde, öğrencilerin en fazla hayvanlar (% 40) üzerinden metafor oluşturdukları görülmektedir. Bu metaforu, % 13,5’lik oran ile kuş metaforu, % 10,8’lik oranlar ile kedi ve köpek metaforları; % 8,1’lik oran ile böcek metaforu takip etmektedir. Diğer metaforlar kategori içerisinde birbirlerine yakın oranlarda bulunmaktadır. Hayvanlar alt kategorisinde bulunan metaforların, hayvanların

birbirlerinden farklı özelliklere sahip olması düşüncelerinde yoğunlaştığı söylenebilir. Hayvanlar alt kategorisinde yer alan metaforlara ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir:

HAYVAN

“ Hayvanlar farklıdır. Bazı hayvanlar değişik, değişik sesler çıkarır. Hayvanların renkleri değişiktir.”

5, Erkek.

KUŞ

“ Kuşlar. Çünkü kuşların sesleri ve renkleri değişik olabilir.”

300, Erkek.

KELEBEK

“ Ben kelebeğe benzetirim çünkü her kelebek birbirinden farklı renkleri vardır.”

191, Kız.

KARTAL

“ Kartal çünkü onlar vahşidir öbür kuşlara benzemez.”

735, Erkek.

BALIK

“ Ben farklılığı balığa benzetirim. Çünkü o bizden daha değişik. Ayırtlığı ise denizde bizden fazla duruyor.”

153, Kız.

KEDİ

“ Kediye benzetirim. Çünkü kedilerin rengi farklıdır.”

195, Kız.

KÖPEK

“ köpek benzetiyorum çünkü bası saldırgan bazısı ısırmayacak.”

236, Erkek.

AT

“ At benzetiyorum çünkü: Bazı hayvanlar sarı bazıları beyaz.”

762, Erkek.

BÖCEK

“ Böcekler büyük küçük olur. Bazıları yer altında bazıları yer yüzünde olurlar.”

78, Erkek.

KAPLUMBAĞA

“ Ben kaplumbağaları değişik şekilde benzetiyorum çünkü her canlı farklıdır.”

758, Kız.

Bitkiler alt kategorisi: bitkiler, meyve, elma, çilek, portakal, armut, erik, şeftali, mandalina, kavun, avokado, muz, ağaç, çiçek ve gül metaforlarından oluşmaktadır. Metaforların, alt kategori içerisindeki dağılımları Tablo 3.5.'te verilmiştir.

Tablo 3.5. Bitkiler alt kategorisindeki metaforların kategori içerisindeki dağılımı

<i>Bitkiler alt kategorisindeki metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Bitki	4	6,5
Meyve	3	4,9
Elma	12	19,6
Çilek	2	3,2
Portakal	4	6,5
Armut	7	11,4
Erik	4	6,5
Şeftali	1	1,6
Mandalina	4	6,5
Kavun	1	1,6
Avokado	1	1,6
Muz	1	1,6
Ağaç	4	6,5
Çiçek	11	18
Gül	2	3,2
Toplam	61	100

Öğrencilerin en fazla elma (% 19,6) ve çiçek (% 18) üzerinden metafor oluşturdukları bitkiler alt kategorisinde, diğer metaforlar birbirlerine yakın oranlarda bulunmaktadır. Bitkiler alt kategorisinde bulunan metaforların, bitkilerin renk, koku ve tatlarının farklı olması düşüncelerinde yoğunlaştığı söylenebilir. Bitkiler alt kategorisinde yer alan metaforlara ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir:

BİTKİ

“ Ben farklılık denince farklılığı bir bitkiye benzetiyorum. Çünkü her bitki farklı kokularda, farklı şekillerdedir.”

467, Kız.

ELMA

“ Elma benzetiyorum çünkü bazı elmalar yeşil bazı elmalar kırmızı. Bazıları tatlı bazıları ekşi.”

754, Erkek.

ÇİLEK

“ Ben farklılığı çileğe benzetirdim. Çünkü meyvelerin tatları değişiktir.”

1019, Kız.

PORTAKAL

“ Portakala benzetiyorum. Çünkü bazısı tatlıdır. Bazısı ekşidir.”

704, Erkek.

ARMUT

“ Armut. Çünkü: Armutların bazıları büyük bazı küçük bazı çürük bazı tatlı.”

766, Erkek.

ERİK

“ Ben erik’e benzetiyorum. Çünkü bazı erikler ekşi bazıları Tatlıdır.”

697, Kız.

ŞEFTALİ

“ Şeftaliye benzetiyorum: çünkü kimisi tüylüdür. Kimisi tüysüzdür.”

703, Erkek.

MANDALİNA

“ Mandalinaya benzetiyorum çünkü mandalinalar birbirinden farklı kimi tatlı kimi ekşidir.”

876, Erkek.

KAVUN

“ Kavuna benzettim çünkü hepsinin tadı farklıdır.”

992, Erkek.

AĞAÇ

“ Ben farklılık kelimesini ağaçlara benzetiyorum. Çünkü çam ağacı var, ıhlamur ağacı var. Çeşit çeşit ağaç var.”

218, Erkek.

ÇİÇEK

“ çiçek, çünkü her çiçek aynı değil. Bazı çiçekler güzel kokar bazıları ise güzel kokmaz. Bazı çiçeklerin adı menekşedir diğeri ise papatyadır.”

10, Kız.

“ Benim aklıma çiçek geliyor. Çünkü her çeşit çiçek vardır. Meselâ lale vardır, menekşe vardır, gül vardır ve aslan ağacı vardır.”

59, Kız.

GÜL

“ Güllere benzetirim. Çünkü güllerin rengi birbirlerinden farklıdır.”

870, Kız.

3.1.2. Cansızlar Temel Kategorisi

Okul araç gereçleri, günlük araç gereçler, giyecekler ve yaşam alanları-varlıklar gibi alt kategorilerden oluşan cansızlar temel kategorisinin genel frekans ve yüzdeler dağılımları Tablo 3.6.’da ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 3.6. Cansızlar temel kategorisinin alt kategorilere dağılımı

<i>Cansızlar Temel Kategorisinin Alt Kategorileri</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Okul araç gereçleri	48	39,6
Günlük araç gereçler	24	19,8
Giyecekler	19	15,7
Yaşam alanları-varlıklar	30	24,7
Toplam	121	100

Cansızlar temel kategorisinde bulunan öğrencilerin 48 (% 39,6)'i okul araç gereçleri, 24 (% 19,8)'ü günlük araç gereçler, 19 (% 15,7)'u giyecekler ve 30 (% 24,7)'u yaşam alanları-varlıklar alt kategorisinde metafor oluşturmuştur. Öğrenci cevapları ve belirlenen oranlar incelendiğinde oluşturulan metaforların yüksek oranda, öğrencilerin günlük yaşamlarında en çok kullandıkları okul araç gereçlerinin birbirinden farklı olduğu düşüncesinde yoğunlaştıkları söylenebilir.

Okul araç gereçleri alt kategorisi: kalem, kalemtraş, kalem kutu, kitap, defter, silgi, kaplık, klasör-dosya, çanta, tahta, tebeşir, pastel boya ve karton metaforlarından oluşmaktadır. Bu metaforların alt kategori içerisindeki frekans ve yüzdelik dağılımları Tablo 3.7.'de verilmiştir.

Tablo 3.7. Okul araç gereçleri alt kategorisini oluşturan metaforların kategori içerisindeki dağılımları

<i>Metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Kalem	13	27
Kalemtraş	3	6,2
Kalem kutu	7	14,5
Kitap	2	4,1
Defter	1	2
Silgi	6	12,5
Kaplık	2	4,1
Klasör-dosya	2	4,1
Çanta	6	12,5
Tahta	3	6,2
Tebeşir	1	2
Pastel boya	1	2
Karton	1	2
Toplam	48	100

Tablo 3.7.'ye göre okul araç gereçleri alt kategorisinde, öğrenciler en fazla kalem (% 27), kalem kutu (% 14,5), silgi ve çanta (% 12,5) üzerinden metafor oluştururken, diğer metaforlar kategori içerisinde birbirlerine yakın oranlarda bulunmaktadır.

“Eğitim demokratik toplumların en önemli iletişim aracıdır. Demokratik toplumlarda eğitim aynı gereksinimlere sahip farklı grupları bir araya getiren temel bir araç olmaktadır. Bu farklı grupların değer sistemlerinin birbirlerini tanımalarına, etkilenmelerine ve kabullenmelerine olanak sağlar. Eğitim faktörü, ırk, dil, din gibi yapay ayırım etkenlerini toplumsal sorun olmaktan çıkarır. Demek ki demokratik bir eğitim, toplumda yer alan tüm değerleri bir zenginlik olarak korur” (Tezcan, 2003:374).

Farklı kişisel özelliklere sahip, farklı kültürlerden gelen ve farklı ekonomik gelir düzeyine sahip bireylerin bir arada bulunduğu sınıf ortamı, demokratik benlik kazanılması açısından öğrencilere önemli fırsatlar sunar. Bu farklılık sayesinde öğrenciler, *farklılık* kavramını, demokrasinin yaşama geçirildiği sosyal çevreleri olan sınıf ortamındaki canlı ve cansız varlıklar üzerinden algılayabilirler. Okul araç gereçleri alt kategorisinde de görüldüğü gibi öğrenciler daha çok cansız nesnelerin farklılığı üzerine yorum yapmışlardır. Bu kategoride bulunan metaforların, araç gereçlerin görünüşlerinin birbirinden farklı olduğu düşüncesi üzerinde yoğunlaştıkları söylenebilir. Okul araç gereçleri alt kategorisinde yer alan metaforlar örnekleri şu şekildedir:

KALEM

“ Kaleme benzetiyorum. Çünkü değişik şekilleri ve değişik renkleri var.”

228, Kız.

KALEMTRAŞ

Ben kalemtraşa benzetirim çünkü kalemtraşların çok Çeşidi vardır benim Kalemtraşım arkadaşımından farklıdır.”

461, Erkek.

KALEM KUTU

“ Kalem Kutuya benzetiyorum. Çünkü bazısı renkli, bazısı çok gözlü, bazısı resimlidir.”

226, Kız.

KİTAP

“ Ben kitapları farklı olduğunu düşünüyorum çünkü her kitabın içinde farklı bilgi vardır.”

511, Erkek.

DEFTER

“ Deftere benzetiyorum. Çünkü: Defterin karelisi olur resim defteri olur. Çizgilisi olur.”

887, Kız.

SİLGİ

“ Silgiye benzetiyorum çünkü bütün silgiler aynı değildir. Kalp şeklinde yıldız şeklinde vb gibi.”

263, Kız.

KAPLIK

“ Kaplık. Çünkü renkleri değişik.”

497, Kız.

KLASÖR-DOSYA

“ Örneğin, resim dosyalarının rengi ve resimleri farklıdır. Çünkü: hepsinin özellikleri vardır.”

182, Erkek.

ÇANTA

“ Farklılık deyince benim aklıma çanta gelir. Çünkü hepsinin resmi farklıdır.”

23, Erkek.

TAHTA

“ Ben yazı tahtasına benzetiyorum. Çünkü Her yazı tahtasının rengi farklıdır.”

457, Kız.

TEBEŞİR

“ Tebeşir çünkü tebeşirler farklı renkte ve uzun ve küçüklüğü değişik olduğu için.”

517, Erkek.

PASTEL BOYA

“ Farklılık kavramın dediğimde aklıma pastel boya geliyo. Çünkü renkleri var.”

498, Kız.

Günlük araç gereçler alt kategorisi; araba, bisiklet, bilgisayar, masa, bayrak, yatak, kapı, toka, top, oyuncak, pil ve saat metaforlarından oluşmaktadır. Bu metaforların frekans ve yüzdelik dağılımları Tablo 3.8.'de ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 3.8. Günlük araç gereçler alt kategorisini oluşturan metaforların kategori içerisindeki dağılımları

<i>Metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Araba	7	29,1
Bisiklet	1	4,1
Bilgisayar	3	12,5
Masa	3	12,5
Bayrak	3	12,5
Yatak	1	4,1
Kapı	1	4,1
Toka	1	4,1
Top	1	4,1
Oyuncak	1	4,1
Pil	1	4,1
Saat	1	4,1
Toplam	24	100

Tablo 3.8. incelendiğinde, günlük araç gereçler alt kategorisinde, öğrenciler en fazla araba (% 29,1) metaforunu oluştururken, diğer metaforlar kategori içerisinde birbirlerine yakın oranlarda dağılım göstermiştir. Günlük araç gereçler alt kategorisinde bulunan metaforlar arabaların modellerinin, renklerinin, hızlarının birbirinden farklı olduğu düşüncelerinde yoğunlaştığı söylenebilir. Günlük araç gereçler alt kategorisini oluşturan metaforlar örnekleri aşağıda verilmiştir:

ARABA

“ ben arabaya benzetiyorum çünkü bazı arabalar hızlı bazıları yavaş. ”

700, Erkek.

“ Arabaya benzetirdim. Çünkü bir ferrariye binersen çok kaliteli, uyduruk bir tofaş abraya binersen farklı olur. Ferrari bizim için daha rahat olur.”

1007, Erkek.

BİSİKLET

“ Bisiklete benzetirim. Çünkü Farklı renklerde vitesli vitessiz. ”

235, E.

BİLGİSAYAR

“ Bilgisayar. Çünkü her bilgisayar farklıdır. Kimisi beyaz kimisi siyahtır. ”

718, Erkek.

“ Ben farklılığı bilgisayarına benzetiyorum. Çünkü bilgisayarın benden daha çok bilgisi var. ”

749, Kız.

MASA

“ Farklılık cümlesini masaya benzetirdim. Çünkü yemek masası, öğretmen masası bir çok masa olduğu için.”

63, Kız.

BAYRAK

“ Bayrak çünkü değişik renklerde bayraklar vardır.”

535, Erkek.

YATAK

“ Yataklara benzetiyorum. Çünkü yataklar yumuşak veya sert olabilir.”

817, Kız.

KAPI

“ Ben farklılık kavramını kapıya benzetiyorum çünkü çelik kapı, tahta kapı gibi çeşitleri vardır.”

499, Kız.

TOKA

“ Tokaya benzeterim. Çünkü renkli ve şekilleri değişik olduğu için.”

593, Kız.

TOP

“ TOP. Nedeni: top bazı toplar deşiktir takımlısı var takımsızı var. Bazı toplarında küçük var.”

878, Erkek.

OYUNCAK

“ Ben oyuncacı benzetiyorum çünkü bazı oyuncakların rengi siyah, bazılarının rengi ise beyazdır.”

563, Erkek.

PİL

“ Pil. Çünkü bazıları büyük küçük oluyor.”

219, Erkek.

SAAT

“ Saat. Saatlerin renkleri, boyları, içindeki sayıları farklıdır.”

28, Kız.

Giyeceler alt kategorisi; giysi-kıyafet, elbise, kazak, gömlek, ayakkabı, kemer ve mont metaforlarından oluşmaktadır. Bu metaforların frekans ve yüzdelik dağılımları Tablo 3.9.'da ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 3.9. Giyecekler alt kategorisini oluşturan metaforların kategori içerisindeki dağılımları

<i>Metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Giysi-Kıyafet	6	31,5
Elbise	6	31,5
Kazak	1	5,2
Gömlek	1	5,2
Ayakkabı	2	10,5
Kemer	2	10,5
Mont	1	5,2
Toplam	19	100

En fazla giysi-kıyafet (% 31,5) ve elbise (% 31,5) metaforlarının üretildiği giyecekler alt kategorisindeki diğer metaforlar, birbirlerine yakın oranlarda bulunmaktadır. Giyecekler alt kategorisinde öğrencilerin, giyeceklerin renklerinin ve modellerinin birbirinden farklı olduğu düşüncelerinde yoğunlaştığı söylenebilir. Giyecekler alt kategorisinde yer alan metafor örnekleri aşağıda verilmiştir:

GIYSİ-KIYAFET

*“ Giysiler: Her kıyafet aynı değildir. Mesela desenleri renkleri ve markaları değişik oluyor.
203, Kız.*

ELBİSE

*“ Elbiseye benzetiyorum. Çünkü elbiselerin rengi değişik, değişik modelleri olur.”
306, Kız.*

KAZAK

*“ Kazağa benzetirim. Çünkü her kazağın başka modeli vardır.”
213, Erkek.*

GÖMLEK

*“ Gömleğe benzetiyorum çünkü renkleri farklı.”
596, Kız.*

AYAKKABI

*“ benim arkadaşımın ayakkabıları farklı. Çünkü ilgilerimiz farklı.”
447, Erkek.*

KEMER

*“ Kemer: Bazıları ince, kalın oluyor ve renkleri de aynı olmuyor ve desenleri değişik oluyor.”
102, Kız*

MONT

*“ Mont. Herkes aynı montu giymez. Bazı montlar kalın, bazı montlar farklıdır.”
52, Kız.*

Yaşam alanları-Varlıklar alt kategorisi: oda, ev, şehir, gezegen, ay, güneş, mevsim, taş, renk, takım, maç ve eşya metaforlarından oluşmaktadır. Bu yaşam alanları ve varlıklara ilişkin metaforların frekans ve yüzdelik dağılımları Tablo 3.10.'da verilmiştir.

Tablo 3.10. Yaşam Alanları-Varlıklar alt kategorisini oluşturan metaforların kategori içerisindeki dağılımları

<i>Metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Oda	1	3,3
Ev	8	26,6
Şehir	1	3,3
Gezegen	1	3,3
Ay	3	10
Güneş	1	3,3
Mevsim	1	3,3
Taş	8	26,6
Renk	3	10
Takım	1	3,3
Maç	1	3,3
Eşya	1	3,3
Toplam	30	100

Tablo 3.10. ayrıntılı olarak incelendiğinde, yaşam alanları-varlıklar alt kategorisinde, öğrenciler % 26,6'lık oranlarla en fazla “ev” ve “taş” metaforları oluşturmuştur. Bu metaforları %10'luk oranlar ile “Ay” ve “renk” metaforları takip etmektedir. Diğer metaforlar kategori içerisinde eşit oranlarda bulunmaktadır. Yaşam alanları-varlıklar alt kategorisinde yer alan metaforlara ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir:

ODA

“ Oda. Çünkü Benim odamla ablamın odası yatak odası gibi şeyler farklı olur.”

866, Kız.

EV

“ Eve benzetiyorum. Çünkü: Evlerin rengi farklı olabilir. Yapısı ve modeli farklı olabilir.”

172, Kız.

ŞEHİR

“ Şehirlere benzetiyorum çünkü şehirlerdeki yetişen meyveler ve toprakları farklıdır.”

699, kız.

GEZEĞEN

“ Gezegenlere benzetiyorum. Gezegenlerin boyutları aynı değildir.”

534, Erkek.

AY

“ Ben farklılığı aya benzetiyorum. Çünkü ay, bir dolunay, ilk dördün, son dördün ve hilal oluyor.”

524, Kız.

GÜNEŞ

“ güneş, aydan bizden her şeyden farklıdır.”

249, Kız.

MEVSİM

“ Ben mevsimleri farklı buluyorum. Mesela sonbaharda yapraklar dökülür, kışta kar yağar, ilkbaharda çiçekler açar, yazda denize gideriz.”

374, Kız.

TAŞ

“ taş: farklıdır. Bütün taşlar farklıdır kahverengi taşlar var gri taş var mor taşlar var çeşit çeşit taşlar var.”

66, Erkek.

TAKIM

“ Takımlar farklıdır. Çünkü her takımın renkleri farklı oynaması farklı. Oyuncuları farklı.”

347, Erkek.

MAÇ

“ Maç. Yenilmekte farklı yenmekte farklı. Çünkü maçlarda yenilen üzülüyor yenen seviniyor.”

355, Erkek.

EŞYA

“ Eşyaya benzetiyorum. Çünkü farklı şekillerde ve farklı renklerde.”

834, Erkek.

Öğretmen B ile yapılan görüşmede, sınıfında *farklılık* kavramı ile ilgili çok fazla ‘güneş’ metaforu oluşturulduğu fakat açıklamasının yeterince açık bir şekilde yapılmadığı sorulduğunda şu cevap alınmıştır:

“ Kavramlar bizim okulumuzda çok üzerinde duruluyor. Bazen ben 40dk bir kavram üzerinde duruyorum. O yüzden algılayamamıştır.”

Öğretmenin verdiği cevap, kavram yanılığının, tanımlar üzerinde çok durulmasından kaynaklandığı şeklinde yorumlanabilir. Ancak sınıf gözlemi sırasında karşılaşılan aksi bir durum ise şöyle aktarılmıştır.

Örnek Olay:

Sınıfta, “Empati” konusu işleniyordu. Öğretmen empati kavramının anlamını önce öğrencilere sordu. Birkaç öğrenciden cevap aldıktan sonra kelimenin açıklamasını yaptı, örnekler verdi, öğrencilerin seviyelerine uygun şekilde örnek olaylar anlattı. Örnekler üzerinden sorular sordu. Öğrencilerin cevaplarına gerekli dönütleri ve düzeltmeleri verdi. Dersin sonunda öğretmen öğrencilerden empati kurdukları bir olayı hatırlamalarını ve anlatmalarını istedi. Öğrencilere söz hakkı verdi, konuşuldu ve öğrencilerin konu ile ilgili, doğru örnekler verdikleri görüldü.”

Öğretmenin yaptığı yorum ve yaşanan olay arasında farklılık olduğu görülmektedir. Üzerinde çok durulan bir kavram, öğrencinin zihnine daha iyi yerleşmiş ve daha iyi yorumlanabilir bir kavram olmalıdır. Öğretmenin sınıf içerisinde bir ders boyunca işlediği empati konusu, öğrenciler tarafından doğru şekilde anlaşılmiş ve örneklendirilmiştir. Öğretmenin söylediği durum yaşanmış olabilir ancak derste gözlenen durum, öğrencilerin oluşturdukları metaforlar ve açıklamaların, bu düşünceyi desteklemediği söylenebilir.

Farklılık kavramı ile ilgili genel bir değerlendirme yapıldığında, öğrencilerin metafor oluşturmada ve yorum yapmada daha az sıkıntı yaşadıkları görülmüştür. Bu durumun oluşmasında, Piaget'nin belirttiği somut işlemler döneminin ve *farklılık* kavramı ile ilgili somut görsellerin etkili olduğu düşünülebilir.

3.1.3. Cinsiyet Değişkenine Göre Metaforların Dağılımı

Örnekleme oluşturan 526 kız öğrencinin 226 (% 42,9)'sı değerlendirmeye alınırken, 300 (% 57)'ü değerlendirme dışı bırakılmıştır. Örnekleme oluşturan 564 erkek öğrencinin ise 222 (% 39,3)'si değerlendirmeye alınırken, 342 (% 60,6)'si değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre oluşturdukları metaforlar ve 2 temel kategoriye dağılımları irdelendiğinde Tablo 3.11.'deki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 3.11. Cinsiyet değişkenine göre oluşturulan metaforların dağılımı

<i>Cinsiyet</i>	<i>Canlılar</i>		<i>Cansızlar</i>		<i>Değerlendirme Dışı</i>		<i>Toplam</i> <i>f</i>
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	
Kız	168	31,9	58	11	300	57	526
Erkek	159	28,1	63	11,1	342	60,6	564
Toplam	327	30	121	11,1	642	58,8	1090

Örnekleme oluşturan kız öğrencilerin 168 (% 31,9)'i canlılar temel kategorisinde metafor oluştururken erkek öğrencilerin 159 (% 28,1)'u aynı kategoride metafor oluşturmuştur. Cansızlar kategorisinde kız öğrencilerin 58 (% 11)'i metafor oluştururken erkek öğrencilerin 63 (% 11,1)'ü metafor oluşturmuştur. Cinsiyet değişkeninde öğrencilerin kategoriler içerisinde birbirlerine yakın oranlarda metafor oluşturdukları söylenebilir.

Cinsiyete göre boş bırakılan cevaplar incelendiğinde, kız öğrencilerin 300 (% 57)'ünün, erkek öğrencilerin ise 342 (% 60,6)'sinin değerlendirme dışı bırakıldığı görülmektedir. Burada erkek öğrencilerin yaklaşık % 3'lük bir oranda daha fazla değerlendirme dışında kaldıkları söylenebilir.

3.1.4. Okul Değişkenine Göre Metaforların Dağılımı

Öğrencilerin *farklılık* kavramı ile ilgili oluşturdukları metaforların okul değişkenine göre dağılımı incelendiğinde Tablo 3.12.'deki bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 3.12.'de yer alan veriler okullardaki öğrenci sayılarının eş olmaması durumu da dikkate alınarak yüzdelik değerlere göre düzenlenmiştir. Bu açıdan öğrencilerin oluşturdukları metaforlar, okul bazında kategorisel olarak değerlendirildiğinde, Ömer Mart İ.Ö.O. (%32,1) öğrencileri hariç tüm öğrenciler en fazla canlılar kategorisinde metafor oluşturmuşlardır.

Tablo 3.12. Okul değişkenine göre metaforların dağılımı

<i>Okullar</i>	<i>Canlılar</i>		<i>Cansızlar</i>		<i>Değ. dışı</i>		<i>Toplam</i>	
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
18 Mart İ.Ö.O.	49	39,5	4	3,2	71	57,2	124	100
Anafartalar İ.Ö.O.	3	10,7	1	3,5	24	85,7	28	100
Özlem Kayalı İ.Ö.O.	26	32,5	5	6,2	49	61,2	80	100
Merkez İ.Ö.O.	25	30,4	3	3,6	54	65,8	82	100
Cumhuriyet İ.Ö.O.	18	36,7	3	6,1	28	57,1	49	100
İstiklâl İ.Ö.O.	19	43,1	5	11,3	20	45,4	44	100
Arıburun İ.Ö.O.	13	68,4	-	-	6	31,5	19	100
Turgut Reis İ.Ö.O.	3	7,6	1	2,5	35	89,7	39	100
Mustafa Kemal	21	34,4	4	6,5	36	59	61	100
Ömer Mart İ.Ö.O.	29	20,7	45	32,1	66	47,1	140	100
Barbaros H.P. İ.Ö.O.	39	43,8	5	5,6	45	50,5	89	100
Vali Fah. A. İ.Ö.O.	15	24,1	5	8	42	67,7	62	100
Atatürk İ.Ö.O.	6	16,2	4	10,8	27	72,9	37	100
Şemsettin F.Ç.İ.Ö.O.	17	34,6	11	22,4	21	42,8	49	100
Gazi İ.Ö.O.	14	16,4	4	4,7	67	78,8	85	100
Kepez Atatürk İ.Ö.O.	19	26	15	20,5	39	53,4	73	100
Kepez M.A.E.İ.Ö.O.	11	37,9	6	20,6	12	41,3	29	100
Toplam	327	30	121	11,1	642	58,8	1090	100

Okullara göre öğrenci cevaplarının değerlendirilmesinin yanı sıra kategoriler içerisinde de bir değerlendirme yapılmıştır. Tablo 3.12.'ye göre, toplamda değerlendirmeye alınan 448 metafor içerisinde, % 68,4'lük oran ile Arıburun İ.Ö.O. öğrencileri en fazla metafor oluşturmuştur. Kategoriler bazında bakıldığında; canlılar kategorisinde % 68,4'lük oran ile Arıburun İ.Ö.O. öğrencileri en fazla metafor oluştururken % 7,6'lık oran ile Turgut Reis İ.Ö.O. öğrencileri en az metafor oluşturmuştur. Cansızlar kategorisinde metafor oluşturan Arıburun İ.Ö.O. öğrencileri ise % 32,1'lik oran ile en fazla metafor oluşturan okul olmuştur.

3.1.5. Anne-Baba Meslek Değişkenine Göre Metaforların Dağılımı

Elde edilen veriler, anne meslek değişkenine göre değerlendirildiğinde Tablo 3.13.'teki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 3.13. Anne mesleklerine göre oluşturulan metaforların 2 temel kategoriye dağılımları

<i>Anne meslekleri</i>	<i>Canlılar</i>		<i>Cansızlar</i>		<i>Değ.Dışı</i>		<i>Toplam</i>	
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Memur	55	35,2	13	8,3	88	56,4	156	100
İşçi	27	31,3	12	13,9	47	54,6	86	100
Serbest meslek	33	37	18	20,2	38	42,6	89	100
Ev hanımı	206	28,3	75	10,3	445	61,2	726	100
Boş	6	18,1	3	9	24	72,7	33	100
Toplam	327	30	121	11,1	642	58,8	1090	100

Anne mesleklerine göre veriler incelendiğinde, annesi memur olan öğrencilerin % 43,5'i değerlendirmeye alınırken % 56,4'ü değerlendirme dışı bırakılmıştır. Annesi işçi olan öğrencilerin % 45,3'ü değerlendirmeye alınırken % 54,6'sı değerlendirme dışı bırakılmıştır. Annesi serbest meslek ile uğraşan öğrencilerin % 57,3'ü değerlendirmeye alınırken % 42,6'sı değerlendirme dışı bırakılmıştır. Annesi ev hanımı olan öğrencilerin % 38,7'si değerlendirmeye alınırken % 61,2'si değerlendirme dışı bırakılmıştır. Anne mesleği bölümünü boş bırakan öğrencilerin % 27,2'si değerlendirmeye alınırken % 72,7'si değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Meslekler arasındaki oranlar incelendiğinde değerlendirme dışı bırakılan cevaplar lehine sayıca bir farklılık görülmektedir. Değerlendirmeye alınan cevaplar mesleklere göre ortalama % 41,1'lik orana sahipken, değerlendirme dışı bırakılan cevaplar ise ortalama % 58,8'lik orana sahiptir. Annesi serbest meslek ile uğraşan öğrenciler, örneklem içerisinde % 57,3'lük oran ile diğer meslek gruplarına göre daha fazla değerlendirmeye alınmıştır. Bu sonuçlara göre öğrencilerin *farklılık* kavramı ile ilgili düşünce oluşumlarında, serbest meslek ile uğraşan annelerin diğer meslek gruplarına göre daha destekleyici olduğu düşünülebilir. Bunun bir nedeni olarak, serbest meslekte, çok sayıda farklı insana hizmet veriliyor olmasından dolayı öğrencilerin annelerinin yanında bunları gözlemiş olabileceği düşüncesi ileri sürülebilir.

Anne meslek gruplarına göre oluşturulan metaforlar kategorilere göre incelendiğinde, tüm meslek gruplarında öğrencilerin en fazla canlılar kategorisinde metafor oluşturdukları,

en az ise cansızlar kategorisinde metafor oluşturdukları görülmektedir. Yüzdelerik değlerler incelendiğinde meslek gruplarının kategori oluşumunda farklılığa etki etmediği söylenebilir.

Öğrencilerin *farklılık* kavramı ile ilgili oluşturdukları metaforların baba mesleklerine göre dağılımına bakıldığında Tablo 3.14.'teki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 3.14. Baba mesleklerine göre oluşturulan metaforların 2 temel kategoriye dağılımları

<i>Baba meslekleri</i>	<i>Canlılar</i>		<i>Cansızlar</i>		<i>Değ.Dışı</i>		<i>Toplam</i>	
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Memur	103	33	35	11,2	174	55,7	312	100
İşçi	66	25,8	34	13,3	155	60,7	255	100
Serbest meslek	137	30,5	50	11,1	262	58,3	449	100
Emekli/İşsiz	12	35,2	2	5,8	20	58,8	34	100
Boş	9	22,5	0	0	31	77,5	40	100
Toplam	327	30	121	11,1	642	58,8	1090	100

Baba mesleklerine göre veriler incelendiğinde, babası memur olan öğrencilerin % 44,2'si değerlendirmeye alınırken % 55,7'si değerlendirme dışı bırakılmıştır. Babası işçi olan öğrencilerin % 39,2'si değerlendirmeye alınırken % 60,7'si değerlendirme dışı bırakılmıştır. Babası serbest meslek ile uğraşan öğrencilerin % 41,6'sı değerlendirmeye alınırken % 58,3'ü değerlendirme dışı bırakılmıştır. Babası emekli ya da işsiz olan öğrencilerin % 41,1'i değerlendirmeye alınırken % 58,8'i değerlendirme dışı bırakılmıştır. Baba mesleği bölümünü boş bırakan öğrencilerin % 22,5'i değerlendirmeye alınırken % 77,5'i değerlendirme dışı bırakılmıştır. Oranlar incelendiğinde, baba mesleklerinin değerlendirmeye alınma ve alınmama yüzdeleri üzerinde yüksek oranda etkili olmadığı söylenebilir.

Meslek gruplarına göre oluşturulan metaforlar kategoriler açısından incelendiğinde, tüm meslek gruplarında öğrenciler en fazla canlılar kategorisinde metafor oluşturmuştur. Bu üstünlük en fazla babası memur olan öğrencilerde ve en az babası işçi olan öğrencilerde görülmüştür. Meslekler arasındaki bu farkın çalışma alanlarından kaynaklandığı düşünülebilir. Memurluk, insanlarla iletişim kurmak ve sosyallik bakımından, işçilik

mesleğine göre daha fazla insanın etkileşime geçtiği bir meslektir. Öğrencilerin, babalarının çalışma ortamlarında ve bunun bir yansıması olarak günlük yaşamlarında, farklı özelliklere sahip birçok insanla iletişim halinde olması nedeniyle canlılar kategorisinde daha fazla metafor oluşturdukları düşünülebilir.

3. 2. Saygı Kavramına İlişkin Bulgular

Veri toplama aracında ikinci sırada yer alan *saygı* kavramına ilişkin öğrencilerin verdikleri yanıtların 384'ü değerlendirmeye alınırken, 706 (% 64,7)'si değerlendirme dışı bırakılmıştır. 4 temel nedenden ötürü, öğrencilerin verdikleri yanıtlar değerlendirmeye alınamamıştır. Değerlendirmeye alınamama nedenleri yanıtlara göre; 37 (% 3,3) soruyu boş bırakma, 106 (% 9,7) sadece metafor oluşturma, 462 (% 42,3) metafor oluşturup açıklamasını yeterince anlamlı yapmama ve 101 (% 9,2)'i sadece açıklama yapma şeklinde dağılım göstermiştir.

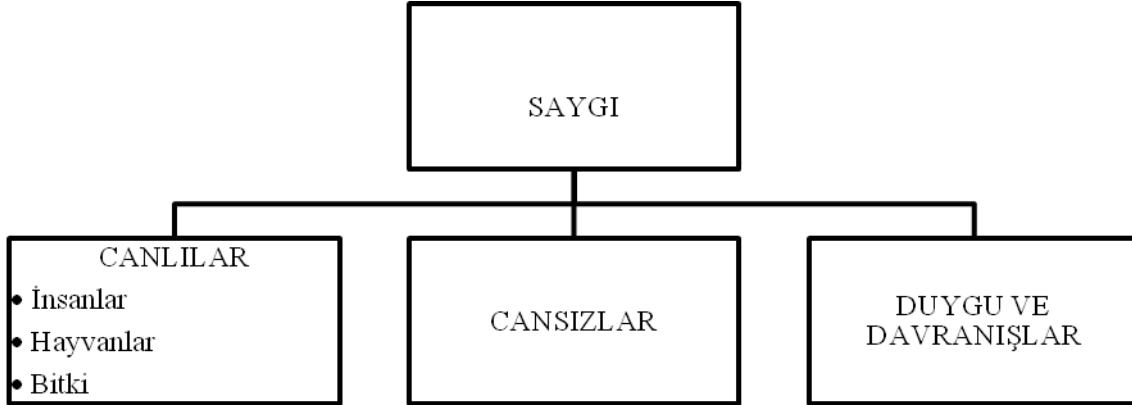
Örnekleme oluşturan 1090 öğrencinin 384 (% 35,2)'ünün *saygı* kavramı ile ilgili bir metafor oluşturdukları; bu metaforu oluşturma nedenlerini anlaşılır bir biçimde ifade ettikleri ve oluşturdukları bu metaforun *saygı* kavramı ile ilişkisini açıklayabildikleri belirlenmiş ve bu kağıtlar değerlendirmeye alınmıştır. Değerlendirmeye alınan 384 cevap, *saygı* kavramı ile ilgili 3 temel kategori altında incelenmiştir. Bu temel kategoriler: canlılar, cansızlar ve duygu ve davranışlardır. Tablo 3.15.'te cevapların 3 temel kategoriye dağılımları, frekans ve yüzdeler hesapları ile birlikte verilmiştir.

Tablo 3.15. Saygı kavramı ile ilgili oluşturulan metaforların 3 temel kategoriye dağılımları

<i>Kategoriler</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Canlılar	326	84,8
Cansızlar	22	5,7
Duygu ve Davranışlar	36	9,3
Toplam	384	100

Değerlendirmeye alınan 384 metaforun 326 (% 84,8)'sı canlılar kategorisinde, 22 (% 5,7)'si cansızlar kategorisinde ve 36 (% 9,3)'sı duygu ve davranışlar kategorisinde yer almaktadır. Bu 3 temel kategori ve kategorileri oluşturan alt kategoriler aşağıda belirtilmiştir.

Şekil 3.2. Saygı kavramında belirlenen 2 temel kategori ve alt kategoriler

3.2.1. Canlılar Temel Kategorisi

Canlılar temel kategorisi, insanlar, hayvanlar ve bitki alt kategorilerinden oluşmaktadır. Bu alt kategorilerin frekans ve yüzdeler dağılımları Tablo 3.16.'da ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 3.16 Canlılar temel kategorisinin alt kategorilere dağılımı

<i>Canlılar Temel Kategorisinin Alt Kategorileri</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
İnsanlar	261	80
Hayvanlar	24	7,3
Bitki	41	12,5
Toplam	326	100

Canlılar temel kategorisinde bulunan öğrencilerin 261 (% 80)'i insanlar, 24 (% 7,3)'ü hayvanlar ve 41 (% 12,5)'i bitki alt kategorisinde metafor oluşturmuştur. Öğrenci cevapları ve belirlenen oranlar değerlendirildiğinde oluşturulan metaforların yüksek oranda, büyük oldukları ve daha fazla bilgiye sahip oldukları için büyüklere saygı duyulması gerektiği düşüncesine yoğunlaştığı görülmüştür. Öğrencilerin bu düşüncelere rağmen, verdikleri

cevaplarda insanlara ya da büyüklere saygı duyulmadığı takdirde tepki çekme tedirginliği yaşadıkları söylenebilir.

İnsanlar alt kategorisi: insanlar, büyükler, küçükler, yaşlı, Atatürk, öğretmen, öğrenci, arkadaş, aile, anne, baba, anne-baba, abla, abi, anneanne, dede-büyükbaba, kendim, çocuk, yaşlı ve hamile ve göz metaforlarından oluşmaktadır. Bu metaforların frekans ve yüzdelik dağılımları Tablo 3.17.'de ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 3.17. İnsanlar alt kategorisini oluşturan metaforların kategori içerisindeki dağılımları

<i>İnsanlar alt kategorisindeki metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
İnsan	29	11,1
Büyükler	80	30,6
Küçükler	2	0,7
Yaşlı	7	2,6
Atatürk	42	16
Öğretmen	29	11,1
Öğrenci	2	0,7
Arkadaş	8	3
Aile	6	2,2
Anne	19	7,2
Baba	6	2,2
Anne-baba	11	4,2
Abla	1	0,3
Abi	1	0,3
Anneanne	1	0,3
Dede-Büyükbaba	11	4,2
Kendim	1	0,3
Çocuk	3	1,1
Yaşlı ve hamile	1	0,3
Göz	1	0,3
Toplam	261	100

Tablo 3.17. incelendiğinde, öğrencilerin en fazla (% 30,6) büyükler üzerinden metafor oluşturdukları; onu % 16'lık oran ile Atatürk metaforunun, % 11,1'lik oranlar ile insan ve öğretmen metaforlarının, % 7,2'lik oran ile anne metaforunun ve % 4,2'lik oran ile anne-baba metaforunun takip ettiği görülmektedir. Diğer metaforlar, benzer oranlarda dağılım göstermektedir. Buradan hareketle öğrencilerin *saygı* kavramı ile ilgili büyükler metaforu altında, büyüklere saygı duyulması gerektiği düşüncesine sahip olduğu

söylenebilir. İnsanlar alt kategorisinde yer alan metaforlara ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir:

İNSAN

“ İnsanlara saygı. Çünkü saygılı olmazsak kavga çıkabilir.”

56, E.

“ Bazı insanlar biraz farklı olabilirler o tür insanlara saygı duyarız. Çünkü bazı insanlar değişik olsada onlarda bi insan.”

117, E.

BÜYÜKLER

“ Büyüklerimize saygılı olmalıyız. Neden: Büyüklerimiz bizlere bir şeyler öğretiyorlar.”

3, E.

“ Saygı düşünce aklıma büyüklerime saygı duymak geliyor. Büyüklerimize saygı duymazsak onlar bize kızabilir.”

63, K.

“ Büyüklere saygılı davranılır. Çünkü onların sevgisini kazanmak için.”

168, E.

“ Ben saygıyı büyüklerimize saygılı davranmaya benzetiyorum. Çünkü: büyüklerimizi kırmamak ve üzmemek için saygılı olmalıyız.”

414, K.

“ Biz büyüklerimize saygı duyarız çünkü onlar bizim büyüğümüzdür.”

816, E.

“ Büyüklerimize benzetiyorum. Çünkü onlar bizi seviyor büyüklerimize saygılı olmassak onlarda bizi hiç sevmez.”

817, K.

KÜÇÜKLER

“ Küçüklerime benzetiyorum. Çünkü küçüklerimize saygılı olursak onlarda bizi sevip sayarlar.”

645, K.

ATATÜRK

“ Atatürk çünkü Bizim bağımsızlığımızı sağladı.”

114, E.

“ Mesela Atatürk'e saygı duymalıyız, çünkü hem bizi düşmanlardan korudu, bizi kurtardı.”

119, E.

“ Ben saygıyı Atatürke benzetiyorum. Atatürk çünkü bize bu memleketi vatani verdi. O yüzden Atatürke duyuyorum.”

690, K.

“ Ben saygı kavramını atatürke benzetirim. Çünkü bize bir sürü yenilikler yaptı. Örneğin kadınlara seçme ve seçilme hakkı verdi, bayanlara okula gitme hakkı verdi. O yüzden atatürke saygı gösteririm.”

974, K.

ÖĞRETMEN

“ Öğretmenlere saygılı. Öğretmenler bizden daha çok bilgi biliyorlar.”

5, E.

“ Ben saygıyı öğretmenimize benzetiyorum çünkü hem saygı duymazsak hem bize kızabilirler hemde öğretmenimiz bize bir şey öğretiyor karşılığı bümü olacak.”

131, K.

“ Öğretmenlerimiz çünkü bize okuma yazma öğretti.”

196, K.

ARKADAŞ

“ arkadaşlarımıza saygılı olmalıyız çünkü arkadaşlarımıza saygısız olursak kimse bizi sevmez.”

319, E.

“ Ben saygıyı arkadaşlara benzetiyorum. Çünkü: Arkadaşlarımıza saygı göstermezsek üzülebilirler, kalpleri kırılır.”

324, K.

AİLE

“ Aile. Ailemin yanında olmak. Ailede saygı var çünkü ailede herkes birbirine saygılı olmalıdır.”

881, E.

ANNE

“ Annemize saygılı olmalıyız. Neden o bizden büyük olduğu için.”

198, K.

“ Saygı diyince annem aklıma gelir. Çünkü Annem bizden daha çok bilgi biliyor olabilir.”

207, E.

BABA

“ Baba çünkü bizim için çalışıyor, para kazanıyor.”

737, K.

ANNE-BABA

“ Mesela: Anne ve babamıza saygılı oluruz. Çünkü: onlar bizden üstün zeka ve büyükler.”

54, E.

ANNEANNE

“ Ben “saygıyı” anneanneme benzetiyorum. Çünkü anneannem annemi büyütmüş ona saygı duymalıyım.”

133, E.

DEDE

“ Dedem: çok saygılıyım çünkü bana hep öğüt verir.”

91, K.

“ Ben dedeme benzetiyorum. Çünkü evin büyüğü.”

688, K.

YAŞLI

“ Yaşlı bir kadına benzetiyorum çünkü otobüste yer veriyorum.”

171, E.

A sınıfı öğrencileri ile yapılan görüşmelerde, öğrencilerin Atatürk ile ilgili daha özgün düşüncelere sahip olduğu görülmüştür. Örneğin:

“ Atatürk vatanı bıraktığı için saygı duymalıyız.”

“Atatürk cumhuriyeti kurdu, düşmanları çıkarttı.”

“ Eskiden okuma şeyleri iyi yoktu, okula gitme felan. Atatürk o şansı verdi.”

Öğretmen A’ya bu durum sorulduğunda, öğretmenin cevabı şu şekilde olmuştur:

“ Atatürk bize bu güzel yurdu verdi. Atatürk’ün çocukları çok sevdiğinden kaynaklanıyor. Ben her zaman diyorum: Atatürk’e büyük saygı duymalıyız. Büyük çoğunluğunda var bu. Bunu kazanmışlar. Benim en büyük özelliklerimden biri bu. Buna çok önem veriyorum.”

Öğretmenin söylemleri ve öğrenci cevapları birbiriyle uyumlu, birbirini tamamlar niteliktedir. Buradan öğretmenin derslerinde, “Saygı”, “Atatürk’e saygı” konularına önem verdiği ve öğrencilerin bu önemi kavradıkları söylenebilir. Ancak öğretmen ve öğrenci ifadelerinde görülen benzer yapı, yorumlamada ve öznelletirmede sıkıntı yaşandığı şeklinde yorumlanabilir. Yapılan sınıf içi gözlemlerde, öğretmenin sınıf içerisindeki tutumunun, günlük yaşamda saygılı olunması, iletişimde saygının önemi gibi konularda örnek teşkil ettiği görülmüştür. Öğretmenin öğrencileri her zaman dinlediği, bir soru sorduğunda sınıftaki öğrencilerin de saygılı bir şekilde konuşma yaparı dinledikleri gözlenmiştir. Bu durumda *saygı* kavramı ile ilgili günlük yaşam metaforlarının şekillenmesinde sınıf ortamının ve öğretmenin destekleyici bir güç olduğu söylenebilir.

Benzer durum B sınıfı öğrencileri ile yapılan görüşmelerde de ortaya çıkmıştır. Öğrenciler özellikle Atatürk metaforu ile ilgili açıklamalarında daha istekli davranmışlardır. Sorulan sorulara daha rahat ve güvenilir cevaplar verirken büyükler ile

ilgili olarak daha genel açıklamalar yapmışlardır. Aşağıda öğrencilerin verdikleri cevaplar ve yaptıkları açıklamalara ilişkin birkaç örnek verilmiştir.

“Atatürk büyük bir lider. Ona saygı göstermeliyiz. O bizi düşmanlardan kurtardı.”

“ Atatürk herkese eşit hak veriyor, herkese saygılı davranıyor. Herkesin düşüncesine saygı göstermiş. Herkesin düşüncesini alır. Herkese saygı duyar. Düşüncelere karşı saygılıdır.”

“ Büyüklere saygısızlık yapılmaz, büyükler her şeyi daha iyi bilir. Çünkü biz daha küçüğüz, anlayamayabiliriz, yanlış yapabiliriz. Mesela zararlı bir şey almak istiyoruz, ama büyüklerimiz daha güzel, daha faydalı bir şey al der. Buna da saygı duymak gerekir.”

Öğretmen B ile yapılan görüşmede, saygı kavramında öğrencilerin genellikle büyükler ve Atatürk cevabı vermeleri ile ilgili öğretmen şu yorumu yapmıştır:

“ Çok düz mantık. Atatürk’e saygı, büyüklere saygı. Öğrenciler bu okulda beni tanıyorlar bir tek. Diğer öğretmenlere saygı duymuyorlar. Derste işliyoruz, büyüklere saygı, küçüklere saygı ama adam ne gördüyse onu konuşuyor. (Bu arada öğretmen velilerin ilgisizliğinden, maddi durumundan, eğitim durumundan kaynaklanan memnuniyetsizliğini dile getiriyor)... 9 yaşında bunlar. Normaldir. Kavramın derinliklerine inemezler. Ama Atatürk ayrı. Çok işliyoruz, Atatürk’e saygı göstermeliyiz, ilkelerine saygı göstermeliyiz, o olmasaydı bu sıralarda olamazdık.”

Öğrencilerin verdikleri cevaplar ve öğretmenin düşünceleri karşılaştırıldığında birbirini tamamlayan söylemler göze çarpmaktadır. Ancak öğretmenin yorumundan da anlaşılacağı üzere genel tutumu, öğrencilerin başarısızlığının normal olduğu; bu şartlarda, bu aile ortamlarında daha fazlasının yapılamayacağı yönündedir. Sınıfta öğrencilerine karşı

daha olumlu bir tutum sergilemektedir. Bu durum gözlem sırasında karşılaşılan şu örnekle açıklanabilir:

Örnek Olay:

Öğretmen derste bir konuyu öğrencilerine soru sorarak, onların düşüncelerini alarak işliyordu. Ders öğrencilerin katılımı ile ilerlemekteydi. Bu sırada sürekli söz hakkı almadan konuşan bir öğrenciye öğretmen; ‘Ünsal sana bireysel sormadım bu soruyu. Arkadaşlarına saygısızlık yapmadın mı şimdi? Herkes bağırır mı olur mu?’ dedi. Böylelikle öğrencinin yaptığı yanlış davranışı, öğrencinin kendisine ve arkadaşlarına sorarak ortadan kaldırmaya çalıştı.

Öğretmen B, ders içerisindeki tutumu ve davranışları ile sınıfında öğrencilere saygıyı yaşayarak gösterme eğilimindedir. Ancak söylemlerinde daima öğrencilerin sosyo-ekonomik durumlarını bir engel olarak öne sürdüğü söylenebilir. Ailenin sosyo-ekonomik yapısı, öğrenci davranışının oluşumunda ve pekiştirilmesinde büyük öneme sahiptir. Ancak eğitimin aileye yansımaları boyutunda, sınıf içi davranış şekilleri, aile içerisinde olumlu tutum geliştirmede önemli bir etkiye sahiptir.

Hayvanlar alt kategorisi: hayvanlar, kuş, kelebek, bülbül, kartal, balık, kedi, köpek, karınca, tavuk, tavşan, sincap, at ve aslan metaforlarından oluşmaktadır. Bu metaforların kategori içerisindeki dağılımları Tablo 3.18.’de verilmiştir.

Tablo 3.18. Hayvanlar alt kategorisini oluşturan metaforların kategori içerisindeki dağılımı

<i>Hayvanlar alt kategorisindeki metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Hayvanlar	19	79,1
Kuş	1	4,1
Köpek	3	12,5
At	1	4,1
Toplam	24	100

Tablo 3.18. ayrıntılı olarak incelendiğinde, hayvanlar alt kategorisinde, öğrencilerin en fazla hayvanlar (% 79,1) üzerinden metafor oluşturdukları görülmektedir. Bu metaforu, % 12,5'lik oran ile köpek, % 4,1'lik oranlar ile kuş ve at gibi yakın çevrede karşılaşılan hayvan metaforları takip etmektedir. Hayvanlar alt kategorisinde bulunan metaforların, hayvanların da bir canı olduğu ve hayvanların yaşamlarına, özgürlüklerine saygı göstermeleri gerektiği düşüncelerinde yoğunlaştığı söylenebilir. Hayvanlar alt kategorisinde yer alan metaforlara ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir:

HAYVAN

“ Saygı hayvanlara onlarda birer canlı onlar canı var her canlıya saygı duymalıyız. ”

295, K.

“ Ben saygıyı hayvanlara benzetiyorum çünkü cambazlar ve hayvanları eğitiyor gösteride istediği şeyi yapamazsa canını acıtıyor vede hayvanlar onlara vurmasın diye insanlara saygı gösteriyo.”

935, E.

AT

“ At. Mesela eşek ata saygı duyar. Çünkü at eşekten güçlüdür.”

165, E.

Bitki alt kategorisi; bitki, doğa, orman, ağaç, çiçek ve meyve metaforlarından oluşmaktadır. Bu metaforların kategori içerisinde frekans ve yüzdelik dağılımları Tablo 3.19.'da verilmiştir.

Tablo 3.19. Bitki alt kategorisini oluşturan metaforların kategori içerisindeki dağılımı

<i>Bitki alt kategorisindeki metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Bitki	12	29,2
Doğa	2	4,8
Orman	4	9,7
Ağaç	17	41,4
Çiçek	5	12,1
Meyve	1	2,4
Toplam	41	100

Tablo 3.19.'da görüldüğü üzere, öğrenciler en fazla ağaç (% 41,4) ve bitki (% 29,2) üzerinden metafor oluşturmuştur. Bu metaforları, % 12,1'lik oran ile çiçek metaforu, % 9,7'lik oran ile orman metaforu, % 4,8'lik oran ile doğa metaforu ve % 2,4'lük oran ile meyve metaforu takip etmektedir. Bitki alt kategorisinde bulunan metaforların daha çok,

ağaçların faydaları ve bu faydalara saygı duyulması gerektiği düşüncelerinde yoğunlaştığı; bu düşüncelerin yaş grubunun gelişim dönemine uygun olarak fayda-zarar mantığıyla çıkarlar doğrultusunda olduğu söylenebilir. Bitki alt kategorisinde yer alan metaforlara ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir:

BİTKİ

“ Bitki bitkilerin dallarını kırarsak bitkilerin canı acıya bilir.”

80, E.

ORMAN

“ Ormanlara saygı duyuyorum. Orman oksijen salıyor.”

351, K.

AĞAÇ

“ Ağaç, eğer ağacı kirletmezsem, sallarını yapraklarını kırmazsam saygılı davranmış olurum.”

10, K.

“ Ağaçlar: Ağaçlardan oksijen alırsak ve onları kesmemiz doğru demek değildir.”

84, E.

“ Ağaçlara saygı göstermeliyiz çünkü onlar bize kağıt bir sürü eşyalar verirler biz de onlara saygılı olmalıyız.”

92, E.

“ Ağaçlar: Ağaçlar olmasa oksijen alamayız ve defter, kalem olmaz. O zaman okulda yaşayamayız.”

102, K.

ÇİÇEK

“ Çiçeklere saygılı davranmalıyız onunu koparmadan saygılı davranmış oluruz.”

14, E.

MEYVE

“ Meyvalar benzetiyorum. Çünkü meyvalar bizi besliyorlar. Bizim sağlığımızı koruyorlar.”

224, K.

3.2.2. Cansızlar Temel Kategorisi

Okul, masa, sıra, kapı, duvar, dolap, eşya, çanta, silgi, ayakkabı, İstiklâl Marşı, Güneş ve yol gibi metaforlardan oluşan cansızlar temel kategorisi, Tablo 3.20.'de ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 3.20. Cansızlar temel kategorisini oluşturan metaforların kategori içerisindeki dağılımı

<i>Cansızlar temel kategorisindeki metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Okul	3	13,6
Masa	3	13,6
Sıra, kapı, duvar, dolap	1.4	4,5.4=18,1
Eşya	4	18,1
Çanta, silgi, ayakkabı	1.3	4,5.3=13,6
İstiklâl Marşı	3	13,6
Güneş	1	4,5
Yol	1	4,5
Toplam	22	100

Cansızlar temel kategorisinde, öğrencilerin en fazla eşya, okul, masa ve İstiklâl Marşı gibi metaforları oluşturdukları görülmektedir. Bu doğrultuda öğrencilerin, eşyaların kullanım şekli ve kullanım süresinin niteliğine yoğunlaştıkları söylenebilir. Cansızlar temel kategorisinde yer alan metaforlara ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir:

OKUL

“ Saygı bence okuldur. Çünkü saygıyı orada öğrenirim. Orası saygının doğum yeri.”

371, E.

MASA

“ Masa: Masaya iyi davranmasa öbür arkadaşlarımız kullanamaz.”

68, E.

SIRA

“ Biz sırayı düzgün kullanmazsak bizden sonra gelen arkadaşlarımız kullanamaz.”

76, K.

KAPI

“ Kapı. Kapıları bazı arkadaşlarımız çarpıyor. Kapıları çarpmayıp onlara saygılı olmalıyız.”

28, K.

DUVAR

“ duvar: duvarlara kirletirsez bizden sonra gelenlere saygılı olamayız.”

74, E.

EŞYA

“ Herkes eşyasına saygılı davranmalı çünkü eşyalarına saygılı davranmazlarsa eşyaları kullanılamaz.”

409, E.

İSTİKLÂL MARŞI

“ İstiklâl marşına saygı duyuyorum. Çünkü o bize Atatürkü anlatıyo.”

368, E.

YOL

“ Yol'a benzetiyorum. Çünkü herkese saygı olarak yol verilmeli.”

800, E.

3.2.3. Duygu ve Davranışlar Temel Kategorisi

Duygu ve davranışlar temel kategorisi, sevgi, iletişim, dürüstlük, değer vermek, kalp, iyi davranmak, mutlu etmek, üzüntü, fikir, korku, kölelik, hoşgörü, arkadaşlık, duygu, saygı duruşu, arkadaş fikirleri, yere çöp atmak, hakaret etmemek, kural, büyük sevgisi, çalışkan, misafirlik, dürüstlük, iyi kalpli olmak, demokrasi, iyi söz söylemek, terbiye ve söz kesmemek metaforlarından oluşmaktadır. Bu metaforların kategori içerisinde frekans ve yüzdelik dağılımları Tablo 3.21.'de gösterilmiştir.

Tablo 3.21. Duygu ve davranışlar temel kategorisini oluşturan metaforların kategori içerisindeki dağılımı

<i>Duygu ve davranışlar temel kategorisindeki metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Sevgi	3	8,3
İletişim	3	8,3
Dürüstlük	2	5,5
Değer vermek	2	5,5
Kalp	2	5,5
İyi davranmak	2	5,5
Mutlu etmek, üzüntü, fikir, korku, kölelik, hoşgörü, arkadaşlık, duygu, saygı duruşu, arkadaş fikirleri, yere çöp atmak, hakaret etmemek, kural, büyük sevgisi, çalışkan, misafirlik, dürüstlük, iyi kalpli olmak, demokrasi, iyi söz söylemek, terbiye, söz kesmemek	1.22=22	2,7.22=61,1
Toplam	36	100

Tablo 3.21. ayrıntılı olarak incelendiğinde, duygu ve davranışlar temel kategorisinde, öğrencilerin birbirine yakın oranlarda metafor oluşturdukları görülmektedir. Duygu ve davranışlar temel kategorisinde öğrencilerin *saygı* kavramı ile ilgili, davranışların varlıklar üzerinde yarattığı duygusal izlere odaklandıkları söylenebilir. Duygu ve davranışlar temel kategorisinde yer alan metaforlara ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir:

SEVGİ

“ Ben saygıyı sevgiye benzetiyorum. Çünkü Saygılı insan sevgi bulduğu için ”

148, E

.İLETİŞİM

“ İletişime benzetiyorum. Çünkü saygı duyunca iletişimi kolay yaparız. ”

180, E.

DEĞER VERMEK

“ Saygıyı değer vermeye benzetirdim. Çünkü birbirine değer verince saygı gösteririz. ”

519, E.

MUTLU ETMEK

“ Bazı insanlara saygılı olmak onları mutlu eder. Hayvanlara vurmamak onları üzmemek onları mutlu eder. ”

17, K.

ÜZÜNTÜ

“ Üzüntü geliyor çünkü saygılı olmasak kalbini kırabiliriz. ”

20, E.

FİKİR

“ Bence saygı insanın fikirlerini beyenmektir. Çünkü renkler ve zevkler tartışılmaz. ”

123, K.

KORKU

“ Korkuya benzetiyorum. Çünkü: çoğu zaman insanlar korktukları için saygı gösterirler. ”

152, E.

KÖLELİK

“ Köleliğe benzetiyorum. Çünkü: Köleler hep Krallara saygı duyar. ”

154, K.

DUYGU

“ Duyguya benzetirim. Çünkü saygı içimizden gelir. ”

209, E.

HAKARET ETMEMEK

“ saygıyı hakaret etmemeye benzetiyorum çünkü saygı düzgün konuşmak gerektirir. ”

466, E.

KURAL

“ Bir kural geliyor aklıma. Çünkü ona saygı duyarız. ”

497, K.

DEMOKRASİ

“ Ben saygıyı demokrasiye benzetiyorum. Örneğin bir toplantıdayız. Bir arkadaşımız bize fikrini söyledi. Bizim de bu düşünceye saygı duymalıyız. ”

1058, K.

SÖZ KESMEMEK

“ bir arkadaşımızın sözünü kesmesek ona saygılı davranmış oluruz. Çünkü: onun sözünü kesersek ona karşı saygılı davranmamış oluruz.”

1085, K.

Sınıf içi gözlemlerde her iki öğretmenin de davranış boyutunda en dikkat çekici vurguları söz kesmemek üzerine olmuştur. Öğrencilerin sınıfta konuşan birisinin sözünü kesmemesine, söz almadan konuşmamasına, konuşan arkadaşını dinlemesine özen gösterdikleri görülmüştür. A sınıfı öğretmenin her söz verdiği öğrenciyi, sözleri bitene kadar dikkatli bir şekilde dinlediği ve dinlediğini belirten bir yorumda bulunduğu gözlenmiştir. Öğretmenin bu tutumu öğrenci davranışlarına da yansımıştır. Öğrencilerin de geneli, söz alıp konuşan arkadaşlarına saygı duyarak konuşma sırasına uygun davranışlar sergilemiştir.

Sınıflarda sözel olarak ifade edilen ve uygulamalı olarak en fazla üzerinde durulan kavram *saygı* kavramı olmuştur. Öğretmenler özellikle konuşma esnasında insanlara saygı gösterilmesi gerektiği konusunda öğrencilerini uyarmakta ve kendileri de buna uygun davranmaya çalışmaktadır.

3.2.4. Cinsiyet Değişkenine Göre Metaforların Dağılımı

Örnekleme oluşturan 526 kız öğrencinin 190 (% 36,1)'ı değerlendirmeye alınırken, 336 (% 63,8)'sı değerlendirme dışı bırakılmıştır. Örnekleme oluşturan 564 erkek öğrencinin ise 194 (% 34,3)'ü değerlendirmeye alınırken, 370 (% 65,6)'i değerlendirme dışı bırakılmıştır. Cinsiyetlerine göre oluşturdukları metaforlar ve 4 temel kategoriye dağılımları incelendiğinde Tablo 3.22.'deki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 2.22. Cinsiyet değişkenine göre oluşturulan metaforların dağılımı

Cinsiyet	Canlılar		Cansızlar		Duygu ve Dav.		Değ. Dışı		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Kız	163	%30,9	7	%1,3	20	%3,8	336	%63,8	526	%100
Erkek	163	%28,9	15	%2,6	16	%2,8	370	%65,6	564	%100
Toplam	326	%29,9	22	%2	36	%3,3	706	%64,7	1090	%100

Değerlendirmeye alınan 265 kız öğrencinin 163 (% 30,9)'ü canlılar kategorisinde metafor oluştururken; 7 (% 1,3)'si cansızlar ve 20 (% 3,8)'si duygu ve davranışlar kategorisinde metafor oluşturmuştur.

Değerlendirmeye alınan 194 erkek öğrencinin 163 (% 28,9)'ü canlılar kategorisinde metafor oluştururken; 15 (% 2,6)'i cansızlar ve 16 (% 2,8)'sı duygu ve davranışlar kategorisinde metafor oluşturmuştur. Oranlar göz önünde bulundurulduğunda metafor dağılımlarının, cinsiyete göre sayıca farklılık göstermediği söylenebilir. Kız ve erkek öğrenciler, kategori olarak birbirlerine yakın oranlarda metafor oluşturmuştur.

3.2.5. Okul Değişkenine Göre Metaforların Dağılımı

Öğrencilerin *saygı* kavramı ile ilgili oluşturdukları metaforların okul değişkenine göre dağılımına bakıldığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 3.23. Okul değişkenine göre metaforların dağılımı

<i>Okullar</i>	<i>Canlılar</i>		<i>Cansızlar</i>		<i>Duygu ve Dav.</i>		<i>Değ. dışı</i>		<i>Toplam</i>	
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
18 Mart İ.Ö.O.	17	13,7	1	0,8	7	5,6	99	79,8	124	100
Anafartalar İ.Ö.O.	4	14,2	-	-	-	-	24	85,7	28	100
Özlem Kayalı İ.Ö.O.	10	12,5	1	1,2	-	-	69	86,2	80	100
Merkez İ.Ö.O.	25	30,4	1	1,2	2	2,4	54	65,8	82	100
Cumhuriyet İ.Ö.O.	22	44,8	-	-	2	4	25	51	49	100
İstiklâl İ.Ö.O.	22	50	1	2,2	-	-	21	47,7	44	100
Arıburun İ.Ö.O.	5	26,3	-	-	-	-	14	73,6	19	100
Turgut Reis İ.Ö.O.	9	23	1	2,5	-	-	29	74,3	39	100
Mustafa Kemal	18	29,5	-	-	1	1,6	42	68,8	61	100
Ömer Mart İ.Ö.O.	26	18,5	-	-	8	5,7	106	75,7	140	100
Barbaros H.P. İ.Ö.O.	27	30,3	6	6,7	3	3,3	53	59,5	89	100
Vali Fah. A. İ.Ö.O.	23	37	1	1,6	1	1,6	37	59,6	62	100
Atatürk İ.Ö.O.	12	32,4	1	2,7	1	2,7	23	62,1	37	100
Şemsettin F.Ç.İ.Ö.O.	28	57,1	-	-	1	2	20	40,8	49	100
Gazi İ.Ö.O.	35	41,1	-	-	8	9,4	42	49,4	85	100
Kepez Atatürk İ.Ö.O	31	42,4	5	6,8	-	-	37	50,6	73	100
Kepez M.A.E.İ.Ö.O.	12	41,3	4	13,7	2	6,8	11	37,9	29	100
Toplam	326	29,9	22	2	36	3,3	706	64,7	1090	100

Tablo 3.23.'te yer alan veriler okullardaki öğrenci sayılarının eş olmaması durumu da dikkate alınarak oransal şekilde düzenlenmiştir. Tablo 3.23. öğrencilerin en fazla metafor oluşturdukları kategoriler açısından incelendiğinde, tüm okulların öğrencileri en fazla canlılar kategorisinde metafor oluştururken, bu okullardan Anafartalar İ.Ö.O. ve Arıburun İ.Ö.O. öğrencileri sadece canlılar kategorisinde metafor oluşturmuştur.

Tablo 3.23. metafor oluşturulmayan kategoriler açısından incelendiğinde, Anafartalar İ.Ö.O., Cumhuriyet İ.Ö.O., Arıburun İ.Ö.O., Mustafa Kemal İ.Ö.O., Ömer Mart İ.Ö.O., Şemsettin Fatma Çamoğlu İ.Ö.O. ve Gazi İ.Ö.O. öğrencilerinin cansızlar kategorisinde; Anafartalar İ.Ö.O., Özlem Kayalı İ.Ö.O., İstiklâl İ.Ö.O., Arıburun İ.Ö.O., Turgut Reis İ.Ö.O. ve Kepez Atatürk İ.Ö.O. öğrencilerinin duygu ve davranışlar kategorisinde metafor oluşturmamıştır.

3.2.6. Anne-Baba Meslek Değişkenine Göre Metaforların Dağılımı

Araştırma elde edilen veriler, anne meslek değişkenine göre değerlendirildiğinde Tablo 3.24.'teki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 3.24. Anne mesleklerine göre oluşturulan metaforların dağılımı

<i>Anne meslekleri</i>	<i>Canlılar</i>		<i>Cansızlar</i>		<i>Duy. ve Dav.</i>		<i>Değ. dışı</i>		<i>Toplam</i>	
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Memur	48	30,7	-		10	6,4	98	62,8	156	100
İşçi	23	26,7	6	6,9	1	1,1	56	65,1	86	100
Serbest meslek	26	29,2	2	2,2	6	6,7	55	61,7	89	100
Ev hanımı	227	31,2	12	1,6	19	2,6	468	64,4	726	100
Boş	2	6	2	6	-		29	87,8	33	100
Toplam	326	29,9	22	2	36	3,3	706	64,7	1090	100

Anne mesleklerine göre veriler incelendiğinde, annesi memur olan öğrencilerin % 37,1'i değerlendirmeye alınırken % 62,8'i değerlendirme dışı bırakılmıştır. Annesi işçi olan öğrencilerin % 34,8'i değerlendirmeye alınırken % 65,1'i değerlendirme dışı bırakılmıştır. Annesi serbest meslek ile uğraşan öğrencilerin % 38,2'si değerlendirmeye alınırken % 61,7'si değerlendirme dışı bırakılmıştır. Annesi ev hanımı olan öğrencilerin %

35,5'i değerlendirmeye alınırken % 64,4'ü değerlendirme dışı bırakılmıştır. Anne mesleği bölümünü boş bırakan öğrencilerin %12,1'i değerlendirmeye alınırken % 87,8'i değerlendirme dışı bırakılmıştır. Oranlar incelendiğinde, tüm meslek grupları, kategoriler içerisinde farklı dağılımlar göstermelerine rağmen, birbirlerine yakın oranlarda değerlendirmeye alınmıştır.

Meslek gruplarına göre oluşturulan metaforlar kategoriler açısından incelendiğinde, tüm meslek gruplarında öğrenciler en fazla canlılar kategorisinde metafor oluşturmuştur.

Baba mesleklerine göre bulgular incelendiğinde Tablo 3.25.'deki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 3.25. Baba mesleklerine göre oluşturulan metaforların dağılımı

<i>Baba meslekleri</i>	<i>Canlılar</i>		<i>Cansızlar</i>		<i>Duy. ve Dav.</i>		<i>Değ. Dışı</i>		<i>Toplam</i>	
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Memur	91	29,1	2	0,6	18	5,7	201	64,4	312	100
İşçi	83	32,5	7	2,7	6	2,3	159	62,3	255	100
Serbest meslek	137	30,5	12	2,6	11	2,4	289	64,3	449	100
Emekli/İşsiz	9	26,4	-		1	2,9	24	70,5	34	100
Boş	6	15	1	2,5	-		33	82,5	40	100
Toplam	326	29,9	22	2	36	3,3	706	64,7	1090	100

Baba mesleklerine göre veriler incelendiğinde, babası memur olan öğrencilerin % 35,5'i değerlendirmeye alınırken % 64,4'ü değerlendirme dışı bırakılmıştır. Babası işçi olan öğrencilerin % 37,6'sı değerlendirmeye alınırken % 62,3'ü değerlendirme dışı bırakılmıştır. Babası serbest meslek ile uğraşan öğrencilerin % 35,6'sı değerlendirmeye alınırken % 64,3'ü değerlendirme dışı bırakılmıştır. Babası emekli ya da işsiz olan öğrencilerin % 29,4'ü değerlendirmeye alınırken % 70,5'i değerlendirme dışı bırakılmıştır. Baba mesleği bölümünü boş bırakan öğrencilerin % 17,5'i değerlendirmeye alınırken % 82,5'i değerlendirme dışı bırakılmıştır. Oranlar incelendiğinde, tüm meslek grupları, kategoriler içerisinde farklı dağılımlar göstermelerine rağmen, birbirlerine yakın oranlarda değerlendirmeye alınmıştır.

Meslek gruplarına göre oluşturulan metaforlar kategoriler açısından incelendiğinde, tüm meslek gruplarında öğrenciler en fazla canlılar kategorisinde metafor oluşturmuştur.

3.3. Hoşgörü Kavramına İlişkin Bulgular

Hayat bilgisi derslerinde öğrencilerin kazanmaları gereken ve veri toplama aracında üçüncü sırada yer alan *hoşgörü* kavramında öğrencilerden 234'ünün verdiği yanıtlar değerlendirmeye alınırken, 856'sının değerlendirme dışı bırakılmıştır. Değerlendirme dışı bırakılan cevapların dağılımı incelendiğinde, öğrencilerden 108 (% 9,9)'ünün soruyu boş bıraktıkları, 130 (% 11,9)'unun sadece metafor oluşturdukları, 454 (% 41,6)'ünün metafor oluşturup açıklamasını yeterince anlamlı yapmadıkları ve 164 (% 15)'ünün sadece açıklama yaptıkları görülmektedir.

Öğrencilerin *hoşgörü* kavramına verdikleri cevaplar incelendiğinde 234 öğrenci, metafor oluşturdukları ve oluşturdukları bu metaforun açıklamasını *hoşgörü* kavramı ile bağlantılı bir şekilde yaptıkları için değerlendirmeye alınmıştır.

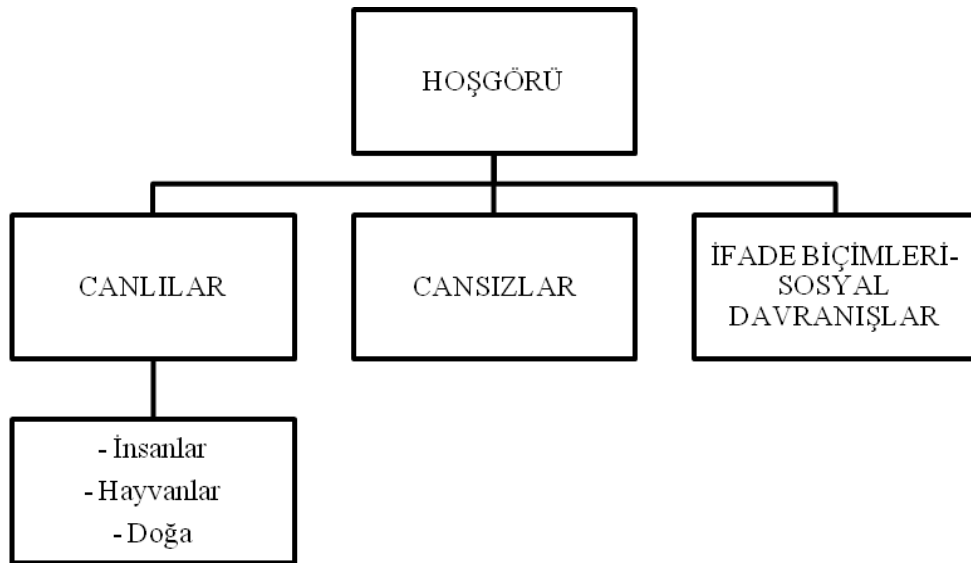
Değerlendirmeye alınan 234 cevap, *hoşgörü* kavramı ile bağlantılı 3 temel kategori altında incelenmiştir. Bu temel kategoriler: canlılar, cansızlar ve ifade biçimleri-sosyal davranışlardır. Tablo 3.26.'da cevapların 3 temel kategoriye dağılımları, frekans ve yüzdelik hesapları ile birlikte verilmiştir.

Tablo 3.26. Hoşgörü kavramı ile ilgili oluşturulan metaforların 3 temel kategoriye dağılımları

<i>Kategoriler</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Canlılar	163	69,6
Cansızlar	9	3,8
İfade biçimleri-Sosyal Dav.	62	26,4
Toplam	234	100

Değerlendirmeye alınan 234 metaforun 163 (% 69,6)' ü canlılar kategorisinde, 9 (% 3,8)'u cansızlar kategorisinde ve 62 (% 26,4)'si ifade biçimleri-sosyal davranışlar kategorisinde yer almaktadır. Belirlenen 3 temel kategori ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde, canlılar kategorisini oluşturan 3 alt kategori ortaya çıkmıştır. Canlılar kategorisini oluşturan alt kategoriler ve 3 temel kategori şematik olarak aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 3.3. Hoşgörü kavramında belirlenen 3 temel kategori ve alt kategoriler

3.3.1. Canlılar Temel Kategorisi

Canlılar temel kategorisini oluşturan, insanlar, hayvanlar ve doğa alt kategorilerinin frekans ve yüzdeler dağılımları Tablo 3.27.'de verilmiştir.

Tablo 3.27. Canlılar temel kategorisinin alt kategorilerine dağılımı

<i>Canlılar Temel Kategorisinin Alt Kategorileri</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
İnsanlar	148	90,7
Hayvanlar	13	7,9
Doğa	2	1,2
Toplam	163	100

Tabloda görüldüğü gibi, canlılar temel kategorisinde bulunan öğrencilerin 148 (% 90,7)'i insanlar, 13 (% 7,9)'ü hayvanlar ve 2 (% 1,2)'si doğa alt kategorisinde metafor oluşturmuştur. Oranlar değerlendirildiğinde, öğrencilerin büyük kısmının insanlar ve günlük hayatta etkileşime geçebildikleri yakın çevreleri üzerinden metafor oluşturduğu görülmektedir.

İnsanlar alt kategorisi; arkadaş, öğretmen, misafir, Atatürk, çocuk, anne-baba, anne, baba, kardeş, anneanne, babaanne, büyükler, küçükler, metaforlarından oluşmaktadır. Bu metaforların frekans ve yüzdeler dağılımları Tablo 3.28.'de ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 3.28. İnsanlar alt kategorisinde yer alan metaforlar

<i>Metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
İnsanlar	23	15,5
Arkadaş	81	54,7
Öğretmen	11	7,4
Misafir	6	4
Atatürk	3	2
Çocuk	2	1,3
Anne-Baba	1	0,6
Anne	9	6
Baba	3	2
Kardeş	3	2
Anneanne	1	0,6
Babaanne	2	1,3
Büyükler	1	0,6
Küçükler	1	0,6
Kendim	1	0,6
Toplam	148	100

İnsanlar alt kategorisindeki metaforlar; arkadaş 81 (% 54,7), insanlar 23 (% 15,5), öğretmen 11 (%7,4), misafir 6 (% 4), Atatürk 3 (% 2), çocuk 2 (% 1,3), anne-baba 1 (%0,6), anne 9 (% 6), baba 3 (% 2), kardeş 3 (% 2), anneanne 1 (%0,6), babaanne 2 (% 1,3), büyükler 1 (%0,6), küçükler 1 (% 0,6) ve kendim 1 (%0,6) oranlarında bulunmaktadır. Bu kavramlar içerisinde öğrencilerin en fazla (% 54,7) arkadaşları üzerinden metafor oluşturdukları görülmektedir. Arkadaş metaforunu, insanlar (% 15,5) metaforu düşük bir yüzdelerle takip etmekte ve diğer metaforlar çok düşük yüzdelerle bu grupta yer almaktadır. Tablo 3.28.'de görüldüğü gibi öğrenciler, oluşturdukları

metaforları büyük oranda kendileri ve en fazla paylaşımında buldukları arkadaşları ile ilgili oluşturmuştur.

Kıncal (2002:83)'a göre hoşgörü, kişilik ve düşünce açılarından, diğer insanların bağımsızlığını karşılıklı kabullenmeyi sağlamaktadır. Bu yüzden hoşgörü, toplumda bağımsız ve özgür insanların barış içinde yaşamalarının ön koşuludur. “Ancak hoşgörü varsa, uzlaşma vardır; uzlaşma varsa, toplumsal bütünleşme vardır. Bu nedenle toplumsal yaşamda, hoşgörü ve toplumsal uzlaşma birlikte varolabilirler. Aksi durumda, toplumsal bütünlük ve birliktelik tehlikeye girer” (Kıncal 2004:78). Sınıf ortamında paylaşımın artması, bu paylaşım içerisinde diğerlerinin haklarına saygı gösterme, varolan kaynakların ortak kullanımını sağlama, diğerlerinin ilgi ve isteklerini anlayışla karşılama, özgürlüklerin korunmasına önem verme ve sürdürülmesine destek olma, demokratik bir toplumun temellerini oluşturmada önemli unsurlardır. Eğitim programı, sınıf ortamı ve öğrencilerin birbirleriyle olan ilişkilerinin bu davranışları destekleyici yapıda olması, bilinçli bireyler yetiştirmede önemlidir. İlköğretim programlarındaki genişleyen çevre yaklaşımı ile bağlantılı olarak, öğrencilerin *hoşgörü* kavramı ilgili metafor oluşumunda arkadaşları ile yaşadıkları paylaşımların önemli olduğu düşünülebilir.

A sınıfı öğrencileri, metafor dağılımına göre, arkadaşlık ve hoşgörü ile ilgili düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir:

“ Biz arkadaşlar birbirimize yardım ediyoruz, birbirimizi oyunlara alıyoruz, paylaşım yapıyoruz. O yüzden hoşgörülüyüz. Geçen gün arkadaşım kitabımı düşürdü, özür dileyerek söyledi. Ben de sorun çıkartmadım.”

“ Arkadaşımıza hoşgörülü davranırsak o da bize iyi davranır. Mesela bir şey yaptığında hemen kızmamalıyız. Kötü bir şey yaptığında kavga etmemeliyiz.”

“ Bazı arkadaşlarımız oluyor. Bazıları fikrini söylerken hemen ortaya girip fikrini söylüyor. Öbürü de hoşgörüyle karşılıyor.”

A sınıfı öğrencileri sınıfta yaşadıkları günlük olaylardan örnekler vererek *hoşgörü* kavramını açıklamışlardır. Sınıf içerisindeki paylaşım ve etkileşimde sevginin, arkadaşlığın öneminden bahsetmişler; hoşgörü ve sevgi kavramlarının ilişkisine değinmişlerdir. Öğretmenle yapılan görüşmelerde de benzer ifadelerle rastlanmıştır.

“ Tabii arkadaşına benzetmeleri normal. Sevgi var aralarında. Bizim toplumumuzda sorun var. Yasaklarla bir şeyleri yapmaya çalışıyoruz. Olmaz. Severe yapmalıyız. Yasak koyarsak o taraftan girmez öbür taraftan girer. O bilinci vermeliyiz. Ben buna önem veriyorum. Sevgiyle saygıyla olur...”

Öğretmen ve öğrencilerin görüşleri birbiriyle paralellik göstermektedir. Arkadaşlarıyla sevgiye dayalı bir bağ kuran öğrenci, hoşgörüyü de farklı, anlaşılabilir ve uygulanabilir bir davranış olarak düşünmeyecektir. Nitekim sınıf içerisinde, öğrencilerin birbirleriyle olan ilişkileri sıcak, samimi ve paylaşım dolu olarak gözlenmiştir. Buradan öğrencilerin sevgi dolu bir ortamda hem saygılı hem de hoşgörülü davranmayı daha kolay öğrenebildikleri düşünülebilir.

İnsanlar alt kategorisinde yer alan alt kavramlara ilişkin birkaç örnek aşağıda verilmiştir:

İNSAN:

“ İnsanlara hoşgörülü olmalıyız. Çünkü hoşgörülü olmazsak toplumda sevilmez.”

449, Erkek.

“İnsana. İnsanlar hata yapan canlılardır. Yanlış yaptığımızda hoş görülü olmalıyız.”

534, Erkek.

“Hoşgörüyü insanlara benzetiyorum çünkü herkes birbirine hoşgörü davranırsa kavga çıkmaz.”

808, Kız.

ARKADAŞ:

“ Bir arkadaşımız bize bir kötü laf söylese onu hoşgörürüm. Ona kötü laf söylemem.”

132, Erkek.

“ Hoşgörü diyince arkadaşlarım aklıma geliyor. Çünkü arkadaşımız çok sevdiğimiz bir eşyamızı kırdığında ona hoşgörülü davranmalıyız.”

207, Erkek.

“ Ben bir keresinde arkadaşşıma kitap vermiştim. Onu bir daha hiç vermedi. Sonra ona kızdım. Bana küstü. Hatağımı anlamıştım. Çünkü hoşgörölü davranmamıştım.”

348, Kız.

“ Arkadaşımız yanlışlıkla suyunu resmime döktü. Ona kızmadım. Çünkü, herkes hata yapabilir.”

424, Kız.

“ Bence herkes birbirine hoşgörüyle davranmalıdır. Mesela benim fikirlerimle arkadaşımın fikirleri farklı. Buna hoşgörüyle davranmalıyız.”

1090, Kız.

ÖĞRETMEN:

“Hoşgörü deyince aklıma öğretmenim geliyor. Çünkü öğretmenler bize kızmaz.”

627, Kız.

“ Ben öğretmenime benzetiyorum. Çünkü bir yanlış yaptığımızda bize kırmadan yardım eder.”

690, Kız.

MİSAFİR:

“ Misafirlere hoşgörölü olurum. Çünkü onlar bize bidaha gelmez.”

581, Erkek.

ATATÜRK:

“Ben hoşgörüü Ataturk'e benzetirim çünkü : Ataturk herkese hoşgörölü davranır yani demokratik bir insan.”

988, Kız.

“ Ben Ataturk'e benzetirdim. Neden Ataturk vatanına ve milletine hoşgörölü idi.”

991, Kız.

ÇOCUK:

“ Hoşgörüü çocuklara benzetiyorum. Çünkü benim kalemimi kaybettiğinde ona bağırılmamalıdır.”

407, Erkek.

ANNE-BABA:

“ Annem ve babam. Çünkü: Onlar bana kızdıkları zaman onlara hoşgörölü davranıyorum.”

487, Kız.

ANNE :

“ Hoşgörü deyince aklıma annem gelir. Çünkü annem kıyafetimi pisletsem, o kadar çok kızmaz.”

284, Kız.

“ Annem en sevdiğim kazağımı ütude yaksa anneme olsun zaten çok kazağım var. Ben bunda anneme kızıp küssem hiç hoşgörölü olmaz.”

363, Kız.

“ Ben hoşgörüü anneme benzetiyorum. Çünkü annem ben yanlış yapınca uyarıyo, düzeltiyor.”

689, Kız.

“ Anneme benzetiyorum. Yanlışlarımda yardım ediyö. Beni bütün kötölüklerden korur. Evde bir şey kırınca bana bağırmaz. İyi niyetli yani hoşgörü ile söyler.”

698, Kız.

BABA:

“ Babama benzetiyorum. Çünkü, ben yanlışlar yaptığımızda o yanlışları kapatır.”

693, Erkek.

KARDEŞ:

“ Hoşgörüyü ben kardeşime benzetiyorum. Çünkü bir şey yaptığında hemen kızmamalıyız onu hoşgörüyle karşılamalıyız. ”

113, Erkek.

“ Hoşgörüyü kardeşime benzetiyorum. Çünkü onlara hoşgörülü olunca her şeyi daha iyi anlıyorlar.”

245, Kız.

ANNEANNE:

“ Anneanneme benzetiyorum çünkü o benim yanlışlarımı kapatıyor ve beni çok seviyor.”

699, Kız.

BABAANNE:

“ Ben hoşgörüyü babaneme benzetiyorum çünkü benim yaramazlığıma kızmıyor.”

692, Kız.

BÜYÜKLER:

“ Ben hoşgörüyü büyüklerime benzetiyorum. Çünkü herkese iyi davranıyorlar.”

460, Erkek.

KÜÇÜKLER:

“ Küçüklerle benzetiyorum. Küçüklerimize öğretmeliyiz.”

341, Kız.

KENDİM:

“ Kendimi hoşgörülü hissediyorum. Çünkü biri kalemimi kırsa kızmam.”

387, Kız.

Öğretmen A, *hoşgörü* ile ilgili ‘arkadaş’ metaforunun yoğun olarak oluşturulmasına şu yorumu yapmıştır:

“ Daha geniş düşünemiyorlar. Hoşgörüyü ben her zaman anlatırım. Centilmenlik derim. Özellikle spor müsabakalarında. En yakın örnek odur. Derbi var mesela, benim tuttuğum takım da var. Pazartesi günü o günkü maç varsa yenen takımı kutlarsınız, kim yendiyse. Daha sonra sevinçlerini de abartmamalarını, yenilgilerinde de üzülmemelerini, sporun hoşgörüden kaynaklandığını, birbirimize tahammül etmemiz gerektiğini bu örnekle veririz ve bunu alkışlarlar. Sevgiden kaynaklanıyor.”

Öğretmen A'nın, *hoşgörü* ile ilgili bu düşüncelerinin uygulandığı, sınıf içerisinde yaşanan küçük bir örnek olayda gözlenmiştir.

Örnek Olay:

“Öğretmen sınıfa geldi ve öğrencileri ile selamlaştı. Öğrencilerden bir tanesi FB-BJK maçını hatırlattı. Öğretmen Beşiktaş'lı olmasına rağmen tüm Fenerbahçe'lileri kutladı. Maç hakkında konuşuldu ve önemli olanın dostluk olduğu söylenerek derse geçildi.”

Ders içinde yaşanan bu örnek olayda, öğretmenin görüşmede anlattıklarının derste uygulandığı görülmüştür. Kavramsal olarak değil, günlük olaylar üzerinden *hoşgörü* kavramına değinilmiştir. Öğrencilerin yaşadıkları ve ilgilerini çeken olaylardan örnekler verilmiştir. Buradan, oluşturulan metaforlar da dikkate alınarak, öğrencilerin yaşadıkları ve sınıf içerisinde uyguladıkları konular ve kavramlar üzerine yorum yapmada zorlanmadıkları söylenebilir.

B sınıfı öğrencileri, *hoşgörü* kavramı ile ilgili metafor oluşturup, oluşturulan metaforun açıklamasını yapmada sıkıntı yaşamıştır. Yapılan görüşmelerde öğrencilere hem kendileri hem de diğer öğrencilerin oluşturdukları metaforlar sorulmuş ve yorum yapmaları istenmiştir. Görüşme yapılan öğrencilerden sadece bir tanesi *hoşgörü* kavramı ile ilgili düşüncelerini paylaşmak istemiştir. Diğer öğrenciler yorum yapmakta sıkıntı yaşamışlardır. B sınıfı öğrencilerinin düşüncelerinden örnekler aşağıda verilmiştir.

“ Ben insanlara karşı hoşgörülüyim. Birisi ters bir şey yapsa bile ona ters ters cevap vermem. Günaydın derim. Komiklik olsun diye bir şey derim. Onlar zaten benim komiklik olsun diye yaptığımı anlarlar. Hoşgörülüyümdür. Onlarla düşüncemi paylaşıyorum. Mesela bir arkadaşım kızdırdı, ona karşı hoşgörülü olurum, sevgimi ona göstermeye çalışırım.”

“ Belki bilmiyorlardır.”

“ Akıllarına gelmemiştir.”

“Hoşgörüğü pek bulamamışlardır. Hoşgörü çünkü kalmadı. Eskiden insanlarda vardı. Herkes birbirine iyi davranırdı. Artık böyle bir şey kalmadı. Hoşgörü bitti zaten.”

Öğrenciler, insanlarda hoşgörünün artık kalmadığını ifade etmekte, o nedenle metafor oluşturmadıklarını belirtmektedirler. Öğretmenin söyledikleri de bu düşünceleri destekler niteliktedir.

“ Hoşgörüsüzlükten cevap verememişlerdir... hoşgörüğü biliyor ama anlatamaz. Kavramın açıklamasını vermiyoruz... açıklamaz çocuk, yazıya dökemez. Benim için bu kavramların güncellenmesi çok önemli derste. Hoşgörünün tanımı önemli değil, adam hoşgörülü mü değil mi? beni o ilgilendiriyor. Belki de ondandır.”

Öğretmenin bu olumsuz düşüncesi öğrencilere de aynı şekilde yansımaktadır. Sınıf içerisinde açık örnekler yaşanmasa da yapılan yorumlar *hoşgörü* kavramı ile ilgili metafor oluşturamama nedeninin hoşgörüsüz olmaktan kaynaklandığı göstermektedir denilebilir.

Hayvanlar alt kategorisi: köpek, kedi, tavşan ve karınca metaforlarından oluşmaktadır. Bu metaforların kategori içerisindeki frekans ve yüzdeleri Tablo 3.29.’da verilmiştir.

Tablo 3.29. Hayvanlar alt kategorisinde yer alan metaforlar

<i>Hayvanlar alt kategorisindeki metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Hayvanlar	5	38,4
Köpek	4	30,7
Kedi	2	15,3
Tavşan	1	7,6
Karınca	1	7,6
Toplam	13	100

Hayvanlar alt kategorisindeki metaforlar; hayvanlar 5 (% 38,4), köpek 4 (% 30,7), kedi 2 (% 15,3), tavşan 1 (% 7,6) ve karınca 1 (% 7,6) oranlarında bulunmaktadır. Bu metaforlar içerisinde öğrencilerin en fazla hayvanlar ana kavramı üzerinden metafor oluşturdukları görülürken, bu kavramı köpek ve kedi kavramı üzerinden yapılan metaforlar izlemektedir. Öğrencilerin *hoşgörü* kavramını tanımlamada oluşturdukları metaforlar, yakın çevrelerinde yaşayan ve günlük hayatlarında paylaşımda buldukları hayvanlar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Hayvanlar alt kategorisinde yer alan metaforlara ilişkin birkaç örnek aşağıda verilmiştir:

HAYVAN:

“ Hayvan: Bir köpek benim bir eşyayı aldığımda ona kötü davranmayarak hoşgörülü olurum.”

70, Kız.

“ Hayvan. Hayvanım beni kızdırsa bile ona vurmuyorum. Çünkü onların canı var.”

356, Kız.

KÖPEK:

“ Köpek. Köpeğe taş atarsak köpek bize kızar, hoşgörü olmaz.”

68, Erkek.

KEDİ:

“ Kedim beni tırmaladığında ben onu sokağa atmadım. Gene seviyorum. Neden atmadım çünkü ona hoşgörülü davrandım.”

368, Erkek.

TAVŞAN:

“ Ben “hoşgörü” kavramını tavşanlara benzetiyorum çünkü her gördüğüm tavşanın yaramazlığını hoşgörüyle karşılıyorum.”

859, Kız.

KARINCA:

“ Ben hoşgörüyü karıncalara benzetiyorum çünkü bütün karıncadan başka özellikleri var ve bu özelliklere hoşgörü duyuyorlar.”

935, Erkek.

Doğa alt kategorisi ise; doğa ve çiçek metaforlarından oluşmaktadır. Doğa alt kategorisinde toplam 2 öğrenci metafor oluşturmuştur. Doğa alt kategorisinde yer alan alt metafor örnekleri aşağıda verilmiştir:

DOĞA:

“ Hoşgörü kavramını doğaya benzetiyorum. Çünkü bazı insanlar doğaya saygı duymuyorlar. Ama doğa hep bize hoşgörülü davranıyor.”

803, Erkek.

ÇİÇEK:

“ Çiçek çünkü: insanlar çiçeği görünce karşısındakini hoşgörü ile karşılıyor.”

1005, Kız.

3.3.2. Cansızlar Temel Kategorisi

Cansızlar temel kategorisini oluşturan silgi, defter, anahtar, oyuncak ve kolye metaforlarının frekans ve yüzdelik dağılımları Tablo 3.30.'da ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 3.30. Cansızlar temel kategorisinde yer alan metaforlar

<i>Metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Silgi	3	33,3
Defter	2	22,2
Anahtar	2	22,2
Oyuncak	1	11,1
Kolye	1	11,1
Toplam	9	100

Cansızlar temel kategorisindeki metaforlar; silgi 3 (% 33,3), defter 2 (% 22,2), anahtar 2 (% 22,2), oyuncak 1 (% 11,1) ve kolye 1 (% 11,1) oranlarında bulunmaktadır. Öğrencilerin *hoşgörü* kavramını tanımlamada oluşturdukları cansız metaforlar, yakın çevrelerindeki örneklerden ve günlük hayatta en fazla kullandıkları eşyalardan oluşmaktadır. Cansızlar alt kategorisinde yer alan alt metaforlara ilişkin birkaç örnek aşağıda verilmiştir:

SİLGİ:

“ Silgi. Arkadaşımızdan silgi istediğimizde hayır veremem diyerek bağırsa biz ona hoşgörülü davranmalıyız.”

14, Erkek.

DEFTER:

“ Deftere benzetiyorum çünkü arkadaşım defterimi yırtarsa ona kızmam.”

331, Kız.

ANAHTAR:

“ Ben hoşgörüü altın bir anahtara benzetirim. Çünkü sevginin, saygının ve hoşgörünün açamayacağı kapı yoktur.”

974, Kız.

OYUNCAK:

“ Ben hoşgörüü oyuncuğa benzetiyorum. Çünkü: Mesela bir arkadaşımız oyuncuğımızı kırdı. Biz ona kızmamalıyız niye kırdın demeliyiz bir dahakine dikkatli ol deriz. Hoşgörülü davranmazsak üzülürler, kızarlar.”

324, Kız.

KOLYE:

“ Ben hoşgörüü kolyeye benzetiyorum neden arkadaşım kolyemi kırdı ama ona hoşgörü davranmalıyız.”

327, Kız.

3.3.3. İfade Biçimleri-Sosyal Davranışlar Temel Kategorisi

İfade biçimleri-sosyal davranışlar temel kategorisi; duygu, davranış, doğal özellik, arkadaşlık, dostluk, sevgi-saygı, naziklik-nezaket, iyilik, kızmamak, bağışlamak, kalp kırmamak, müsamaha, iletişim, hata-yanlış, kavga, kat, ödev, kulüp çalışması, oyun, maç, sınıf, her şey ve tüm nesne ve canlılar metaforlarından oluşmaktadır. Metaforların kategori içerisindeki dağılımları aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 3.31. İfade biçimleri-Sosyal davranışlar temel kategorisinde yer alan metaforlar

Metaforlar	f	%
Duygu-Davranış	2	3,2
Arkadaşlık-Dostluk	9	14,5
Sevgi-saygı	9	14,5
Naziklik-Nezaket	6	9,6
İyilik	7	11,2
Kızmamak	2	3,2
Bağışlamak, kalp kırmamak,müsamaha, iletişim, doğal özellik	1.5:5	1,6.5:8
Hata-Yanlış	2	3,2
Kavga	7	11,2
Kat	1	1,6
Ödev	2	3,2
Kulüp çalışması	1	1,6
Oyun	5	8
Futbol Maçı	1	1,6
Sınıf	1	1,6
Tüm nesne ve canlılar	2	3,2
Toplam	62	100

İfade biçimleri-sosyal davranışlar temel kategorisindeki metaforlar; sevgi-saygı 9 (% 14,5), arkadaşlık 8 (% 12,9), iyilik ve kavga 7 (% 11,2), naziklik-nezaket 6 (% 9,6), oyun 5 (% 8), kızmamak ve ödev 2 (% 3,2), duygu, davranış, doğal özellik, dostluk, bağışlamak, kalp kırmamak, müsamaha, iletişim, kat, kulüp çalışması, futbol maçı, sınıf, her şey, tüm nesne ve canlılar 1 (% 1,6) oranlarında bulunmaktadır.

Demokrasi, yalnızca eşitlik, özgürlük, adalet, katılma, serbest düşünme, çoğulculuk gibi insan haklarına yönelik olanları değil; aynı zamanda uzlaşma, şiddete karşı durma, hoşgörü, saygı, bencil olmama gibi sorumluluk gerektiren değerleri de kapsamaktadır (Yeşil 2002: 8). Bu değerlerin eğitim ortamında kazanılmaya başlaması, demokratik bireyler yetiştirme ve demokrasiyi daha sağlam temeller üzerinde geliştirme imkânı sağlamaktadır. İfade biçimleri-sosyal davranışlar temel kategorisinde yer alan metaforlara ilişkin birkaç örnek aşağıda verilmiştir:

DUYGU:

“ Duyguya benzetirim. Çünkü içimizden gelir.”

209, Erkek.

DAVRANIŞ:

“ Ben hoşgörüğü davranışa benzetiyorum. Çünkü hoşgörü başkalarına kızmamaktır.”

741, Kız.

DOĞAL ÖZELLİK:

“ Hoşgörü insanın doğal özelliklerinden biridir çünkü Mesela bir insan çok iyidir ya da kötüdür onu bilmek hoşgörüdür.”

119, Erkek.

ARKADAŞLIK:

“ Arkadaşlık geliyor. Çünkü arkadaşlar arasında hoşgörü var.”

96, Kız.

“ Hoşgörüğü arkadaşlığa benzettim. Hoşgörülü olmazsak arkadaşımız olmayabilir.”

353, Erkek.

DOSTLUK:

“ Dostluğa benzetiyorum. Çünkü dostlar birbirine hoşgörülü davranır.”

159, Erkek.

SEVGİ-SAYGI:

“ Ben hoşgörü kelimesini sevgi kelimesine benzetiyorum. Çünkü hoşgörü bir arkadaşımız bize kötü bir söz söylediğinde biz ona kızmayız ona saygıyla yaklaşırız.”

218, Erkek.

“ Bence hoşgörü insan saygı duymaktır. Çünkü renkler ve zevkler tatışlamaz.”

123, Kız.

“ Hoşgörü sevgiye, saygıya benzer. Birisi yanlışlıkla bize çarptı, eğer kızmazsak hoşgörü olur.”

344, Erkek.

NAZİKLİK-NEZAKET:

“ Hoşgörüğü nazikliğe benzetirim çünkü hoşgörü nazik davranmaktır.”

566, Kız.

İYİLİK:

“İyi davranmaya benzetiyorum. Birisi sizi kızdırdı. Hoşgörülü davranır.”

824, Erkek.

“ İyilik. Çünkü hoşgörülü bir insan iyi davranır.”

828, Kız.

KIZMAMAK:

“ Kızmamak: arkadaşımızla çarpıştığında ona kızmamalıyız.”

87, Erkek.

“ Hoşgörüğü kızmamaya benzetiyorum. Çünkü arkadaşımız yanlış yapabilir.”

390, Erkek.

BAĞIŞLAMAK:

“ Bağışlamaya benzetiyorum. Çünkü hoşgörü kızmadan affetmek.”

751, Erkek.

KALP KIRMAMAK:

“ İnsanın kalbini kırmamağa benzetiyorum. Çünkü, insanın kalbini kırmak çok kötü olur.”

1065, Kız.

MÜSAMAHA:

“ Müsamaha. Her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme durumu.”

796, Erkek.

İLETİŞİM:

“ Ben hoşgörüğü iletişime benzetiyorum. Çünkü iletişim biçimidir.”

181, Kız.

HATA-YANLIŞ:

“Hata. Neden: Çünkü: Bir arkadaşımız bir hata yapınca ona kızmamak.”

789, Kız.

“ Yanlış. Çünkü yanlışlara hoşgörü duyulması gerekir.”

1050, Erkek.

KAVGA:

“ Kavgayı benzetiyorum. Çünkü bir kişi yanlış yaptığında hoş karşılamak.”

166, Kız.

“ Hoşgörüğü kavga etmemeye benzetiyorum. Çünkü barış sağlanır.”

120, Erkek.

“ Kavga. Bir arkadaşımızla kavga etmemeliyiz, onlarla hoşgörülü olmalıyız. Çünkü onların kalbi kırılır.”

308, Kız.

KAT:

“ Hoşgörü bence kat gibi. Çünkü hoşgörülü olursa hoşgörümüzün değeri ve alışkanlığını artırır.”

371, Erkek.

ÖDEV:

“ Ödevine benzettim. Çünkü öğretmen bize bir ödev verdim ve ben onu yapmasam öğretmen bana hoşgörülü olabilir.”

224, Kız.

“ Ödevime, çünkü ben ödevimi tamamlayamadığım için öğretmen bana kızmadı.”

235, Erkek.

KULÜP ÇALIŞMASI:

“ Kulüp çalışmasına. Çünkü herkesin beynine hoşgörülü davranmalı.”

219, Erkek.

OYUN:

“ Oyun. Arkadaşlarımızla oyun oynarken o başka oyun oynamak isterse ona bağışmamalıyız.”

86, Erkek.

“ Yerden yüksek: Yerden yüksek oynarken arkadaşım bana yanlışlıkla vurdu. O zaman hoşgörülü davranmalıyız.”

102, Kız.

FUTBOL MAÇI:

“ Futbol maçına benzetirim. Herkes maçta hoşgörülüdür.”

885, Erkek.

HERŞEY:

“ Ben her şeye benzetiyorum çünkü hoşgörü insanları mutlu eder.”

153, Erkek.

TÜM NESNE VE CANLILAR:

“ Tüm nesne ve canlılar çünkü: hoşgörü olmazsa hep savaş olur.”

350, Erkek.

3.3.4. Cinsiyet Değişkenine Göre Metaforların Dağılımı

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre oluşturdukları metaforlar ve 3 temel kategoriye dağılımları incelendiğinde Tablo 3.32.'deki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 3.32. Cinsiyet değişkenine göre oluşturulan metaforların dağılımı

<i>Cinsiyet</i>	<i>Canlılar</i>		<i>Cansızlar</i>		<i>İf. Biç.Sos.D.</i>		<i>Değ.Dışı</i>		<i>Toplam</i>	
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Kız	96	18,2	7	1,3	28	5,3	395	75	526	100
Erkek	67	11,8	2	0,3	34	6	461	81,7	564	100
Toplam	163	14,9	9	0,8	62	5,6	856	78,5	1090	100

Örnekleme oluşturan kız öğrencilerin 96 (% 18,2)'sı canlılar temel kategorisinde metafor oluştururken erkek öğrencilerin 67 (% 11,8)'si aynı kategoride metafor oluşturmuştur. Cansızlar kategorisinde kız öğrencilerin 7 (% 1,3)'si metafor oluştururken erkek öğrencilerin 2 (% 0,3)'si metafor oluşturmuştur. İfade biçimleri-sosyal davranışlar kategorisinde, kız öğrencilerin 28 (% 5,3)'i metafor oluştururken erkek öğrencilerin 34 (% 6)'ü metafor oluşturmuştur. Cinsiyet değişkeninde, canlılar kategorisinde kız öğrenciler lehine oransal olarak yaklaşık % 7'lik bir farklılık vardır. Cansızlar kategorisinde ve ifade biçimleri-sosyal davranışlar kategorisinde herhangi bir cinsiyet lehine sayıca anlamlı bir farklılık yoktur.

Toplam öğrenci sayısına göre, değerlendirmeye alınan 234 metaforun 3 temel kategoriye dağılımına ve değerlendirme dışı bırakılan cevapların sayıca oranına bakıldığında; toplam öğrenci sayısının 163 (% 14,9)'ü canlılar kategorisinde metafor oluştururken, 9 (% 0,8)'u cansızlar kategorisinde ve 62 (% 5,6)'si ifade biçimleri-sosyal davranışlar kategorisinde metafor oluşturmuştur. Toplamda ise öğrencilerin 234 (% 21,4)'ü değerlendirmeye alınırken; öğrencilerin 856 (% 78,5)'sı değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Cinsiyete göre boş bırakılan cevaplara bakıldığında ise kız öğrencilerin 395 (% 75)'i değerlendirme dışı bırakılırken erkek öğrencilerin 461 (% 81,7)'i değerlendirmeye alınmamıştır. Burada erkekler lehine yaklaşık % 6'lık olumsuz bir farklılık görülmektedir.

3.3.5. Okul Değişkenine Göre Metaforların Dağılımı

Öğrencilerin *hoşgörü* kavramı ile ilgili oluşturdukları metaforların okul değişkenine göre dağılımına bakıldığında Tablo 3.33.'teki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 3.33. Okul değişkenine göre metaforların dağılımı

<i>Okullar</i>	<i>Canlılar</i>		<i>Cansızlar</i>		<i>İf. Biç.-Sos.D.</i>		<i>Değ. Dışı.</i>		<i>Toplam</i>	
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
18 Mart İ.Ö.O.	9	7,2	2	1,6	5	4	108	87	124	100
Anafartalar İ.Ö.O.	-	-	-	-	-	-	28	100	28	100
Özlem Kayalı İ.Ö.O.	4	5	-	-	2	2,5	74	92,5	80	100
Merkez İ.Ö.O.	6	7,3	-	-	4	4,8	72	87,8	82	100
Cumhuriyet İ.Ö.O.	6	12,2	-	-	3	6,1	40	81,6	49	100
İstiklâl İ.Ö.O.	10	22,7	-	-	-	-	34	77,2	44	100
Arıburun İ.Ö.O.	-	-	-	-	-	-	19	100	19	100
Turgut Reis İ.Ö.O.	3	7,6	-	-	1	2,5	35	89,7	39	100
Mustafa Kemal İ.Ö.O.	9	14,7	2	3,2	2	3,2	48	78,6	61	100
Ömer Mart İ.Ö.O.	8	5,7	-	-	1	0,7	131	93,5	140	100
Barbaros H.P. İ.Ö.O.	23	25,8	-	-	7	7,8	59	66,2	89	100
Vali Fah. A. İ.Ö.O.	15	24,1	3	4,8	2	3,2	42	67,7	62	100
Atatürk İ.Ö.O.	9	24,3	-	-	1	2,7	27	72,9	37	100
Şemsettin F.Ç.İ.Ö.O.	14	28,5	-	-	6	12,2	29	59,1	49	100
Gazi İ.Ö.O.	10	11,7	-	-	18	21,1	57	67	85	100
Kepez Atatürk İ.Ö.O.	24	32,8	1	1,3	9	12,3	39	53,4	73	100
Kepez M.A.E.İ.Ö.O.	13	44,8	1	3,4	1	3,4	14	48,2	29	100
Toplam	163	14,9	9	0,8	62	5,6	856	78,5	1090	100

Tablo 3.33.'te yer alan veriler okullardaki öğrenci sayılarının farklılığı dikkate alınarak oransal şekilde düzenlenmiştir. Bu açıdan öğrencilerin oluşturdukları metaforlar, okul bazında kategorilere göre değerlendirildiğinde, 18 Mart İ.Ö.O., Özlem Kayalı İ.Ö.O., Merkez İ.Ö.O., Cumhuriyet İ.Ö.O., İstiklâl İ.Ö.O., Turgut Reis İ.Ö.O., Mustafa Kemal İ.Ö.O., Ömer Mart İ.Ö.O., Barbaros Hayrettin Paşa İ.Ö.O., Vali Fahrettin Akkutlu İ.Ö.O., Atatürk İ.Ö.O., Şemsettin Fatma Çamoğlu İ.Ö.O., Kepez Atatürk İ.Ö.O. ve Kepez Mehmet

Akif Ersoy İ.Ö.O. öğrencileri en fazla canlılar kategorisinde metafor oluşturmuşlardır. Sadece Gazi İ.Ö.O. öğrencileri % 64,8'lik oran ile ifade biçimleri-sosyal davranışlar kategorisinde en fazla metafor oluşturmuştur.

Öğrenci cevaplarının okullara göre dağılımının incelenmesinin yanı sıra kategoriler içerisinde de ayrı bir inceleme yapılmıştır. Tablo 3.33'e göre, okullara göre incelenen dağılımda toplamda 234 metafor içerisinde, %14,5'lik oran ile Kepez Atatürk İ.Ö.O. öğrencileri en fazla metafor oluşturmuştur. Bu okulu, %12,8'lik oran ile Barbaros Hayrettin Paşa İ.Ö.O. ve %11,9'luk oran ile Gazi İ.Ö.O. öğrencileri takip etmektedir. Kategoriler bazında bakıldığında; canlılar kategorisinde %14,7'lik oran ile Kepez Atatürk İ.Ö.O. ve %14,1'lik oran ile Barbaros Hayrettin Paşa İ.Ö.O. öğrencileri en fazla metafor oluşturmuştur. Cansızlar kategorisinde metafor oluşturan 18 mart İ.Ö.O., Mustafa Kemal İ.Ö.O., Vali Fahrettin Akkutlu İ.Ö.O., Kepez Atatürk İ.Ö.O. ve Kepez Mehmet Akif Ersoy İ.Ö.O. öğrencilerinin sonuçları sayıca birbirine yakın oranlarda çıkmıştır. İfade biçimleri-sosyal davranışlar kategorisinde metafor oluşturan 62 öğrenciden % 29'luk oran ile Gazi İ.Ö.O. öğrencileri sayıca en yüksek oranı oluştururken bu okulu, % 14,5'lik oran ile Kepez Atatürk İ.Ö.O. öğrencileri takip etmektedir.

3.3.6. Anne-Baba Meslek Değişkenine Göre Metaforların Dağılımı

Elde edilen veriler, anne meslek değişkenine göre değerlendirildiğinde Tablo 3.34.'teki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 3.34. Anne mesleklerine göre oluşturulan metaforların 3 temel kategoriye dağılımları

<i>Anne meslekleri</i>	<i>Canlılar</i>		<i>Cansızlar</i>		<i>İf.Biç.Sos.D.</i>		<i>Değ.Dışı</i>		<i>Toplam</i>	
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Memur	21	13,4	2	1,2	9	5,7	124	79,4	156	100
İşçi	10	11,6	2	2,3	9	10,4	65	75,5	86	100
Serb. meslek	20	22,4	-	-	7	7,8	62	69,6	89	100
Ev hanımı	107	14,7	5	0,6	37	5	577	79,4	726	100
Boş	5	15,1	-	-	-	-	28	84,8	33	100
Toplam	163	14,9	9	0,8	62	5,6	856	78,5	1090	100

Anne mesleklerine göre veriler incelendiğinde, annesi memur olan öğrencilerin %20,5'i değerlendirmeye alınırken % 79,4'ü değerlendirme dışı bırakılmıştır. Annesi işçi olan öğrencilerin % 24,4'ü değerlendirmeye alınırken % 75,5'i değerlendirme dışı bırakılmıştır. Annesi serbest meslek ile uğraşan öğrencilerin % 30,3'ü değerlendirmeye alınırken % 69,6'sı değerlendirme dışı bırakılmıştır. Annesi ev hanımı olan öğrencilerin % 20,5'i değerlendirmeye alınırken % 79,4'u değerlendirme dışı bırakılmıştır. Anne mesleği bölümünü boş bırakan öğrencilerin % 15,1'i değerlendirmeye alınırken % 84,8'i değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Meslekler arasındaki oranlar incelendiğinde değerlendirme dışı bırakılan cevaplar lehine sayıca bir farklılık görülmektedir. Değerlendirmeye alınan cevaplar mesleklere göre ortalama % 21,4'lük orana sahipken, değerlendirme dışı bırakılan cevaplar ise ortalama % 78,5'lik orana sahiptir. Verilen cevapların değerlendirmeye alınma ve alınmama durumları, mesleklere göre farklılık göstermemektedir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin *hoşgörü* kavramı ile ilgili düşünce oluşumlarında, anne mesleklerinin rol oynamadığı söylenebilir.

Anne meslek gruplarına göre oluşturulan metaforlar kategoriler açısından incelendiğinde ise, tüm meslek gruplarında öğrenciler en fazla canlılar kategorisinde metafor oluştururken, en az cansızlar kategorisinde metafor oluşturmuştur.

Öğrencilerin *hoşgörü* kavramı ile ilgili oluşturdukları metaforların baba mesleklerine göre dağılımı ise Tablo 3.35.'te yer almaktadır.

Tablo 3.35. Baba mesleklerine göre oluşturulan metaforların 3 temel kategoriye dağılımları

<i>Baba meslekleri</i>	<i>Canlılar</i>		<i>Cansızlar</i>		<i>İf Biç-Sos.D.</i>		<i>Değ.Dışı</i>		<i>Toplam</i>	
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Memur	45	14,4	3	0,9	16	5,1	248	79,4	312	100
İşçi	49	19,2	3	1,1	12	4,7	191	74,9	255	100
Serbest meslek	65	14,4	3	0,6	30	6,6	351	78,1	449	100
Emekli	3	8,8	-	-	3	8,8	28	82,3	34	100
Boş	1	2,5	-	-	1	2,5	38	95	40	100
Toplam	163	14,9	9	3,8	62	5,6	856	78,5	1090	100

Baba mesleklerine göre veriler incelendiğinde, babası memur olan öğrencilerin %20,5'i değerlendirmeye alınırken % 79,4'ü değerlendirme dışı bırakılmıştır. Babası işçi olan öğrencilerin % 25'i değerlendirmeye alınırken % 74,9'u değerlendirme dışı bırakılmıştır. Babası serbest meslek ile uğraşan öğrencilerin % 21,8'i değerlendirmeye alınırken % 78,1'i değerlendirme dışı bırakılmıştır. Babası emekli ya da işsiz olan öğrencilerin % 17,6'sı değerlendirmeye alınırken % 82,3'ü değerlendirme dışı bırakılmıştır. Baba mesleği bölümünü boş bırakan öğrencilerin % 5'i değerlendirmeye alınırken % 95'i değerlendirme dışı bırakılmıştır. Oranlar incelendiğinde, baba mesleklerinin değerlendirmeye alınma ve alınmama yüzdeleri üzerinde etkili olmadığı söylenebilir.

Meslek gruplarına göre oluşturulan metaforlar kategoriler açısından incelendiğinde, babası memur, işçi ve serbest meslek ile uğraşan öğrenciler en fazla canlılar kategorisinde metafor oluşturmuştur. Babası memur, işçi ve serbest meslekle uğraşan öğrenciler en az ifade biçimleri-sosyal davranışlar kategorisinde metafor oluştururken, babası işsiz/emekli olan ve baba mesleği bölümünü boş bırakan öğrenciler en az cansızlar kategorisinde metafor oluşturmuştur.

3.4. Özgürlük Kavramına İlişkin Bulgular

Anketin dördüncü kavramı olan *özgürlük* kavramında, öğrencilerin 523'ü değerlendirmeye alınırken, 567'si değerlendirme dışı bırakılmıştır. Değerlendirme dışı bırakılan öğrencilerden 36 (% 3,3)'sı soruyu boş bırakma, 97 (% 8,8)'si sadece metafor oluşturma, 316 (% 28,9)'sı metafor oluşturup açıklamasını yeterince anlamlı yapmama ve 118 (% 10,8)'i sadece açıklama yapma davranışı göstermiştir.

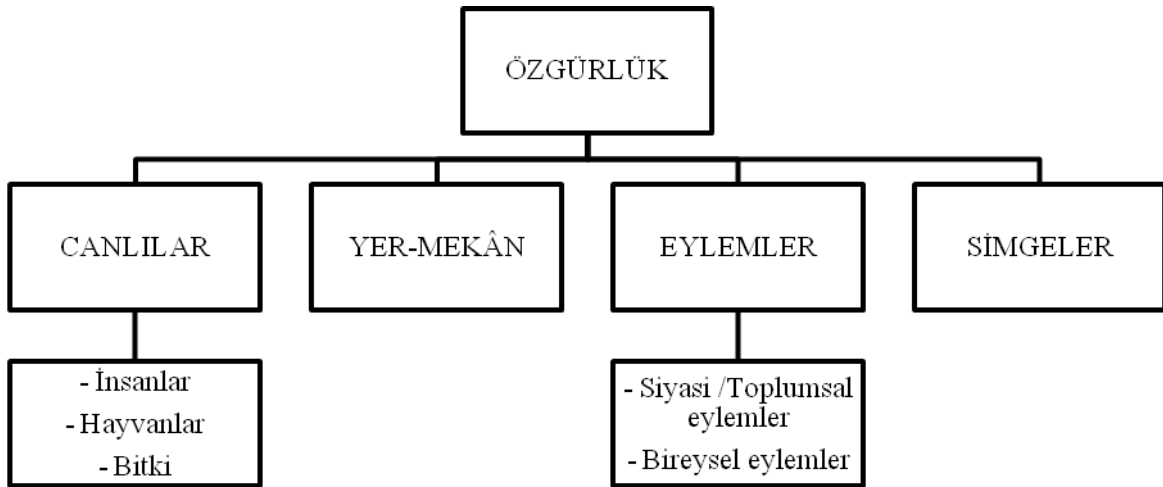
Değerlendirmeye alınan 523 cevap, *özgürlük* kavramı ile ilgili 4 temel kategori altında incelenmiştir. Bu temel kategoriler: canlılar, yer-mekân, eylemler ve simgelerdir. Tablo 3.36.'da cevapların 4 temel kategoriye dağılımları, frekans ve yüzdelik hesapları ile birlikte verilmiştir.

Tablo 3.36. Özgürlük kavramı ile ilgili oluşturulan metaforların 4 temel kategoriye dağılımları

<i>Kategoriler</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Canlılar	312	59,6
Yer-mekan	79	15,1
Eylemler	85	16,2
Simgeler	47	8,9
Toplam	523	100

Değerlendirmeye alınan 523 metaforun 312 (% 59,6)'si canlılar kategorisinde, 79 (% 15,1)'u yer-mekân kategorisinde, 85 (% 16,2)'i eylemler kategorisinde ve 47 (% 8,9)'si simgeler kategorisinde yer almaktadır. 4 temel kategori ve bu kategorileri oluşturan alt kategoriler aşağıda belirtilmiştir.

Şekil 3.4. Özgürlük kavramında belirlenen 4 temel kategori ve alt kategoriler

3.4.1. Canlılar Temel Kategorisi

İnsanlar, hayvanlar ve bitki alt kategorilerinden oluşan canlılar temel kategorisini oluşturan alt kategorilerin frekans ve yüzdelik dağılımları Tablo 3.37'de ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Tablo 3.37. Canlılar temel kategorisinin alt kategorilere dağılımı

<i>Canlılar Temel Kategorisinin Alt Kategorileri</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
İnsanlar	73	23,3
Hayvanlar	238	76,2
Bitki	1	0,3
Toplam	312	100

Canlılar temel kategorisinde bulunan öğrencilerin 73 (% 23,3)'ü insanlar, 238 (% 76,2)'i hayvanlar ve 1 (% 0,3)'i bitki alt kategorisinde metafor oluşturmuştur. Öğrenci cevapları ve belirlenen oranlar değerlendirildiğinde oluşturulan metaforların yüksek oranda, hayvanlar ve hayvanların bir yerlere kapatılarak özgürlüklerinin yok edilmesi ile ilişkili olduğu görülmüştür.

İnsanlar alt kategorisi: insanlar, kendim, çocuklar, kızlar, büyükler, anne-baba, baba, anneanne, Türk insanı(Türk halkı, Türk milleti), Atatürk ve polis metaforlarından oluşmaktadır. Bu metaforların kategori içerisindeki dağılımları Tablo 3.38.'de verilmiştir.

Tablo 3.38. İnsanlar alt kategorisinde yer alan metaforların kategori içerisindeki dağılımı

<i>İnsanlar alt kategorisindeki metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
İnsanlar	43	58,9
Kendim	3	4,1
Çocuklar	2	2,7
Kızlar	3	4,1
Büyükler	1	1,3
Anne-baba	3	4,1
Anneanne	1	1,3
Türk insanı(Türk halkı, Türk milleti)	4	5,4
Atatürk	12	16,4
Polis	1	1,3
Toplam	73	100

İnsanlar alt kategorisinde, öğrencilerin en fazla (% 58,9) insanlar üzerinden metafor oluşturdukları; onu % 12'lik oran ile Atatürk metaforunun takip ettiği görülmektedir. Diğer metaforlar, kategori içerisinde birbirlerine yakın oranlarda dağılım göstermektedir. Buradan hareketle öğrencilerin *hoşgörü* kavramı ile ilgili insanlar metaforu altında daha

genel düşündükleri söylenebilir. İnsanlar alt kategorisinde yer alan metaforlara ilişkin örnekler şu şekildedir:

İNSAN

“ Herkesin kendine özgün hak ve özgürlükleri vardır. Aynı Mustafa Kemal Atatürk’ün tanıdığı özgürlükler gibi. Ben bu yenilikleri insanlara benzetirim.”

925, K.

“ İnsanlara benzetmek istiyorum neden benzettim insanlar istediğini yapabilir.”

664, K.

“ Bir insana. Kimsenin emrinde olmamak, istediğimiz şeyi yapmak ama belli kurallara göre yapmak.”

358, E

“ İnsanlar özgür olmalı. Çünkü insan özgür olduğu zaman mutlu olur.”

337, E

“ Ben insana benzetiyorum. Çünkü istediğimiz yere gideriz, istediğimiz şeyi yapabiliriz.”

306, K.

KENDİM

“ Kendime benzetiyorum çünkü istediğim yere gidebiliyorum.”

752, E.

ÇOCUKLAR

“ Ben özgürlükü çocuklara benzetirim çünkü tüm çocuklar özgürdür istediği şeyleri yapabilirler.”

558, E.

KIZLAR

“ Özgürlükü okumayan kızlara benzetiyorum. Çünkü okumayan kızlar özgür olamaz”

383, K.

“ Genç kız olduğu için çünkü genç kız olduğu için özgürce dolaşır.”

650, K.

BÜYÜKLER

“ Büyükler. Nedeni her baba özgürce gezebilir.”

891, E.

ANNE-BABA

“ Anneme ve babama benzetiyorum. Çünkü büyük olduğu için özgürler.”

807, K.

BABA

“ Benim babam. Çünkü: babam kuşu serves bıraktı.”

897, E.

ANNEANNE

“ Bazen ben özgür olabiliyorum. Çünkü ananem. Çünkü dışarıya çıkartmadığı zaman bir zaman pencereden kaçabiliyorum.”

812, K.

TÜRK HALKI

“ Ben Türk halkına benzetiyorum çünkü: Eskiden padişah vardı. Şimdi ise herkes özgür.”

476, K.

“ Özgürlük deyince aklıma Türk Milleti aklıma geliyor çünkü Türk Milleti özgürdür.”

477, E.

“ Türk insanı özgürdür çünkü bu bir yasadır.”

907, E.

ATATÜRK

“ Atatürk’e benzetiyorum. Çünkü Atatürk başka ülkelere bağlı değildi.”

534, E.

“ Atatürke benzetiyorum çünkü Atatürk Cumhuriyeti kurarak özgürlüğe kavuşturdu bizi özgürlüğe kavuşturdu ondan.”

557, E.

“ Atatürk’e benzetiyorum çünkü o özgürce savaştı ve kazandı.”

850, K.

“ Özgür olmak Atatürk: Atatürk bize özgürlük haklarını verdi.”

1001, K.

POLİS

“ Ben insanların özgürlüğü için çalışan polisler. Polisler bizim özgürlüğümüzü sağlarlar.”

811, E.

Öğretmen B’nin, genel dağılımın aksine kendi sınıfında çoğunlukla insanlar üzerinden metafor oluşturulması ile ilgili düşünceleri şu şekildedir:

“ Evet insanlar özgürdür, özgür olmalılar öyle hayal ediyoruz onun için... İnsan olmanın hakkı özgürlüktür. Bunun üzerinden gittiğimiz için. Köpek özgür olsa nolcak olmasa nolcak. Biz özgür olması gereken varlıgız. Bunu veriyoruz... İnsanın özgür olmadığı toplumda hayvan özgür olsa nolcak. Onu öğrettik tabii ki burada.”

Öğretmen B’nin insanların özgürlükleri üzerine düşünceleri oldukça olumlu olmasına karşın hayvanların özgürlükleri üzerine söyledikleri sınıfın metafor dağılımına

yansımaktadır. Örneklemin genelindeki metafor dağılımı hayvanlar alt kategorisinde yoğunlaşmışken, B sınıfında insanlar alt kategorisinde yoğunlaşmıştır. Bu dağılımda öğretmenin hayvanların özgürlükleri üzerindeki olumsuz düşüncelerinin ya da özgürlükle ilgili insanlar açısından öncelik sırasının rol oynadığı söylenebilir. Aşağıda öğrencilerin bu görüşü destekleyen düşüncelerine ilişkin örnekler verilmiştir.

“ Sınıfta istediğim zaman ders çalışabiliyorum, kitap okuyabiliyorum. Ama tabii tam derste kitap okuyamayabilirim. Çünkü o zaman ders zamanıdır. Çünkü o zaman belki öğretmen çok önemli bir bilgi verecektir. Onun üstüne çok yoğunlaşmamız lazımdır. O yüzden yani. Ben özgürüm. Çünkü istediğim zaman dolaşabiliyorum ama ders ortasında değil.”

“ Sınıfta özgürüz, oyunlar oynuyoruz ama öğretmen gelince yerimize oturuyoruz.”

“İnsanların seyahat özgürlükleri var. İstediyin ülkeye taşınabilirsin... Öğrenme özgürlüğümüz var. Eğitim özgürlüğümüz var. İstediyimizi olma özgürlüğümüz var. Zorla bir şey yaptırılmazlar bize.”

Hayvanlar alt kategorisi: hayvanlar, kuş, kelebek, bülbül, kartal, balık, kedi, köpek, karınca, tavuk, tavşan, sincap, at ve aslan metaforlarından oluşmaktadır. Bu metaforların frekans ve yüzdelik dağılımları Tablo 3.39.'da ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 3.39 incelendiğinde, öğrencilerin en fazla hayvanlar (% 39) ve kuşlar (% 34,8) üzerinden metafor oluşturdukları görülmektedir. Bu metaforları, % 9,6'lık oran ile köpek metaforu, % 5'lik oran ile kedi metaforu ve % 4,2'lik oran ile balık metaforu takip etmektedir.

Tablo 3.39. Hayvanlar alt kategorisini oluşturan metaforların kategori içerisindeki dağılımı

<i>Hayvanlar alt kategorisindeki metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Hayvanlar	93	39
Kuş	83	34,8
Kelebek	3	1,2
Bülbül	1	0,4
Kartal	1	0,4
Balık	10	4,2
Kedi	12	5
Köpek	23	9,6
Karınca	2	0,8
Tavuk	1	0,4
Tavşan	3	1,2
Sincap	1	0,4
At	3	1,2
Aslan	2	2,4
Toplam	238	100

Hayvanlar alt kategorisinde bulunan metaforların, hayvanların bir yere kapatılmaması, bağlanmaması ve doğada özgür olması düşüncelerinde yoğunlaştığı söylenebilir. Gökyüzünde uçan bir kuş ve denizde yüzen bir balık, özgürlüğün en genel ve somut örnekleri olarak düşünülebilir. Hayvanlar alt kategorisinde yer alan metaforlara ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir:

HAYVAN

“ Özgürlük deyince benim aklıma hayvanları kafeslere koymamalıyız. Çünkü onları özgür bırakırsak rahatla yaşarlar.”

26, K.

“ Benim aklıma özgürlük deyince hayvanlar özgür dolaşiyor ona benzetiyorum hayvanlara tasma takıyorlar mesela köpeklere tasma takıyorlar özgür olmuyorlar.”

79, E.

“ Ormandaki hayvanlara benzetiyorum. Çünkü: Onlar ormanda rahat yani özgürler diledikleri şeyleri yaparlar.”

417, E.

“ Özgürlük diyince aklıma hayvanlar geliyor. Çünkü hayvanlar özgürdür ama evcil hayvanlar özgür olamayabilir.”

627, K.

KUŞ

“ Kuş, eğer bir kuşu kafesin içine koyduysak o kuş oradan çıkamaz yani özgür olamaz.”

10, K.

“ Kuşa benzetiyorum. Çünkü kuş istediği yere uçuyor. ”

32, K.

“ Kuşa benzetiyorum çünkü: kuşun dışarıda olması gerekir kafeste değil. ”

235, E.

KELEBEK

“ kelebekler özgür çünkü uçabiliyorlar ve istedikleri her yere gidebiliyorlar. ”

223, K

“ Kelebek. Çünkü onları kafese koyarsak çok kötü olur ama onlar doğaya lazım olur ondan onları güzel diye kafese koymayalım. ”

1047, K.

KARTAL

“ Gök yüzünde uçan bir kartala benzetiyorum çünkü kartal istediği her şeyi dışarıda yapabiliyo ”

986, E.

BALIK

“ Özgürlük diyince aklıma balık geliyor. Çünkü balıklar istedikleri yere gidebilirler. ”

34, E.

KEDİ

“ kedi. Kediye bir yere kapatırsak o özgür olmaz. ”

48, E.

“ Özgürlük diyince aklıma kedi geliyor. Çünkü kediler istedikleri yere gidebiliyorlar. ”

207, E.

KÖPEK

“ Köpek. Neden: Köpeyi kümese kapatınca özgür olamaz ama dışarıda olsa özgür olur. ”

9, E.

“ Köpek. Bizim üstümüzde bir öğretmen var onun bir köpeği vardı. Öğretmen köpeği ağaca bağlamıştı. Köpek zinciri zorlayınca zincir kopmuş köpekte özgürlüğüne kavuşmuş. ”

85, K.

“ Köpek. Neden Çünkü: Köpeğe tasma taksan özgür olamaz. Çıkartsan özgür olur. ”

789, K.

KARINCA

“ Karıncalara benzetiyorum. Çünkü, istediği yere gidebilirler. ”

730, E.

TAVUK

“ Tavuka benzetiyorum. Çünkü: Tavuk özgür olamaz. Onun yumurtaları yenir. Ama özgür olursa yavrularını besler büyütür. ”

172, K.

TAVŞAN

“ Benim bir tavşanım var. Tavşanımı küçük bir kafese koyuyorum. Ama onu artık serbest bıraktım. Çünkü hayvanların özgür olması gerekiyor. ”

97, K.

“ Bir tavşana çünkü tavşanlar doğaya alışkın oldukları için orada özgür oluyor.”

994, K.

SİNCAP

“Ben özgürlüğü bir sincapa benzetiyorum. Çünkü onlar istediği yere gidebiliyorlar.”

311, K.

AT

“ At. Bir atı at çiftliğine götürüp onu kafese koymak özgürlük denmez. Çünkü onunda canı var.”

379, E.

ASLAN

“ Özgürlük kavramını bir aslana benzetiyorum. Çünkü aslan doğada özgür bir hayvandır.”

976, K.

A sınıfı öğrencileri de genel metafor dağılımına bağlı olarak hayvanlar üzerinden daha fazla metafor oluşturmuştur. Öğrencilerin *özgürlük* kavramı ile ilgili düşünceleri şu şekildedir:

“ Kuşlar doğada hiçbir yere, hiç kimseye zarar vermez. Mesela benim de kuşum var, o kafeste kendini güvenli zannediyor. Ama özgür olabilirdi, hiçbir şeyden korkmayabilirdi.”

“ Bazı kuşlar kafeste yaşar. Bazı insanlar kuşları kafeste tutar. Camdan bakınca dışarısını görür... hayvanlar özgürdür. İnsanlar onları zorla kafese koyamazlar.”

Öğrenciler günlük yaşamlarında en fazla karşılaştıkları kuşlar üzerinden metafor oluşturmuştur. Somut bir şekilde yaşadıklarından dolayı, yorumlarını da bu doğrultuda yapmışlardır. Öğretmenin de görüşü bu düşünceleri destekler niteliktedir.

“ İnsan özgürlüğünün ne olduğunu tam kavrayamıyorlar. Özgürlük kavramını tam açamıyorlar. Düşünce özgürlüğü, siyasi özgürlük, seyahat özgürlüğü... Bunlar. Özgürlüklerimiz bu zaten. Kuşu kafese koyduğunda özgürlüğünün gittiğini daha iyi kavriyorlar. Ormanda daha özgür yaşadığını düşünüyorlar.

Ama bir kafese koyuyorsun, özgür olmadığını biliyor. Bu ileriye doğru 4,5,6'ya doğru yerleşir.”

Bitki alt kategorisi ise bir öğrencinin metaforundan oluşmaktadır. Bu metafora ait örnek aşağıda verilmiştir:

“ Bitkiye özgürlük. Ağaç bir yere gidemediği için özgür olamaz. Fakat biz insanlar hareket edebiliyoruz.”

5, E.

3.4.2. Yer-Mekân Temel Kategorisi

Yer-Mekân temel kategorisi, doğa, kırlar, çevre, dışarı, bahçe, kafes, kümes, hapis-hapishane-cezaevi-nezaret, deprem, vatan-millet, Türkiye, Amerika, Afrika, okul, sınıf, ev, şehir, ülke ve Çocuk Esirgeme Kurumu metaforlarından oluşmaktadır.

Tablo 3.40. Yer-mekân temel kategorisini oluşturan metaforların kategori içerisindeki dağılımları

<i>Yer-Mekân kategorisindeki metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Doğa	6	7,5
Kırlar	1	1,2
Çevre	1	1,2
Dışarı	1	1,2
Bahçe	5	6,3
Kafes	3	3,7
Kümes	1	1,2
Hapis-hapishane-cezaevi-nezaret	28	35,4
Deprem	1	1,2
Vatan-millet	7	8,8
Türkiye	7	8,8
Amerika	1	1,2
Afrika	1	1,2
Okul	2	2,5
Sınıf	6	7,5
Ev	5	6,3
Şehir	1	1,2
Ülke	1	1,2
Çocuk Esirgeme Kurumu	1	1,2
Toplam	79	100

Yer-mekân kategorisinde, öğrencilerin en fazla (% 35,4) hapis-hapishane-cezaevi-nezaret kavramları üzerinden metafor oluşturdukları görülmektedir. Bu metaforları, % 8,8'lik oranlar ile vatan-millet ve Türkiye; % 7,5'lik oranlar ile doğa ve sınıf; % 6,3'lük oranlar ile bahçe ve ev; % 3,7'lik oran ile kafes; % 2,5'lik oran ile okul ve % 1,2'lik oranlar ile kırlar, çevre, dışarı, kümes, deprem, Amerika, Afrika, şehir, ülke ve Çocuk Esirgeme Kurumu metaforları takip etmektedir. Oranlar göz önünde bulundurulduğunda, öğrencilerin en fazla insanların hapishaneye girmesini ya da hapishaneden çıkmasını; bir yerde bağlı olmasını ya da kapalı tutulmasını *özgürlük* kavramıyla bağdaştırdığı söylenebilir. Yer-mekân kategorisinde yer alan metaforlara ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir:

DOĞA

“Doğaya benzetirim. Çünkü doğada her canlı özgürdür.”

973, E.

KIRLAR

“Ben özgürlük denince özgürlüğü kırlara benzetiyorum. Çünkü bir kişiye özgür olduğun bir yer düşün deyince hep kırları düşünürler.”

467, K.

ÇEVRE

“Ben özgürlüğü çevreye benzetiyorum çünkü çevrede özgür kalabiliyoruz.”

755, K.

DIŞARISI

“dışarıda. Çünkü dışarıda özgürlük var.”

399, E.

BAHÇE

“Özgürlük deyince okul bahçesi aklıma geliyor. Çünkü okulda herkes bahçesinde özgürce oynuyor.”

509, K.

KAFES

“Kafese benzetiyorum. Çünkü: Kuşu kafese koyarsak özgürlüğünü elinden almış oluruz.”

154, K.

KÜMES

“Mesela biz insanlar. İstedığı yere gider. Ama kümesteki tavuk kümesten başka bir yere gidemez.”

124, E.

HAPİS-HAPİSHANE-CEZAEVİ-NEZARET

“Bir insan bir suç işlese ceza evine tıksa özgür kalmaz.”

61, E.

“ Nezaret: Bir suç işleyince özgürlük olmaz.”

68, E.

DEPREM

“ Deprem. Deprem altında kaldığımızda özgür kalamayız.”

80, E.

VATAN-MİLLET

“ Millete benzetiyorum çünkü: her millet özgürdür.”

332, K.

“ Özgürlüğü vata'na benzetiyorum. Çünkü vatan olmasaydı özgürlük olmazdı.”

390, E.

“ Özgürlüğü vatanıma benzetiyorum. Çünkü vatanımın içinde kolayca gezip dolaşıyorum.”

407, E.

“ Vatana benzetiyorum. Çünkü vatanımız olmasaydı. Biz şimdi özgür olamazdık.”

422, K

“ Vatanıma benzetiyorum. Çünkü başkan seçerken herkes istediğini seçtiği için benzetiyorum.”

695, K.

TÜRKİYE

“ Özgürlüğü Türkiye'ye benzetiyorum. Çünkü Türkiyede özgürlük vardır.”

211, E.

“ Türkiye: Çünkü biz düşmanları püskürtüp özgür olduk.”

213, E.

“ Ben özgürlük kelimesini Türkiye'mize benzetiyorum. Çünkü yurdumuz daha bağımsız bir ülkeydi. Ama artık daha özgür ve bağımsız bir ülkeyiz.”

727, K.

AMERİKA

“ amerikayı andırıyo çünkü : en büyük özgürlük amerikada.”

553, E.

AFRİKA

“ Bir kişi özgür olamaz mesela bazı ülkeler yani Afrika gibi ülkeler özgür değildir.”

544, K.

OKUL

“ Okula benzetiyorum. Çünkü okul olmayınca annem dışarı çıkmama izin veriyor.”

242, E.

“ Okula gitmek özgürlüğe benzetiyorum. Çünkü okula gidip okuma yazma öğreniyoruz.”

387, K.

SINIF

“ Sınıfa benzetiyorum. Çünkü okulda özgürce konuşuyoruz. Sonra istediğimiz gibi davranıyoruz.”

698, K.

EV

“ Özgürlük eve benzer bana göre. Çünkü evde herkesin özgür olma hakkı var. ”

109, K.

“ Evim aklıma geliyor çünkü istediğimi yapıp, özgürce konuşuyorum. ”

699, K.

ŞEHİR

“ Şehirlere benzetiyorum. Çünkü istediğin zaman her şehre gidebiliyoruz. ”

217, K.

ÜLKE

“ Ülke. Ben özgürlük kavramını ülkemizin özgürlüğünü ve bağımsızlığına benzetiyorum. Çünkü her ülke özgür olma hakkına sahiptir. ”

1081, K.

ÇOCUK ESİRGEME KURUMU

“ Çocuk esirgeme kurumu. Ben mesela çocuk esirgeme kurumuna gittim 5 yıl sonra çıktım ona özgürlük denir. ”

878, E.

A sınıfı öğrencileri sınıf içerisindeki özgürlükleri konusunda şu yorumlarda bulunmuştur:

“ Biz sınıfta özgürüz. Çünkü her şeyi yapıyoruz. Diyelim öğretmen bir problem sordu istediğimiz şeylerle anlatabiliyoruz. Derse katılmada kendi kendimize istersek yapabiliyoruz. O yüzden özgürüz. ”

“ Sınıfta özgürüz. Sınıf başkanını seçeriz. ”

Öğrenciler sınıf içerisinde özgür olduklarını belirtmekte ve özgürlükleri ile ilgili yorumları daha çok seçimleri, tercihleri, davranışları ve söylemleri üzerine odaklanmaktadır. Öğretmen A da sınıf içerisindeki özgürlüklerle ilgili şu ifadeleri kullanmıştır.

“ Sınıf içerisinde özgürlük bilinci yavaş yavaş oturuyor ya da açarsanız onlar tamamlayabiliyorlar. Bu konuda biz de tam olarak bir şey yapamıyoruz. Sınıf mevcutları çok kötü. Bazen zaman sınırlı oluyor, bunların özgürlüklerinden almaya

başlıyorsun. Her gün ders işliyorsun, o kadar çok parmak var ki bir konuda konuşmak isteyen. Ama söz veremiyorsun. Elimden geldiğince vermeye çalışıyorum. Ama bu sefer ders aksıyor. Bitmiyor ya da diğer derse sarkıyor. Sınıf mevcudu 25 olsa daha fazla özgürlüklerini verebiliriz, daha fazla söz hakkı verebiliriz. Daha fazla kendilerini ifade etmelerine yer verebiliriz.”

Sınıf içerisinde özgürlüklerin kazanılmasında ve yaşanmasında sınıf ortamı çok önemlidir. Öğrencilerin rahatça çalışabilecekleri ortam, kendilerini ifade edebilecekleri süre ve bedensel ihtiyaçlarını karşılayabilecek genişlikteki mekan kişisel özgürlüklerin yaşanabilmesini daha olanakları hale getirmektedir. Öğretmenin de bu konudaki düşünceleri doğrultusunda, sınıf mevcutlarının kalabalık olması ve öğrencilerin rahatça çalışabilecekleri alanların yetersiz olması, özgürlüklerin okullarda rahatça yaşanmasını engelleyen etkenler olarak düşünülebilir.

3.4.3. Eylemler Temel Kategorisi

Eylemler temel kategorisi 2 alt kategoriden oluşmaktadır. Bu alt kategoriler; siyasi/toplumsal eylemler ve bireysel eylemlerdir. Tablo 3.41.’de bu alt kategorilerin temel kategori içerisindeki frekans ve yüzdelik dağılımları verilmiştir.

Tablo 3.41. Eylemler temel kategorisinin alt kategorilere dağılımı

<i>Eylemler temel kategorisinin alt kategorileri</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Siyasi/Toplumsal eylemler	54	63,5
Bireysel eylemler	31	36,4
Toplam	85	100

Eylemler temel kategorisini oluşturan siyasi/toplumsal eylemler alt kategorisi % 63,5’lik orana sahipken, bireysel eylemler alt kategorisi % 36,4’lük orana sahiptir.

Siyasi/Toplumsal eylemler alt kategorisi: bağımsızlık, bağımlık, tutsak olmamak, köle olmamak, serbest olmak, rahat olmak/rahat yaşamak, kaçmak, izin almak, demokrasi, cumhuriyet, hürriyet, saygı, kural, hak, savaş, kan ve oy metaforlarından oluşmaktadır.

Tablo 3.42. Siyasi/toplumsal eylemler alt kategorisini oluşturan metaforların kategori içerisindeki dağılımı

<i>Siyasi/toplumsal eylemler alt kategorisindeki metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Bağımsızlık	12	22,2
Tutsak olmamak	2	3,7
Köle olmamak	3	5,5
Serbest olmak	16	29,6
Rahat olmak/rahat yaşamak	2	3,7
Kaçmak-İzin almak-Hürriyet-Saygı-Kural-Savaş-Kan-Oy-Bağımlılık	1.9:9	1,8.9:16,2
Demokrasi	2	3,7
Cumhuriyet	6	11,1
Hak	2	3,7
Toplam	54	100

Siyasi/Toplumsal eylemler alt kategorisinde öğrencilerin özgürlük kavramını en fazla, (% 29,6) serbest olmak ve (% 22,2) bağımsızlık metaforu ile yorumladıkları görülmektedir. Bu oranlar, Kıncal (2004:102)'in “demokratik toplumlarda, bireysel özgürlüklerin açıklıkla gerçekleşebilmesi için, insanların içtenlikle birbirlerinin haklarına ve özgürlüklerine saygı duymaları gerekir” düşüncesinin önemini destekler niteliktedir. Siyasi/Toplumsal eylemler alt kategorisinde yer alan metaforlara ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir:

BAĞIMSIZLIK

“ Ben özgürlük kelimesini bağımsızlığa benzettim. Çünkü bağımsızlık ve özgürlük bir şeyi kurallara uyarak yaşamak.”

218, E.

“ Ben özgürlük kavramı bana bağımsızlığı çağırıyor. Çünkü her ülkede ve her yerde iyi olduğu sürece istediğini yapabilmek.”

1051, K.

“ bağımsızlık çünkü özgürce istediğin her şey yapıyorsun örnek bahçeye çıkmak oyun oynamak eylemek öğrenmek”

1078, K.

TUTSAK

“ Ben özgürlüğü tutsak olmamak geliyor çünkü tutsak olmazsak istediğimiz her şeyi yapabiliriz.”

131, K.

KÖLE OLMAMAK

“ Mesela arkadaşımız bize bir şey getir derse onun kölesi oluruz ama biz kendimize getirirsek özgür oluruz. Mesela benim aklıma özgürlük yani özgür olmak geliyor.”

119, E.

“ Kendimizi köle değil özgür olalım. Çünkü: seni bir tasma ile gezdireseler nasıl olur.”

132, E.

SERBESTLİK-SERBEST OLMAK

“ Özgürlük diyince aklıma bir insanın kendi istediklerini yapması geliyor. Çünkü özgürlük serbestliktir.”

128, K.

“ serbestlik çünkü herkez istediği gibi her yere gider veya gezer.”

409, E.

“ Özgürlüğü serbestliye benzetiyorum. Çünkü istediğimi yiyebilirim.”

420, K.

“ Ben özgürlüğü serbest olmaya benzetiyorum çünkü özgür olan herkes kurallara uygun şekilde serbesttir.”

738, E.

RAHAT OLMAK-RAHAT YAŞAMAK

“ Özgürlük deyince aklıma rahat yaşamak geliyor. Çünkü hiç kimse yaşantımıza el koyamaz.”

120, E.

İZİN ALMAK

“ Ben bunu birinden izin almadan oyun oynayabileceği vb gibi şeyleri izin almadan yapabileceğine benzetiyorum. Çünkü: Doğadaki canlıların izinsiz hareket etmesi çok daha güzel olur.”

827, K.

DEMOKRASİ

“ Benim aklıma özgürlük deyince demokrasi geliyor çünkü demokrasi özgür bir yönetim hakkıdır.”

104, E.

“ Ben özgürlüğü demokrasiye benzetirim. Nedeni: Demokrasinin içinde özgürlük var.”

955, E.

CUMHURİYET

“ Cumhuriyete benzetiyorum. Çünkü Cumhuriyet olmasaydı özgürlük olmazdı.”

679, K.

“ Benim özgürlük denince aklıma Cumhuriyet gelir. Çünkü: biz Kızlar Cumhuriyet yönetimi sayesinde özgürüz.”

1049, K.

HÜRRİYET

“ hürriyete benzetiyorum. Çünkü her insanların özgürlüğü vardır.”

419, E.

SAYGI

“ Özgürlük toplum içinde başkalarına zarar vermeden yaşaya bilmek saygı gibi.”

954, K.

KURAL

“ Özgürlük kuralların dışına çıkmadan istediğimizi yaparız. Çünkü kuralları aşarsak kötü şeyler olabilir.”

370, K.

HAK

“ Haklarımız. Çünkü özgürlük olursa hakta olur.”

678, K.

“ Hak, çünkü özgürlük bir haktır.”

836, E.

SAVAŞ

“ Savaşa benzetiyorum Çünkü savaşta düşmanları öldürünce bizde özgür kaldık.”

583, K.

KAN

“ Kan. Çünkü özgür olduğumuzda bizi öldürebilirler mafyalar.”

1041, E

OY

“ Oya benzetirim çünkü istediğim kişiye vere bilirim.”

968, E.

Bireysel eylemler alt kategorisi ise büyüme, yaşam(a), hayat, nefes alabilmek, gezi-gezmek-seyahat (etmek), oyun (oynamak), deniz-denize gitmek ve duygu metaforlarından oluşmaktadır. Bu metaforların bireysel eylemler alt kategorisindeki dağılımı Tablo 3.43.'te verilmiştir.

Tablo 3.43. Bireysel eylemler alt kategorisini oluşturan metaforların kategori içerisindeki dağılımı

<i>Bireysel eylemler alt kategorisindeki metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Büyüme(k)	2	6,4
Yaşam(a)	10	32,2
Hayat	4	12,9
Nefes alabilmek	1	3,2
Gezi-gezmek-seyahat (etmek)	6	19,3
Oyun (oynamak)	5	16,1
Deniz-denize gitmek	2	6,4
Duygu	1	3,2
Toplam	31	100

Bireysel eylemler alt kategorisinde öğrencilerin en fazla (% 32,2) yaşam(a) metaforu üzerinde durdukları görülmektedir. Bu metaforu % 19,3'lük oran ile gezi-gezmek-seyahat (seyahat etmek); % 16,1'lik oran ile oyun (oyun oynamak); % 12,9'luk oran ile hayat; % 6,4'lük oranlar ile büyüme(büyüme) ve deniz-denize gitmek; % 3,2'lik oranlar ile nefes alabilmek ve duygu metaforları takip etmektedir. Oluşturulan metaforlar incelendiğinde, öğrencilerin *özgürlük* kavramı ile ilgili rahat bir şekilde yaşam sürdürebilmek ve sosyal faaliyetleri istedikleri şekilde gerçekleştirebilmek düşüncelerinde yoğunlaştıkları söylenebilir. Bireysel eylemler alt kategorisinde yer alan metaforlara ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir.

BÜYÜME(K)

“ Büyüdükten sonra özgür oluruz. ”

83, K.

YAŞAM(A)

“ Özgürlük deyince aklıma rahat yaşamak geliyor. Çünkü hiç kimse yaşantımıza el koyamaz. ”

120, E.

“ Yaşamaya benzetiyorum çünkü istediğim gibi yaşayabilirim. ”

594, K.

HAYAT

“ Özgürlüğü ben hayata benzetiyorum çünkü hayatta insanlar özgür olduğu için. ”

724, K.

GEZİ-GEZMEK-SEYAHAT (ETMEK)

“ Bir seyahate benzetiyorum. Çünkü bir kişiye sormadan bir yerden bir yere gidebiliriz. ”

228, K.

“ Gezmeye benzetiyorum çünkü özgür olunca her yeri gezersin. ”

603, E.

“ Seyahat etmeye benzetirim çünkü Bütün insanlar seyahat etme özgürlüğü vardır. ”

610, K.

OYUN (OYNAMAK)

“ Oyun oynamaya benzetirdim. Çünkü oyun oynamakta bir özgürlüktür. ”

883, E.

DENİZ-DENİZE GITMEK

“ Denize gitmeyi benzetiyorum. Çünkü özgür insanlar her yere gidebilir. ”

660, E.

3.4.4. Simgeler Temel Kategorisi

Simgeler temel kategorisi, bayrak, ay-yıldız, İstiklâl Marşı, Özgürlük Heykeli, su, Güneş, Yıldız, teknoloji, oyuncak, araba, günlük, kapı, balon, kitap ve yatak metaforlarından oluşmaktadır. Bu metaforların kategori içerisinde dağılımları Tablo 3.44.'te ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 3.44. Simgeler temel kategorisini oluşturan metaforların kategori içerisindeki dağılımı

<i>Simgeler kategorisindeki metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Bayrak	31	65,9
İstiklâl Marşı	2	4,2
Ay-yıldız-Özgürlük Heykeli-Su-Güneş-Yıldız-Teknoloji-Oyuncak-Günlük-Kapı-Balon-Yatak-Kitap	1.12:12	2,1.12:25,2
Araba	2	4,2
Toplam	47	100

Simgeler kategorisini oluşturan metaforlar ayrıntılı olarak incelendiğinde, öğrencilerin % 65,9'unun bayrak metaforu üzerinden özgürlük kavramını tanımladıkları görülmüştür. Diğer öğrencilerin oluşturdukları metaforlar ise kategori içerisinde birbirlerine çok yakın oranlarda dağılım göstermektedir. Oranlar değerlendirildiğinde öğrencilerin, bayrağı, özgürlüğün simgesi ve özgürlüğü onlara hatırlatan bir araç olarak değerlendirdikleri söylenebilir. Simgeler kategorisinde yer alan metaforlara ilişkin birkaç örnek aşağıda verilmiştir.

BAYRAK

“ Özgürlüğü bayrağa benzetiyorum nedeni bayrağımız özgürlüğümüzün simgesidir.”

463, K.

AY-YILDIZ

“ Ay yıldız'a benzetiyorum. Çünkü ay yıldız bağımsızlığın sembolüdür.”

800, E.

İSTİKLÂL MARŞI

“ İstiklâl Marşı'na benzetiyorum. Çünkü özgürlük demek.”

668, K.

ÖZGÜRLÜK HEYKELİ

“ Özgürlük heykeli. Çünkü Amerika en özgür kıtalardan biri.”

676, E.

SU

“ Ben özgürlüğü suya benzetiyorum çünkü su özgür bir şey ve özgürce akıyor onun için.”

864, E.

GÜNEŞ

“ Güneş: çünkü güneş istediği zaman doğar.”

359, E.

YILDIZ

“ Özgürlük kavramını yıldızla benzetiyorum. Çünkü gece istediği heryere saçılıyor.”

529, K.

TEKNOLOJİ

“ Teknoloji. Çünkü istediğimiz zaman o aleti çalıştırabiliyoruz.”

888, E.

OYUNCAK

“ Özgürlük kavramını bir oyuncığa benzetiyorum çünkü hoşuma giden bir oyuncuğa alma özgürlüğüm var.”

532, E.

ARABA

“ Ben arabaya benzetiyorum. Çünkü: Arabayla her yer özgür halde gidiyoruz.”

225, K.

GÜNLÜK

“ Günlüğe benzetirim Çünkü: içine yazdığımız bir özgürlük.”

222, E.

KAPI

“ Kapılara çünkü kapılar açılınca özgür kalıyor gibi hissedirim.”

550, E.

BALON

“ Ben özgürlüğü balona benzetiyorum çünkü balonu elimizden bıraktığında her yere gidebilir.”

505, E.

KİTAP

“ Özgürlüğü kitaba benzetiyorum. Çünkü eğer özgürlük olmasa kitaplar olmazdı.”

771, E.

3.4.5. Cinsiyet Değişkenine Göre Metaforların Dağılımı

Örnekleme oluşturan 526 kız öğrencinin 265 (% 50,3)'i değerlendirmeye alınırken, 261 (% 49,6)'i değerlendirme dışı bırakılmıştır. Örnekleme oluşturan 564 erkek öğrencinin ise 258 (% 45,7)'i değerlendirmeye alınırken, 306 (% 54,2)'sı değerlendirme dışı bırakılmıştır. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre oluşturdukları metaforlar ve 4 temel kategoriye dağılımları incelendiğinde Tablo 3.45.'teki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 3.45. Cinsiyet değişkenine göre oluşturulan metaforların dağılımı

<i>Cinsiyet</i>	<i>Canlılar</i>		<i>Yer-Mekân</i>		<i>Eylemler</i>		<i>Simgeler</i>		<i>Değ.Dışı.</i>		<i>Toplam</i>	
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Kız	162	30,7	38	7,2	46	8,7	19	3,6	261	49,6	526	100
Erkek	150	26,5	41	7,2	39	6,9	28	4,9	306	54,2	564	100
Toplam	312	28,6	79	7,2	85	7,7	47	4,3	567	52	1090	100

Değerlendirmeye alınan 265 kız öğrencinin 162 (% 30,7)'si canlılar kategorisinde metafor oluştururken; 38 (% 7,2)'i yer-mekân, 46 (% 8,7)'sı eylemler ve 19 (% 3,6)'u simgeler kategorisinde metafor oluşturmuştur. Değerlendirmeye alınan 258 erkek öğrencinin ise 150 (% 26,5)'si canlılar kategorisinde metafor oluştururken; 41 (% 7,2)'i yer-mekân, 39 (% 6,9)'u eylemler ve 28 (% 4,9)'i simgeler kategorisinde metafor oluşturmuştur. Oranlar göz önünde bulundurulduğunda metafor dağılımlarının, cinsiyete göre sayıca farklılık göstermediği söylenebilir. Kız ve erkek öğrenciler, kategorisel olarak birbirlerine yakın oranlarda metafor oluşturmuştur.

3.4.6. Okul Değişkenine Göre Metaforların Dağılımı

Öğrencilerin *özgürlük* kavramı ile ilgili oluşturdukları metaforların okul değişkenine göre dağılımına bakıldığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 3.46.'da yer alan veriler okullardaki öğrenci sayılarının eş olmaması durumu da dikkate alınarak oransal şekilde düzenlenmiştir. Bu açıdan Tablo 3.50. öğrencilerin en

fazla metafor oluşturdıkları kategoriler açısından incelendiğinde, 18 Mart İ.Ö.O., Anafartalar İ.Ö.O., Özlem Kayalı İ.Ö.O., Merkez İ.Ö.O., Cumhuriyet İ.Ö.O., Turgut Reis İ.Ö.O., Mustafa Kemal İ.Ö.O., Ömer Mart İ.Ö.O., Barbaros İ.Ö.O., Vali Fahrettin Akutlu İ.Ö.O., Atatürk İ.Ö.O., Şemsettin Fatma Çamoğlu İ.Ö.O., Gazi İ.Ö.O., Kepez Atatürk İ.Ö.O. ve Kepez Mehmet Akif Ersoy İ.Ö.O. öğrencileri en fazla canlılar kategorisinde metafor oluşturmuştur. İstiklâl İ.Ö.O. öğrencileri en fazla yer-mekân kategorisinde, Arıburun İ.Ö.O. öğrencileri ise en fazla simgeler kategorisinde metafor oluşturmuştur.

Tablo 3.46. Okul değişkenine göre metaforların dağılımı

Okullar	Canlılar		Yer-Mekân		Eylemler.		Simgeler		Değ. dışı		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
18 Mart İ.Ö.O.	34	27,4	5	4	16	12,9	1	0,8	68	54,8	124	100
Anafartalar İ.Ö.O.	4	14,2	1	3,5	3	10,7	-	-	20	71,4	28	100
Özlem Kayalı İ.Ö.O.	20	25	4	5	2	2,5	3	3,7	51	63,7	80	100
Merkez İ.Ö.O.	29	35,3	3	3,6	5	6	1	1,2	44	53,6	82	100
Cumhuriyet İ.Ö.O.	11	22,4	3	6,1	1	2	2	4	32	65,3	49	100
İstiklâl İ.Ö.O.	2	4,5	14	31,8	2	4,5	7	15,9	19	43,1	44	100
Arıburun İ.Ö.O.	1	5,2	-	-	3	15,7	5	26,3	10	52,6	19	100
Turgut Reis İ.Ö.O.	14	35,8	1	2,5	2	5,1	-	-	22	56,4	39	100
Mustafa Kemal	12	19,6	-	-	11	18	-	-	38	62,2	61	100
Ömer Mart İ.Ö.O.	36	25,7	11	7,8	5	3,5	10	7,1	78	55,7	140	100
Barbaros H.P. İ.Ö.O.	26	29,2	8	8,9	11	12,3	7	7,8	37	41,5	89	100
Vali Fah. A. İ.Ö.O.	29	46,7	4	6,4	2	3,2	1	1,6	26	41,9	62	100
Atatürk İ.Ö.O.	7	18,9	2	5,4	5	13,5	1	2,7	22	59,4	37	100
Şemsettin F.Ç.İ.Ö.O.	13	26,5	4	8,1	3	6,1	3	6,1	26	53	49	100
Gazi İ.Ö.O.	15	17,6	8	9,4	12	14,1	5	5,8	45	52,9	85	100
Kepez Atatürk İ.Ö.O.	34	46,5	10	13,6	2	2,7	1	1,3	26	35,6	73	100
Kepez M.A.E.İ.Ö.O.	25	86,2	1	3,4	-	-	-	-	3	10,3	29	100
Toplam	312	28,6	79	7,2	85	7,7	47	4,3	567	52	1090	100

Tablo 3.46. metafor oluşturulmayan kategoriler açısından incelendiğinde, Anafartalar İ.Ö.O., Turgut Reis İ.Ö.O., Mustafa Kemal İ.Ö.O. ve Kepez Mehmet Akif Ersoy İ.Ö.O. öğrencileri simgeler kategorisinde; Arıburun İ.Ö.O. ve Mustafa Kemal İ.Ö.O. öğrencileri

yer-mekân kategorisinde; Kepez Mehmet Akif Ersoy İ.Ö.O. öğrencileri eylemler kategorisinde metafor oluşturmamıştır.

3.4.7. Anne-Baba Meslek Değişkenine Göre Metaforların Dağılımı

Elde edilen veriler, anne mesleği değişkenine göre değerlendirildiğinde Tablo 3.47.'deki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 3.47. Anne mesleklerine göre oluşturulan metaforların dağılımı

<i>Anne meslekleri</i>	<i>Canlılar</i>		<i>Yer-Mekân</i>		<i>Eylemler</i>		<i>Simgeler</i>		<i>Değ.Dışı</i>		<i>Toplam</i>	
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Memur	44	28,2	17	10,8	16	10,2	9	5,7	70	44,8	156	100
İşçi	23	26,7	6	3,8	10	11,6	5	5,8	42	48,8	86	100
Serbest meslek	28	31,4	10	11,2	6	6,7	5	5,6	40	44,9	89	100
Ev hanımı	211	29	45	6,1	52	7,1	27	3,7	391	53,8	726	100
Boş	6	18,1	1	3	1	3	1	3	24	72,7	33	100
Toplam	312	28,6	79	7,2	85	7,7	47	4,3	567	52	1090	100

Anne mesleklerine göre veriler incelendiğinde, annesi memur olan öğrencilerin % 55,2'si değerlendirmeye alınırken % 44,8'i değerlendirme dışı bırakılmıştır. Annesi işçi olan öğrencilerin % 51,1'i değerlendirmeye alınırken % 48,8'i değerlendirme dışı bırakılmıştır. Annesi serbest meslek ile uğraşan öğrencilerin % 54,9'u değerlendirmeye alınırken % 44,9'u değerlendirme dışı bırakılmıştır. Annesi ev hanımı olan öğrencilerin % 45,9'u değerlendirmeye alınırken % 53,8'i değerlendirme dışı bırakılmıştır. Anne mesleği bölümünü boş bırakan öğrencilerin % 27,1'i değerlendirmeye alınırken % 72,7'si değerlendirme dışı bırakılmıştır. Oranlar değerlendirildiğinde, annesi çalışan öğrencilerin çalışmayan öğrencilere göre daha fazla değerlendirmeye alındığı görülmektedir. Çalışarak gelir elde etmek, başkalarına bağlı olmayı engelleyen, kişinin kendine güvenini artıran ve daha özgür karar almasını sağlayan bir durumdur. Annesi çalışan öğrencilerin, *özgürlük* kavramında daha fazla metafor oluşturmasının nedeninin bu durumdan kaynaklandığı düşünülebilir.

Meslek gruplarına göre oluşturulan metaforlar kategoriler açısından incelendiğinde, tüm meslek gruplarında öğrenciler en fazla canlılar kategorisinde metafor oluştururken, en az simgeler kategorisinde metafor oluşturmuştur.

Baba mesleklerine göre değerlendirme yapıldığında Tablo 3.48.'deki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 3.48. Baba mesleklerine göre oluşturulan metaforların dağılımı

<i>Baba meslekleri</i>	<i>Canlılar</i>		<i>Yer-Mekân</i>		<i>Eylemler</i>		<i>Simgeler</i>		<i>Değ. dışı</i>		<i>Toplam</i>	
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Memur	86	27,5	20	6,4	34	10,8	17	5,4	155	49,6	312	100
İşçi	83	32,5	15	5,8	16	6,2	7	2,7	134	52,5	255	100
Serbest meslek	134	29,8	40	8,9	33	7,3	18	4	224	49,8	449	100
Emekli/İşsiz	5	14,7	4	11,7	1	2,9	2	5,8	22	64,7	34	100
Boş	4	10	-		1	2,5	3	7,5	32	80	40	100
Toplam	312	28,6	79	7,2	85	7,7	47	4,3	567	52	1090	100

Baba mesleklerine göre veriler incelendiğinde, babası memur olan öğrencilerin %50,3'ü değerlendirmeye alınırken % 49,6'sı değerlendirme dışı bırakılmıştır. Babası işçi olan öğrencilerin % 47,4'ü değerlendirmeye alınırken % 52,5'i değerlendirme dışı bırakılmıştır. Babası serbest meslek ile uğraşan öğrencilerin % 50,1'i değerlendirmeye alınırken % 49,8'i değerlendirme dışı bırakılmıştır. Babası emekli ya da işsiz olan öğrencilerin % 35,2'si değerlendirmeye alınırken % 64,7'si değerlendirme dışı bırakılmıştır. Baba mesleği bölümünü boş bırakan öğrencilerin %20'si değerlendirmeye alınırken % 80'i değerlendirme dışı bırakılmıştır. Oranlar değerlendirildiğinde, sadece babası memur olan öğrencilerin diğer öğrencilere göre daha fazla değerlendirmeye alındığı görülmektedir.

Meslek gruplarına göre oluşturulan metaforlar kategoriler açısından incelendiğinde, tüm meslek gruplarında öğrenciler en fazla canlılar kategorisinde metafor oluşturmuştur. Babası memur, işçi ve serbest meslekle uğraşan öğrenciler en az simgeler kategorisinde

metafor oluştururken, babası işsiz/emekli olan öğrenciler en az eylemler kategorisinde metafor oluşturmuştur. Baba mesleği bölümünü boş bırakan öğrenciler ise yer-mekân kategorisinde metafor oluşturmamıştır.

3. 5. Adalet Kavramına İlişkin Bulgular

Ankette beşinci sırada yer alan *adalet* kavramına ilişkin, öğrencilerin verdikleri yanıtların 345'i değerlendirmeye alınırken, 745'i değerlendirme dışı bırakılmıştır. Değerlendirme dışı bırakılan cevaplar incelendiğinde, öğrencilerin 64 (% 5,8)'ü soruyu boş bırakma, 103 (% 9,4)'ü sadece metafor oluşturma, 413 (% 37,9)'ü metafor oluşturup açıklamasını yeterince anlamlı yapmama ve 165 (% 15,1)'i sadece açıklama yapma nedenlerinden ötürü değerlendirmeye alınmamıştır.

Değerlendirmeye alınan yanıtlar *adalet* kavramı ile ilgili 4 temel kategoriye ayrılmıştır. Kategorilerin, kavram içerisindeki dağılımı Tablo 3.49.'da ayrıntılı şekilde gösterilmiştir.

Tablo 3.49. *Adalet* kavramı ile ilgili oluşturulan metaforların 4 temel kategoriye dağılımı

<i>Kategoriler</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Adaletin işleyişi	97	28,1
Hukuk-yasa	84	24,3
Günlük yaşam	96	27,8
Okul-sınıf	68	19,7
Toplam	345	100

Değerlendirmeye alınan 345 metafor, 4 temel kategoriye birbirine yakın oranlarda dağılmıştır. Öğrencilerin 97 (% 27,1)'si adaletin işleyişi kategorisinde, 84 (% 24,3)'ü hukuk-yasa kategorisinde, 96 (% 27,8)'sı günlük yaşam kategorisinde ve 68 (% 19,7)'i okul-sınıf kategorisinde metafor oluşturmuştur.

3.5.1. Adaletin İşlenişi Temel Kategorisi

Adaletin işlenişi temel kategorisi, mahkeme, hakim, savcı, avukat, polis, komiser, kaymakam, nezaret, hapis, makum, kavga, cinayet, hırsız, başkan, dünya ve eşit-eşitlik metaforlarından oluşmaktadır. Bu metaforların kategori içerisinde frekans ve yüzdelik dağılımları Tablo 3.50.'de verilmiştir.

Tablo 3.50. Adaletin işleyişi kategorisinde yer alan metaforların kategori içerisindeki dağılımı

<i>Metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Mahkeme	39	40,2
Hakim	11	11,3
Savcı	1	1
Avukat	4	4,1
Polis	20	20,6
Komiser	1	1
Kaymakam	1	1
Nezaret	1	1
Hapis	2	2
Makum	1	1
Kavga	5	5,1
Cinayet	1	1
Hırsız	5	5,1
Başkan	2	2
Dünya	2	2
Eşit-eşitlik	1	1
Toplam	97	100

Adaletin işleyişi kategorisinde, öğrenciler en fazla (% 40,2) mahkeme metaforu oluşturmuştur. Mahkeme metaforunu % 20,6'lık oran ile polis metaforu, % 11,3'lük oran ile hakim metaforu, % 5,1'lik oranlar ile kavga ve hırsız metaforları, % 4,1'lik oran ile avukat metaforu, % 2'lik oranlar ile hapis, başkan ve dünya metaforları ve % 1'lik oranlar ile savcı, komiser, kaymakam, nezaret, makum (mahkum), cinayet ve eşit-eşitlik metaforları takip etmektedir. Oranlar göz önünde bulundurulduğunda, öğrencilerin en fazla (% 40,2) adaletin mahkemede gerçekleştirildiği, hakim ve polislerin adaletin en iyi uygulayıcıları olduğu görüşünde oldukları söylenebilir. Adaletin işlenişi temel kategorisinde yer alan metaforlara ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir:

MAHKEME:

“ Mahkemeye benzetiyorum çünkü hakkımızı vermezlerse biz hakımızı mahkemede ararız.”

422, K.

“ Mahkeme geliyor. Çünkü suç işleyenlerin cezasını veriyor.”

642, E.

“ Mahkemeye. Çünkü adaletin sağlandığı, adil olunan en belirgin yeri mahkemelerdir.”

867, E.

HAKİM:

“ Ben adaleti hakime benzetiyorum. Çünkü hakim adaleti savunur.”

133, E.

“ Ben adaleti hakime benzetiyorum çünkü hakim haklı olanı korur.”

135, K.

SAVCI:

“ Adaleti savcılara benzetiyorum çünkü onlar adaleti sağlıyor.”

407, E.

AVUKAT:

“ Avukata benzetiyorum. Çünkü adaleti onlar sağlıyorlar.”

238, E.

POLİS:

“ Adaleti ben polise benzetiyorum. Çünkü: Polis adaleti savunur.”

107, K.

KOMİSER:

“ Komisere benzetiyorum çünkü: Adaleti sağlıyorlar.”

152, E.

KAYMAKAM:

“ Ben kaymakama benzettim onlar yasa koyar.”

654, E.

NEZARET:

“ Nezaret benzetiyorum. Çünkü: Adalet suçlu insanları nezarete atar. Suçsuz insanları nezarete atmazlar.”

774, K.

HAPİS:

“ Adalet denilince aklıma hapis geliyor çünkü: hırsızlar adalete uymadıkları için.”

384, K.

MAKUM:

“ Ben adaleti makuma benzetiyorum. Neden: Çünkü onlar da adaletle hapse girdiler.”

508, E.

KAVGA:

“ Bir kavga olduğuna benzetiyorum. Hakim suçlu insanı ceza verirse adaletli davranmış olur.”

316, E.

CİNAYET:

“ Mesela bir cinayet işledi; suçlu yakalayıp yargılandı. Yargılandığı için adalet yerini buldu.”

124, E.

HIRSIZ:

“ hırsızlara benzetiyorum çünkü kapkaççılık yaptığı zaman hapse atılabiliriz adalet olabilir.”

326, K.

DÜNYA:

“ Adalet: güzel savaşız bir dünyaya benzetiyorum neden: adaletli dünya güzel olduğu için.”

521, E.

BAŞKAN:

“ Başkana benzetiyorum. Çünkü Başkanlar erkese eşit davranırlar.”

850, K.

3.5.2. Hukuk-Yasa Temel Kategorisi

Hukuk-Yasa temel kategorisi eşit-eşitlik, kanun-kural-yasa, suç-suçluluk-suçlu-suçsuz, seçim-seçme, cumhuriyet, devlet, Atatürk, kadınlar-kadın hakları, kız-erkek eşitliği/kadın-erkek eşitliği, hak-eşit hak, terazi, hukuk, hukuk bürosu, adliye binası, ceza, ayrımcılık yapmamak, demokrasi, Osmanlı Devleti, lider kişiler, demokrasi başkanı, koltuk ve Türkiye haritası metaforlarından oluşmaktadır. Bu metaforların kategori içerisinde frekans ve yüzdelik dağılımları Tablo 3.51.'de ayrıntılı olarak verilmiştir.

Hukuk-Yasa kategorisinde öğrenciler, en fazla (% 17,8) eşit-eşitlik metaforları ve suç-suçluluk-suçlu-suçsuz metaforları üretirken; bu metaforları % 8,3'lük oran ile hak-eşit hak metaforları; % 7.1'lik oranlar ile kanun-kural-yasa, kadınlar-kadın hakları-kadınların seçme ve seçilme hakkı ve kız-erkek/kadın-erkek eşitliği metaforları; % 5.9'luk oran ile Atatürk metaforu; % 4,7'lik oran ile devlet metaforu; % 3,5'lik oranlar ile seçim-seçme, Cumhuriyet ve terazi metaforları; % 1,1'lik oranlar ile hukuk, hukuk bürosu, adliye binası, ceza, ayrımcılık yapmamak, demokrasi, Osmanlı Devleti, lider kişiler, demokrasi başkanı, koltuk ve Türkiye haritası metaforları izlemektedir. Oranlar göz önünde bulundurulduğunda öğrencilerin, insanların yasal olarak eşit olduğu, eşit haklara sahip

olduğu; suç işlemenin ve suçlu olanların, adalet sayesinde cezalandırıldığı görüşünde olduğu ileri sürülebilir.

Tablo 3.51. Hukuk-Yasa kategorisinde yer alan metaforların kategori içerisindeki dağılımı

<i>Metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Eşit-eşitlik	15	17,8
Kanun-Kural-Yasa	6	7.1
Suç-Suçluluk-Suçlu-Suçsuz	15	17,8
Seçim-Seçme	3	3,5
Cumhuriyet	3	3,5
Devlet	4	4,7
Atatürk	5	5,9
Kadınlar-Kadın hakları-Kadınların seçme ve seçilme hakkı	6	7.1
Kız-erkek/kadın-erkek eşitliği	6	7.1
Hak-Eşit hak	7	8.3
Terazi	3	3,5
Hukuk-Hukuk Bürosu-Adliye Binası-Ceza-Ayrımcılık yapmamak-Demokrasi-Osmanlı Devleti-Lider kişiler-Demokrasi başkanı-Koltuk-Türkiye haritası	1.11=11	1,1.11: 12,9
Toplam	84	100

Hukuk-Yasa kategorisi ile ilgili örnekler aşağıda verilmiştir.

EŞİT-EŞİTLİK:

“ Ben adaleti eşitlike benzetiyorum çünkü adalet her şeye eşitlik sağlar.”

429, E.

“ Eşitlik geliyo. Çünkü herkes eşit haklara sahiptir.”

593, K.

KANUN-KURAL-YASA:

“ Kanuna benzetiyorum. Çünkü herkese eş davranıyorlar.”

660, E.

“ Kurallar geliyor. Çünkü kurallar herkese eşit davranır.”

228, K.

SUÇ-SUÇLULUK-SUÇLU-SUÇSUZ:

“ Ben adaleti suç’a benzetiyorum. Çünkü: Mesela bir kavga çıktı. Onlar mahkemeye çıktı. Hakim suçsuz olan kişiyi suçladı. O durum suçsuzda adaletsizlik olur.”

324, K.

“ Suça benzetirim çünkü suçluyu suçsuz suçsuzu suçlu yapan kişi adaletsizliktir. Eşit davranmakta adalettir.”

604, E.

“ suçlular benzetiyorum. Çünkü bir suçlu bir bankayı soyarsa cezası verilmeli.”

266, E.

SEÇİM-SEÇME:

“ Adalet kavramını seçimlere benzetiyorum çünkü seçimler adaletle yapılır.”

859, K.

CUMHURİYET:

“ Ben “ADALET” kavramını Cumhuriyete benzetiyorum. Çünkü Cumhuriyet ülkenin adaletli olmasını sağlıyor.”

389, K.

“ Cumhuriyete benzetiyorum çünkü Cumhuriyet adaletli bir seçim biçimi.”

963, E.

DEVLET:

“ Devlete benzetiyorum: Çünkü devlet herkese eşit davranıyor.”

703, E.

ATATÜRK:

“ adaleti Ben atatürke benzetiyorum çünkü Atatürk bütün askerleri eşit olarak sevdi.”

125, E.

“ Ben adaleti Atatürk’e benzetirim. Nedeni: Atatürk adaleti getirdi.”

955, E.

KADIN-KADIN HAKLARI-KADINLARIN SEÇME VE SEÇİLME HAKKI:

“ Kadınlar: Eskiden adalet diye bir şey yoktu. Ama Atatürk kadınlara seçme ve seçilme hakkı verdi.”

81, K.

KIZ-ERKEK/KADIN-ERKEK EŞİTLİĞİ:

“ Kızların ve erkeklerin eşit olması çünkü: herkes eşit haklara sahip.”

484, K.

“ Ben adalet kelimesini duyduğumda aklıma Kadın ve erkek eşitliği geliyor. Çünkü Herkes birbirine eşittir.”

457, K.

HAK-EŞİT HAK:

“ Hak çünkü adalet haksızlık yapmamak.”

293, E.

“ Kanunlarla sahip olunmuş hakların herkes tarafından kullanılması, hakkın verilmesi.”

816, E.

TERAZİ:

“ Adalet bence teraziye benzer. Çünkü terazide eşitlik vardır.”

403, E.

HUKUK-HUKUK BÜROSU-ADLİYE BİNASI-CEZA-AYRIMCILIK YAPMAMAK-DEMOKRASİ-OSMANLI DEVLETİ-LİDER KİŞİLER-DEMOKRASİ BAŞKANI-KOLTUK-TÜRKİYE HARİTASI:

“ Ben bir hukuka benzetiyorum. Çünkü: Hukuk adaletin bir parçasıdır ve herkese eşit davranmak.”

609, E.

“ Hukuk bürosu. Çünkü en çok orada bulunur.”

676, E.

“ Adaleti adliye binasına benzetiyorum. Çünkü adliye binasında suç işleyenler adaletle yargılanır.”

714, E.

“ İnsanların yaptığı şeyin cezasını çekmeyi benzetiyorum. Çünkü her insan yaptığı şeyin cezasını almalı.”

645, K.

“ benim aklıma adalet denince şu geliyor ayrımcılık yapılmaması çünkü: adalet şudur suçsuzu suçlu yapmamak.”

758, K.

“ ben Adalet kelimesini Osmanlı Devletine benzetiyorum. Ozaman hiç hak ve adalet olmadığı için.”

727, K.

“ Lider kişiler çünkü kimseyi ayırt etmezler.”

460, E.

“ Adaleti Türkiye'ye haritasına benzetiyorum çünkü biz eşit haklara sahibizdir.”

501, K.

Yapılan görüşmelerde, B sınıfı öğrencilerinden birinin *adalet* kavramı ile ilgili düşünceleri şu şekildedir:

“Cumhuriyet yönetimi ile ilgilidir. Oy verilerek seçiliyor. Babadan oğula geçmiyor artık. Mesela bir başkan çok güzel bir başkandır. Herkes ona oy verir, o başkan seçilir. Ama eskiden Osmanlıda padişah o padişaktır. Babadan oğula geçtiği için kimse onu istemiyor olabilir, kimse onu sevmiyor olabilir. Ama bizim ülkemizde cumhuriyet kurulduğundan beri, Atatürk cumhuriyeti kurduğundan beri istediğimiz zaman başkanlıktan indirebiliyoruz.”

Öğrenci burada yönetsel olarak hukuk-yasa boyutunda adaleti yorumlamıştır. Adalet ile bağlantılı olarak özgürlüğün hukuki boyutunu kapsamlı şekilde ele almıştır. Oy kullanma özgürlüğü, seçim özgürlüğü ve Cumhuriyet yönetiminin bize sağladığı özgürlükler bütünsel olarak birbiriyle bağlantılı şekilde adalet kavramının içerisinde tek cevapta toplanmıştır. Burada, öğretmen B'nin genel düşüncesinin aksine, öğrencilerin kavramları iyi kavrayıp zihinlerinde yapılandırdıklarında, farklı bakış açılarıyla yorumlayabilecekleri görülmektedir.

3.5.3. Günlük Yaşam Temel Kategorisi

Günlük yaşam kategorisi; canlı, insan, ev, aile, anne, baba, abi, çocuk, ikiz, babaanne, hayvan, aslan, kedi, köpek, çiçek, sevmek, ayrımcılık, haksızlık, adil davranmak(adil olmak), paylaşım (paylaşmak), yiyecek-yiyecek paylaşmak, çikolata, elma, deniz, eşit-eşitlik, maç, oyun, grup ve kura metaforlarından oluşmaktadır.

Tablo 3.52. Günlük yaşam kategorisinde yer alan metaforların kategori içerisindeki dağılımı

<i>Metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Canlı	1	1
İnsan	17	17.7
Ev-Aile-Anne-Baba-Abi	17	17.7
Çocuk	2	2
İkiz	1	1
Babaanne	1	1
Hayvan	2	2
Aslan-Kedi-Köpek	3	3.1
Çiçek	2	2
Sevmek	2	2
Ayrımcılık	1	1
Haksızlık	2	2
Adil davranmak(adil olmak)	4	4.1
Paylaşım-Paylaşmak	5	5.2
Yiyecek-Yiyecek paylaşmak	9	9.3
Çikolata-Elma	3	3.1
Deniz	1	1
Eşit-Eşitlik	9	9.3
Maç	3	3.1
Oyun	6	6.2
Grup	4	4.1
Kura	1	1
Toplam	96	100

Günlük yaşam kategorisinde öğrenciler en fazla (% 17.7) insan metaforu ve ev-aile-anne-baba-abi metaforları oluşturmuştur. Bu metaforları % 9,3'lük oranlar ile yiyecek-yiyecek paylaşmak ve eşit-eşitlik metaforları; % 6,2'lik oran ile oyun metaforu; % 5,2'lik oran ile paylaşım-paylaşmak metaforları; % 4,1'lik oranlar ile adil davranmak(adil olmak) ve grup metaforları; % 3,1'lik oranlar ile aslan-kedi-köpek, çikolata-elma ve maç

metaforları; % 2'lik oranlar ile çocuk, hayvan, çiçek, sevmek ve haksızlık metaforları; % 1'lik oranlar ile canlı, ikiz, babanne(babaanne), ayrımcılık, deniz ve kura metaforları takip etmektedir. Oranlar göz önünde bulundurulduğunda, öğrencilerin daha çok insanlar, aileleri, ailelerindeki bireyler ve o bireylerle yaptıkları paylaşımlar üzerinden metafor oluşturdukları görülmektedir. “Aile üyelerinin birbirleriyle olan ilişkilerinde saygıyı, hak ve adalet duygusu içinde görev dağılımını, yardımlaşma, işbirliği gibi toplumsal görevleri ilk olarak aile ortamlarında öğrendikleri söylenebilir. Başka bir deyişle demokrasi eğitimi ailede başlamaktadır”(Yeşil, 2002:96). Bu nedenle *adalet* kavramı ile ilgili metafor oluşturmada ailenin çocuğun düşünme becerisi üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Günlük yaşam kategorisinde yer alan metaforlara ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir.

CANLI:

“ Bir insana, bir hayvana eşit şekilde davranıp haklarını kullanmaya izin vermek.”

17, K.

İNSAN:

“ Adaleti insana benzetiyorum. Çünkü insanlar birbirine eşittir ve özgürdür.”

808, K.

EV-AİLE-ANNE-BABA-ABİ:

“ Ev. Evde anne ve babanın çocuklara eşit şekilde ilgi göstermesi gerekiyor.”

28, K.

“ Ailemiz. Çünkü ailede herkese eşit davranılıyo.”

1059, K.

“ Annem benzetiyorum. Annem adaletli olduğu için. Kardeşimle bana eşit sever.”

351, K.

“ Babama benzetiyorum. Çünkü kardeşimle beni eşit saydığı için benzetiyorum.”

695, K.

“ Adaleti ağabeyime benzetiyorum çünkü ağabeyim çikolata aldığımda ikimize eşit şekilde paylaşıyor.”

749, K.

ÇOCUK:

“ İki çocuğun var birini çok seviyorsun diğer cocunu sevmeyen adalet olmaz.”

372, K.

BABAANNE:

“ Babannem aklıma gelir. Çünkü babannem bize adaletli davranıyor. Kimseyi ayırmıyor.”

698, K.

HAYVAN:

“ Benim aklıma adalet diyince havyan geliyor çünkü anne köpek tek bir yavrusuyla ilgilenirse öbürleri çok üzülür.”

141, K.

ASLAN-KEDİ-KÖPEK:

“ Aslana benzetiyorum. Çünkü aslan yavrularına eşit süt verir.”

669, E.

ÇİÇEK:

“ Çiçeklere benzetirim. Çünkü bir çiçeğe su verirse öbürkü çiçeğe su vermesek su vermediğimiz çiçeğe haksızlık olur.”

200, K.

SEVMEK:

“ Sevmekğe benzetiyorum. Çünkü herkese aynı davranmak gerekir. Aynı davranmazsam diğerki üzülebilir.”

270, K.

AYRIMCILIK:

“ Adalet düşünce aklıma ayrımlık geliyor. Annem ve babam kardeşime çok ilgilenirse benle ilgilenmezlerse adalet olmaz.”

63, K.

HAKSIZLIK:

“ Adaleti haksızlığa benzetiyorum çünkü haksızlığa uğrasan da adalet yerini bulur.”

211, E.

ADİL DAVRANMAK-ADİL OLMAK:

“ Adalet adil davranmaktır. Çünkü her şey eşit olmalıdır. Asla yanlı davranılmamalıdır.”

1058, K.

PAYLAŞIM-PAYLAŞMAK:

“ Paylaşmak kardeşinlen 10 tane ceviz paylaşacaksın ona az verirse haksızlık olur. Ama eşit olarak paylaşırsak adalet olur.”

14, E.

YİYACEK-YİYECEK PAYLAŞMAK:

“ Yiyecek. Bir tane Gofret var. İki kişi var çikolatayı eşit olarak paylaşmalıyız.”

347, E.

“ Adaleti arkadaşlarıma ve kardeşimle bir yiyecek paylaşmaya benzetiyorum. Çünkü bir yiyeceği herkese eşit olarak paylaşmalıyız.”

726, K.

ÇİKOLATA-ELMA:

“ Adaleti ben çikolataya benzettim. Çünkü bizim evde herkes eşit miktarda paylaşır.”

353, E.

“ elmaya. Ben arkadaşımınla bir elmayı paylaşacağız. Arkadaşım benden daha çok alırsa adaletli olmaz çünkü arkadaşım benden daha çok elma aldı.”

1, E.

DENİZ:

“Denize benzetiyorum. Çünkü herkez aynı yere gidebiliyor.”

802, K.

EŞİT-EŞİTLİK:

“Eşitlik. Çünkü oyun oynarken birinci takımda 9 kişi ikinci takımda 11 kişi varsa bu adalet değil.”

32, K.

MAÇ:

“Adalet diyince aklıma maç gelir. Çünkü bir grup 10 kişi olurda diğer grup 12 kişi olursa adalet olmaz.”

41, E.

OYUN:

“Oyuna benzetirim. Çünkü herkesin eşit hakkı vardır.”

203, K.

GRUP:

“Adalet diyince aklıma grup geliyor. Çünkü bir grupta 12 bir grupta 10 kişi olursa o adaletsiz olur.”

34, E.

KURA:

“Kura geliyor çünkü kura çekiyoruz kimse üzülmeden yapıyoruz.”

475, E.

3.5.4. Okul-Sınıf Temel Kategorisi

Okul, kütüphane, kitap, sınıf, öğretmen, öğrenciler, konuşma hakkı-parmak kaldırmak, kızların okula gitmesi, erkek-kız okula gitmek, haklı olmak ve eşit-eşitlik metaforlarından oluşan okul-sınıf kategorisindeki metaforların dağılımları, Tablo 3.53.'te ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

Tablo 3.53. Okul-Sınıf kategorisinde yer alan metaforların kategori içerisindeki dağılımı

<i>Metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Okul	2	2,9
Kütüphane-Kitap	4	5,8
Sınıf	7	10,2
Öğretmen	31	45,5
Öğrenciler	1	1,4
Konuşma hakkı	6	8,8
Kızların okula gitmesi	6	8,8
Haklı olmak	1	1,4
Eşit-eşitlik	10	14,7
Toplam	68	100

Okul-Sınıf kategorisinde öğrenciler en fazla (% 45,5) öğretmen metaforu oluşturmuştur. Öğretmen metaforunu % 14,7'lik oran ile eşit-eşitlik metaforu; % 10,2'lik oran ile sınıf metaforu; % 8,8'lik oranlar ile konuşma hakkı ve kızların okula gitmesi metaforları; % 5,8'lik oranlar ile kütüphane-kitap metaforları; % 2,9'luk oran ile okul metaforu; % 1,4'lük oranlar ile öğrenciler ve haklı olmak metaforları takip etmektedir.

Öğretmenlerin bir lider olarak sınıftaki sıcaklığı sağlaması ve bu sayede öğrencilerin de düşüncelerini rahatlıkla söyleyebilmeleri gerekir. Öğrenci-öğretmen ve öğrenci-öğrenci etkileşim ve iletişimlerinin sağlıklı bir şekilde sağlanması için öğretmen sınıfta mutlaka demokratik bir tutum sergilemelidir (Tan 2007:349). Öğretmenin demokratik tutumu öğrenciye, düşünce tarzından davranış biçimine kadar çok boyutlu kazanımlar sağlar. Bu düşünceler ışığında, okul-sınıf kategorisinde öğrencilerin öğretmenleri, öğretmenlerin öğrencilerine eşit şekilde davranması, öğrencileri arasında ayırım yapmaması ve eşit fırsatlar sunması düşünceleri üzerine metafor oluşturdukları söylenebilir. Okul-Sınıf kategorisinde yer alan metaforlara ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir.

OKUL:

“ Okula benzetiyorum çünkü okulda herkes birbirine eşit davranıyor. ”

217, K.

KÜTÜPHANE-KİTAP:

“ Kütüphane. Çünkü birisine kitap verilse diğerine vermezse adalet olmaz o zamanda kimsenin hakkı olmaz. ”

358, E.

SINIF:

“ Sınıfta herkes eşit şekilde ders görmeli ve öğrenmelidir. ”

29, E.

ÖĞRETMEN:

“ Adaleti öğretmenime benzetiyorum. Çünkü, öğretmenimiz hepimize sırayla söz veriyor. ”

424, K.

“ Adaleti öğretmene benzetiyorum. Çünkü öğretmen öğrencilerine eşit davranıyor. ”

547, K

“ Herkesin adaleti vardır mesela öğretmenimiz. Çünkü bizim hepimizi tahtaya kaldırır. ”

641, E.

“ Ben adaleti öğretmenime benzetiyorum. Çünkü yazılıdan yüz alırsak öğretmenimiz bize elli vermiyor. ”

689, K.

“ Ben adaleti öğretmenime benzetiyorum çünkü hiç kimsenin hakkını yemiyor herkese eşit davranıyor.”

692, K.

ÖĞRENCİLER:

“ öğrenciler. Çünkü onlara eşit davranılıyor.”

990, K.

KONUŞMA HAKKI:

“ Konuşma hakkı: Çünkü: Derste öğretmenimiz bize konuşma hakkı vermeli.”

1016, K.

KIZLARIN OKULA GİTMESİ:

“ Adalet kızların okula gitmesi. Adaleti ona yani erkek okula gidecekte kız gitmeyecek mi kızlarında hakkı var. Adaletli olmalıyız.”

361, E.

“ Adalet kavramını kızların okula gitme eşitliğine benzetiyorum. Çünkü: her kız çocuğuda okula gitmesi gerekiyor.”

499, K.

HAKLI OLMAK:

“ Ben adaleti haklı olmaktır. Çünkü bir arkadaşımızla oynarız ama diğeri ile hiç oynamayız bu adaletsizlik olur.”

131, K.

EŞİT-EŞİTLİK:

“ Mesela eskiden erkekler okula gidiyorlardı kızlar okula gitmiyorlardı ama eşitlik yapıldı.”

93, K.

“ Adalet deyince aklıma eşit demek geliyor. Mesela okulda herkesin eşit kitabı olmalı.”

504, E.

Gözlem ve görüşmelerin yapıldığı sınıflarda öğrenciler genel olarak öğretmen metaforu ile ilgili yorum yapmışlardır. A sınıfı öğrencilerinin *adalet* kavramının sınıfta uygulanış biçimine ilişkin görüşleri şu şekildedir:

“Öğretmenimiz çok adaletli. Diyelim ki bir sınıf başkanı seçiyoruz. Öğretmenimiz birinin 9 oyu birinin 10 oyu varsa onu sınıf başkanı yapıyor. Diğeri de yardımcı yapıyor. Böylece adaletli oluyor... Diyelim ki oyun oynarken ebe seçiyoruz. Ebe seçerken sayışma yapıyoruz. Sayışmada çıkan oluyor. O da adaletli.”

“Öğretmenimiz adaletli bir şekilde derslerimizi yapmamızı sağlar. Öğretmenimiz bize adaletli bir şekilde öğretir her şeyi. Sınavlarda bize eşit davranır.”

“ Öğretmen herkese eşit davranıyor. Deneme sınavı yapar, herkese eşit sorar. Değerlendirmeyi yapıp herkese eşit davranır.”

A sınıfı öğrencileri, öğretmenlerinin sınıf içerisinde ayrım yapmadığını ve herkese eşit şekilde davrandığını belirtmişlerdir. Sınıf içerisinde yapılan gözlemlerde de öğretmenin herkese eşit söz hakkı vermeye çalıştığı görülmüştür. Derse eşit katılım sağlamak için öğretmen, sorulara farklı öğrencilerin cevap vermesini, hatta parmak kaldırmayan öğrencilerin de yorum yapmalarını sağlamıştır. Öğretmen A'nın, sınıfta adaletli davranılması ve sınıfında 'öğretmen' metaforu üzerine yoğunlaşılması ile ilgili görüşleri şu şekildedir.

“ Ben bunlara şunu örnek veriyorum. bazılarınızın annelerini babalarınızı daha önceden tanıyor olabilirim, komşum olabilir, akrabam olabilir. Ama benim gözümde hepiniz aynısınız. Benim için aynısınız. Bazen aralarında konuşma duyuyorum. O zaman yanıma çağırıp anlatıyorum. Senin notun neden böyle oldu, onunki neden böyle diye. Açıklamalarda bulunuyorum. Açıklamada bulununca güven duyguları artıyor, açıklamada bulunmayınca güven duyguları olmuyor. Güven duygusu çok önemli. Sevgi de bundan sonra kendiliğinden geliyor. Öğretmenlik burada başlıyor. Bunu öğretmek için gözümü bağıyorum. Eline, saçına, tokasına bakıyorum, tanımaya çalışıyorum.”

B sınıfı öğrencileri de öğretmenleri ve sınıfları ile ilgili benzer şeyler söylemişlerdir. Ancak verdikleri örnekler daha soyuttur. Örneğin ;

“Sınıfımızda bir arkadaşımız bir şey yaptı, biz de aynısını yaparsak eşitlik olur... Öğretmen herkese mesela bir yerden para geliyor. Herkese 5 lira dağıttı, 2-3 kişiye 20 lira dağıttı. Öğretmen adaletli olmaz. Sevdiği kişiye çok

sevmediği kişiye az veremez. Bizim sınıfımızda öğretmenimiz herkesin payına düştüğü kadar veriyor. Birine çok birine az vermiyor.”

“ Bizim sınıfta öğretmen ayrımcılık yapmıyor, eşit oluyor. Birine kalem verse öbürüne de verir.”

“ Öğretmenimiz çok iyi. Öğretmenimiz de adaletli. Herkese aynı davranıyor. Hiç önyargılı değil.”

B sınıfında yapılan gözlemlerde öğretmenin öğrencilere eşit davrandığı ve sorulan sorulara tüm öğrencilerin cevap vermesini sağladığı gözlenmiştir. Sınıf mevcudunun az olması bunu daha uygulanır hale getirmektedir. Tüm öğrencilere bir ders saatinde söz hakkı verilmesi ve daha adaletli bir sınıf ortamı olmasına rağmen, daha az metafor oluşturulmasının nedenini öğretmen şu şekilde açıklamıştır:

“ Her şeyde diyoruz ‘bakın adaletli davrandık’ diye. Bide adalet kavramında çok durulmamıştır... Davranış olarak adaleti uygulamaya çalışıyoruz. Zaten onlar onu fark eder. Ben bu adaleti aldım, ağırlık ölçülerine güncelledim. Terazide koydum. Bütün kavramlarda özellikle yaptığımız bir şey yok. O kelime beni hiç ilgilendirmiyor, yaşantıdaki anlamı beni ilgilendiriyor.”

Adalet kavramı ile ilgili genel sınıf değerlendirmesi yapıldığında, her iki sınıfta da öğretmenlerin özellikle öğrencilere söz hakkı verirken eşit şekilde davrandıkları gözlenmiştir.

3.5.5. Cinsiyet Değişkenine Göre Metaforların Dağılımı

Örnekleme oluşturan 526 kız öğrencinin 179 (% 34)’u değerlendirmeye alınırken, 347 (% 65,9)’si değerlendirme dışı bırakılmıştır. Örnekleme oluşturan 564 erkek öğrencinin ise 166 (% 29,4)’sı değerlendirmeye alınırken, 398 (% 70,5)’i değerlendirme dışı bırakılmıştır. Cinsiyet değişkenine göre değerlendirmeye alınan öğrenci sayıları incelendiğinde, kız öğrenciler lehine sayıca üstünlük olduğu söylenebilir. Öğrencilerin

cinsiyetlerine göre oluşturdukları metaforlar ve 4 temel kategoriye dağılımları incelendiğinde Tablo 3.54.'teki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 3.54. Cinsiyet değişkenine göre oluşturulan metaforların dağılımı

<i>Cinsiyet</i>	<i>Ad.İşleyişi.</i>		<i>Hukuk-Yasa</i>		<i>Günlük Yaş.</i>		<i>Okul-Sınıf</i>		<i>Değer.Dışı.</i>		<i>Toplam</i>	
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Kız	36	6,8	40	7,6	59	11,2	44	8,3	347	65,9	526	100
Erkek	61	10,8	44	7,8	37	6,5	24	4,2	398	70,5	564	100
Toplam	97	8,8	84	7,7	96	8,8	68	6,2	745	68,3	1090	100

Değerlendirmeye alınan 179 kız öğrencinin 36 (% 6,8)'sı adaletin işleyişi kategorisinde metafor oluştururken; 40 (% 7,6)'ı hukuk-yasa, 59 (% 11,2)'u günlük yaşam ve 44 (% 8,3)'ü okul-sınıf kategorisinde metafor oluşturmuştur. Değerlendirmeye alınan 166 erkek öğrencinin ise 61 (% 10,8)'i adaletin işleyişi kategorisinde metafor oluştururken; 44 (% 7,8)'ü hukuk-yasa, 37 (% 6,5)'si günlük yaşam ve 24 (% 4,2)'ü okul-sınıf kategorisinde metafor oluşturmuştur. Oranlar değerlendirildiğinde, adaletin işleyişi kategorisinde erkekler lehine oransal farklılık görülürken; günlük yaşam ve okul-sınıf kategorilerinde kızlar lehine oransal farklılık görülmektedir. Buradan *adalet* kavramını yorumlamada kız öğrencilerin, günlük yaşamlarından, aile ve okul yaşantılarından daha fazla etkilendikleri düşüncesi öne sürülebilir.

3.5.6. Okul Değişkenine Göre Metaforların Dağılımı

Öğrencilerin *adalet* kavramı ile ilgili oluşturdukları metaforların okul değişkenine göre dağılımına bakıldığında Tablo 3.55'te belirtilen sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 3.55. Okul değişkenine göre metaforların dağılımı

Okullar	Adaletin İşleyişi		Hukuk-Yasa		Günlük Yaşam		Okul-Sınıf		Değ. dışı		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
18 Mart İ.Ö.O.	3	2,4	6	4,8	13	10,4	14	11,2	88	70,9	124	100
Anafartalar İ.Ö.O.	-		2	7,1	-		1	3,5	25	89,2	28	100
Özlem Kayalı İ.Ö.O.	11	13,7	4	5	6	7,5	3	3,7	56	70	80	100
Merkez İ.Ö.O.	6	7,3	4	4,8	8	9,7	4	4,8	60	73,1	82	100
Cumhuriyet İ.Ö.O.	1	2	6	12,2	3	6,1	2	4	37	75,5	49	100
İstiklâl İ.Ö.O.	-		4	9	8	18,1	8	18,1	24	54,5	44	100
Arıburun İ.Ö.O.	-		2	10,5	3	15,7	3	15,7	11	57,8	19	100
Turgut Reis İ.Ö.O.	3	7,6	4	10,2	-		1	2,5	31	79,4	39	100
Mustafa Kemal	6	9,8	5	8,1	1	1,6	-		49	80,3	61	100
Ömer Mart İ.Ö.O.	9	6,4	9	6,4	8	5,7	12	8,5	102	72,8	140	100
Barbaros H.P. İ.Ö.O.	6	6,7	6	6,7	6	6,7	9	10,1	62	69,6	89	100
Vali Fah. A. İ.Ö.O.	18	29	5	8	-		1	1,6	38	61,2	62	100
Atatürk İ.Ö.O.	9	24,3	3	8,1	2	5,4	1	2,7	22	59,4	37	100
Şemsettin F.Ç.İ.Ö.O.	5	10,2	1	2	9	18,3	2	4	32	65,3	49	100
Gazi İ.Ö.O.	16	18,8	10	11,7	6	7	3	3,5	50	58,8	85	100
Kepez Atatürk İ.Ö.O.	2	2,7	8	10,9	17	23,2	3	4,1	43	58,9	73	100
Kepez M.A.E.İ.Ö.O.	2	6,8	5	17,2	6	20,6	1	3,4	15	51,7	29	100
Toplam	97	8,8	84	7,7	96	8,8	68	6,2	745	68,3	1090	100

Okullardaki öğrenci sayılarının eş olmaması durumu da dikkate alınarak oransal şekilde düzenlenen Tablo 3.55, öğrencilerin en fazla metafor oluşturdukları kategoriler açısından incelendiğinde, Özlem Kayalı İ.Ö.O., Mustafa Kemal İ.Ö.O., Vali Fahrettin Akutlu İ.Ö.O., Atatürk İ.Ö.O. ve Gazi İ.Ö.O. öğrencileri en fazla adaletin işleyişi kategorisinde; Anafartalar İ.Ö.O., Cumhuriyet İ.Ö.O. ve Turgut Reis İ.Ö.O. öğrencileri en fazla hukuk-yasa kategorisinde; Merkez İ.Ö.O., İstiklâl İ.Ö.O., Arıburun İ.Ö.O., Şemsettin

Fatma Çamoğlu İ.Ö.O., Kepez Atatürk İ.Ö.O. ve Kepez Mehmet Akif Ersoy İ.Ö.O. öğrencileri günlük yaşam kategorisinde; 18 Mart İ.Ö.O., İstiklâl İ.Ö.O., Arıburun İ.Ö.O., Ömer Mart İ.Ö.O. ve Barbaros Hayrettin Paşa İ.Ö.O. öğrencileri ise en fazla okul-sınıf kategorisinde metafor oluşturmuştur.

Tablo 3.55. öğrencilerin metafor oluşturmadıkları kategoriler açısından incelendiğinde, Anafartalar İ.Ö.O., İstiklâl İ.Ö.O. ve Arıburun İ.Ö.O. öğrencileri adaletin işleyişi; Anafartalar İ.Ö.O. ve Turgut Reis İ.Ö.O. öğrencileri hukuk-yasa; Mustafa Kemal İ.Ö.O. öğrencileri okul-sınıf kategorisinde metafor oluşturmamıştır.

Oluşturulan metaforların genel dağılımına bakıldığında, okulların kategorisel açıdan birbirine yakın oranlarda dağılım gösterdiği görülmektedir.

3.5.7. Anne-Baba Meslek Değişkenine Göre Metaforların Dağılımı

Elde edilen veriler, anne mesleği değişkenine göre değerlendirildiğinde Tablo 3.56.'daki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 3.56. Anne mesleklerine göre oluşturulan metaforların dağılımı

<i>Anne meslekleri</i>	<i>Adaletin İş.</i>		<i>H.-Yasa</i>		<i>Gün. Y.</i>		<i>Okul-Sın.</i>		<i>Değ. Dışı</i>		<i>Toplam</i>	
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Memur	20	12,8	17	10,8	15	9,6	14	8,9	90	57,6	156	100
İşçi	7	8,1	9	10,4	8	9,3	6	6,9	56	65,1	86	100
Serbest meslek	9	10,1	6	6,7	11	12,3	8	8,9	55	61,7	89	100
Ev hanımı	59	8,1	51	7	61	8,4	39	5,3	516	71	726	100
Boş	2	6	1	3	1	3	1	3	28	84,8	33	100
Toplam	97	8,8	84	7,7	96	8,8	68	6,2	745	68,3	1090	100

Anne mesleklerine göre veriler incelendiğinde, annesi memur olan öğrencilerin % 42,3'ü değerlendirmeye alınırken % 57,6'sı değerlendirme dışı bırakılmıştır. Annesi işçi olan öğrencilerin % 34,8'i değerlendirmeye alınırken % 65,1'i değerlendirme dışı

bırakılmıştır. Annesi serbest meslek ile uğraşan öğrencilerin % 38,2'si değerlendirmeye alınırken % 61,7'si değerlendirme dışı bırakılmıştır. Annesi ev hanımı olan öğrencilerin % 28,9'u değerlendirmeye alınırken % 71'i değerlendirme dışı bırakılmıştır. Anne mesleği bölümünü boş bırakan öğrencilerin % 15,1'i değerlendirmeye alınırken % 84,8'i değerlendirme dışı bırakılmıştır. Oranlar değerlendirildiğinde, *adalet* kavramı ile ilgili annesi memur, işçi olan ve serbest meslek ile uğraşan öğrencilerin, annesi ev hanımı olan ve anne mesleği bölümünü boş bırakan öğrencilere oranla daha az değerlendirme dışı bırakıldığı; anne mesleği bölümünü boş bırakan öğrencilerin bu karşılaştırmada en fazla değerlendirme dışı bırakıldığı görülmektedir.

Anne meslek gruplarına göre oluşturulan metaforlar kategoriler açısından incelendiğinde, tüm meslek gruplarında öğrencilerin belirgin bir kategoride yoğunlaşmadığı, anne mesleklerinin kategorilere göre ayırt edici olmadığı ve oransal olarak birbirine yakın değerler aldıkları söylenebilir.

Baba mesleklerine göre değerlendirme yapıldığında Tablo 3.57.'deki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 3.57. Baba mesleklerine göre oluşturulan metaforların dağılımı

<i>Baba meslekleri</i>	<i>Ad. İş.</i>		<i>H.-Yasa</i>		<i>Günlük</i>		<i>Okul-Sın.</i>		<i>Değ. Dışı</i>		<i>Toplam</i>	
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>Y. f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Memur	31	9,9	27	8,6	33	10,5	22	7	199	63,7	312	100
İşçi	9	3,5	18	7	27	10,5	16	6,2	185	72,5	255	100
Serbest meslek	51	11,3	34	7,5	35	7,7	27	6	302	67,2	449	100
Emekli/İşsiz	5	14,7	3	8,8	1	2,9	2	5,8	23	67,6	34	100
Boş	1	2,5	2	5	-	-	1	2,5	36	90	40	100
Toplam	97	8,8	84	7,7	96	8,8	68	6,2	745	68,3	1090	100

Baba mesleklerine göre veriler incelendiğinde, babası memur olan öğrencilerin % 36,2'si değerlendirmeye alınırken % 63,7'si değerlendirme dışı bırakılmıştır. Babası işçi olan öğrencilerin % 27,4'ü değerlendirmeye alınırken % 72,5'i değerlendirme dışı bırakılmıştır. Babası serbest meslek ile uğraşan öğrencilerin % 32,7'si değerlendirmeye

alınırken % 67,2'si değerlendirme dışı bırakılmıştır. Babası emekli ya da işsiz olan öğrencilerin % 32,3'ü değerlendirmeye alınırken % 67,6'sı değerlendirme dışı bırakılmıştır. Baba mesleği bölümünü boş bırakan öğrencilerin % 10'u değerlendirmeye alınırken % 90'u değerlendirme dışı bırakılmıştır. Oranlar değerlendirildiğinde, baba mesleklerinin değerlendirmeye alınma ve değerlendirme dışı bırakılma açısından farklılık göstermediği görülmektedir. Baba mesleği bölümünü boş bırakan öğrencilerin, *adalet* kavramı ile ilgili daha en düşük oranda yorum yaptıkları söylenebilir.

Baba meslek gruplarına göre oluşturulan metaforlar kategoriler açısından incelendiğinde, oluşturulan metaforların meslek gruplarına birbirine yakın oranlarda dağıldığı görülmektedir. Tüm meslek gruplarında öğrencilerin belirgin bir kategoride yoğunlaşmadığı, baba mesleklerinin kategorilere göre ayırt edici olmadığı ve oransal olarak birbirine yakın değerler aldıkları söylenebilir.

3.6. Hak Kavramına İlişkin Bulgular

Veri toplama aracında altıncı sırada bulunan *hak* kavramına ilişkin, öğrencilerin verdikleri yanıtların 329 (% 30,1)'u değerlendirmeye alınırken, 761 (% 69,8)'i değerlendirme dışı bırakılmıştır. Öğrencilerin 56 (% 5,1)'sı soruyu boş bırakma, 104 (% 9,5)'ü sadece metafor oluşturma, 428 (% 39,2)'i metafor oluşturup açıklamasını yeterince anlamlı yapmama ve 173 (% 15,8)'ü sadece açıklama yapma nedenlerinden ötürü değerlendirmeye alınmamıştır. Öğrencilerin 329 (% 30,1)'unun ise *hak* kavramı ile ilgili bir metafor oluşturduğu ve bu metaforu oluşturma nedenlerini anlaşılır bir biçimde ifade ettikleri belirlenmiştir.

Değerlendirmeye alınan 329 cevap, *hak* kavramı ile ilgili 4 temel kategori altında incelenmiştir. Bu temel kategoriler: genel haklar, eğitim-okul-sınıf, günlük haklar ve ev-ailedir. Tablo 3.58.'de cevapların 4 temel kategoriye dağılımları, frekans ve yüzdelik hesapları ile birlikte verilmiştir.

Tablo 3.58. Hak kavramı ile ilgili oluşturulan metaforların 4 temel kategoriye dağılımları

<i>Kategoriler</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Genel Haklar	181	55
Eğitim-Okul-Sınıf	83	25,2
Günlük Haklar	47	14,2
Ev-Aile	18	5,4
Toplam	329	100

Değerlendirmeye alınan 329 metaforun 181 (% 55)'i genel haklar kategorisinde, 83 (% 25,2)'ü eğitim-okul-sınıf kategorisinde, 47 (% 14,2)'si günlük haklar kategorisinde ve 18 (% 5,4)'i ev-aile kategorisinde yer almaktadır.

3.6.1. Genel Haklar Temel Kategorisi

Genel haklar temel kategorisi; insan, çocuk, canlı, Atatürk, kadınlar, kadın-erkek eşitliği, oy, seçme-seçilme-seçim, yaşam(a), meslek, özgürlük, düşünme hakkı, adalet, eşitlik, anayasa, yasa, mahkeme, polis, bakan, başkanlık, halk, devlet, Osmanlı devleti, Cumhuriyet, hürriyet, laiklik, hayvan, köpek, kuş ve balık metaforlarından oluşmaktadır.

Genel haklar temel kategorisinde, öğrencilerin en fazla (% 13,8) Atatürk ve (% 13,2) seçme-seçilme-seçim üzerinden metafor oluşturdukları; onu % 9,9'luk oran ile özgürlük, % 9,3'lük oran ile insan, % 8,2'lik oran ile hayvan, % 7,7'lik oran ile oy-oy kullanmak-oylaşmak ve % 6,6'lık oran ile kadınlar metaforlarının takip ettiği görülmektedir. Diğer metaforlar, kategori içerisinde birbirlerine yakın oranlarda dağılım göstermektedir. Bu kavramların frekans ve yüzdeler dağılımları Tablo 3.59'da ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 3.59. Genel haklar temel kategorisinde yer alan metaforların kategori içerisindeki dağılımı

<i>Genel haklar kategorisindeki metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
İnsan	17	9,3
Çocuk	7	3,8
Atatürk	25	13,8
Kadınlar	12	6,6
Kadın-erkek eşitliği	7	3,8
Oy-oy kullanmak-oylaşmak	14	7,7
Seçme-seçilme-seçim	24	13,2
Yaşam(a)	13	7,1
Özgürlük	18	9,9
Düşünme hakkı	2	1,1
Adalet	2	1,1
Eşitlik	2	1,1
Anayasa-yasa	4	2,2
Osmanlı Devleti	2	1,1
Hayvan	15	8,2
Kuş-köpek-balık	6	3,3
Canlı, meslek, mahkeme, polis, bakan, başkanlık, Halk, devlet, Cumhuriyet, Hürriyet, Laiklik	11	0,5.11=6
Toplam	181	100

“Atatürk, eğitimin millî olmasını belirtmiş, eğitimi millî amaçlara ulaşmanın önemli bir aracı olarak görmüştür. Eğitimin çağdaş ve işlevsel olmasını savunmuş, eğitimde bilim ve teknolojiye önem vermiş, eğitimde laikliği gerçekleştirmiş, eğitimde birlik ve bütünlük ilkesini benimsemiş ve uygulamaya koymuş, eğitimimizin salt kuramsal olmaması, uygulamalı yönünün de ele alınması gerektiği üzerinde durmuş, kız ve erkeğin birlikte eğitim görmesini sağlayan karma eğitimi gerçekleştirmiştir” (Tezcan 1997:88).

Yapılan görüşmelerde, Atatürk’ün eğitim alanında yaptığı bu inkılapların ışığında, öğretmenlerin Atatürk ve eğitim konusunda öğrencilerini sürekli olarak bilgilendirdikleri görülmüştür. Ayrıca hayat bilgisi ders programlarında da yer alan benzer konular sayesinde öğrenciler bilinçlenmektedir. Bu sebeplerden dolayı, *hak* kavramında öğrencilerin Atatürk metaforunu daha fazla oluşturdukları düşünülebilir. A sınıfı öğrencileri genel dağılıma uygun şekilde Atatürk ile ilgili düşüncelerini şu şekilde dile getirmişlerdir.

“ *Atatürk Cumhuriyeti kurarken insan hakları yoktu. Mesela kızlar okula gitmiyordu, şimdi gidiyor. Hakları var yani. Konuşma hakkımız var.*”

“ Eskiden kadınlar tek okula gidemiyordu. Atatürk kadınlara seçme ve seçilme hakkı verince kadınlar da demokratik şekilde yaşamaya başladılar. Eğer Atatürk vermeseydi insanlar haksız yaşamaya devam edeceklerdi... Atatürk yurdumuzda kadınlara seçme ve seçilme hakkı verdi. Onlara erkeklerle aynı şansı verdi, sadece kendilerine değil.”

Öğrencilerin *hak* kavramı ile Atatürk’ün insanlara sağladığı haklar ve bu hakların eğitime yansması üzerine yoğunlaştıkları söylenebilir. Genel haklar temel kategorisinde yer alan metaforlara ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir.

ATATÜRK

“ Atatürk kadınlara seçme ve seçilme hakkı vermiştir çünkü eşit olmalarını istemiş.”

92, E.

KADINLAR

“ Hak diğince aklıma kadınların hakkı geliyor. Kadınların gezme, seçme ve seçilme hakkı var.”

63, K.

“ Kadın hakları: Atatürk seçme ve seçilme hakkı verdi. Çünkü herkese eşit davranışsın diye.”

91, K.

KADIN-ERKEK EŞİTLİĞİ

“ Kadın ve Erkek eşitliğine benzetiyorum. Çünkü kadınlara kötü davranıp erkeklere iyi davransak haksızlık olur.”

166, K.

OY-OY KULLANMAK-OYLAŞMAK

“ Oy. Herkesin oy kullanma hakkı vardır.”

1, E.

SEÇME-SEÇİLME-SEÇİM

“ Seçilme ve seçme hakkı: bazı insan Ömer Faruk’u seçer. Bazısı da İsmail Yaşar Oğuz’u seçer.”

12, E.

“ benim aklıma hak aklıma seçim gelir çünkü seçimde herkes oy verme hakkını kullanır.”

104, E.

YAŞAM(A)

“ Hak deyince aklıma yaşam geliyor. Çünkü herkesin yaşama hakkı var.”

20, E.

ÖZGÜRLÜK

“ Hak deyince aklıma özgür olmak geliyor. Çünkü istediğimiz şeyleri yapabiliyoruz.”

23, E.

DÜŞÜNME HAKKI

“ Ben özgürlüğü düşünme hakkına benzetiyorum çünkü herkesin düşünceleri özgürdür.”

738, E.

EŞİTLİK

“ Eşitlik: erkekler ve kızların aynı haklara sahip olması.”

158, E.

ANAYASA

“ Anayasaya benzetiyorum çünkü: Haklarımızı sağlar.”

152, E.

OSMANLI DEVLETİ

“ Hak denilince benim aklıma Osmanlı devleti geliyor çünkü: kadınlar o zaman oy kullanamıyordu ama şimdi kulana biliyorlar.”

384, K.

HAYVAN

“ Hayvanlara benzettim hayvanların özgür kalma hakkı var.”

235, E.

KUŞ

“ Hak deyince benim aklıma kuşlar gelir. Çünkü: her kuşun özgürce gezip dolaşmaya hakkı vardır.”

381, K.

HALK

“ Halk. Halka özgürlük hakkı verilir.”

207, E.

MESLEK

“ Mesleğe benzetiyorum. Çünkü her mesleğin ayrı bir hakkı var.”

270, K.

MAHKEME

“ Mahkemeye benzetiyorum çünkü mahkemede suçluya suçsuz konuşma hakkı vardır.”

290, E.

CUMHURİYET

“ Ben Cumhuriyeti haka benzetiyorum. Çünkü Cumhuriyet haklarımızı bize verdi.”

723, E.

LAİKLİK

“ Laikliğe benzetiyorum: Herkesin hakkına saygı duyarlar.”

802, K.

Öğretmen B ile yapılan görüşmede genel hakların sınıf ortamında işleniş biçimi şu örnekle açıklamıştır:

“ Oy yazmaları normal. Aslında oy hakkımız var dedik. Sınıf başkanı seçme, okul temsilcisi seçme, aday olma hakkınız var. Benim başkanlığa adaylığımı koymaya hakkım var. Oy sandıklarını getirdik. Başkanı öyle seçtik. Demokrasiden bahsettik.”

3.6.2. Eğitim-Okul-Sınıf Temel Kategorisi

Eğitim-Okul-Sınıf kategorisi; eğitim, öğretmen, çocuk, okul-okula gitmek, okuma(k), okuma hakkı-okumak ve öğretim hakkı, kızlar-kızların okuması, insan (okuma hakkı), sınıf, konuşma, söz-söz hakkı-söz almak, parmak-parmak kaldırmak, yazı ve sınıf başkanı seçme hakkı metaforlarından oluşmaktadır. Bu metaforların kategori içerisindeki dağılımları, Tablo 3.60.'ta gösterilmiştir.

Tablo 3.60. Eğitim-Okul-Sınıf temel kategorisinde yer alan metaforların kategori içerisindeki dağılımı

<i>Eğitim-Okul-Sınıf kategorisindeki metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Eğitim	10	12
Öğretmen	1	1,2
Çocuk	11	13,2
Okul-Okula gitmek-Okuma(k)-Okuma hakkı-Öğretim hakkı	27	32,5
Kızlar-kızların okuması	2	2,4
İnsan	1	1,2
Sınıf	1	1,2
Konuşma, Söz-söz hakkı-söz almak, Parmak-parmak kaldırmak	28	33,7
Yazı	1	1,2
Sınıf başkanı seçme hakkı	1	1,2
Toplam	83	100

Eğitim-okul-sınıf temel kategorisinde, öğrencilerin en fazla (% 33,7) konuşma, söz, söz hakkı, parmak kaldırmak ve (% 32,5) okul, okula gitmek, okumak, okuma ve öğrenim hakkı düşünceleri üzerinden metafor oluşturdukları görülmektedir. Bu metaforları % 13,2'lik oran ile çocuk metaforu ve % 12'lik oran ile eğitim metaforu takip etmektedir. Diğer metaforlar, kategori içerisinde birbirlerine yakın oranlarda dağılım göstermektedir.

Eğitim ortamında öğrencilere kazandırılacak hak bilinci, demokrasinin yerleşmesi ve geliştirilmesi yönünde son derece önemlidir. Bu düşünceler ışığında öğrencilerin *hak* kavramı ile ilgili okula gitme, okuma, eğitim-öğretim haklarına sahip oldukları ve bu haklar doğrultusunda sınıfları içerisinde parmak kaldırma ve söz alıp konuşma haklarına sahip oldukları söylenebilir. Eğitim-Okul-Sınıf temel kategorisinde yer alan metaforlara ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir.

EĞİTİM

“ Eğitim ve okuma hakkı: Her insanın eğitim ve öğretim hakkı var. ”

87, E.

“ Mesela küçük kızların okula gidip eğitim görme hakkı var. Çünkü biz eğitim görmeliyiz büyüyüp meslek sahibi olmak için. ”

93, K.

OKUL

“ Ben hakları okulda bir yarışma yapıldığında bir kişi hile yapıp kazanırsa haksızlık olur o yüzden buna benzetirim. ”

573, K.

SINIF

“ Sınıf: Mesela hep bir kişiyi hep ya da her gün, tahtaya kaldırırsa diyer çocuklarda haksız olur. ”

52, K.

KONUŞMA HAKKI

“ Konuşma hakkı. Bir arkadaşımız konuşuyorsa o konuşmasını bitirdikten sonra başka birisi konuşabilir. ”

6, K.

Görüşme yapılan öğrencilerin geneli, sınıf içerisinde parmak kaldırıp söz alma ve konuşma hakları olduğunu, sınıfta başkan olmaya ve başkan seçmeye hakları olduğunu ifade etmişlerdir. Sınıf içi yapılan gözlemlerde de öğretmenlerin öğrencilere her zaman söz hakkı vermeye çalıştığı gözlenmiştir. Ayrıca, öğretmenler başkalarının haklarını engellemeden kendi haklarını kullanmaları için öğrencileri her zaman uyarmaktadır. Bu durum özellikle sınıf içerisindeki konuşmalarda yaşanmaktadır. Öğretmenler parmak kaldırmadan ya da konuşan bir arkadaşının sözünü tamamlamasını beklemeden konuşan öğrencileri uyarmaktadır.

3.6.3. Günlük Haklar Temel Kategorisi

Günlük haklar kategorisi; oyun-oyun oynama-oynama, çocuk, sevgi, monopoli oyunu, yarışma, top (oynamak), park, seyahat-gezmek, temel ihtiyaçlar, inşaat-iş (çalışma), canlı (çalışma hakkı), emek, iş, çürük elma(değiştirmek)-fiş-garanti belgesi, insan, giysilik kıyafet, haksızlık, arkadaşlık seçimi ve ağaç metaforlarından oluşmaktadır. Bu metaforlar arasında, öğrenciler en fazla (% 44,6) oyun ve oyun oynamak üzerinden metafor oluşturmuştur. Diğer metaforlar, kategori içerisinde birbirlerine yakın oranlarda dağılım göstermektedir.

Tablo 3.61. Günlük haklar temel kategorisinde yer alan metaforların kategori içerisindeki dağılımı

<i>Günlük haklar kategorisindeki metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Oyun-Oyun oynama-Oynama-Monopoli oyunu-Top	21	44,6
Çocuk	2	4,2
Seyahat-gezmek	4	8,5
İnşaat-iş (çalışma)	3	6,3
Emek	2	4,2
Çürük elma (değiştirmek)-Fiş-Garanti belgesi	3	6,3
Giysi-kılık kıyafet	2	4,2
Ağaç	2	4,2
Sevgi, yarışma, park, temel ihtiyaçlar, canlı (çalışma hakkı), insan, haksızlık, arkadaşlık seçimi	1.8=8	2,1.8=16,8
Toplam	47	100

Oyun, toplumsal yeteneklerin kazanılmasında önemli yer tutar. Çocuğun oyunda toplumsal yaşamı biçimlenir, arkadaşlık kurma, paylaşma, yardımlaşma, başkalarının hakkına saygılı olma, kendi hakkını koruma, cinsel rolünü kavrama, kurallara uyma, gruba alınma, grup dışında kalma, birlikte çalışma, üretme gibi toplumsal gelişim ile ilgili birçok yeteneği kazanır. Gelecekteki yetişkin rolüne hazırlanır (Güngör 2002:98). Bu nedenle öğrencilerin *hak* kavramı ile ilgili yaş grubunun ilgisine uygun olarak, oyun oynamak düşüncesine yoğunlaştıkları söylenebilir. Günlük haklar temel kategorisinde yer alan metaforlara ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir.

OYUN-OYUN OYNAMA-OYNAMA-MONOPOLİ OYUNU-TOP

“ Oyun hakkı, mesela kardeşim oyun oynuyor bende derslerimi bitirdim oyun oynamak istiyor kardeşimde oynatmıyor o zaman haksızlık olur.”

10, K.

“ Oyun: Benim Cuma, Cumartesi ve Pazar oyun oynama hakkımı alıyorum. Çünkü her çocuk hakkı alıyor. Hep ders ders olmayacak. Asıcıkta oyun oynama hakkımızda var.”

102, K.

ÇOCUK

“ Çocuk hakkı. Çünkü özgürce yaşama hakkımız var.”

691, E.

SEYAHAT

“ Hak bence gezmeğe benzer. Çünkü bir kişi istediği gibi dışarı çıkıp gezebilir.”

336, K.

GİYSİ-KILIK KIYAFET

“ Kılık kıyafet hakkımız var çünkü istediğimiz giysiyi giyebiliriz.”

699, K.

İNŞAAT-İŞ

“ Mesela bir inşaatta çalışıyor bize para vermezseler bizim hakkımızı kısıtlamış olurlar.”

119, E.

“ İşe. Çünkü her işçinin yaptığı işin karşılığını almaya hakkı vardır.”

867, E.

GARANTİ BELGESİ-FİŞ

“ Garanti belgesine benzetiyorum. Çünkü: bir malın bozuk çıktığında değiştirme hakkı.”

892, K.

“ Fiş: Eğer aldığımız şey bozulursa satıcıya fişi verip değiştirebiliriz.”

884, E.

AĞAÇ

“ Ağaca benzetiyorum. Çünkü herkesin ağaçlardan yararlanma hakkı vardır.”

539, K.

SEVGİ

“ Ben hakkı sevgiye benzetiyorum. Çünkü: Üç kişi oyun oynuyor. Biri jüri öbürleri yarışan kişiler. Jüri yarışanlardan birini seviyo. Onu kazandırıyor. Öbür kişinin hakkını almış oluyolar.”

324, K.

TEMEL İHTİYAÇLAR

“ Ben “haki” temel ihtiyaçlara benzetirim. Çünkü haklar temel ihtiyaçlara girer.”

133, E.

3.6.4. Ev-Aile Temel Kategorisi

Ev-Aile temel kategorisi; ev, aile, anne-baba, mutluluk(aile), huzurlu bir aile, sessiz bir mahallede oturma hakkı, konut dokunulmazlığı, televizyon, kadın ve sevinç metaforlarından oluşmaktadır. Metaforların kategori içerisindeki dağılımları, frekans ve yüzdelik hesaplamaları ile birlikte Tablo 3.62.'de verilmiştir.

Tablo 3.62. Ev-Aile temel kategorisinde yer alan metaforların kategori içerisindeki dağılımı

<i>Ev-Aile kategorisindeki metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Ev	3	16,6
Anne-baba	2	11,1
Aile-Mutluluk(aile)-Huzurlu bir aile	7	38,8
Sesiz bir mahallede oturma hakkı	1	5,5
Konut dokunulmazlığı	2	11,1
Televizyon, kadın, sevinç	1.3=3	5,5.3=16,6
Toplam	18	100

Tablo 3.62. incelendiğinde, ev-aile temel kategorisinde, öğrencilerin en fazla (% 38,8) aile ve aile içerisindeki düzen üzerinden metafor oluşturdukları görülmektedir. Aile içerisinde yardımlaşma, dayanışma ve işbirliği, huzur ve sevgi ortamı, eşit konuşma hakkına sahip olma, anne-baba tutumları gibi bir çok etken metafor oluşumunu etkilemektedir.

“ Çocuk aile içinde demokratik davranışlar kazanabilirse, aile çevresi dışındaki genel hayata uyum sağlamada da fazla zorluk çekmeyecektir. Demokratik ve mutlu bir aile ortamının sağlanmasına katkıları olan başlıca öğeler: işbölümü, düşünce ve kanaate saygı, keder ve sevincin paylaşılması ve aile itibarının korunmasıdır. Bu öğelerin kabul gördüğü bir eve giren anlayış havası, topluma yayılıp kök salabilir; böyle yetişen bir genç, haklarının bilincinde olabilir.” (Büyükkaragöz 1990:10).

Çocuklar için büyük öneme sahip aile ortamının bu gibi nedenlerle *hak* kavramı ile ilgili metafor oluşturmada etkili olduğu düşünülebilir. Ev-aile temel kategorisinde yer alan metaforlara ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir.

EV

“ Ev. Evdeki büyük kararlarda her bireyin hak alıp fikrini söylemesi lazım.”

28, K.

ANNE-BABA

“ Anne ve babama benzetiyorum. Çünkü kardeşimle bana adil davranıyorlar.”

534, E.

AİLE

“ Hak değince aklıma mutluluk geliyor. Çünkü huzurlu ve mutlu bir ailede yaşama hakkımız var.”

677, K.

SESSİZ BİR MAHALLEDE OTURMA HAKKI

“ Sessiz bir mahallede oturma hakkımız var. Çünkü rahatsız olmayız.”

680, K.

KONUT DOKUNULMAZLIĞI

“ Konut dokunulmazlığı hakkına benzetiyorum. Çünkü ev onunsa istediğini yapabilir, olumsuz değil.”

709, E.

“ Hak demek konut dokunulmazlığı demektir çünkü başkasının evine izinsiz giremeyiz.”

715, K.

TELEVİZYON

“ Televizyon. Çünkü ablam televizyon izliyorsa benim de izleme hakkım var.”

7, E.

3.6.5. Cinsiyet Değişkenine Göre Metaforların Dağılımı

Örnekleme oluşturan 526 kız öğrencinin 166 (% 31,5)'sı değerlendirmeye alınırken, 360 (% 68,4)'ü değerlendirme dışı bırakılmıştır. Örnekleme oluşturan 564 erkek öğrencinin ise 163 (% 28,9)'ü değerlendirmeye alınırken, 401 (% 71)'i değerlendirme dışı bırakılmıştır. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre oluşturdukları metaforlar ve 4 temel kategoriye dağılımları incelendiğinde Tablo 3.63.'teki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 3.63. Cinsiyet değişkenine göre oluşturulan metaforların dağılımı

Cinsiyet	Genel Hak.		Eğ.Ok.Sın.		Günlük Hak.		Ev-Aile		Değ.Dışı		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Kız	90	17,1	45	8,5	20	3,8	11	2	360	68,4	526	100
Erkek	91	16,1	38	6,7	27	4,7	7	1,2	401	71	564	100
Toplam	181	16,6	83	7,6	47	4,3	18	1,6	761	69,8	1090	100

Değerlendirmeye alınan 166 kız öğrencinin 90 (% 17,1)'i genel haklar kategorisinde, 45 (% 8,5)'i eğitim-okul-sınıf kategorisinde, 20 (% 3,8)'si günlük haklar kategorisinde ve 11 (% 2)'i ev-aile kategorisinde metafor oluşturmuştur. Değerlendirmeye alınan 163 erkek öğrencinin ise 91 (% 16,1)'i genel haklar kategorisinde, 38 (% 6,7)'i eğitim-okul-sınıf kategorisinde, 27 (% 4,7)'si günlük haklar kategorisinde ve 7 (% 1,2)'si ev-aile kategorisinde metafor oluşturmuştur.

Kategoriler içerisinde cinsiyet değişkenine göre metafor dağılımlarına bakıldığında oransal bir farklılık olmadığı görülmektedir. Buradan hareketle cinsiyetin *hak* kavramı ile ilgili metafor oluşturmak için ayırıcı olmadığı söylenebilir. Ayrıca cinsiyet değişkenine bağlı olmaksızın tüm öğrenciler, en fazla genel hak kategorisinde metafor oluştururken, en az ev-aile kategorisinde metafor oluşturmuştur.

3.6.6. Okul Değişkenine Göre Metaforların Dağılımı

Öğrencilerin *hak* kavramı ile ilgili oluşturdukları metaforların okul değişkenine göre dağılımına bakıldığında tablodaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 3.64.'te yer alan veriler okullardaki öğrenci sayılarının eş olmaması durumu da dikkate alınarak oransal şekilde düzenlenmiştir. Bu açıdan Tablo 3.64. öğrencilerin en fazla metafor oluşturdukları kategoriler açısından incelendiğinde, 18 Mart İ.Ö.O., Anafartalar İ.Ö.O., Özlem Kayalı İ.Ö.O., Merkez İ.Ö.O., Cumhuriyet İ.Ö.O., İstiklâl İ.Ö.O., Turgut Reis İ.Ö.O., Ömer Mart İ.Ö.O., Barbaros İ.Ö.O., Vali Fahrettin Akkutlu İ.Ö.O., Atatürk İ.Ö.O., Şemsettin Fatma Çamoğlu İ.Ö.O., Gazi İ.Ö.O. ve Kepez Mehmet Akif Ersoy İ.Ö.O. öğrencileri en fazla genel haklar kategorisinde metafor oluşturmuştur. Mustafa Kemal İ.Ö.O. ve Kepez Atatürk İ.Ö.O. öğrencileri en fazla eğitim-okul-sınıf kategorisinde, Arıburun İ.Ö.O. öğrencileri ise en fazla ev-aile kategorisinde metafor oluşturmuştur. Günlük haklar kategorisinde ise hiçbir okulun öğrencileri diğer kategorilere göre oransal üstünlük sağlamamıştır.

Tablo 3.64. Okul değişkenine göre metaforların dağılımı

Okullar	Genel Hak.		Eğ.Ok.Sın.		Günlük Hak.		Ev-Aile		Değ. dışı		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
18 Mart İ.Ö.O.	16	12,9	4	3,2	4	3,2	1	0,8	99	79,8	124	100
Anafartalar İ.Ö.O.	6	21,4	-	-	-	-	-	-	22	78,5	28	100
Özlem Kayalı İ.Ö.O.	9	11,25	-	-	4	5	-	-	67	83,7	80	100
Merkez İ.Ö.O.	11	13,4	6	7,3	3	3,6	1	1,2	61	74,3	82	100
Cumhuriyet İ.Ö.O.	10	20,4	6	12,2	2	4	-	-	31	63,2	49	100
İstiklâl İ.Ö.O.	15	34	8	18,1	1	2,2	2	4,5	18	40,9	44	100
Arıburun İ.Ö.O.	-	-	2	10,5	2	10,5	7	36,8	8	42,1	19	100
Turgut Reis İ.Ö.O.	5	12,8	2	5,1	-	-	-	-	32	82	39	100
Mustafa Kemal İ.Ö.O.	1	1,6	15	24,5	-	-	-	-	45	73,7	61	100
Ömer Mart İ.Ö.O.	20	14,2	1	0,7	6	4,2	3	2,1	110	78,5	140	100
Barbaros H.P. İ.Ö.O.	15	16,8	5	5,6	1	1,1	-	-	68	76,4	89	100
Vali Fah. A. İ.Ö.O.	9	14,5	4	6,4	4	6,4	1	1,6	44	70,9	62	100
Atatürk İ.Ö.O.	4	10,8	3	8,1	1	2,7	1	2,7	28	75,6	37	100
Şemsettin F.Ç.İ.Ö.O.	16	32,6	4	8,1	7	14,2	-	-	22	44,8	49	100
Gazi İ.Ö.O.	29	34,1	6	7	6	7	-	-	44	51,7	85	100
Kepez Atatürk İ.Ö.O.	9	12,3	14	19,1	1	1,3	-	-	49	67,1	73	100
Kepez M.A.E.İ.Ö.O.	6	20,6	3	10,3	5	17,2	2	6,8	13	44,8	29	100
Toplam	181	16,6	83	7,6	47	4,3	18	1,6	761	69,8	1090	100

Tablo 3.64. metafor oluşturulmayan kategoriler açısından incelendiğinde, genel haklar kategorisinde sadece Arıburun İ.Ö.O.; eğitim-okul-sınıf kategorisinde Anafartalar İ.Ö.O. ve Özlem Kayalı İ.Ö.O.; günlük haklar kategorisinde Anafartalar İ.Ö.O., Turgut Reis İ.Ö.O. ve Mustafa Kemal İ.Ö.O.; ev-aile kategorisinde Anafartalar İ.Ö.O., Özlem Kayalı İ.Ö.O., Cumhuriyet İ.Ö.O., Turgut Reis İ.Ö.O., Mustafa Kemal İ.Ö.O., Barbaros Hayrettin Paşa İ.Ö.O., Şemsettin Fatma Çamoğlu İ.Ö.O., Gazi İ.Ö.O ve Kepez Atatürk İ.Ö.O. öğrencileri kategorisinde metafor oluşturmamıştır. Kategoriler içerisinde, genel metafor dağılımına uygun olarak okulların 14 (% 82,3)'ü genel haklar kategorisinde metafor oluşturmuştur.

3.6.7. Anne-Baba Meslek Değişkenine Göre Metaforların Dağılımı

Elde edilen veriler, anne değişkenine göre değerlendirildiğinde Tablo 3.65.'teki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 3.65. Anne mesleklerine göre oluşturulan metaforların dağılımı

<i>Anne meslekleri</i>	<i>Genel Hak.</i>		<i>Eğ.-Ok.-S.</i>		<i>Günlük Hak.</i>		<i>Ev-Aile</i>		<i>Değ. dışı</i>		<i>Toplam</i>	
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Memur	29	18,5	9	5,7	15	9,6	1	0,6	102	65,3	156	100
İşçi	15	17,4	5	5,8	4	4,6	3	3,4	59	68,6	86	100
Serbest meslek	21	23,5	6	6,7	3	3,3	2	2,2	57	64	89	100
Ev hanımı	112	15,4	63	8,6	25	3,4	12	1,6	514	70,7	726	100
Boş	4	12,1	-	-	-	-	-	-	29	87,8	33	100
Toplam	181	16,6	83	7,6	47	4,3	18	1,6	761	69,8	1090	100

Anne mesleklerine göre veriler incelendiğinde, annesi memur olan öğrencilerin % 34,6'sı değerlendirmeye alınırken % 65,3'ü değerlendirme dışı bırakılmıştır. Annesi işçi olan öğrencilerin % 31,3'ü değerlendirmeye alınırken % 68,6'sı değerlendirme dışı bırakılmıştır. Annesi serbest meslek ile uğraşan öğrencilerin % 35,9'u değerlendirmeye alınırken % 64'ü değerlendirme dışı bırakılmıştır. Annesi ev hanımı olan öğrencilerin % 29,2'si değerlendirmeye alınırken % 70,7'si değerlendirme dışı bırakılmıştır. Anne mesleği bölümünü boş bırakan öğrencilerin % 12,1'i değerlendirmeye alınırken % 87,8'i değerlendirme dışı bırakılmıştır. Oranlar değerlendirildiğinde, anne mesleği bölümünü boş bırakan öğrencilerin en fazla değerlendirme dışı bırakıldığı görülmüştür. Tüm meslek gruplarında öğrenciler birbirine yakın oranlarda değerlendirme dışı bırakılırken; en fazla genel haklar kategorisinde, en az ise ev-aile kategorisinde metafor oluşturmuştur. Buradan *hak* kavramını değerlendirmede, meslek gruplarının ayırt edici bir özellik olmadığı söylenebilir.

Baba mesleklerine göre değerlendirme yapıldığında Tablo 3.66.'daki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 3.66. Baba mesleklerine göre oluşturulan metaforların dağılımı

<i>Baba meslekleri</i>	<i>Genel Hak.</i>		<i>Eğ-Ok-Sın.</i>		<i>Gün.Hak.</i>		<i>Ev-Aile</i>		<i>Değ. Dışı</i>		<i>Toplam</i>	
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Memur	60	19,2	18	5,7	19	6	6	1,9	209	66,9	312	100
İşçi	38	14,9	24	9,4	11	4,3	4	1,5	178	69,8	255	100
Serbest meslek	72	16	39	8,6	16	3,5	8	1,7	314	69,9	449	100
Emekli/İşsiz	6	17,6	2	5,8	1	2,9	-	-	25	73,5	34	100
Boş	5	12,5	-	-	-	-	-	-	35	87,5	40	100
Toplam	181	16,6	83	7,6	47	4,3	18	1,6	761	69,8	1090	100

Baba mesleklerine göre veriler incelendiğinde, babası memur olan öğrencilerin % 33'ü değerlendirmeye alınırken % 66,9'u değerlendirme dışı bırakılmıştır. Babası işçi olan öğrencilerin % 30,1'i değerlendirmeye alınırken % 69,8'i değerlendirme dışı bırakılmıştır. Babası serbest meslek ile uğraşan öğrencilerin % 30'u değerlendirmeye alınırken % 69,9'u değerlendirme dışı bırakılmıştır. Babası emekli ya da işsiz olan öğrencilerin % 26,4'ü değerlendirmeye alınırken % 73,5'i değerlendirme dışı bırakılmıştır. Baba mesleği bölümünü boş bırakan öğrencilerin % 12,5'i değerlendirmeye alınırken % 87,5'i değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Oranlar değerlendirildiğinde, baba mesleği bölümünü boş bırakan öğrenciler en fazla değerlendirme dışı bırakılmıştır. Tüm meslek gruplarında oluşturulan metaforlar kategoriler içerisinde birbirlerine yakın oranlarda dağılım göstermektedir. Öğrenciler en fazla genel haklar kategorisinde metafor oluşturmuştur. Babası memur, işçi ve serbest meslekle uğraşan öğrenciler en az ev-aile kategorisinde metafor oluştururken, babası işsiz/emekli olan ve baba mesleği bölümünü boş bırakan öğrenciler aynı kategoride metafor oluşturmamıştır.

3.7. Demokrasi Kavramına İlişkin Bulgular

Veri toplama aracında son olarak yöneltilen *demokrasi* kavramına öğrencilerin verdikleri yanıtların 523'ü değerlendirmeye alınırken, 567'si değerlendirme dışı bırakılmıştır. Değerlendirme dışı bırakılma nedenleri yanıtlara göre 68 (% 6,2) soruyu boş

bırakma, 129 (% 11,8) sadece metafor oluşturma, 275 (% 25,2) metafor oluşturup açıklamasını yeterince anlamlı yapmama ve 95 (% 8,7) sadece açıklama yapma şeklinde belirlenmiştir. Oranlar irdelendiğinde, değerlendirme dışı bırakılan öğrencilerin büyük bir kısmının aslında demokrasi kavramı ile ilgili düşüncelere sahip olduğu ancak yeterince açık bir anlatıma sahip olmadıkları düşüncesi ileri sürülebilir.

Değerlendirmeye alınan 523 cevap, *demokrasi* kavramı ile bağlantılı 4 temel kategori altında incelenmiştir. Bu temel kategoriler: sosyal faaliyet, sosyal çevre, yönetim/yönetici ve evrensel değerlerdir. Tablo 3.67.'de cevapların 4 temel kategoriye dağılımları, frekans ve yüzdelik hesapları ile birlikte verilmiştir.

Tablo 3.67. Demokrasi kavramı ile ilgili oluşturulan metaforların 4 temel kategoriye dağılımları

<i>Kategoriler</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Sosyal faaliyet	47	8,3
Sosyal çevre	74	14,1
Yönetim/yönetici	340	65
Evrensel değerler	62	11,8
Toplam	523	100

Değerlendirmeye alınan 523 metaforun 47 (% 8,3)' si sosyal faaliyet kategorisinde, 74 (% 14,1)'ü sosyal çevre kategorisinde, 340 (% 65)'i yönetim/yönetici kategorisinde ve 62 (% 11,8)'si evrensel değerler kategorisinde yer almaktadır.

3.7.1. Sosyal Faaliyet Temel Kategorisi

Sosyal faaliyet temel kategorisi, oyun/oyun oynamak, gezi/gezmek, sinema/film, piknik ve yemek metaforlarından oluşmaktadır. Bu metaforların kategori içerisindeki frekans ve yüzdelik dağılımları aşağıda ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 3.68. Sosyal Faaliyet temel kategorisinde yer alan metaforlar

<i>Metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Oyun/oyun oynamak	32	68
Gezi/Gezmek	5	10,6
Sinema/Film	4	8,5
Piknik	4	8,5
Yemek	2	4,2
Toplam	47	100

Tablo 3.68.'e göre öğrencilerin en fazla (% 68) oyun ve oyun oynamak üzerinden metafor oluşturdukları görülmektedir. “İlköğretim basamağının ilk yıllarında, çocuklar sürekli olarak devinmek isterler. Devinim gerektiren oyunlardan hoşlanırlar” (Ünver 2007:65). Çocukların içerisinde buldukları dönem oyun dönemidir. Bu nedenle kategori içerisindeki oyun metaforunun gelişim dönemini yansıtan bir ihtiyaçtan kaynaklandığı düşünülebilir. Sosyal faaliyet kategorisinde bulunan metaforlara ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir.

OYUN

“Oyun. Neden: Herkes kendi oyununu söyleriz ve hangi daha çok olursa demokrasi olur.”

9, Erkek.

“ Oyuna benzetirim. Oyun oynarken hepimiz toplanıp oyun seçmeliyiz. Çünkü biri seçerse demokrasi olmaz.”

13, Kız.

GEZİ/GEZMEK

“Demokrasi kavramını gezmeye benzetirim. Çünkü gezmeye gittiyssek nereye gideceğimizi herkes kararını söyler.”

329, Kız.

SİNEMA/FİLM

“Demokrasi kavramını filme benzetirim. Çünkü film izlerken en çok sevilen filmi izleriz.”

21, Erkek.

“Sinema aklıma geliyor çünkü ortak olarak bir karar verip filme gideriz.”

699, Kız.

PİKNİK

“Piknik. Çünkü pikniğe bir yere giderken herkes kararını verir.”

317, Erkek

YEMEK

“Demokrasiyi ben yemeğe benzetirim. Çünkü aileyle yemeğe gittik. Herkesin istediğinden yedik.”

611, Erkek.

Yukarıdaki örnekler incelendiğinde, öğrencilerin bir kısmının demokrasi kavramını, yaptıkları sosyal faaliyetlerden biri üzerinden yorumladıkları görülmektedir. Yaptıkları metaforik ifade seçimlerinde ortak karar, eşit haklar vb açıklamalar yoluyla bu benzetimleri yapmış olmalarına rağmen genel benzetimleri sosyal bir faaliyet aracılığıyla olmuştur.

3.7.2. Sosyal Çevre Temel Kategorisi

Ev/aile/anne-baba/baba, okul, sınıf, öğretmen, öğrenci, arkadaş, halk/toplum, devlet ve Türkiye metaforlarından oluşan sosyal çevre kategorisindeki metaforların frekans ve yüzdelik dağılımları Tablo 3.69.'da verilmiştir.

Tablo 3.69. Sosyal çevre kategorisinde yer alan metaforların kategori içerisindeki dağılımı

<i>Metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Ev/aile/anne-baba/baba	44	59,4
Okul	6	8,1
Sınıf	6	8,1
Öğretmen	6	8,1
Öğrenci	1	1,3
Arkadaş	1	1,3
Halk/toplum	4	5,4
Devlet	3	4
Türkiye	3	4
Toplam	74	100

Sosyal çevre kategorisinde öğrenciler en fazla (% 59,4) ev/aile/anne-baba/baba metaforları oluşturmuştur. “ Demokrasi eğitimi ailede başlar, toplum tabanına yayılır. Devlette ise filizlenir. Onun içindir ki bu filizlenme sürecini başlatabilecek bireyin yetişmesinde büyük rol oynayan aile kurumunun önemi ortadadır.” (Büyükkaragöz ve Kesici 1998:10). “Ailenin çocuğa karşı demokratik bir yaklaşım içinde olması onun özellikle sosyal ve duygusal gelişimini olumlu yönde etkiler” (Ünver 2002:9). Bu önemli kurumun, çocukların demokrasiyi algılayış biçimlerinde önemli olduğu ve oluşturulan metaforlarda bunu yansıttıkları söylenebilir. Sosyal çevre kategorisinde bulunan metaforlara ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir.

EV/AİLE/ANNE-BABA/BABA

“Ben demokrasi kavramını aileye benzetirim. Çünkü ailede bütün herkesin söz hakkı vardır.”

370, Kız.

“Aileye benzettim. Çünkü ailede eşit kararlar alınır.”

372, Kız.

“Demokrasi kavramını aileye benzetirim. Çünkü evde herkesin konuşma hakkı vardır.”

614, Kız.

SINIF

“Bizim sınıfa benzetiyorum. Çünkü başkan seçerken hepimizin düşüncesini alıyorlar.”

714, Erkek.

TOPLUM/HALK

“Ben demokrasiyi topluma benzetiyorum çünkü toplumda herkesin hakkı vardır.”

315, Kız.

ÖĞRENCİ

“Demokrasi kavramını öğrencilere benzetirim. Çünkü sınıf başkanı seçerken demokratik seçim yaparlar.”

989, Kız.

ÖĞRETMEN

“Ben öğretmene benzetiyorum çünkü ayrımcılık yapmıyor.”

643, Kız.

OKUL

“Okulu benzetiyorum. Çünkü daha okula başlamadın. Ama bir iki ay sonra başlıcağsın. O zaman istediğin okula gitmeği seçebilirler.”

596, Kız.

DEVLET

“Devlete benzetiyorum. Çünkü ortak kararlar seçimi yapıyor.”

310, Kız.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

“Türkiye Cumhuriyeti'ne benzetiyorum. Çünkü devletimiz demokrasiyle yönetiliyor.”

870, Kız.

Öğrencilerin demokrasi kavramına ilişkin oluşturdukları metaforlar incelendiğinde, sosyal çevrenin ve sosyal yapının demokrasi bilincinin kazanılmasında etkili olduğu düşünülebilir. Öğrencilerin aile, anne-baba davranışları, sınıf ve okul yapıları, toplum düzenleri demokrasi kavramını algılayış biçimlerinde kendini gösterdiği söylenebilir.

3.7.3. Yönetim/Yönetici Temel Kategorisi

Yönetim/yönetici temel kategorisi, oy/oy kullanmak/oy vermek, seçim/seçme ve seçilme, yönetici/lider, başkan, sınıf başkanı, belediye başkanı, başbakan, cumhurbaşkanı, Atatürk, Meclis/hükümet/TBMM, parti, cumhuriyet ve yönetim/egemenlik metaforlarından oluşmaktadır. Bu metaforların dağılımları Tablo 3.70.'te incelenmiştir.

Tablo 3.70. Yönetim/yönetici kategorisinde yer alan metaforların kategori içerisindeki dağılımı

<i>Metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Oy/oy kullanmak/oy vermek	120	35,2
Seçim/seçme ve seçilme	53	15,5
Yönetici/lider	4	1,1
Başkan	42	12,3
Sınıf başkanı	70	20,5
Belediye başkanı	1	0,2
Başbakan	11	3,2
Cumhurbaşkanı	6	1,7
Atatürk	12	3,5
Meclis/hükümet/TBMM	3	0,8
Parti	1	0,2
Cumhuriyet	9	2,6
Yönetim/egemenlik	8	2,3
Toplam	340	100

Tablo 3.70.'e göre öğrencilerin yönetim/yönetici kategorisinde en fazla oy/oy kullanmak/oy vermek düşüncelerine yoğunlaştıkları görülmektedir. Bu düşünceleri çocukların en yakın sosyal çevrelerinden biri olan sınıf ortamındaki yöneticileri (sınıf başkanı) (% 20,5) takip etmektedir. Yönetim/yönetici kategorisindeki metaforlara ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir.

BAŞKAN

“Başkan seçme. Okulda başkan seçme hakkı vardır. Herkes oy kullanmazsa demokrasi olmaz.”

1, Erkek.

“Başkan: başkan seçerken oy kullanılır çünkü herkes istediğine oy verir.”

785, Erkek.

SINIF BAŞKANI

“ Sınıf başkanı. Sınıf başkanımızı biri seçmedi herkes seçti. Çünkü o zaman demokrasi olur.”

139, Kız.

“Sınıf başkanına benzetirim. Bizim sınıfta sınıf başkanını seçerken kim en çok oy alırsa o sınıf başkanı olur.”

565, Erkek.

BELEDİYE BAŞKANI

“Belediye başkanı geliyor. Çünkü her kes oyunu kullanıyor.”

53, Kız

CUMHURBAŞKANI

“Demokrasi kavramını ben cumhurbaşkanına benzettim. Çünkü Türkiye Cumhurbaşkanı’nu Türkiye halkı seçti”.

29, Erkek.

LİDER

“Ben demokrasiyi lidere benzetiyorum çünkü bir millette bir lider seçilmezse o millet kendi kendini yönetemez.”

505, Erkek.

ATATÜRK

“ Benim aklıma demokrasi denince Atatürk geliyor. Çünkü: Atatürk sayesinde demokrasiye kavuştuk.”

1049, Kız.

CUMHURİYET

“ Ben demokrasiyi cumhuriyete benzetiyorum. Çünkü özgür bir yönetim biçimidir.”

140, Kız.

“Cumhuriyet çünkü: cumhuriyet demokrasi var. Eskiden Osmanlı İmparatorluğu’nda padişah babadan oğla geçerdi.”

995, Kız.

TBMM

“Demokrasiyi T.B.M.M. benzetiyorum. Çünkü T.B.M.M. demokrasiyle oy alarak ortaya çıktı.”

547, Kız

PARTİ

“Bana partileri anımsattıyo çünkü her partide demokrasi vardır.”

533, Erkek.

SEÇİM

“Demokrasiyi ben seçime benzetirim. Çünkü seçim olmasaydı istemediğimiz bir şeyi kabullenirdik.”

87, Erkek.

“ Seçime benzetiyorum. Çünkü seçim olmasa demokrasi sağlanmaz.”

159, Erkek.

OY

“Demokrasiyi oy kullanmaya benzetiyorum çünkü oy kullanarak başkanları seçeriz.”

532, Erkek

“Demokrasiyi oya benzettim. Herkesin oyları ile fikirlerimizi oy kullanarak söyleriz.”

629, Erkek

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere, öğrencilerin demokrasi kavramı ile ilgili metafor üretirken; sınıf başkanından cumhurbaşkanına kadar farklı seviyelerdeki yöneticilerden ve meclis, Cumhuriyet, seçim, oy gibi farklı yönetsel kavramlardan yararlandıkları anlaşılmaktadır.

Yapılan görüşmelerde, öğrencilerin tamamına yakını sınıflarındaki demokrasi ve demokratik seçimlerden bahsetmiştir. Öğrencilerin tamamı, demokrasinin yönetim boyutuna odaklanmış ve özellikle sınıf başkanı seçimlerinde yaşadıklarını şu sözlerle ifade etmişlerdir:

“ Öğretmen bize kağıtlar dağıttı. Onlara istediğimiz kişinin adını yazıyoruz, sonra kutuya atıyoruz. Öğretmen onları okuyor, en fazla oy alan sınıf başkanı oluyor. Eğer biz böyle yapmasaydık işler çok kötü olabilirdi.”

“ Sınıf başkanı seçerken demokrasi ile yapıyoruz. Herkes istediği kişiyi seçebiliyor. Demokrasi olmasaydı çok adaletsiz olurdu, eşitlik olmazdı.”

“ Sınıfta sandık gibi bir şey getiriyoruz, onun içine atıyoruz. En çok kim oy alırsa o başkan oluyor.”

“ Demokrasi oydur. Herkes istediğine veriyor. Sınıfta öğretmen hepimize küçük küçük kağıtlar veriyor, onlara yazıyoruz, açıyoruz, biri tahtaya yazıyor... Demokrasi olmasaydı öğretmenin seçtiği kişi olurdu.”

“ Sınıf başkanı demokrasiyle seçilir yani ona oy verilerek. Mesela parmak kaldırarakta seçilir. Mesela Ayşe'ye oy verenler derler 10 kişi kaldırır, Ata'ya oy verenler 5 kişi, Emrecan'a oy verenler 40 kişi diyelim. Başkan Emrecan seçilir 40 oyla, yardımcısı da Ayşe seçilir 10 oyla. Böyle oy verilerek yapılır. Demokrasi olmasaydı öğretmen seçebilirdi veya bir kişi seçerdi, öğretmen o olsun derdi.

Öğrenciler genel metafor dağılımıyla benzer görüşler belirtmişlerdir. Sınıfta temsil ilkesinin en basit ve en uygulanabilir örneği olan sınıf başkanı seçimlerinin, demokrasi bilincinin kazanılmasında etkili olduğu düşünülebilir. A sınıfı öğretmenin de sınıf başkanı seçimleri ve demokrasi ile ilgili benzer görüşleri şu şekildedir:

“ Sınıf başkanını en çok biliyorlar. Hatta başkanı değiştirebileceklerini biliyorlar. Yani somut olarak benim anlatabileceğim bu.”

3.7.4. Evrensel Değerler Temel Kategorisi

Evrensel değerler temel kategorisi, hak, eşitlik, insan-insan hakları, ortak fikir-karar-düşünce, kanun-kural, özgürlük-serbestlik-hürriyet, saygı ve toplantı metaforlarından oluşmaktadır. Bu metaforların frekans ve yüzdelik dağılımları Tablo 3.71.’de gösterilmiştir.

Tablo 3.71. Evrensel Değerler kategorisinde yer alan metaforların kategori içerisindeki dağılımı

<i>Metaforlar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Hak	16	25,8
Eşitlik	15	24,1
İnsan-insan hakları	10	16,1
Ortak fikir-karar-düşünce	5	8
Kanun-kural	5	8
Özgürlük-serbestlik-hürriyet	8	12,9
Saygı	2	3,2
Toplantı	1	1,6
Toplam	62	100

Tablo 3.71. incelendiğinde, evrensel değerler kategorisinde, öğrencilerin en fazla (% 25,8) hak ve eşitlik (% 24,1) kavramları üzerinden metafor oluşturdukları görülmektedir. Diğer metaforlar, kategori içerisinde birbirlerine yakın oranlarda dağılım göstermektedir. Buradan hareketle öğrencilerin *demokrasi* kavramı ile ilgili metafor oluştururken demokrasinin içerisinde barındırdığı temel kavramların üzerinde durdukları söylenebilir. Evrensel değerler kategorisinde yer alan metaforlara ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir.

HAK

“Demokrasi kavramını ben haka benzetirim. Çünkü herkesin fikirlerini açıklamaya ve oy kullanmaya hakkı vardır.”

1078, Kız.

ORTAK KARAR-DÜŞÜNCE

“Demokrasi ortak şekilde düşündür. Yani neden çünkü herkesin düşüncesi olur.”

481, Kız

ÖZGÜRLÜK

“ Özgürlüğe benzetirim. Çünkü herkes istediğini yapabilir.”

961, Kız.

“ Demokrasi 'yi özgürce yaşamaya benzetiyorum. Çünkü herkesin özgürce yaşaması ve rahatça konuşması lazım.”

245, Kız.

KANUN/KURAL

“Demokrasi kavramını kanuna benzetirim. Çünkü kanunlar ve demokrasi içinde yaşıyoruz.”

106, Erkek.

“Ben demokrasiyi bir kurala benzetiyorum. Çünkü kuralsız demokrasi olmaz.”

559, Erkek.

İNSAN

“ İnsanlara benzetiyorum. Çünkü demokrasiyi insanlar kullanıyorlar.”

351, Kız.

Örnekler incelendiğinde, öğrencilerin büyük bir kısmının demokrasi kavramı ile ilgili olarak hak, adalet, özgürlük, kanun, kural ve insanlar gibi demokrasi kavramının daha evrensel tanımlamalarına yöneldikleri görülmektedir.

3.7.5. Cinsiyet Değişkenine Göre Metaforların Dağılımı

Örnekleme oluşturan 526 kız öğrencinin 279 (% 53)'u değerlendirmeye alınırken, 247 (% 57)'si değerlendirme dışı bırakılmıştır. Örnekleme oluşturan 564 erkek öğrencinin ise 244 (% 43,2)'ü değerlendirmeye alınırken, 320 (% 60,6)'si değerlendirme dışı bırakılmıştır. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre oluşturdukları metaforlar ve 4 temel kategoriye dağılımları incelendiğinde Tablo 3.72.'deki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 3.72. Cinsiyet değişkenine göre oluşturulan metaforların dağılımı

<i>Cinsiyet</i>	<i>Sos. Fa.</i>		<i>Sos.Çev.</i>		<i>Yön./Yön.</i>		<i>Ev.Değ.</i>		<i>Değ. Dışı</i>		<i>Toplam</i>	
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Kız	26	4,9	45	8,5	168	31,9	40	7,6	247	57	526	100
Erkek	21	3,7	29	5,1	172	30,4	22	3,9	320	60,6	564	100
Toplam	47	4,3	74	6,7	340	31,1	62	5,6	567	58,8	1090	100

Örnekleme oluşturan kız öğrencilerin 26 (% 4,9)'sı sosyal faaliyet temel kategorisinde, 45 (% 8,5)'i sosyal çevre kategorisinde, 168 (% 31,9)'i yönetim/yönetici kategorisinde ve 40 (% 7,6)'sı evrensel değerler kategorisinde metafor oluşturmuştur.

Örnekleme oluşturan erkek öğrencilerin ise 21 (% 3,7)'i sosyal faaliyet kategorisinde, 29 (% 5,1)'u sosyal çevre kategorisinde, 172 (% 30,4)'si yönetim/yönetici kategorisinde ve 22 (% 3,9)'si evrensel değerler kategorisinde metafor oluşturmuştur.

Kız ve erkek öğrenciler, genel dağılıma paralel olarak, kategoriler içerisinde en fazla yönetim/yönetici kategorisinde metafor oluştururken en az sosyal faaliyet kategorisinde metafor oluşturmuştur. Yüzdeler oranlar dikkate alındığında kız ve erkek öğrencilerin sosyal faaliyet ve yönetim/yönetici kategorilerinde birbirlerine en yakın oranlarda metafor oluşturdukları görülmektedir. Ayrıca tüm kategorilerde kızlar lehine yüzdeler bir fark gözlenmektedir. Buradan hareketle kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre sayıca daha fazla metafor oluşturdukları söylenebilir.

Cinsiyete göre boş bırakılan cevaplara bakıldığında ise kız öğrencilerin 247 (% 57)'si değerlendirme dışı bırakılırken erkek öğrencilerin 320 (% 60,6)'si değerlendirme dışı bırakılmıştır. Burada erkekler lehine yaklaşık % 3'lük olumsuz bir farklılık olduğu söylenebilir.

3.7.6. Okul Değişkenine Göre Metaforların Dağılımı

Öğrencilerin *demokrasi* kavramı ile ilgili oluşturdukları metaforların okul değişkenine göre dağılımına bakıldığında Tablo 3.73'teki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 3.73. Okul değişkenine göre metaforların dağılımı

<i>Okullar</i>	<i>Sos.Faa.</i>		<i>Sos.Çev.</i>		<i>Yön/Yön.</i>		<i>Evr.Değ.</i>		<i>Değ. dışı</i>		<i>Toplam</i>	
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
18 Mart İ.Ö.O.	-		8	6,4	21	16,9	13	10,4	82	66,1	124	100
Anafartalar İ.Ö.O.	-		-		13	46,4	1	3,5	14	50	28	100
Özlem Kayalı İ.Ö.O.	-		3	3,7	25	31,2	1	1,2	51	63,7	80	100
Merkez İ.Ö.O.	1	1,2	3	3,6	32	39	3	3,6	43	52,4	82	100
Cumhuriyet İ.Ö.O.	2	4	5	10,2	6	12,2	4	8,1	32	65,3	49	100
İstiklâl İ.Ö.O.	1	2,2	4	9	19	43,1	1	2,2	19	43,1	44	100
Arıburun İ.Ö.O.	-		4	21	8	42,1	3	15,7	4	21	19	100
Turgut Reis İ.Ö.O.	1	2,5	2	5,1	9	23	3	7,6	24	61,5	39	100
Mustafa Kemal Ömer Mart İ.Ö.O.	6	9,8	11	18	17	27,8	1	1,6	26	42,6	61	100
Barbaros H.P. İ.Ö.O.	-		13	14,6	28	31,4	6	6,7	42	47,1	89	100
Vali Fah. A. İ.Ö.O.	3	4,8	4	6,4	28	45,1	2	3,2	25	40,3	62	100
Atatürk İ.Ö.O.	1	2,7	-		15	40,5	2	5,4	19	51,3	37	100
Şemsettin F.Ç.İ.Ö.O.	1	2	1	2	20	40,8	5	10,2	22	44,8	49	100
Gazi İ.Ö.O.	2	2,3	3	3,5	43	50,5	1	1,1	36	42,3	85	100
Kepez Atatürk İ.Ö.O.	17	23,2	5	6,8	15	20,5	1	1,3	35	47,9	73	100
Kepez M.A.E.İ.Ö.O.	12	41,3	1	3,4	7	24,1	3	10,3	6	20,6	29	100
Toplam	47	4,3	74	6,7	340	31,1	62	5,6	567	52	1090	100

Tablo 3.73.'te yer alan veriler okullardaki öğrenci sayılarının eş olmaması durumu da dikkate alınarak oransal şekilde düzenlenmiştir. Bu açıdan Tablo 3.73. öğrencilerin en fazla metafor oluşturdukları kategoriler açısından incelendiğinde, Kepez Atatürk İ.Ö.O. ve Kepez Mehmet Akif Ersoy İ.Ö.O. öğrencileri en fazla sosyal faaliyet kategorisinde metafor oluştururken diğer tüm okullar genel dağılıma uygun şekilde en fazla yönetim/yönetici kategorisinde metafor oluşturmuştur.

Tablo 3.73, öğrencilerin metafor oluşturmadıkları kategoriler açısından incelendiğinde, 18 Mart İ.Ö.O., Anafartalar İ.Ö.O., Özlem Kayalı İ.Ö.O., Arıburun İ.Ö.O., Ömer Mart İ.Ö.O. ve Barbaros Hayrettin Paşa İ.Ö.O. öğrencileri sosyal faaliyet kategorisinde; Anafartalar İ.Ö.O. ve Atatürk İ.Ö.O., öğrencileri sosyal çevre kategorisinde metafor oluşturmamıştır.

Tablo 3.73.'e göre, toplamda değerlendirmeye alınan 523 metafor içerisinde, % 79,3'lük oran ile Kepez Mehmet Akif Ersoy İ.Ö.O. ve % 78,9'luk oran ile Arıburun İ.Ö.O. en fazla metafor oluşturmuştur. Kategoriler bazında bakıldığında; sosyal faaliyet kategorisinde % 41,3'lük oran ile Kepez Mehmet Akif Ersoy İ.Ö.O.; sosyal çevre kategorisinde % 21'lik oran ile Arıburun İ.Ö.O.; yönetim/yönetici kategorisinde % 50,5'lik oran ile Gazi İ.Ö.O. ve evrensel değerler kategorisinde % 15,7'lik oran ile Arıburun İ.Ö.O. en fazla metafor oluşturan okullar olmuştur.

3.7.7. Anne-Baba Meslek Değişkenine Göre Metaforların Dağılımı

Elde edilen veriler, anne mesleği değişkenine göre değerlendirildiğinde Tablo 3.74.'teki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 3.74. Anne mesleklerine göre oluşturulan metaforların kategorilere dağılımları

<i>Anne meslekleri</i>	<i>Sos. Fa.</i>		<i>Sos. Çev.</i>		<i>Yön./Yön</i>		<i>Ev.Değ.</i>		<i>Değ.Dışı</i>		<i>Toplam</i>	
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Memur	-		8	5,1	54	34,6	14	8,9	80	51,2	156	100
İşçi	4	4,6	7	8,1	31	36	4	4,6	40	46,5	86	100
Serbest meslek	5	5,6	4	4,4	33	37	3	3,3	44	49,4	89	100
Ev hanımı	35	4,8	52	7,1	217	29,8	41	5,6	381	52,4	726	100
Boş	3	9	3	9	5	15,1	-		22	66,6	33	100
Toplam	47	4,3	74	6,7	340	31,1	62	5,6	567	52	1090	100

Anne mesleklerine göre veriler incelendiğinde, annesi memur olan öğrencilerin 76 (% 48,7)'sı değerlendirmeye alınırken 80 (% 51,2)'i değerlendirme dışı bırakılmıştır. Annesi işçi olan öğrencilerin 46 (% 53,4)'sı değerlendirmeye alınırken 40 (% 46,5)'i değerlendirme dışı bırakılmıştır. Annesi serbest meslek ile uğraşan öğrencilerin 45 (% 50,5)'i değerlendirmeye alınırken 44 (% 49,4)'ü değerlendirme dışı bırakılmıştır. Annesi ev hanımı olan öğrencilerin 345 (% 47,5)'i değerlendirmeye alınırken 381 (% 52,4)'i değerlendirme dışı bırakılmıştır. Anne mesleği bölümünü boş bırakan öğrencilerin 11 (% 33,3)'i değerlendirmeye alınırken 22 (% 66,6)'si değerlendirme dışı bırakılmıştır. Yüzdeler incelendiğinde annesi işçi olan öğrencilerin demokratik tutumlar kazanmada diğer meslek gruplarına göre daha fazla güdülendikleri söylenebilir.

Kategorilere göre genel metafor dağılımına uygun olarak, tüm meslek gruplarında öğrenciler en fazla yönetim/yönetici kategorisinde metafor oluşturmuştur. Annesi memur olan öğrenciler sosyal faaliyet kategorisinde metafor üretmezken diğer meslek gruplarında sosyal faaliyet, sosyal çevre ve evrensel değerler kategorilerinde dağılım birbirine yakın oranlarda bulunmaktadır. Buradan hareketle annesi memur olan öğrencilerin sosyal faaliyetlerinde anneleri tarafından demokratik tutum kazandırmada daha az güdülendikleri söylenebilir.

Öğrencilerin *demokrasi* kavramı ile ilgili oluşturdukları metaforların baba mesleklerine göre dağılımına baktığımızda Tablo 3.75.'deki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 3.75. Baba mesleklerine göre oluşturulan metaforların 4 temel kategoriye dağılımları

<i>Baba meslekleri</i>	<i>Sos.Fa.</i>		<i>Sos.Çev.</i>		<i>Yön./Yön</i>		<i>Evren.Değ.</i>		<i>Değ.Dışı</i>		<i>Toplam</i>	
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Memur	5	1,6	20	6,4	106	33,9	23	7,3	158	50,6	312	100
İşçi	20	7,8	15	5,8	84	32,9	10	3,9	126	49,4	255	100
Serbest meslek	20	4,4	35	7,7	133	29,6	27	6	234	52,1	449	100
Emekli/İşsiz	-		2	5,8	10	29,4	2	5,8	20	58,8	34	100
Boş	2	5	2	5	7	17,5	-		29	72,5	40	100
Toplam	47	4,3	74	11,1	340	31,1	62	5,6	567	52	1090	100

Baba mesleklerine göre veriler incelendiğinde, babası memur olan öğrencilerin 154 (% 49,3)'ü değerlendirmeye alınırken 158 (% 50,6)'i değerlendirme dışı bırakılmıştır. Babası işçi olan öğrencilerin 129 (% 50,5)'u değerlendirmeye alınırken 126 (% 49,4)'sı değerlendirme dışı bırakılmıştır. Babası serbest meslek ile uğraşan öğrencilerin 215 (% 47,8)'i değerlendirmeye alınırken 234 (% 52,1)'ü değerlendirme dışı bırakılmıştır. Babası emekli ya da işsiz olan öğrencilerin 14 (% 41,1)'ü değerlendirmeye alınırken 20 (% 58,8)'si değerlendirme dışı bırakılmıştır. Baba mesleği bölümünü boş bırakan öğrencilerin 11 (% 27,5)'i değerlendirmeye alınırken 29 (% 72,5)'ü değerlendirme dışı bırakılmıştır. Oranlar incelendiğinde, baba mesleklerinin değerlendirmeye alınma ve alınmama yüzdeleri üzerinde yüksek derecede etkili olmadığı söylenebilir. Yüzdeler incelendiğinde babası işçi olan öğrencilerin *demokrasi* kavramı ile ilgili metafor oluşturmada daha fazla güdülendikleri düşünülebilir.

Meslek gruplarına göre oluşturulan metaforlar kategoriler açısından incelendiğinde, tüm meslek gruplarında öğrenciler en fazla yönetim/yönetici kategorisinde metafor oluşturmuştur. Bu üstünlük en fazla babası memur olan öğrencilerde görülürken, en az babası emekli olan öğrencilerde görülmüştür.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde elde edilen bulgular ışığında ulaşılan sonuçlar ve bu sonuçlara ilişkin önerilere yer verilmiştir.

Sonuçlar

Gülmez (1994:4)'e göre demokrasiyi siyasal ve toplumsal boyutlarıyla yaşama geçirmenin, olağan bir yaşam biçimine dönüştürmenin ve yaşatmanın insan haklarına saygıyı pekiştirmekten geçtiği, geçeceği açıktır. İnsan hakları belgelerinde yer alan kavram, ilke ve değerler bilinmeksizin onlara saygı gösterilmesi beklenemez. İnsan haklarının bilinmesi için de öğretim ve eğitim zorunludur (Best 1992; Akt: Gülmez).

Araştırmada elde edilen veriler ışığında, öğrencilerin demokrasi ve demokratik yaşam ile ilgili kavramlara ilişkin metafor oluşturmada sıkıntı yaşadıkları görülmüştür. Tüm kavramlarda öğrencilerin büyük çoğunluğu değerlendirmeye alınamamıştır. Öğrenciler demokrasi ve demokratik yaşam ile ilgili kavramsal bilgilerini somutlaştırmada ve yaşama transfer etmede sorunlar yaşamaktadır. Öğrenciler en fazla “özgürlük” ve “demokrasi” kavramları ile ilgili metafor oluştururken en az “hoşgörü” kavramı ile ilgili metafor oluşturmuştur. Bu sonuçlarda “özgürlük” ve “demokrasi” kavramlarının somut örneklerini sınıf ortamında ve aile ortamında yaşanması etkili olmuştur. Yaşanan somut deneyimler, yaş grubunun temel özelliklerine uygun olarak, demokrasi ve demokratik yaşam ile ilgili kavramların yorumlanmasında önemli rol oynamaktadır.

Farklılık kavramında öğrenciler, canlılar ve canlıların özellikleri üzerinden metafor oluşturmuştur. Öğrencilerin özellikle kendileri ve yakın çevrelerindeki insanların fiziksel

özelliklerini düşünerek yorum yapmaları belirgin şekilde gözlenmiştir. Bunun, örnekleme oluşturan yaş gurubunun içinde bulunduğu somut işlemler dönemi ve eğitim programlarındaki yakından uzağa ilkesi ile bağlantılı olduğu düşünülebilir.

Saygı kavramında öğrenciler daha genel düşünceler üzerine yoğunlaşmaktadırlar. Toplum tarafından her zaman insanlara aktarılan “büyüklere saygı” düşüncesi, oluşturulan metaforlarda da kendini göstermiştir. Öğrenciler canlılar üzerinden “Saygı” kavramını yorumlamışlar; büyüklere, sadece büyük olduğu için saygı duyulması gerektiği düşüncesi, klasik bir fenomen olarak öğrenci cevaplarında yerini almıştır. Saygıyı tanımlamada ve metafor oluşturmada, sonuca odaklı bir düşünce sistemi ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin büyük bir kısmı, sonucunda sevgi, saygı, yardım göremeyecekleri endişesiyle saygılı davranma eğilimi göstermektedir.

Hoşgörü kavramında öğrenciler, yoğun bir biçimde insanlar ve özellikle yakın çevrelerinde en fazla paylaşımda buldukları arkadaşları üzerinden metafor oluşturup düşüncelerini aktarmıştır. Öğrenciler genellikle arkadaşlık ilişkilerinde dönüte odaklı cevaplar vermiştir. Hoşgörüyü tanımlamada ve metafor oluşturmada, yapılan davranışın sonucunda sevgi, saygı elde etme ya da bunları elde edememe düşüncesi etkili olmaktadır.

Özgürlük kavramında öğrenciler, en fazla canlılar üzerinden düşüncelerini aktarıırken bu aktarımda yakın çevrelerinde bulunan kuş, kedi, köpek ve balık gibi hayvanların çok etkisi olmuştur. Öğrenciler yakın çevrelerinde gördükleri hayvanlar sayesinde, özgürlüğü görsel olarak fark edip somut bir biçimde inceleme olanağına sahiptir. Bu görsellik onların özgürlüğü kavramasında ve özgürlüğün önemini anlamasında en büyük etkidir.

Adalet kavramında öğrenciler, hukuki-yasal boyuttan günlük-sosyal boyuta kadar farklı düşünceleri içeren metaforlar oluşturmuştur. Adalet kavramında öğrenciler arasında baskın bir düşünce görülmemiştir. Hayatın her alanından örnekler, adalet kavramının oluşumunda, yorumlanmasında ve aktarımında etkili olmuştur. Ancak, özellikle öğretmen

tutumları, sınıf içerisinde adaletin uygulanmasında ve öğrencilerde adalet bilinci oluşturmada en büyük etkidir.

Hak kavramında öğrenciler, genel haklarımız üzerinde yoğunlaşmıştır. Sosyal açıdan Atatürk'ün kadınlara verdiği haklar, öğrencilerin hak kavramını yorumlamalarında etkili olmuştur. Sınıf içerisindeki parmak kaldırarak söz alma hakkı, öğrencilerin en somut kullandıkları hakların başında gelmektedir. Ayrıca sınıf seçimlerine katılma ve sınıf başkanı seçiminde oy kullanma, hak bilincinin oluşumunda kullanılabilir ve uygulamaya dökülebilecek önemli etkinlikler olarak örneklerde görülmüştür.

Demokrasi kavramında öğrenciler yönetsel açıdan demokrasiyi yorumlamayı daha fazla tercih etmiştir. Öğrenciler için yönetimde söz sahibi olmak, yöneticileri seçebilmek, oy kullanmak ve seçimlere katılabilmek demokrasinin en uygulanabilir örnekleridir. Bunun sınıf içerisindeki başarılı uygulamaları, öğrencilerin siyasi açıdan demokrasi bilinci kazanmasında etkili olmaktadır. Aile içinde çocuğa karşı eşit davranılması ve alınan kararlarına katılımın sağlanması, sosyal açıdan demokrasi bilinci kazandırmada en önemli etkenlerdir.

Öğretmenler, öğrencilerin düşünce sistemlerinin oluşmasında ve davranış şekillerinin geliştirilmesinde büyük bir etkiye sahiptir. Öğretmenlerin demokrasiye bakış açıları ve sınıflarında uygulama biçimleri, öğrencilerde demokrasi bilinci oluşmasında etkili olmaktadır. Özellikle bu yaş grubu öğrencilerde, hem öğretmene olan duygusal bağlılık hem de kurallara uyma eğilimi, davranış gelişimini etkilemektedir. Sınıf, öğretmenin düşüncelerinin yansımasıdır. Bu nedenle öğretmenlerin görüşleri, genel olarak sınıflarının düşüncelerini yansıtır niteliktedir. Öğretmenler, dersine girdikleri sınıflardaki öğrencilerin oluşturdukları metaforları ve yaptıkları açıklamaları destekleyen düşüncelere sahiptir. Sınıf içerisindeki düşünce paylaşımı ve öğretmen tutumu, öğrencilerde yorum becerisi ve davranış biçimi olarak kendini göstermektedir.

Oluşturulan metaforlar cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde, kız ve erkek öğrenciler arasında metafor dağılımlarında farklılık görülmemiştir. Hemen hemen tüm kavramlarda kız ve erkek öğrencilerin oluşturdukları metaforlar, kategorilere birbirine yakın oranlarda dağılım göstermiştir. Cinsiyetin, metafor oluşumunda etkili bir değişken olmadığı görülmüştür.

Oluşturulan metaforlar anne-baba mesleklerine göre incelendiğinde, annesi çalışan öğrencilerin *farklılık*, *özgürlük* ve *adalet* kavramlarında daha fazla metafor oluşturdukları görülmüştür. Bu nedenle anne mesleği bu kavramların pekiştirilmesinde etkili olmaktadır. Öğretmen görüşleri de aile ortamındaki davranışların, tutumların ve ailenin sosyo-ekonomik yapısının, öğrencide demokrasi bilincinin geliştirilmesi açısından önemli olduğunu göstermektedir.

Öneriler

Araştırmada ortaya çıkan sonuçlara bağlı olarak; öncelikle öğrencilerde demokrasi kavramının geliştirilebilmesi için, demokrasi bilincinin kazandırılabilceği uygulamaya dönük eğitsel çalışmalar yapılabilir.

Öğretmenin demokrasi bilincini kazandırmada önemli bir etken olduğu göz önünde bulundurularak, demokrasi eğitiminde öğretmenin rolünü ve görevlerini vurgulayan yeni araştırmalar ve eğitici çalışmalar yapılabilir. Öğretmenlerin demokratik tutum ve davranışlarını geliştirebilecek uygulamaya dönük, sistemli, planlı ve sürekliliği olan nitelikli hizmet içi eğitim çalışmalarına ağırlık verilebilir.

Eğitimin devamlılığı sağlamak amacıyla, demokrasi bilincinin geliştirilebilmesi için aile içi eğitim çalışmalarına ağırlık verilmelidir. Ailelerin öğrencilerin metafor oluşturma becerilerinin gelişmesine yardımcı olmak amacıyla öğrenciye sağlayacakları somut yaşantı çokluğu konusunda bilinçlendirme çalışmaları yapılabilir. Aile içi eğitim çalışmalarında, anne-baba tutumlarından aile içi görev paylaşımına, sorumluluk

duygusundan kararlara katılma becerisine kadar farklı etkinliklere yer verilerek okulda kazandırılmaya çalışılan demokrasi bilinci aile ortamında desteklenebilir.

Metafor oluşturma becerilerin geliştirilebilmesi için öğrencilerin okul, aile ve çevrede, zihinsel yapılarını güçlendirici zengin yaşantı alanları sağlanabilir. Okul yönetimleri bu konuda bilinçlendirilerek, öğrencilerin birbirleriyle olan iletişimlerini artırıcı çalışmalara ağırlık verilebilir.

Öğrencilerde demokrasi bilinci kazandırılması için, ilköğretim hayat bilgisi programlarındaki demokratik tutum ve davranışların gelişimini sağlayacak konu ve etkinlik sayısı arttırılabilir. Öğretmen kılavuz kitapları tekrar incelenerek bu konuda yeterli rehberliği sağlayacak sınıf içi etkinlikler eklenebilir.

Metafor konusu, öğretimde öğretmenlere aktarılarak sınıflarında bu tür metaforları, eğlenceli öğrenmeyi sağlayacak şekilde kullanmaları sağlanabilir. Ayrıca öğretmenlere, yalnızca sözel değil, çeşitliliği artıran görsel ya da bedensel metaforlar üretilmesi konusunda bilgi verilmelidir.

Metafor oluşturma becerileri diğer yaş gruplarında da incelenerek alanda bir bütünlük sağlanabilir.

5. KAYNAKÇA

- Adams, Jane. (1964). *Democracy and Social Ethic*, (Ed: Scott, Anne, Firor), The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- Akınoğlu, Orhan. (2005). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, (Ed: Öztürk Cemil. ve Dursun Dilek). Yeni Programa Göre Geliştirilmiş 5. Baskı, PegemA Yayıncılık, Ankara.
- Akyüz, Yahya. (2010). *Türk Eğitim Tarihi*. Gözden Geçirilmiş 17. Baskı, PegemA Yayıncılık, Ankara.
- Altunışık, Remzi; Recai Coşkun; Serkan Bayraktar; Engin Yıldırım. (2005). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. SPSS Uygulamalı*, Geliştirilmiş 4. Baskı, Sakarya Kitabevi, Sakarya.
- Arslan, Hüsamettin. (2002). *Hermeneutik ve Hümaniter Disiplinler*, Paradigma Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul.
- Atay, Hakan (2007). “Yorumlayıcı Analiz ve Araştırma Deseni Hazırlama”. (Ed: Yüksel, Atila; Burak Mil; Yasin Bilim). *Nitel araştırma, neden, nasıl, niçin?*, 1. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Ateş, Toktamış. (1994) *Demokrasi*, Ümit Yayıncılık, Beşinci Baskı, Ankara.
- Ay, Ünal. (1999). Haz: Raif, K. B. ve B. J. Mollaoğlu. *Demokratik Gelişim, Sivil Toplum ve İnsan Hakları*”, *Türk Demokrasi Vakfı, İlk Uygulama Raporu*, Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi Projesi Yayınları, Ankara.
- Bal, Mehmet Suat. (2009). “Türkiye’de Demokrasi ve Demokrasi İle İlgili Kavramların İmajı İlköğretim 6, ve 7. Sınıf Öğrencileri Arasında Bir Araştırma”, *International Symposium on Democracy and Democracy Education in Europe. Bildiri Kitabı*, 11-12 June 2009, Çanakkale.

- Baysal, Nurdan Z. (2006). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım*, (Ed: Öztürk, Cemil). PegemA Yayıncılık, Ankara.
- Beane, James. A. (1990). *Affect In The Curriculum, Toward Democracy, Dignity, and Diversity*, Teachers College Press, New York.
- Binbaşoğlu, Cavit. (2003). *Hayat Bilgisi Öğretimi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Block, David.(1999). “Who framed SLA research?. Problem framing and metaphoric accounts of the SLA research process. *Researching and Applying Metaphor*. (Ed: Cameron, L. and G.Low), Cambridge University Press. Cambridge.
- Buerque, Cristovam. (2006). *Democracy Rising, Assessing the Global Challenges*, (Ed: Munoz, H.). Lynne Rienner Publishers, London.
- Bullough, Jr. Robert V.(1981). *Democracy In Education Boyd H. Bode*, General Hall, Inc, New York.
- Burns, George W. (2001). *101 Healing Stories. Using Metaphors in Therapy*, John Wiley&Sons,Inc, Canada.
- Büyüköztürk, Savaş; Ebru K.Çakmak; Özcan E. Akgün; Şirin Karadeniz; Funda Demirel. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 1. Baskı, PegemA Yayıncılık, Ankara.
- Büyükkaragöz, Savaş; Şahin Kesici. (1998). *Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi*. Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara.
- Büyükkaragöz, Savaş. (1990). *Ortaöğretimde Demokrasi Eğitimi. Öğretmen, Öğrenci ve Yöneticilerin Demokratik Tutum ve Davranışları*. Türk Demokrasi Vakfı Yayınları. Ankara.
- Büyükkaragöz, Savaş. (1990). *Demokrasi Eğitimi*, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara.
- Byrne, Michelli. (2001). Hermeneutics as a methodology for textual analysis - nursing applications. AORN Journal.
- http://findarticles.com/p/articles/mi_m0FSL/is_5_73/ai_74571586

- Cameron, Lynne. (1999). "Operationalising 'metaphor' for applied linguistic research". *Researching and Applying Metaphor*, (Ed: Cameron, L. and G.Low), Cambridge University Press, Cambridge.
- Caniklioğlu, Meltem Dikmen. (2007). *Sivil Toplum ve Türkiye Demokrasisindeki İzdüşümleri*, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara.
- Cherry, Daniel; Jeff Spiegel. (2006). *Leadership, Myth, &Metaphor. Finding Common Ground to Guide Effective School Change*. Corwin Press. California.
- Cortazzi, Martin; Lixian Jin. (1999). "Bridges to learning. Metaphors of teaching, learning and language." *Researching and Applying Metaphor*. (Ed: Cameron, L. and G.Low), Cambridge University Press. Cambridge.
- Coşkun, Mücahit. (2010). "Lise Öğrencilerinin İklim Kavramıyla İlgili Metaforları (Zihinsel İmgeleri)". *Turkish Studies. International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish and Turkic*. Volume 5, Issue 3.
http://www.turkishstudies.net/Makaleler/134368631_45co%c5%9fkun_m%c3%bccahit.pdf
- Çavdar, Tevfik. (1995). *Türkiye'nin demokrasi tarihi (1950'den Günümüze)*, İmge Kitabevi, 3. Baskı, Ankara.
- Dewey, John. (1996). Çev: Yılmaz, T. *Demokrasi ve Eğitim. Eğitim Felsefesine Giriş*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayımları:81, Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova/İzmir.
- Dewey, John. (1997). *Democracy and Education. An Introduction to The Philosophy of Education*, The Free Press, New York.
- Doğan, İsmail. (2001). *Modern Toplumda Vatandaşlık, Demokrasi ve İnsan Hakları*, 2. Baskı, PegemA Yayıncılık.
- Duman, Tayyip; Necmettin Karakaya; Nuri Yavuz. (2003). *Vatandaşlık Bilgisi*, 2. Baskı, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara.
- Ellis, Arthur K. (2007). *Teaching&Learning Elementary Social Studies.* 8.th Edition, Pearson Education, Inc.,Ally and Bacon.

- Ertürk, Selâhattin. (1985). *Diktacı Tutum ve Demokrasi*, 4. Baskı, Sistem Ofset Matbaası, Ankara.
- Gülmez, Mesut (2001). *İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi-Egemenlik İnsanındır*, Todaie Yayınları, Ankara.
- Gülmez, Mesut. (1994). *İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*, İlksan Matbaası, Ankara.
- Güngör, Abide. (2002). “Toplumsal ve Duygusal Gelişim”, *Gelişim ve Öğrenme*, (Ed: Ulusoy,A.), Anı Yayıncılık, Ankara.
- Güngördü, Ersin. (2002). *“İlköğretimde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Geliştirilmiş 2. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Gürbüz, Gülhan. (2006). “İlköğretim 7. ve 8. Sınıflarda Vatandaşlık Bilgisi Dersinde Demokrasi Eğitimi”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürsakal, Necmi. (2001). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa.
- Güvel, Enver Alper. (1999). (Haz: Raif, K. B. ve B. J. Mollaoğlu), *“Demokrasi ve Ekonomi”*, *Türk Demokrasi Vakfı, İlk Uygulama Raporu*, Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi Projesi Yayınları, Ankara.
- Güven, Bülent; Sibel Güven. (2009). “İlköğretim Öğrencilerinin sosyal Bilgiler Dersinde Metafor Oluşturma Becerilerine İlişkin Nicel Bir İnceleme”, *Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:17, No:2.
- Güven, Bülent; Apaydın Timur; Halil Işık. (2006). “Hayat Bilgisi Dersi Amaçlarının Demokratik Davranışlar Kazandırma Açısından İncelenmesi”. *EDU 7- Yeditepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Cilt:1, Sayı:2.
- Güven, Bülent. (2007). “Öğretim İlke ve Yöntemleriyle İlgili Temel Kavramlar”. *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ed: Tan, Şeref, 1. Baskı, PegemA Yayıncılık, Ankara.
- Güven, Bülent. (2007). *Eğitimde Program Geliştirme Ders Notları*.

Hekman, Susan. (1999). *Bilgi Sosyolojisi ve Hermeneutik. Manheim, Gadamer, Foucault ve Derrida*. (Çev: Arslan, H. ve B. Balkız), Paradigma Yayınları, İstanbul.

Hotaman, Davut. (2009). “Demokratik Eğitim: Demokratik Bir Eğitim Programı”. *International Symposium on Democracy and Democracy Education in Europe*, Bildiri Kitabı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Insula, Jose Miguel. (2006). *Democracy Rising, Assessing the Global Challenges*, (Ed: Munoz, H.), Lynne Rienner Publishers, London.

Janda-Berry-Goldman. (tarihsiz). *The Challenge of Democracy, Government In America*, Fourth Edition, Houghton Mifflin Company, Boston, Toronto.

Kabapınar, Yücel. (2007). *İlköğretimde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, 1. Baskı, Maya Akademi, Ankara.

Karabağ, Gülin. (2006). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım*, (Ed: Öztürk, Cemil). PegemA Yayıncılık, Ankara.

Karakaya, Necmettin; Nuri Yavuz. (1996). *Yurttaşlık Bilgisi*, Ankara.

Karakütük, Kasım. (2001). *Demokratik Laik Eğitim- Çağdaş Toplum Olmanın Yolu*, Anı Yayıncılık, Ankara.

Karasar, Niyazi. (2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, 16. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Keklik, Nihat. (1984). *Felsefenin Tekniği*, Doğuş Yayın Dağıtım, İstanbul.

Kıncal, Remzi.Y. (2004). *Vatandaşlık Bilgisi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Kıncal, Remzi.Y. (2002). *Vatandaşlık Bilgisi*, Mikro Basım-Yayın-Dağıtım, Ankara.

Kinsella, Elizabeth. A. (2006). “Hermeneutics and Critical Hermeneutics: Exploring Possibilities Within the Art of Interpretation”. *FQS*. Volume 7,

<http://www.qualitative-research.net/fqs-texte/3-06/06-3-19-e.htm>

Kuş, Elif. (2003). *Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri*, Anı Yayıncılık, Ankara.

Laguardia, Armando; Art Pearl. (2005). “Democratic Education. Goals, Principles, and Requirements”, *Democratic Practices in Education*, (Ed: Pearl, Art and Caroline R.) Pryor. Rowman&Littlefield Publishers, USA.

Lakoff, George. (1993). “The Contemporary Theory of Metaphor”.

http://books.google.com/books?hl=tr&lr=&id=QiJRvuXA_VcC&oi=fnd&pg=PA202&dq=metaphor&ots=d8cjBXImWE&sig=k5aPTohvun7k_3chs9MGc_2W8x8

Lakoff, George; M. Johnson. (1980). *Metaphors We Live By*, The University of Chicago Press, Chicago and London.

Liu, Hugo; Henry Lieberman. (2005). “Metafor: Visualizing Stories As Code”.

<http://web.media.mit.edu/~hugo/publications/papers/IUI2005-metafor.pdf>

Long, Michael H.; Jaack C. Richards. (1999). *Researching and Applying Metaphor*, (Ed: Cameron, L. and G.Low), Cambridge University Press, Cambridge.

Mahon, James Edwin. (1999). “ Getting your sources right. What Aristotle didn’t say”. *Researching and Applying Metaphor*, (Ed: Cameron, L. and G.Low), Cambridge University Press, Cambridge.

Mayo, Henry, B. (1977). *An Introduction to Democratic Theory*, Oxford University Press, New York.

MEB (2005). *İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi, MEB, Ankara.

MEB (2005a). *İlköğretim Hayat Bilgisi Öğretmen Kılavuz Kitabı 3*, Devlet Kitapları, MEB, İstanbul.

Michelis, John U.; Jesus Garcia. (1996). “Curriculum Overview and Historical Highlights, “ *Social Studies for Children-A Guide to Basic Instruction*”, Eleventh Edition, Allyn&Bacon. America.

- Michelli, Nicholas, M. (2005). "Education for Democracy: What Can It Be?", *Teacher Education for Democracy and Social Justice*. (Ed: Michelli, N.M. ve D.L.Keiser). Routledge Taylor&Francis Group. New York.
- Mil, Burak (2007). (Ed: Yüksel, Atila; Burak Mil; Yasin Bilim). "Yorumlayıcı Araştırma Süreci ve Çeşitleri". *Nitel araştırma, neden, nasıl, niçin?*, 1. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Nartgün, Zekeriya. (2008). "Duyuşsal Nitelikler ve Ölçülmesi". *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, Ed: Erkan, S. ve M. Gömleksiz, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Nas, Recep. (2006). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi- Program, Yöntem ve Etkinlikler*, Geliştirilmiş 3. Baskı, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.
- Oğuz, Aytunga. (2004). "Demokratik Değerlerin Kazandırılmasında Etkin Öğretim Yöntemleri", *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu. Bildiri Kitabı*, 20-21 Mayıs 2004, Çanakkale.
- Özdemir, Mustafa. (1998). *Hayat Bilgisi Öğrenme ve Öğretme Etkinlikleri*, 1. Basım, PegemA Yayıncılık, Ankara.
- Öztürk, Halil İ. (2002). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, 1. Baskı, HD Yayıncılık, Ankara.
- Parker, Walter C. (2005). *Social Studies in Elementary Education*, Pearson Merrill Prentice Hall, Pearson Education Ltd, 12. Edition.
- Ranciere, Jacques. (2006). *Hatred of Democracy*, Verso Press, London, New York.
- Redford, Emmette, S. (1969). *Democracy in the Administrative State*, New York, Oxford University Pres, London, Toronto.
- Rozental, Andres. (2006). *Democracy Rising, Assessing the Global Challenges*. (Ed: Munoz, H.). Lynne Rienner Publishers, London.
- Rubin, Beth C.; Benjamin Justice (2005). "Preparing Social Studies Teachers to be Just and Democratic: Problems and Possibilities", *Teacher Education for Democracy and Social Justice*, (Ed: Michelli, N.M. ve D.L. Keiser). Routledge Taylor&Francis Group, New York.

- Saban, Ahmet; Beyhan N. Koçbeker; Aslihan Saban. (2005). “Öğretmen Adaylarının Öğretmen Kavramına İlişkin Sahip Olduğu Metaforlar”, *XIV. Eğitim Bilimleri Kongresi*, 28-30 Eylül, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Saban, Ahmet. (2004). “Giriş Düzeyindeki Sınıf Öğretmeni Adaylarının Öğretmen Kavramına İlişkin İleri Sürdükleri Metaforlar”, *Gazi Üniversitesi Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*.
http://www.tebd.gazi.edu.tr/arsiv/2004_cilt2/sayi_2/131-155.pdf
- Saban, Ahmet. (2004). *Öğrenme Öğretme Süreci. Yeni Teori ve Yaklaşımlar*, 3. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Safty, Adel. (2003). *Democracy and Governance, The Global Advance of Democracy*, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Samples, Bob. (1976). *The Metaphoric Mind. A Celebration of Creative Consciousness*. Addison-Wesley Publishing Company, Massachusetts.
- Sartori, Giovanni. (1993). *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*. Çev: Karamustafaoğlu, T. Ve M. Turhan, Türk Demokrasi Vakfı, Yetkin Basımevi, Ankara.
- Sönmez, Veysel. (2005). *Hayat ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Öğretmen Kılavuzu*, Yenilenmiş ve Geliştirilmiş 5. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Sönmez, Veysel. (1998). *Hayat Bilgisi Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Tan, Şeref. (2007). “Öğretmen Nitelikleri”. *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, (Ed: Tan, Ş.), PegemA Yayıncılık, Ankara.
- Tan, Şeref. (2005). *Öğretimi planlama ve Değerlendirme*, Geliştirilmiş 8. Baskı, PegemA Yayıncılık, Ankara.
- Taşkesen, Abdullah. (2005). “ Demokrasi ve Demokrasi Kültürü”, *Vatandaşlık Bilgisi*, (Ed: Töre Temiz, E.), 1. Baskı, Lisans Yayıncılık.
- Tezcan, Mahmut. (2003). “Eğitimin Siyasal Temelleri”. *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. (Ed: Sönmez, V.), Genişletilmiş 3. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara.

Tezcan, Mahmut. (1997). *Eğitim Sosyolojisi*, 11. Baskı, Ankara.

Tezcan, Nuran. (1994). *Atatürk'ün Yazdığı Yurttaşlık Bilgileri*, İkinci Baskı, Çağdaş Yayınları, İstanbul.

Ünver, Gülsen. (2007). "Bedensel ve Devimsel Gelişim", *Eğitim Psikolojisi*, (Ed: Ulusoy, A.), Anı Yayıncılık, Ankara.

Ünver, Gülsen. (2002). "Gelişimle İlgili Temel Kavramlar, Gelişimin Temel İlkeleri ve Gelişimi Etkileyen Faktörler", *Gelişim ve Öğrenme*, (Ed: Ulusoy, A.), Anı Yayıncılık, Ankara.

Welton, David A.; John T. Mallan. (1996). "*Children and Their World-Strategies for Teaching Social Studies*", 6th edition, Houghton Mifflin Company, Boston, New York.

Woolever, Roberta; Kathryn P.Scott. (1988). *Active Learning in Social Studies. Promoting Cognitive and Social Growth*, Scott, Foresman and Company, ABD.

Yeşil, Rüştü. (2002). *Okul ve Ailede İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*, 1. Basım, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

YÖK Öğretmen Yetiştirme ve Eğitim Fakülteleri 1982-2007. (2007). Yükseköğretim Kurulu Yayını, Ankara.

<http://www.yok.gov.tr/content/view/16/52/>

<http://www.sosyalbilgilerciyiz.com/yazili-evraklar/beceri-nedir>

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Mecaz>

<http://tr.wiktionary.org/wiki/metafor>

6. EKLER

EK 1 – Çanakkale Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü İzin Yazısı

T.C.
ÇANAKKALE VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

SAYI : B.08.4.MEM.4.17.00.07-311-
KONU : Anket Uygulaması

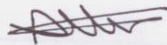
11.11.2008 19634

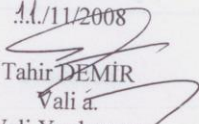
VALİLİK MAKAMINA

İLGİ: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün 04/11/2008 tarih ve 2574 sayılı yazısı

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi Seda SOYDAŞ tarafından, 17.11.2008-28.01.2009 tarihleri arasında “Öğrencilerin hayat bilgisi dersinde edindikleri demokrasi ve demokratik yaşamla ilgili kavramlara ilişkin oluşturdukları metaforların hermeneutic yaklaşımla incelenmesi” konulu çalışması kapsamında, Merkez İlçe İlköğretim Okulu 3. sınıf öğrencilerine eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde, Anket Uygulanması yapılması ilgi yazısıyla teklif edilmekte olup; Müdürlüğümüz Anket-Araştırma İnceleme Komisyonunca incelenerek uygun görülmüştür.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde; Olurlarınızı Arz ve Teklif ederim

 Ali TEMEL
 Milli Eğitim Müdür Yardımcısı
 Milli Eğitim Müdür V.

OLUR
 11/11/2008

 Tahir DEMİR
 Vali a.
 Vali Yardımcısı

 ASLI GIBİDİR
 11.11.2008
 İlhan YAVUZ
 Enstitü Sekreteri

Vilayet Konağı 3. Kat 17100 ÇANAKKALE

Tel. : 217 11 35 E-Posta : canakkalemem@meb.gov.tr
 Faks : 217 29 72 İnt. Adresi : <http://canakkale.meb.gov.tr>

EK 2 – Anket Formu

VERİ TOPLAMA ARACI

Sevgili Öğrenciler

Hayat Bilgisi dersinde demokrasi ve demokratik yaşam ile ilgili kimi kavramların sizler tarafından nasıl anlamlandırıldığını incelemek amacıyla sizlere küçük bir yazılı görüşme aracı hazırladım. Hazırladığım form 2 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde siz öğrenciler ile ilgili genel bilgiler, ikinci bölümde ise demokrasi ve demokratik yaşam ile ilgili kavamlar yer almaktadır. Sorulara eksiksiz ve tam cevap vermeniz araştırmanın doğru bir şekilde gerçekleştirilebilmesi açısından son derece önemlidir.

Vereceğiniz yanıtlar için şimdiden teşekkür ederim.

GENEL BİLGİLER

Cinsiyet:

Okul:

Anne mesleği:

Baba mesleği:

SORULAR

1. "FARKLILIK" kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isteseniz neye benzetirdiniz? Bunun nedenini bir kaç cümle ile açıklayınız.

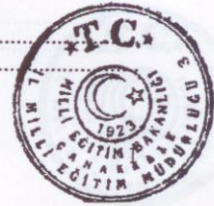
.....
.....
.....
.....
.....
.....

2. "SAYGI" kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isteseniz neye benzetirdiniz? Bunun bir kaç cümle ile nedenini açıklayınız.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

3. "HOŞGÖRÜ" kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isteseniz neye benzetirdiniz? Bunun nedenini bir kaç cümle ile açıklayınız.

.....
.....

EK 2 DEVAM

.....
.....
.....
.....

4. "ÖZGÜRLÜK" kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isterseniz neye benzetirdiniz? Bunun nedenini bir kaç cümle ile açıklayınız.

.....
.....
.....
.....
.....

5. "ADALET" kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isterseniz neye benzetirdiniz? Bunun nedenini bir kaç cümle ile açıklayınız.

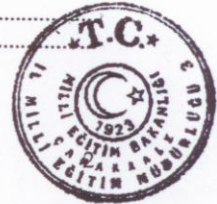
.....
.....
.....
.....
.....

6. "HAK" kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isterseniz neye benzetirdiniz? Bunun nedenini bir kaç cümle ile açıklayınız.

.....
.....
.....
.....
.....

7. "DEMOKRASİ" kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isterseniz neye benzetirdiniz? Bunun nedenini bir kaç cümle ile açıklayınız.

.....
.....
.....
.....
.....

EK 3 - 172 NUMARALI ANKET FORMU

Ginca Er No: 105
3-B

17

VERİ TOPLAMA ARACI

Sevgili Öğrenciler

Hayat Bilgisi dersinde demokrasi ve demokratik yaşam ile ilgili kimi kavramların sizler tarafından nasıl anlamlandırıldığını incelemek amacıyla sizlere küçük bir yazılı görüşme aracı hazırladım. Hazırladığım form 2 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde siz öğrenciler ile ilgili genel bilgiler, ikinci bölümde ise demokrasi ve demokratik yaşam ile ilgili kavamlar yer almaktadır. Sorulara eksiksiz ve tam cevap vermeniz araştırmanın doğru bir şekilde gerçekleştirilebilmesi açısından son derece önemlidir.

Vereceğiniz yanıtlar için şimdiden teşekkür ederim.

GENEL BİLGİLER

Cinsiyet: Kız

Okul: Çarı İlköğretim Okulu

Anne mesleği: Ev hanımı

Baba mesleği: Resim öğretmeni

SORULAR

1. "FARKLILIK" kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isteseniz neye benzetirdiniz? Bunun nedenini bir kaç cümle ile açıklayınız.

Eve benzetiyorum. Çünkü Evlerin rengi farklı olabilir. Yapısı ve modeli farklı olabilir.

2. "SAYGI" kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isteseniz neye benzetirdiniz? Bunun bir kaç cümle ile nedenini açıklayınız.

Ailedeki büyüklerime benzetiyorum. Çünkü mutlaka büyüklerime saygılı davranmalısın. Yoksa ters tepki verebilirler.

3. "HOŞGÖRÜ" kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isteseniz neye benzetirdiniz? Bunun nedenini bir kaç cümle ile açıklayınız.

Çerçeveye benzetiyorum. Çünkü çerçeve kırılmaz hoşgörü olmaz.

EK 3 – DEVAM

4. "ÖZGÜRLÜK" kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isteseniz neye benzetirdiniz? Bunun nedenini bir kaç cümle ile açıklayınız.

Tavukla benzetiyorum. Çünkü Tavuk özgür olamaz. Onun yumurtalaması için ama özgür olursa yumurtasını besler büyütür.

5. "ADALET" kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isteseniz neye benzetirdiniz? Bunun nedenini bir kaç cümle ile açıklayınız.

Şöretmene benzetiyorum. Çünkü; Bir tek kişiye ilgi verirse diğer kişilerin ilgilenemez.

6. "HAK" kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isteseniz neye benzetirdiniz? Bunun nedenini bir kaç cümle ile açıklayınız.

Seçime benzetiyorum. Çünkü; Seçime hakkımızdır.

7. "DEMOKRASİ" kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isteseniz neye benzetirdiniz? Bunun nedenini bir kaç cümle ile açıklayınız.

İnsana benzetiyorum. Çünkü; İnsanlar oy verirler seçim yaparlar.

EK 4 - 702 NUMARALI ANKET FORMU

İsmi İsmail
350 316

70

VERİ TOPLAMA ARACI

Sevgili Öğrenciler

Hayat Bilgisi dersinde demokrasi ve demokratik yaşam ile ilgili kimi kavramların sizler tarafından nasıl anlamlandırıldığını incelemek amacıyla sizlere küçük bir yazılı görüşme aracı hazırladım. Hazırladığım form 2 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde siz öğrenciler ile ilgili genel bilgiler, ikinci bölümde ise demokrasi ve demokratik yaşam ile ilgili kavamlar yer almaktadır. Sorulara eksiksiz ve tam cevap vermeniz araştırmanın doğru bir şekilde gerçekleştirilebilmesi açısından son derece önemlidir.

Vereceğiniz yanıtlar için şimdiden teşekkür ederim.

GENEL BİLGİLER

Cinsiyet: Kız

Okul: İstiklal İlköğretim Okulu

Anne mesleği: Mağazacı

Baba mesleği: İnternet Kâbeci

SORULAR

1. "FARKLILIK" kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isteseniz neye benzetirdiniz? Bunun nedenini bir kaç cümle ile açıklayınız.

Farklılıklar ananeme benzetiyorum çünkü annemin göz rengi yeşil, benim ise siyah.

2. "SAYGI" kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isteseniz neye benzetirdiniz? Bunun bir kaç cümle ile nedenini açıklayınız.

Öğretmene benzetiyorum çünkü öğretmenim bana ve arkadaşlarıma her şeyi öğretiyor.

3. "HOŞGÖRÜ" kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isteseniz neye benzetirdiniz? Bunun nedenini bir kaç cümle ile açıklayınız.

Anneme benzetiyorum çünkü annem benim hatalarımı gözlerimi kapatıyor.

EK 4 - DEVAM

4. "ÖZGÜRLÜK" kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isterseniz neye benzetirdiniz? Bunun nedenini bir kaç cümle ile açıklayınız.

Sindirime benzetiyorum. Sindirimde öğürlükle konuşulur.

5. "ADALET" kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isterseniz neye benzetirdiniz? Bunun nedenini bir kaç cümle ile açıklayınız.

Anneme benzetiyorum. Çünkü benim için ayar yapar.

6. "HAK" kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isterseniz neye benzetirdiniz? Bunun nedenini bir kaç cümle ile açıklayınız.

Hak derince aklıma çocuk hakları gelir. Çocukların hakları vardır. Buralardan biri çocukların eğitim hakları vardır.

7. "DEMOKRASİ" kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isterseniz neye benzetirdiniz? Bunun nedenini bir kaç cümle ile açıklayınız.

Sud başkanına benzetiyorum. Çünkü onu oy kullanıp bir seçtik.

EK 5 - 703 NUMARALI ANKET FORMU

Adı Soyadı: *Semra*
Sınıf: *7/A*
No: *253*

703

VERİ TOPLAMA ARACI

Sevgili Öğrenciler

Hayat Bilgisi dersinde demokrasi ve demokratik yaşam ile ilgili kimi kavramların sizler tarafından nasıl anlamlandırıldığını incelemek amacıyla sizlere küçük bir yazılı görüşme aracı hazırladım. Hazırladığım form 2 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde siz öğrenciler ile ilgili genel bilgiler, ikinci bölümde ise demokrasi ve demokratik yaşam ile ilgili kavramlar yer almaktadır. Sorulara eksiksiz ve tam cevap vermeniz araştırmanın doğru bir şekilde gerçekleştirilebilmesi açısından son derece önemlidir.

Vereceğiniz yanıtlar için şimdiden teşekkür ederim.

GENEL BİLGİLER

Cinsiyet: *Erkek*

Okul: *İstiklal İlköğretim Okulu*

Anne mesleği: *Eu Harımı*

Baba mesleği: *Memur Memuru*

SORULAR

1. "FARKLILIK" kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isteseniz neye benzetirdiniz? Bunun nedenini bir kaç cümle ile açıklayınız.

Peştalıye benzetiyorum çünkü kimisi iyidir kimisi kötüdür.

2. "SAYGI" kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isteseniz neye benzetirdiniz? Bunun bir kaç cümle ile nedenini açıklayınız.

Redeme benzetiyorum çünkü o erisin büyüğü Benis seviyor.

3. "HOŞGÖRÜ" kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isteseniz neye benzetirdiniz? Bunun nedenini bir kaç cümle ile açıklayınız.

Öğretmenime benzetiyorum çünkü o bize çok hoşgörülü oluyor.

EK 5 – DEVAM

4. “ÖZGÜRLÜK” kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isterseniz neye benzetirdiniz? Bunun nedenini bir kaç cümle ile açıklayınız.

insanlara benzetiyorum; çünkü orada özgürüz.

5. “ADALET” kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isterseniz neye benzetirdiniz? Bunun nedenini bir kaç cümle ile açıklayınız.

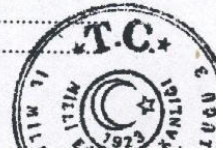
Devlete benzetiyorum; çünkü devlet herşeyi eşit davranıyor.

6. “HAK” kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isterseniz neye benzetirdiniz? Bunun nedenini bir kaç cümle ile açıklayınız.

*Çocuk hakları ile benzetiyorum; çünkü her çocuk eşitdir.
Sığın sığınma görmeye hakkı vardır.*

7. “DEMOKRASİ” kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isterseniz neye benzetirdiniz? Bunun nedenini bir kaç cümle ile açıklayınız.

İnsan başkanı geliyor; çünkü onu demokrasi ile seçtik.

EK 6 - 850 NUMARALI ANKET FORMU

VERİ TOPLAMA ARACI

Sevgili Öğrenciler

Hayat Bilgisi dersinde demokrasi ve demokratik yaşam ile ilgili kimi kavramların sizler tarafından nasıl anlamlandırıldığını incelemek amacıyla sizlere küçük bir yazılı görüşme aracı hazırladım. Hazırladığım form 2 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde siz öğrenciler ile ilgili genel bilgiler, ikinci bölümde ise demokrasi ve demokratik yaşam ile ilgili kavamlar yer almaktadır. Sorulara eksiksiz ve tam cevap vermeniz araştırmanın doğru bir şekilde gerçekleştirilebilmesi açısından son derece önemlidir.

Vereceğiniz yanıtlar için şimdiden teşekkür ederim.

GENEL BİLGİLER

Cinsiyet: *Kız*

Okul: *Merkez İ.Ö.Ö*

Anne mesleği: *Labaratuvar teknisyeni*

Baba mesleği: *Doktor*

SORULAR

1. "FARKLILIK" kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isteseniz neye benzetirdiniz? Bunun nedenini bir kaç cümle ile açıklayınız.

Her insanın birbirinden farklılığı vardır.

2. "SAYGI" kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isteseniz neye benzetirdiniz? Bunun bir kaç cümle ile nedenini açıklayınız.

Çocuklara benzetiyorum çünkü onlar saygı duyan ve duyulan kişilerdir.

3. "HOŞGÖRÜ" kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isteseniz neye benzetirdiniz? Bunun nedenini bir kaç cümle ile açıklayınız.

Öğretmene benzetiyorum çünkü onlar bize hoşgör.

EK 6 - DEVAM

saygılı ve sevgililerdir.

4. "ÖZGÜRLÜK" kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isteseniz neye benzetirdiniz? Bunun nedenini bir kaç cümle ile açıklayınız.

Statü'e benzetiyorum çünkü özgürce hareket etme hakkıdır.

5. "ADALET" kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isteseniz neye benzetirdiniz? Bunun nedenini bir kaç cümle ile açıklayınız.

Başkaca benzetiyorum çünkü başkaca ederse cilt davmaları.

6. "HAK" kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isteseniz neye benzetirdiniz? Bunun nedenini bir kaç cümle ile açıklayınız.

Çalışma benzetiyorum çünkü her çalışın yaşama hakları vardır.

7. "DEMOKRASİ" kavramını yaşamınızdan bir şeye benzetmek isteseniz neye benzetirdiniz? Bunun nedenini bir kaç cümle ile açıklayınız.

Şeye benzetiyorum çünkü zihinde kararlar demokrasi ile olur.

